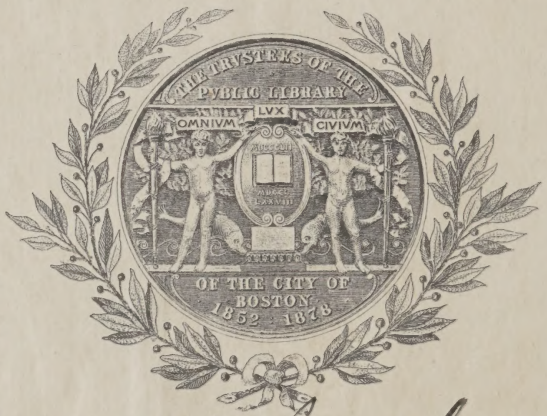
№ 6282.5

GIVEN BY

Sandwich Is. Cpt. Comm.

Hall G126 .H351 1873 3999 08594 562

KA HONUA NEI;

OIA

KA BUKE MUA O KA HOIKE HONUA,

NO NA

6282.5

KAMALII O NA KULA MAOLI O KE AUPUNI.

HOOPONOPONOIA E KE KAHUKULA NUI,

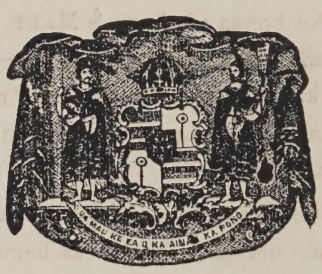
MAMULI O KE KAUOHA A KA

PAPA HOONAAUAO.

HONOLULU, OAHU, H. I.,
1873.

1179

205,125
The Hawaiian Islands
Centennial Commission.
Oct. 20, 1876.

HALE PAI O HENRY M. WHITNEY,
Honolulu, Oahu, H. I.

NA OLELO MUA.

E maheleia ana ka Hoikehonua no na kula Hawaii ma na buke elua; oia "Ka Honua Nei"—helu akahi, a me "Ka Honua Nei"—helu elua.

O "Ka Honua Nei," helu akahi, keia. Ua hoomakaukauia na olelo, noloko ae o kekahi buke kumu mua o ka hoike honua i kakauia e MARY L. HALL; a ua hoohuiia mai me ia mau olelo kekahi mau hoike pokole no ko kakou Pae-aina o Hawaii nei.

Ua hooikaika au, e hoolilo i keia buke i buke oluolu no na kamalii kula, i apo mai lakou, a huli i na olelo, me ka iini o ka naau e loaa ia lakou kekahi ike e pili ana i ka honua, kahi a lakou e noho ana.

Nolaila, ua hoouna ia i Bosetona no na *kii* e hoonani ana i ka buke, a me na *palapala aina* e hoomoakaka ana i na wahi maluna o ka ili o ka honua. Ua kahakahaia na palapala aina me na inoa Beretania, oiai ma Bosetona no ka paiia ana. Ina ua kahakahaia ma ka olelo Hawaii na inoa a pau, ina paha ua pii palua ae ke kumukuai o ka buke.

Ke manaolana nei au, e hooala ia ana keia lala o ka ike e waiho pepe nei, ka ike ma ka hoikehonua, mamuli o ka hoolaha ia ana o keia buke hou mawaena o na kula o ke Aupuni.

H. R. HITCHCOCK, Kahukula Nui.

PAPA KUHIKUHI.

MAHELE AKAHI.

AOAO

Na Olelo Mua..... 7
Na mea e ao ai no ka Aina..... 8
Na mea e ao ai no ka Wai..... 9
No na Mokupuni..... 10
No na Mauna..... 11
No na Aina Papu me na Waoakua... 13
Na Kahakai..... 15
Ka Moana—
1. Ka wai o ka Moana..... 16
2. Na mea ma ka ili o ka Moana... 17
3. Na mea iloko o ka Moana..... 17
Na Punawai..... 18
Na Kahawai me na Muliwai 19
Ka Ua..... 20
Ka Mahu—ka Ohu..... 20
Ka La..... 21
Ke Kau..... 22

MAHELE ELUA.

Na Kukulu—ka Mamao..... 23
Na Palapala Aina..... 24
Na Hapa-poepoe..... 25
Ninau Palapala Aina..... 25
Na Mahele Aina Nui Eono..... 26

NO KAMOANA.

Ka Moana Atelanica..... 28
Ka Moana Pacifica..... 28
Ka Moana Inidiana..... 29
Ka Moana Anataretica..... 29
Ka Moana Aretica..... 30

NO NA MOKUPUNI.

Ka Paemoku o Inidia Hikina..... 31
Ka Paemoku o Inidia Komohana..... 31
Ka Paemoku o Beritania..... 32
AOAO
Ka Paemoku Iapana..... 33
Ka Paemoku o Azore..... 33
Ka Paemoku o Madeira..... 33
Ka Paemoku o Hawaii..... 34

NO NA MAUNA.

Na Mauna Pohaku..... 35
Na Ninau Palapala Aina. 37
Na Mauna Anede..... 37
Na Mauna Alegani 38
Na Mauna Berazila 39
Na Mauna o Aferica..... 39
Na Mauna o Asia..... 39
Na Mauna Alepe..... 40
Na Mauna Pele..... 41

NO NA MULIWAI.

Na Muliwai o America Akau..... 42
Na Muliwai o America Hema..... 44
Na Muliwai o Europa..... 46
Na Muliwai o Asia..... 47
Na Muliwai o Aferica..... 48
Na Ninau Palapala Aina..... 49

NO NA MAHELE AINA NUI.

No America Akau..... 49
No America Hema..... 50
No Europa..... 50
No Asia..... 51
No Aferica..... 52

MAHELE EKOLU.

Na Aina me na Lahui..... 53
Ke Aupuni..... 54
Na Ninau Palapala Aina..... 55

NA AINA O EUROPA.

No Helene..... 56

AOAO
No Italia..... 58
No Farani..... 60
No Sepania..... 62
No ka Paemoku Beritania..... 63
No Europa Waena 65
No Rusia 67

NA AINA O ASIA.

Na Lua Minerala o na Mauna Urala.. 69
No Siberia 69
Na Wao-one ma Asia Waena..... 71
No Kina 72
No Arabia me Tureke..... 75
No Peresia me Palesetine..... 77
No Inidia..... 78
Na Ninau Palapala Aina..... 81

NA AINA O AFERICA.

No Aigupita..... 82
No Aferica Akau..... 84
No na Aina e ae o Aferica..... 84
Na Ninau Palapala Aina..... 86

NA AINA O AMERICA.

No ka loaa mua ana o America..... 86
No America Hema..... 89
No America Akau..... 91
No America Beritania..... 91
No na Esekimo..... 92
No Mesico..... 93
Na Ninau Palapala Aina..... 95
America Huipuia..... 96
Na Mokuaina Atelanica..... 98
Ka Awawa o ka Misisipi.....103
Na Mokuaina o ke Kaikuono o Mesico.104
Na Mokuaina o loko o ka Aina.....105
Ma ka aoao komohano o na Mauna Pohaku 107

AOAO
Ka Pae-aina o Hawaii.....109
Na Ninau Palapala Aina.....111
No Hawaii—no Hilo 112
No Puna—no Kau.....113
No Kona—no Kohala.. 114
No Hamakua.....115
No Maui.....115
No Lahaina—no Wailuku..... ...116
No Makawao—no Hana.....117
No Lanai.....117
No Kahoolawe.....118
No Molokai.....118
No Oahu.....119
No Kona 119
Ke Kulanakauhale o Honolulu.....120
No Ewa me Waianae.....121
No Waialua.....121
No Koolauloa me Koolaupoko.....121
No Kauai—Lihue.....122
Koloa—Waimea 123
Hanalei.....123
No Niihau.....123
Na Ninau Hooiliili.....124 a 127
Ka Papa Kuhikuhi Inoa.....128 a 133

NA PALAPALA AINA.

Na Hapa poepoe, Helu 1..... 24
Na Hapa-poepoe, Helu 2..... 36
Palapala Aina o ka Honua..... 55
Europa 57
Asia 69
Aferica 83
America Hema..... 91
America Akau..... 93
America Huipuia 96
Ka Paemoku o Hawaii.....111

I NA KUMUKULA.

Ke waiho aku nei au i keia buke hoike honua iloko o ko oukou lima, me ka manaolana e ao pono aku oukou i ko oukou poe haumana ma na mea oloko. Ua kakauia na olelo o keia buke ma ke ano kamakamailio, me ka noonoo pu i ke ano palupalu o ka naau o ke keiki uuku. Aole au i manao he mea kupono ke kakau i ka hoikehonua, i lawa pono ke aoia ma na kula maoli, maloko o ka buke hookahi. Nolaila, he buke *kumumua* keia ma ka hoikehonua, i kupono i ka noonoo o na kamalii a pau i hiki ke heluhelu pahee iloko o ke Kumumua. Ma ka lawe ana i keia buke e ao ma ko oukou mau kula, he mea pono ia oukou ke hookamaaina e ia oukou iho ma na haawina a pau. He oiaio no, oiai he buke keia e ku ana i ka noonoo o ke keiki uuku, he nui nae na mea iloko, a oukou na kumukula i ike ole ai mamua; a he buke no hoi e ao ana i ke kanaka makua.

1. Ke kauoha nei au ia oukou e ao me ke akahele loa, i na *inoa ma ka hope o ka buke, ma ka Papa Kuhikuhi Inoa.* Mai ae oukou ia oukou iho, me ko oukou poe haumana, e namunamu wale mai i na inoa o ka hoikehonua. Ua hooponoponoia keia papa inoa me ke akahele loa, i kulike iki me na inoa Beritania i kakauia ma na palapala aina o ka buke; a, oiai he lehulehu wale o oukou ka poe i aoia ma ka olelo Beritania, i ko oukou manawa i hele kula, he mea pohihihi ole, ka hoopaa pololei ana i na inoa, *ke makaala mai oukou.* Aia ma ka hoomaka ana o ka *Papa Kuhikuhi Inoa*, he rula e hooponopono ana i ka huapalapala *c*, me ka huapalapala *s*, ma ka puana ana i na hua olelo. E hahai oukou mamuli o kela rula ma ko oukou ao ana i na kamalii.

2. O na kamalii o ka papa akahi, me ka papa alua, na kamalii kupono ke aoia ma keia buke. Ina no hoi he mau keiki o ka papa ekolu i hiki ke heluhelu pahee iloko o ke Kumumua, he pono no ke aoia lakou e kula iloko o " Ka Honua Nei," eia nae, e ao kaawale oukou i kela papa me keia papa, mai hoohui i na papa kula ma ke ao ana i keia buke.

3. E hoopaa pono na kamalii i na haina no na ninau palapala aina a pau, i ka manawa a lakou e hiki aku ai i kekahi haawina o ia ano.

4. Mai hilinai wale ke kumukula ma na ninau i paiia ma kela me keia aoao o ka buke, me ka manao oia wale no na ninau kupono; aka, nana no e haku i mau ninau e ae e pili ana i ka haawina.

H. R. HITCHCOCK, Kahukula Nui.

Honolulu, Sepatemaba 13, 1873.

KO KAKOU HONUA.

MAHELE AKAHI.

HAAWINA I.

NA OLELO MUA.

E NA KAMALII,—Mamua ae o ko oukou hoomaka ana e ao ma na mea a'u i manao ai e hai aku ia oukou, e leha'e ko oukou mau maka, a e nana makai o ke alanui, a ma kela aoao o ka aina, a me he la, e ike auanei oukou i ka hui ana o ke aouli me ka honua. Malia ke manaoio nei kekahi poe o oukou, ua hui io no laua ma kahi mamao loa aku. He oiaio no, ma na makahiki i kaa hope loa ae nei, ua manaoio kekahi poe, ia lakou na makahiki a me ka noonoo i oi aku i ko oukou, ina lakou e maalo aku a loihi loa, e loaa ana ia lakou ke kae o ka honua; aka hoi, oiai aole lakou i halawai me kekahi poe i hiki aku i ua kae la, ua moakaka ole ia lakou kona ano.

I ke kaa ana o na makahiki, a mahuahua mai na kanaka maluna o ka honua, ua ake lakou e hooakea i ko lakou wahi e noho ai, a e hoomahuahua i ko lakou waiwai; no-

HAAWINA I.—Ua manaoio anei kekahi poe o ka wa kahiko he mea hiki ia lakou ke hele a i ke kae o ka honua?

laila, ku ae kekahi o lakou a hele aku ma ka waonahele, a ma na aina hou; kekahi poe hoi ua ee maluna o na moku, a ua laweia lakou e na makani me na ale o ka moana, a ua hoopaeia ma na aina kaawale loa; aole nae i ike lakou i ke kae o ka honua. Ma na wahi a pau a lakou i auwana ai, malaila ua hoholaia ke aouli ma na lani kiekie loa maluna o ko lakou poo.

Noonoo iho la kekahi poe naauao o lakou malia paha, aole kae ko keia honua; a o ka oiaio maoli no ia. Ma ia hope iho, ua ike kekahi poe huakai, mahope o ko lakou hele ana ma ke alanui hookahi a liuliu loa, ua hiki hou aku lakou ma kahi a lakou i hoomaka ai e hele! e like me ka naonao i kolo ae a kaapuni i ka alani, pela ua kolo lakou a kaapuni i ka honua. Na keia mau huakai ana, a me na hoailona e ae, i hoakaka lea mai ua like ka honua me ke kinipopo; ua poepoe, aole ona kae.

Mai ia manawa a hiki mai ia kakou e noho nei, he nui loa ka poe i kaahele i keia honua poepoe; a ua loaa ia lakou na nuhou he nui, a ke hoonaauao mai nei lakou ia kakou ma ia mau mea. Me he kaao la o ke kupua na olelo kupanaha o kekahi mau moolelo a lakou i kakau ai no na pele, na muliwai hau paa e nee mau ana, na punawai me na wai baila, na kauhale nui e waiho nalo ana malalo o ka ili o ka honua, a me na mea kupanaha e ae he nui wale.

Ko waho o keia honua poepoe ua kapaia o kona *ili;* a malia paha e haohao ka manao o kekahi poe o oukou, i ike wale aku i ka wai ma kahawai, ke lohe lakou ua pa-kolu ka nui o ka ili i uhiia e ka wai, i ko ka aina ma ka honua nei. He mau kai nui kekahi he mau tausani mile ka laula; a ma o aku o keia mau kai ke waiho nei na aina i like ole na helehelena me ko kakou. He mau aina kahi i kau wela mai ka la a puni ka makahiki; kahi i mau ka uliuli o na laau, a me ka mohala ana o na pua; kahi no hoi i kani oli ae o na leo o na manu ma na kuahiwi, a i ulu mau ai na hua ono o ka honua. A ua oi pakela aku ka wela o kekahi mau aina; aohe mauu, aohe mea uliuli, aohe manu,—he one wale no—he neoneo a hala ka ike o na maka.

He mau aina no hoi i uhiia e ke anu o ka hau-paa i hooheehee ole ia a puni ka makahiki; aohe ululaau nui malaila, aohe mala ai, aohe kihapai pua, a o na ili bea ka lole o ko laila poe kanaka.

Mamuli o ka holoholo ana ma o a maanei, ke noho launa nei na lahui kanaka i noho kaawale kekahi mai kekahi. He nui na ano o kanaka e noho nei ma ka honua, me ke ano o ko lakou noho ana. He keokeo kekahi o lakou; he eleele kekahi; he ulaula kekahi; a pela aku. Ke noho nei kekahi mau lahui ma na hale maikai; na hale laau; na hale pohaku: a o kekahi lahui hoi ke kolo nei lakou iloko o na hale pupupu. Ke noho nei kekahi poe ma na hale lole, a o kekahi hoi ma na hale lewa, i hanaia me na ili holoholona.

HAAWINA II.

NA MEA E AO AI NO KA AINA.

Aole ikeia ka aina a pau o ka honua nei e waiho ana ma kahi hookahi; ua kau liilii ia ma o a maanei. He nui kona mau ano a me kona mau helehelena i kau inoa ia e ka poe akamai.

Pehea i maopopo ai ke ano o ka honua? Ua kapaia ko waho o ka honua heaha? Ua like anei na wahi a pau o ka honua? E hai mai mahea ka like ole?

Ina ua hoopuniia kekahi apana aina e ka wai, ua kapaia ua apana la *he mokupuni.*

Aka, ina ua nui loa ia apana aina, a e hala ana kekahi mau malama ma ke kaahele ana, ua kapaia oia *he mahele aina nui.*

Aole i like na helehelena o na mokupuni a me na mahele aina a pau; he ane poepoe kekahi, he loa ko kekahi, a he keekee loa hoi kekahi.

Ma kahi i pili pu ai ka aina me ka wai ua kapaia *he kahakai.*

Aia a komo loa aku kekahi apana aina oioi iloko o ka wai ua kapaia *he lae*, a *he lae-loa* paha.

Ina kokoke hoopuniia kekahi apana aina e ka wai, ua kapaia *he anemoku.*

Ina ma kekahi mahele aina nui, a mokupuni paha, he honua akea, malaelae, ua kapaia *he aina papu.*

Ua kapaia ka aina papu, kahi i ulu ole ai ka mauu a me kekahi mea uliuli e ae he *waoakua.* Ua uhiia ka hapanui o na waoakua e ke one wale no. Mawaena nae o na waoakua nui, ua ikeia he mau wahi uliuli kakaikahi no; a malaila ua puai mai ka wai, ka mea e hooulu mai ana i na laau, a e hooluolu ana i ka manao o ke kamahele e auwana mehameha ana ma ia waoakua.

Aia a ku kiekie mai ka ili aina ma kahi hookahi, ua kapaia *he puu.*

Ina ua kiekie loa ka puu, ua kapaia *he mauna.* Aole ike pinepine ia na mauna e ku hookahi ana; ua kupipi lakou, alaila ua kapaia he *lalani mauna.*

O na *awawa* oia na wahi haahaa mawaena o na mauna. He loihi a he laula loa kekahi o lakou.

Haawina II.—Heaha ka mokupuni? Ka mahele aina nui? Ke kahakai? Ka lae? Ke anemoku? Heaha ka papu? Heaha ka waoakua? Ka puu? Ka mauna? Lalani mauna? Heaha ke awawa?

HAAWINA III.

NA MEA E AO AI NO KA WAI.

Ina oukou e nana i ka wai ma kekahi ipu, e ike ana oukou, ua hoolike oia i kona kino me ke kino o ka ipu; ina paha ia he barela, he bakeke, a he ha paha. Ano la, ke waiho nei mawaena o na mahele aina nui, ka mea a'u i hoakaka mua aku nei, he mau waihona wai nui loa i kapaia he mau *moana.*

E hoomanao oukou, aole i pololei loa ka moe ana o na kapakahakai a pau; aka, he nihoniho ko kekahi. Ina ua nihoniho loa kekahi kapakahakai, a komo aku ka wai o ka moana, ua kapaia keia komo ana o ka wai *he kaikuono.*

Ina kokoke hoopuniia kekahi kaikuono e ka aina, ua kapaia he *kai.* Nui na kai me na kaikuono ma ka moana nui. He awaawa ka wai o ka moana.

Ina kokoke e pili na lae elua o kekahi mau aina, a he wai ololi nana e hookaawale ia laua, he *kowa* ka inoa o ia wai.

Ua ike oukou ia mea he *lokowai.* Aohe lokowai nui ma Hawaii nei; aka, ma na aina e, he nui na lokowai akea loa. Ina hoopuniia kekahi lokowai akea loa e ka aina, a he ono ia wai ke inu ia, ua kapaia he *moanawai.*

Ua kapaia ka wai e puai mai ana mai ka honua mai he *punawai.*

Ma ke kahe aku ana o ka wai o na punawai, ua ikeia na *kahawai.*

Ma kekahi mau aina nui, ua hoohui mai na wai o na kahawai liilii, mai kela me keia wahi, a ua lilo i *muliwai* hohonu,

Haawina III.—Heaha ka moana? Ke kaikuono? Ke kai? Ke kowa? Ka moanawai? Heaha ka punawai?

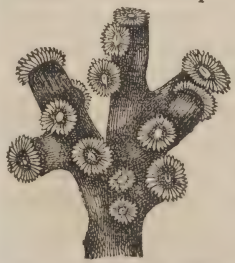
akea, kahi e holo ai na moku e halihali ana i ka waiwai o ka aina, i o a ianei.

HAAWINA IV.

NO NA MOKUPUNI.

He nui wale na mokupuni e waiho ana ma ka ili o ka honua. He haiki loa kekahi o lakou, he mau piko pohaku wale no, a o kekahi hoi ua akea, a ua kukuluia na taona, a me na kauhale o kanaka maluna o lakou. He palahalaha kekahi, a he apuupuu a kiekie ka aina o kekahi. O na *mokupuni ako'ako'a*, na moku i ano e loa mawaena o lakou.

Ua ike oukou, na kamalii, ia mea he *ako'ako'a*; aole nae paha i maopopo ia oukou ua hanaia keia ako'ako'a e kekahi mau mea ola, makalii loa. O polyps ko lakou inoa haole; he inoa Hawaii paha ko lakou, aole nae maopopo ia'u. Me he lala laau la ke ano o kekahi ako'ako'a. Ua luu na kanaka iloko o ke kai i loaa ka ako'ako'a nani, i kumu e waiwai ai lakou ma ke kuai ana aku o ia mea i ka poe makemake. Ua hana kekahi poe o keia mau kino makalii i ako'ako'a nani loa, e like me ia e ikeia nei ma na hale kuai; a o kekahi hoi, ua kukulu i ka ako'ako'a manoanoa; a oia ka ako'ako'a i lilo i kahua no kekahi mau mokupuni.

AKO'AKO'A.

I kinohou, he mau kino palupalu, aiai ko keia mau mea ola, e lana ana ma o a maanei iloko o ka wai; aka, mahope, ua pipili lakou i na pohaku malalo o ka wai. Alaila, ua hoomaka mai keia mau kino aiai i ka hoomohala, a ua ikeia he mau waha kohu hoku la i ka nana aku.

Mai loko mai o na kino kahiko ua puka hou mai he mea ola liilii, me he opuu pua la o ka laalaau; a pela lakou i hoomahuahua ae ai a mahuahua loa. He kinikini na miliona o keia poe liilii ke hana nei, ma ke ao a ma ka po, malalo iho o ka wai, e hookaawale ana i na mole puna mai ka wai mai. Me keia puna ua kukulu lakou i pa, a i paku hoi iloko o ko lakou kino iho, a hiki wale i ka wa i hoololiia'i na kino o lakou a lilo i kino oolea, paakiki, me he pohaku la; koe nae ka opu a me ka waha. Pela lakou i kukulu ai, a ulu ae ai, me ka hana pu ana ma kahi hookahi, e pakaawili ana; a lilo ka mea a lakou i hana ai i mea kupanaha. I ka nana aku ua like kekahi o ko lakou hana me na lala laau, e manamana ana; o kekahi hoi ua like me ka waihona meli a na nalo meli i kukulu ai; ua uhola kekahi me he peahi la, a o kekahi ua pololei e like me ke kookoo laau.

Pela i hana'i keia mau mea liilii ma ke kukulu ana he ako'ako'a maluna o ka ako'ako'a, a hoea lakou i ka ili o ka wai; alaila, aole hiki ia lakou ke hana hou aku.

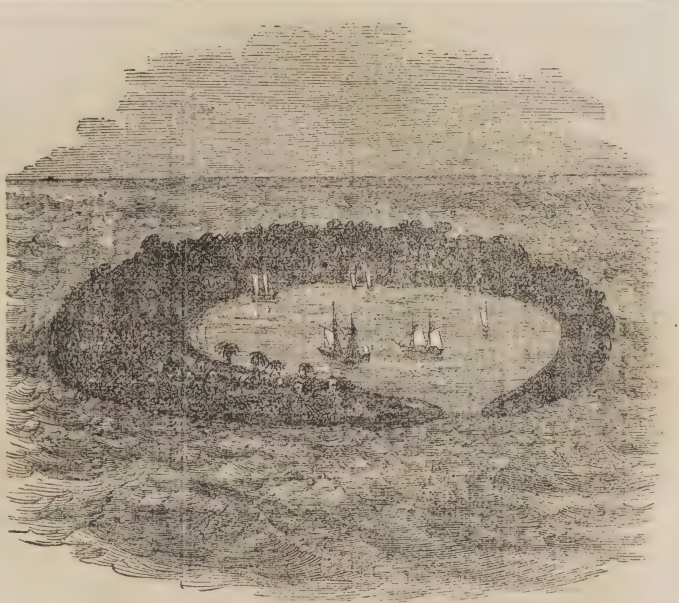
Ma ka popoi mau ana o na ale o ka moana haki mai la kekahi mau apana ako'ako'a, a lilo i lepo aeae i kawili pu ia me na apana laau, a me ka limu, a me kela mea keia mea e ae, a pela i lilo ka ikaika o na mea makalii i aina paa!

" Ma ka hohonu o ke kai
He poe liilii, hana mau no nae;
Ma ka pouli ua hana liilii,
Kukulu mau, a pii, a pii,
Aole paani, aole maha'e,

Heaha ke kahawai? Ka muliwai? Pehea ka nui o kekahi mau muliwai?

HAAWINA IV.—Ua like anei na mokupuni a pau? Pehea i hanaia'i ke ako'ako'a?

Mai ke ao a po, a ao hou ae.
Ka ako'ako'a ua pii a mau
A ea iwaho i ke ao.
Pa ka makani me ka la laelae,
Kupu ka mauu a uli mai;
Ma ka liilii e lilo ai
Ka ako'ako'a i aina maikai."

MOKUPUNI AKO'AKO'A.

Ua hoolahaia na anoano e na makani a me na manu; ua ulu mai na laau, a ua make aku, a pela i hoomahu ahuaia'i ka lepo momona, a lilo keia aina, i hoonohoia kona kahua maluna o ka luhi o na mea liilii, i mokupuni kahi e noho ai o kanaka.

He mea mau i keia poe ola makalii, ke kukulu poai ma ko lakou wahi e hana ai; a nolaila ke ane poai poepoe o na mokupuni i kukulu ia maluna o ko lakou hana. Mawaenakonu o keia mau mokupuni he lokowai hohonu, kahi e komo aku ai na moku, a malu lakou.

He nani loa kekahi o keia mau mokupuni. Ua uhi paapu ia e na ulu niu. Aia na ulu niu mawaena o ka aina; a ma kela aoao keia aoao ua hoholaia ke kahakai one hinuhinu e pili pu ana me na wai lipolipo o ka moana. Ua popoi mai na ale kuehuehu o ka moana, mawaho mai, aka, malino mai la ka ili wai o ka loko i puliki ia e ka aina. Ma ka olelo haole ua kapaia keia mau loko he *lagoon*.

HAAWINA V.

NO NA MAUNA.

Ua ikeia ka hapanui o na mauna ma na lalani mauna. He ololi kekahi mau lalani, a he laula no hoi kekahi. Ua hoholaia kekahi a paapu ka ili o ka aina; a mawaena o na piko mauna ua ikeia na awawa hohonu. He elima-mile ke kiekie o kekahi mau mauna. Kakaikahi nae o lakou i hiki aku ilaila.

He mau waihona waiwai nui na mauna, a me na kuahiwi o ka honua nei. Mai loko ae o laila i eliia ka nanahu, hao, keleawe, kepau, gula, kala, daimana, a me na momi e ae he nui. He lehulehu na lua nanahu, gula, hao, a ia waiwai aku, ia waiwai aku, i eli ia ma ka ili o ka honua, a hohonu loa. Aia a pau ka nanahu e kokoke ana i ka ili aina i ka ohi ia, alaila ua hoomaka aku kanaka ma ka eli ana i lua nui, hohonu maloko o ka honua. Ma ia lua i iho aku, a

Heaha na ano o ka ako'ako'a? Ahea okiia ka hana ana o na mea liilii? Ua lilo keia ikaika o lakou i aha? Pehea i hoolahaia'i na anoano? Heaha mawaenakonu o keia mau mokupuni? Heaha na mea ulu malaila? E hai paanaau mai i ka pauku mele.

HAAWINA V.—He like anei na lalani mauna a pau? Heaha ma kekahi mau mauna? Heaha kekahi mau pilikia e loaa ana i ka poe eli nanahu?

LUA NANAHU.

pii hou ae na kanaka hana, me na bakeke halihali nanahu. Ina i pau ka nanahu o kekahi wahi i ka eliia, e koe ana he ana nui malaila, a ua imi hou aku kanaka i nanahu no lakou. Nui ka pilikia a me ka luhi o keia imi ana i ka waiwai.

Haule mai na pohaku o ke ana maluna o kanaka, a make lakou; pahu ke ea ino iloko o na ana, me he pauda la, a a mai la ke ahi o ke ea; puai mai na wai i hunaia iloko o ka honua, a make kekahi poe malaila; aka, oia mau ka hoomanawanui ana o kanaka i loaa mai na pomaikai pili kino. Aole nae paha he waihona nanahu ma na kuahiwi o Hawaii nei.

He mau waihona nanahu anei ma Hawaii nei? Heaha ka waiwai i loaa mai mamuli o na ululaau paina?

Ua uhi paapu ia kekahi mau kuahiwi me na ululaau paina i ulu a kiekie na kumulaau. Ua unuhiia kekahi wai noloko ae o keia kumulaau, i hanaia a lilo i *wai* hoomaloo pena, a me ke tar. Ua kalaiia hoi na laau kupono a lilo i kia-moku; ua olo ia lakou a lilo i mau papa, a kua, no ke kukulu ana i na hale, na uapo a me na mea e ae. Aole no i uhiia na piko o na mauna kiekie loa e na ululaau nui. Ina e pii kakou ma ka mauna kiekie, e like me Mauna Loa, e ike kakou i ka hala hope ana o na ululaau, a komo aku kakou mawaena o na laalaau, a nalo lakou ihope, a pii ae kakou, a hiki i ka palena o ka ulu ana o na mea ulu, no ka nui mai o ke anu. Malaila aku a hiki i ka piko o ka mauna, ua hohola ia na pohaku wale no a me ka hau paa i uhiia me he kihei keokeo, olinolino la maluna o ka mauna. No ka nui mai o ke anu, nolaila mai ka hau.

He paapu wale ka hau e moe ana mawaena o na piko o na mauna kiekie o ka honua nei a nana e hoopiha i na mawae kuhoho. Na na kukuna mehana o ka la i hooheehee iki i keia hau, a he mea ia e kokua ai i kona kolo pahee ana ma na awawa. Ua kapaia keia mau muliwai o ka hau paa he *glaciers* ma ka olelo haole.

Ua uhiia na piko o na mauna kiekie e ke aha? Heaha na *glaciers?*

He kolo aku ko keia mau muliwai akea ma na awawa, a hala he mau mile kaloa, a kolo aku mawaena o na kihapai o na kauhale ma na awawa, a mawaena o na pua o ke kula. Ua maa na kamaaina i ka ike i keia hau e kolo ana, a ua maopopo ia lakou na ala e hele ai maluna iho ona; aka, e ili mai auanei ka pilikia maluna o ka malihini ke hoao oia e hele me ke alakai ole ma ia mau wahi.

NA AHIPELE.

Ua oi ka weliweli o kekahi mau kuahiwi; oia hoi na kuahiwi e luai ana i ke ahi, i kapaia ma ka olelo Hawaii he mau *luapele.* He mau ka wela a me ka punoho ana o ka uahi malaila; he poha mai la ko ke ahi, me ke kiola mai ana i na pohaku, a me ke hookahe ana o ka pele. Ma na aina mehana i ikeia'i ka hapanui o keia ano mauna.

A liuliu ka moe malie ana o na luapele, me ke a ole ana o ko lakou ahi, poha hou mai ka pele, a kahe aku ma na aoao o ka lua a hohola maluna o ka aina, me ka luku aku i na kauhale o kanaka, a me ka hoolilo ae i ka aina uliuli he aina neoneo. Kaulana loa ko kakou luapele o *Kilauea* ma Hawaii.

Heaha na luapele? Owai kekahi luapele kaulana?

HAAWINA VI.

NA AINA PAPU ME NA WAOAKUA.

Ma o a maanei o ka ili o ka honua he mau aina akea, malaelae, kahi i ulu nui ai ka mauu, a kawalawala no hoi ka ulu ana o na kumulaau nui. Ua kapaia keia mau aina he mau *aina papu.* Malaila i holoholo wale ai na bipi me na lio hihiu, a me na holoholona e ae o ke kula.

Ua ike oukou ina he maloo loa ka aina i ka la, a haule aku kekahi huna ahi mawaena o ka mauu, ke a koke mai la no ia o ke ahi a pau na mea ulu. Aka, he haiki loa na aina papu o ko kakou mau mokupuni, a he manawa pokole no a pau ke a ana o ke ahi.

Heaha na aina papu? Pehea ka nui o kekahi? Heaha ka mea i pau ai ka mauu?

Ma na aina nui nae o ka honua nei, he mau haneri, a tausani mile ke akea o na aina papu; a, ma ka hoomaka ana o ke ahi e a, he holo hikiwawe loa kona lapalapa ana, a pau ka mauu a me na holoholona i ke ahi. He oi ka nui o ka ili o ia mau aina i pau i ke ahi, mamua o ka ili holookoa o ko kakou paemoku.

O kekahi o keia mau aina papu ua uhiia a paapu loa e na pua nani o kela me keia ano, ma ke kau makalii; a nani wale ka helehelena o ka aina ia manawa! Me he mea la, ua ulanaia ka uliuli o ka mauu, e na hooluu aiai o na pua e mohala ana ma o a maanei, a hala loa aku ka ike o ka maka.

NA WAOAKUA.

Ma na kauwahi o keia honua poepoe he mau waoakua akea loa; a e hala ana na la he nui ke huakai hele ia. Ina kakou e ku mawaena o kekahi o lakou, me ka nana aku ma o a maanei a hala ka ike o ka maka, aole kakou e ike ana i kekahi kumu mauu, aole hoi i kekahi mea uliuli e ae; he one wale no, he one aiai e hooehaeha ana i na maka, a e hoowela ana i na kapuwai wawae o ka poe hele wawae.

Ina paha hoi e huakai hele ana kakou ma kekahi o keia mau waoakua, e hala ana he mau la ia kakou me ke kau ole o na maka ma kekahi mea uliuli. E luhi ana na maka, a e make ana ka manao, ma ka nana mau ana i ke one ma o, ke one maanei, ke one wale no a puni. Mahope paha e hoea ana kakou ma kahi moku liilii, uliuli, kahi e ulu ae ka mauu a me na loulu, na mea i hoohua ae i na hua ono liilii. Ma ia mau moku uliuli nae, he mea i oi aku kona waiwai i ko ka mauu, a me ko ka malumalu o na loulu;—oia ka leo walaau nahenahe o ka punawai e kakahe liilii ana kona mau wai. Ma ia punawai e noho ai ke kamahele a inu i ka wai huihui a kena ka makewai. Aka, pehea e hiki ai i ke kamahele ke hele he mau la me ka wai ole nona iho, a no kona lio? Aole e hiki ana na lio, a nolaila ua haalele ia na lio, a ua laweia na camelo, na holoholona a oukou e ike nei ma ke kii. Ua kapaia keia holoholona "ka moku o ka waoakua."

Heaha ke kumu i kupono ai ke camelo no ka huakai hele ana ma na waoakua i uhi paapu ia e ke one wale no? Eia ke kumu: no ka hiki ana i keia holoholona ke hele he mau la me ka inu ole i ka wai. Ua hana Ke Akua he waihona wai malalo o ka puu loihi o ke camelo, a na ke camelo i hoopiha i keia waihona me ka wai, mahope iho o kona inu ana a kena ka makewai. Ua lawa keia wai nona no kekahi mau la me ka inu ole hou. Aole nae e pilikia ana ke kamahele ma keia mau waoakua, ke noonoo e oia mamua, a hoomakaukau i mau huewai ili nona.

O ka nele i ka wai ole— aole ia wale no ka pilikia e alalai ana ma keia mau waoakua. Ma kekahi mau mahina o ka makahiki he nou ino mai o ka makani me ke kuhewa mai. Ua waiho mama na huna one ma ka ili o ka aina, a hala he mau iniha o ka hohonu. I ka nou ana mai o na makani puahiohio, lele iluna na huna one, a kuawiliia me he punohu uahi nui la, a pau ka huakai kanaka i ka hoonaloia i kekahi manawa. Aia a ikeia keia ao-one e kaalelewa weliweli ana, lele koke na kanaka mai na camelo, a moe ma ka lepo, me na

Heaha ka mea i uhiia'i kekahi mau aina papu? Heaha ka waoakua? Heaha ma na moku uliuli liilii?

Owai ka inoa i kapaia aku ke camelo? E hai mai ka olelo nona. Heaha kekahi pilikia o na waoakua?

HUAKAI MA KA WAOAKUA.

wawae e huli ana i ka makani, a uhi ke poo i ke kapa. Kulou no hoi na camelo, me ka huli o ke poo mai ka makani aku.

Na keia mau pilikia nui a weliweli o ka waoakua, i kaohi i na kanaka he nui loa e hui; a ua kukuluia ka huakai, me he puali koa la, i kokua kekahi i kekahi. He poe kalepa waiwai ka hapanui o ka poe e hele ana ma ke ala o na waoakua. Ua kau lakou i ko lakou waiwai maluna o na "moku o ka waoakua," e like me ke kau ana o ka poe kalepa o na aina haole, i ko lakou waiwai e hooiliia'na i Hawaii nei, maluna o na moku holo moana.

Ua aha o kanaka e hele ana malaila?

HAAWINA VII.

NA KAHAKAI.

O ke kae o ka aina e pili ana me ka wai, he oioi ma ke kauwahi e komo ana iloko o ka wai, a he kekee ma kauwahi e emi ana ihope, a e komo ana ka wai ma ka aina. He nui na ano o keia mau kahakai. Ma kekahi wahi, ku pali mai na kahakai me he pa kiekie la; a he hohonu ke kai malaila. Ina e nou mai ka makani, a kau mai ka ino, alaila, weliweli ka haalulu ana o na ale kuehuehu, e popoi ana ma ke kae o na pali, a ma na pohaku nui o kahakai, me ka pii ana o ka ehukai maluna o ka aina.

Aole malu pono na moku, e holo ana maluna o ke kai e kokoke ana ma keia ano

E hai mai ka olelo no ke kahakai.

KAHAKAI.

kahakai; nolaila, ua kukuluia na hale lama ma kekahi o na pohaku nui mawaena o ke kai, a ma ka pali paha. Me he hale pakue la ke kukulu ana; a maluna loa, ua kukuluia he keena aniani no ka lama, oia hoi ke kukui nui, e hoomalamalama ana i ka pouli o ka po, a e kuhikuhi ana i na pilikia o ke kai i ka poe hookele moku.

He mau kahakai one ma ke kauwahi, ma kahi i pili pu ai ke kai me ka aina haahaa. Malaila no hoi i poi malie mai na nalu o ka moana nui, e pii ana ma ke one, a e hoi hou ana i ka moana, me ka waiho o na pupu, ke akaakai, ke ako'ako'a, ka limu, a me na mea kupanaha e ae ma ke one. Ina ua hoomaluia kauwahi o ke kai e ka aina, a ua hohonu ka wai malaila, i komo aku na moku, ua kapaia ia wahi, *he awa ku moku.* Malaila i kukuluia'i na kulanakauhale nui o kanaka.

Ina oukou e noho ana ma ke kulanakauhale o kekahi awa ku moku, e maopopo ana ia oukou, ua kukuluia ma ke kapakahakai na uapo nui, i hoopihaia me ka waiwai o kela, me keia ano, mai na moku mai.

Heaha kekahi mau kahakai? Heaha ke awa ku moku?

HAAWINA VIII.

KA MOANA.

1.—*Ka Wai o ka Moana.*

O ka poe i ike maka wale aku no i ka moana, oiai e noho ana lakou ma ka aina, aole lakou i hoomaopopo no ke akea o kona ili, kahi e hiki ai i na moku ke holo he mau la, hebedoma, a mahina paha, me ka ike ole aku i ka aina. Ina e ku oukou ma kahakai a nana aku maluna o ka moana, e ike oukou i kona mau ale e nee mau ana; a, i ke nana'ku, e hui ana lakou me ke aouli ma kahi mamao aku.

Aohe manawa i lana malie loa ai ka wai o ka moana; no ka mea, ma ka la lailai, a i ka malino mai ana o ke kai, aia kona mau

Pehea ke akea o ka moana? Heaha ke kai nui?

wai lipolipo ke upa-upa mau ana, me he umauma la o ke kanaka.

Eia hou kekahi:—elua pii ana, a elua emi ana o ke kai ma kela, me keia la. Ua kapaia keia pii ana a me ka emi ana o ka wai o ka moana, *he kai nui*, a he *kai maloo*. Aohe nae pii like ke kai ma na wahi a pau. Ma ke kauwahi, ua pii ke kai he mau kapuai elua, a ekolu paha; a ma ke kauwahi e ae, ua pii aku a emi mai, he umi mau anana a oi.

KA MOANA.

2.—*Na mea ma ka ili o ka moana.*

Ina aole i hoholaia ka moana mawaena o na aina, ina ua oluolu ole ko kakou noho ana; no ka mea, he nui na mea a kakou i makemake ai, aole nae i loaa ma ko kakou paeaina. Pela no, ua loaa ia kakou kekahi mau waiwai i makemake nui ia, e na kamaaina o na aina i nele ia waiwai. Nolaila, e pau ana na hemahema o na aina a pau ma ka hoolako panai ana. O ke kuai aku, kuai mai, na kapaia, he *Oihana kalepa waiwai*. O ka waiwai a pau i laweia mai i kekahi aina, o kona *waiwai kuwaho* no ia; a, o ka waiwai i hooiliia'ku mai kekahi aina a i kekahi aina e, oia kona *waiwai kuloko*.

Ua like anei ka pii, a emi ana o ke kai ma na wahi a pau? Heaha maluna o ka ili moana? Heaha ka waiwai kuwaho? Waiwai kuloko?

Ano la, ina o ka halihali ana *ma ka aina wale no* ka mea e pono ai ka laha ana o ka waiwai, ina ua kaumaha loa ka hana; oiai, he nui ka ukana koikoi. Aka, he hikiwawe loa ka halihali ana o keia ano ukana maluna o ka wai, a he emi no hoi ka ukn no ia lawe ana. Nolaila, he lehulehu na moku maluna o ka moana, e holo mau ana i-o a ianei i na kukulu o ka honua, e halihali ana i na waiwai o kela me keia ano, a hiki i na lahui a pau.

3.—*Na mea iloko o ka moana.*

He nui na i-a o kela me keia ano iloko o ka moana. He kupono kekahi o lakou i ka ai ia, a he mau i-a weliweli loa hoi kekahi.

Heaha kekahi o na mea iloko o ke kai? Heaha hoi kekahi?

Ua ike ka poe holo moana ma na wahi mehana, ke malie mai, he mea ano poepoe e lana ana maluna o ka wai. Ua like kona nui paha me ka puu lima, a ua pili iaia na hooluu a pau o ke anuenue.

Ua ikeia na i-a nui iloko o ka moana. He mau waha nui ko lakou, i hele a paapu me na lalani niho. He *mano* ka inoa; a he i-a i makau nui ia. Ina e haule aku kekahi keiki iloko o ke kai, ma kahi o ka mano, e pau ana oia i ka ai ia e keia i-a weliweli.

O ke *kohola* ka holoholona nui mawaena o na mea ola a pau i ikeia e kanaka. He kumu waiwai nui no hoi kona kino. Ua hoomakaukau kekahi poe i mau moku holo moana, e imi i na kohola, no ko lakou aila a me ka iwi. Ke a nei ka aila kohola ma na ipu kukui o ko oukou home; a e ike oukou i na apana iwi hoi, maloko o kekahi mau mamalu. He nui na barela aila i loaaia no loko mai o ke kohola hookahi.

Eia nae; mai kuhihewa oukou he oihana pilikia ole, luhi ole, keia imi ana i ka waiwai o ka moana. Nui ka pilikia a me ka luhi. Lilo pinepine ke ola o na luina e imi ana i ke kohola. Make kekahi poe no ka nui o ke anu, a palemo kekahi poe, no ka nahaha liilii ana o ka waapa mamuli o ka huhu o ke kohola, i ka wa i o ia.

Makena na i-a kupanaha iloko o ka moana. Aole pau i ka heluia. O ka *huahuakai* kekahi o lakou. Na kekahi mea kino makalii loa, i ane like me ka mea i hana i ka ako'ako'a, i hana i keia mea a oukou e lawelawe nei no ka holoi ana o ke kino, a me ka hoomaemae ana o na papapohaku a kamalii kula.

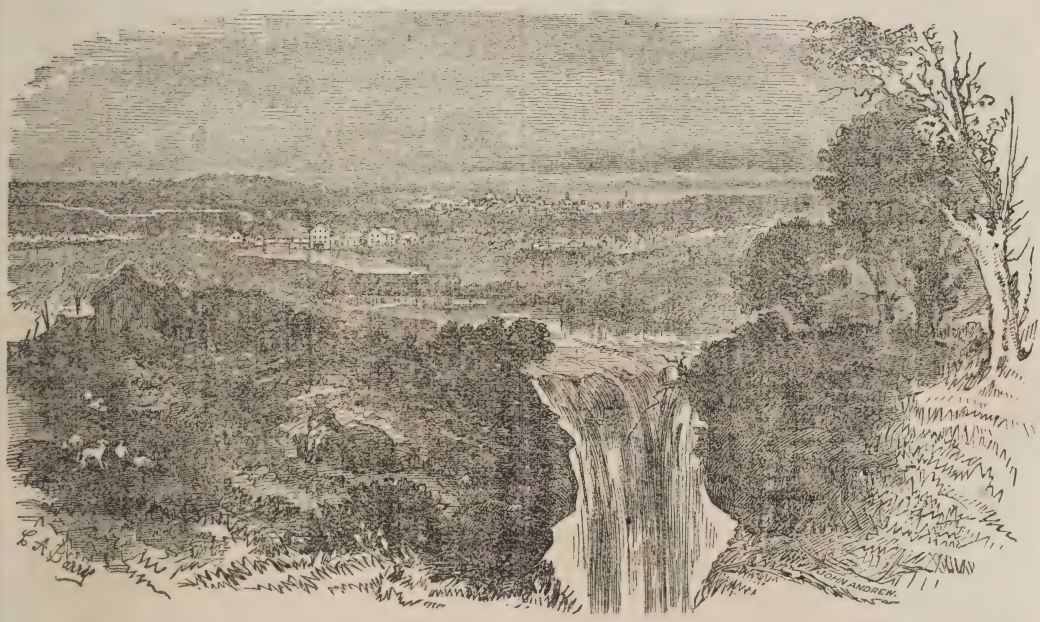
He mau mea ulu no hoi ko ka moana. Aia malalo loa o kona mau wai lipolipo he mau aina papu, he awawa, a he mau puu i uhiia me na mea uliuli, i like ole nae me na mea ulu ma ka aina maloo. Ua ike pinepine oukou i kekahi ano o keia mau mea ulu, i kapaia he *limu*. He kupono kekahi ano limu no ka ai; mai a kekahi ano hoi ua hanaia he aniani, a me kekahi mau mea e ae. Ua kiola nui ia kekahi ano maluna o ka aina i mea e hoomomona ai. Nani maoli na hooluu o kekahi mau ano! He ulaula, he melemele, a he uliuli kekahi. He mau lau palahalaha ko kekahi, e like ana me ka peahi; a he like na lau makalii o kekahi ano, me na hulu o ka manu. He hana maikai no kamalii ka imi ana i kela, me keia ano o na limu o ke kahakai, a e hoomaloo, ma ke kaomi iho ana mawaena o kekahi mau apana pepa.

HAAWINA IX.

NA PUNAWAI.

He nui na punawai o ka wai huihui ma na aina a pau o ka honua. Aole o keia ano punawai wale no; aka, ua kawili pu ia ke kukaepele, a me ka hao, ma ka wai o kekahi mau punawai. Ke waiho nei ke kukaepele, ka hao, keleawe, me na mea awaawa maloko o ka honua, a ua hui pu me ka lepo. Ma ke kahe ana o ka wai o kekahi kahawai, ua kahe aku mawaena o ka aina i piha me keia ano lepo; a nolaila, ua miko ka wai me keia mau mea awaawa, a me na huna minerala kekahi. I ka puai ana mai o ia ano wai ma na punawai, ua kapaia lakou he mau *punawai minerala*, a he nui ko lakou waiwai. He kupono keia

E hai mai no kekahi mau kahawai, me na punawai.

HE MULIWAI.

wai no ka hooluolu ana, a me ka hoola ana i kekahi mau mai. Ma kekahi mau aina ua kukuluia na hotele nui, e pili kokoke ana i na punawai, no kanaka e hele ana ilaila e inu i ka wai, a e auau no hoi. He mehana, a he wela loa no hoi ka wai o kekahi mau punawai. Aia ma Puna, Hawaii, kekahi mau punawai o keia ano.

NA KAHAWAI ME NA MULIWAI.

Ua hookumuia na kahawai, e na punawai a me na lokowai. Kahe aku ka wai o na punawai mawaena o ka aina, e like me kona hiki. He mea hiki ole i ka wai ke kahe mauka ma ka aina; aka, imi oia i na wahi haahaa a kahe aku malaila; a mahope, hui aku me ka wai o kekahi kahawai hou aku paha. E like me ke kumulaau—hookahi ana kumu, he nui nae na lala—pela me ka muliwai; he nui na lala kahawai e hoohui ana me ke kumu hookahi, a e hookahe ana i ko lakou wai, iloko o ka poli o ka moana nui.

No ka haiki o na mokupuni ua nele o Hawaii nei i na muliwai—he mau kahawai wale no. Ma Kauai nae ka oi o na kahawai nunui. Nui ka pomaikai o ka aina no na kahawai. Na ko lakou wai e kaa i na huila nui, e wili ana i ke ko, ma na mahi ko o ko kakou paeaina. Ma na aina haole ua kukuluia na hale nui, no kela me keia oihana hana lima, ma na kapa muliwai; a ua hooliloia ka ikaika o ka wai i kauwa, e hooko ana i ka makemake o ka haku, oia hoi ke kanaka. A no ka mahuahua mai ana o ia ano hale, i loaa mai ai na taona i ikeia ma ka palapala aina, e ku ana na hoailona ma na kapa o na muliwai.

E like me ka moana, pela kekahi mau muliwai; he mau alanui lakou, no na moku e lawe ana i ka waiwai i o a ianei.

HAAWINA X.

Oiai ua hoopomaikai nui ia kakou e ka wai, ke ake nei kakou e imi no kona hookumuia'na; a, oiai hoi ke kahe mau nei na muliwai a iloko o ka moana, nohea mai la ka wai e hoopiha ana ia lakou, a e hu ana mawaho ae o na kapa muliwai, i kekahi manawa?

Malia paha ke manao nei oukou, ua hookumuia ka wai noloko ae o ka honua: oiai ua ikeia na punawai ma kona ili. E noonoo iki nae oukou, he panoa loa ka honua i kekahi manawa, a maloo mai la na punawai. Ma ia kau maloo o ka aina, heaha ke ake nui o kanaka no lakou iho, a me na kihapai? Ke i nei oukou *he u-a*; a oia maoli no ka makemake nui. No ka haule ana o ka ua, komo ka wai ma ka lepo, hookahe mai na kahawai liilii i ko lakou wai, a hoohee mai la na hau o na kuahiwi, a pela i piha mau ai na muliwai. Aka, ea, nohea mai ka u-a? "Ka! no na ao o ka lewa," pane mai oukou. Aole nae paha i maopopo ia oukou ka hookumuia'na o na ao.

He ike pinepine ko oukou i na lole pulu i ka wai, e kaulai ana i maloo. A liuliu iki, nalo iho la ka wai iloko o lakou. Ina oukou e ninini i ka wai ma kekahi ipu palahalaha, a waiho aku ma ka la, e emi liilii ana ka wai, a mahope, pau i ka nalo aku. Ihea aku ka nalo ana? Ua nalo iloko o ka lewa. Ano la, ke omo mau nei ke ea i ka wai mai ka honua, na lokowai, na muliwai, a me ka moana nui. Ma ia omo ana ua hoololiia kona ano. He aiai a he ono ka wai i haule mai, mai na ao mai; aka, ma ke kahe ana ma ka aina, ua hoomikoia e na mea e waiho ana ma ka lepo; a i kona hui ana me ka wai o ka moana, ua awaawa loa; a pii hou ae i ka lewa, ua ono hou.

Heaha kekahi mau pomaikai i kau mai maluna o ka honua no ka wai? Heaha ka mea i piha mau ai na muliwai? Nohea mai ka ua?

NO KA MAHU ME KA OHU.

Ma keia pii mau ana o ka wai ma ka lewa, ua hoopuniia kakou e ua wai la, maloko o ke ea a kakou e hanu nei.

He oiaio keia; aole nae kakou i ike maka i ka wai, ke ole ia e haule mai he ua; aole hoi kakou e ike maka iaia ma kona pii ana mai ka honua aku.

I kona pii ana ma ka lewa, ua kapaia ka wai *he mahu.* Ma ka hoopili nui ana o keia mahu i ko kakou kino, ua i iho la kakou—*he ma-u ke ea.* Ina kau manoanoa mai ka mahu, a ike maka ia, ua kapaia *he ohu.* Aia a ma-u loa ke ea, a pa mai la he makani anuanu, ua hoohui aku ka mahu, a lilo i ao o ka lewa, a mai na ao i kaomiia'i na paka-u-a, e ka ikaika o ke anu.

Aia ma ka nui a me ke uuku o ka mahu iloko o ke ea, malaila ka ano e ana o na mea ulu, na holoholona, a me kanaka. Oia kekahi kumu no ka like ole ana o ke kau o na aina o ka honua.

Ma na aina mehana, a ma-u hoi o ke ea, ua ikaika loa ka ulu ana o na mea ulu a pau. Paapu no hoi na nahesa nihoawa, a me na mea kolo e ae. Ma na aina, kahi i kau mai ai ka wela nui o ka la, me ka maloo nae o ke ea, malaila e ikeia'i na mea ulu me na lau makalii. He hihiu, a weliweli hoi na holoholona o ke kuahiwi, a me na waonahele.

Heaha ka mahu? Heaha ka ohu? Heaha ka u-a? Heaha ke kumu i ulu nui ai na mea ulu? Ma na wahi hea i ikeia na holoholona hihiu?

HAAWINA XI.

KA LA.

Ua aoia iho nei oukou no ka hoopihaia'na o na muliwai e ka u-a, no ka hooma-uia'na o ke ea, i mea e loaa mai ai ka u-a, a no ka haawi ana o ka honua i kona mahu i ke ea. Ano la, heaha ka mana e hoopiipii ana i ka mahu o ka honua? Ma ko kakou kaulai ana i na lole pulu i ka wai, ua kaulaiia lakou ma kahi e kau nui ai na kukuna mehanahana o ko la; a, oiai e maloo like ana lakou ke kaulaiia ma kahi o ke ahi, ua maopopo, na ka *wela* e hoomaloo ia lakou. Na ka wela o ka La e hoopiipii ae ai i ka mahu o ka honua.

He nui na pomaikai i loaa ia kakou ma o ka La la; aole hoi he hiki ke hooneleia kanaka i ka La, ke ole hooloiiia ke ano o ke kino kanaka e noho nei. No ka La mai ka malamalama, a me ka mehanahana. Ina i hooneleia keia mau mea, ka make aku no ia o na mea ola a pau o ka honua. Na ka La no hoi i hooponōpono no ke kaulike ana o na wai, ma ka hoopiipii ana i ka mahu o na moanawai a me ka moana, a ma ka hoohelelei hou ana ia mahu maluna o ka aina, i kupu pono mai na mea ulu, a i piha mau na punawai, na kahawai, a me na muliwai.

Ina ua kau like mai ka malamalama o ka La ma ka ili holookoa o ka honua, ina aole he po. Aka, oiai he poepoe ka honua, e like me he kinipopo la, ua hoomalamalamaia kekahi hapa wale no o kona kino i ka manawa hookahi. E maopopo ana keia mea, ina oukou e hoopaa i kekahi alani, ma kahi kokoke ana i ke kukui. E malamalama ana ka hapa o ka alani e kau alo ana i ke kukui, a e pouli ana ka hapa i huliia mai ke kukui aku.

He hiki nae ia oukou ke hoohulihuli i ka alani, a ma ia huli ana, e malamalama liilii ana kona kino holookoa. Oia maoli ka hana a ka La i ka honua. Me he mea la, ke nee mau nei ka La ma o a maanei; o ka oiaio nae, aole na ka La ka nee. O ka honua no ke kaa; a, nolaila mai ke ane nee o ka La. E like me ka holo kiki ana o ke kanaka maluna o ka lio, he ane nee aku o na ululaau a me na hale ma kapa alanui,—kupaa nae lakou,—na ke kanaka ka nee.

He hiki ia oukou ke hoomaopopo ua like keia kaa ana o ka honua, me ke kaa ana o ka hu; hookahi nae kaa ana ma ka la. Pela i malamalama ai kekahi hapa o ka honua, oiai e po ana ma kekahi hapa; no ka mea, ma na wahi a pau o ka honua i huli mai ka La aku, he po malaila; a ma ke kaa ana o ka honua i loaa like ai ka po i na aina a pau.

I ke kau ana o ka La maluna o ko kakou paeaina, ko kakou manawa malamalama no ia. I ko kakou hoomaka ana e huli i o ka malamalama la, oia ko kakou manawa *kakahiaka*; a ua i iho kakou "*ke puka mai nei ka La.*" I ko kakou huli ana'e mai ka malamalama aku, oia ko kakou manawa *ahiahi*, a i iho la kakou "*ke napoo nei ka La.*"

Ma ka hoololiloli ana o ka malamalama, ua hooloii pu ia ka mehanahana o ka La. I ka wa i haule kupono mai na kukuna malamalama o ka La maluna o ka ili o ka honua, ua haule pu mai me ka wela; a nolaila mai ka oi o ka wela o ke awakea.

Heaha ka mea e hoopiipii ae ai i ka mahu o ka honua? Heaha na pomaikai a ka La i haawi mai ia kakou?

Nawai ka nee ana—na ka la—na ka honua paha? Ehia kaa ana o ka honua ma ka la? Pehea i loaa mai ai ka po? Heaha ke kakahiaka? Ke ahiahi?

Ma ke kakahiaka me ke ahiahi, he pa kunihi mai na kukuna o ka malamalama, a me ka wela, a nolaila mai ka oluolu o ia mau manawa.

Aia a mahuahua mai ko oukou mau makahiki, e hoomaopopo anei oukou no ke kumu o ka like ole o ka wela o ke *kau*, a me ka *hooilo*; aka, i mea e maopopo ai ia oukou ke kumu no ka wela mau ana o kekahi mau wahi o ka honua nei, a me ke anu mau ana o kekahi mau wahi e ae, e nana hou kakou i ke kinipopo a me ke kukui. E kiko iho i elua mau kiko ma ke kinipopo, e kupono ana kekahi me kekahi, ma na aoao elua. E hoopaa iluna ua kinipopo nei, i kau mai ka olinolino o ka malamalama o ke kukui, ma kekahi wahi mawaenakonu o na kiko elua i kikoia. E ike ana oukou, he olinolino ka malamalama ma keia wahi, a mai laila aku, ua hoomaka mai la ka powehiwehi, a hiki i na kiko elua i kiko mua ia.

Ano la, e hookaa akahele ae i ke kinipopo, a e kaha me ka penikala ma kahi olinolino loa o ka malamalama; a e ikeia auanei he kaha a puni ke kinipopo, mawaenakonu o na kiko elua. O ka *poaiwaena* ka inoa o keia kaha.

Ua hoomaka mai ka hi-o ana o na kukuna o ka La mai ka poaiwaena aku, a pela i hi-o liilii aku ai, a hiki i na kiko elua e kupono ana kekahi i kekahi, ma na aoao elua o ka honua; a malaila he nawaliwali loa ka malamalama, a me ka mehanahana o ka La. Ua kapaia keia mau kiko elua *na welau*; a, ma ka honua nei, ua uhi paapu ia na aina o na welau e ka hau paa.

O na wahi e moe ana mawaena o na welau a me na aina wela, he anu i kekahi manawa, a he mehanahana i kekahi manawa: a ua kapaia na *aina oluolu.*

E wehewehe mai no ke kinipopo a me ke kukui. Heaha ka poaiwaena?

HAAWINA XII.

KE KAU.

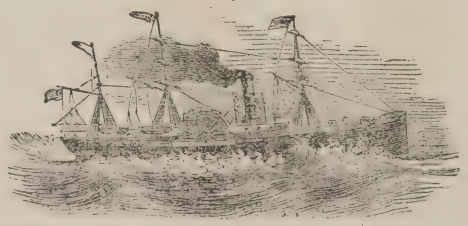
Eia kekahi mau mea e pono ia oukou ke hoopaanaau ai.

Ma ke kau ana mai o na kukuna malamalama o ka La, i loaa ai ia kakou ka mehanahana.

Ua kapaia ke kaha e poai ana i ka honua, ma kahi i kau nui mai ai ka wela a me ka malamalama o ka La, ka poaiwaena.

Ua hoohi-o ia na kukuna o ka La, e like me ka mamao mai ka poaiwaena aku. Ma na wahi elua i mamao loa mai ka poaiwaena aku, ma na aoao o ka honua, ua nawaliwali loa mai ka wela, me ka malamalama o ka La. Ua kapaia keia mau wahi *na welau.* O *ka welau Akau* kekahi, a o *ka welau Hema* kekahi. He anu na aina a pau e kokoke ana i na welau, a he wela na aina haahaa e moe kokoke ana i ka poaiwaena.

E hai mai i na mea e pono ke hoopaanaau ia. Heaha na welau? Pehea na aina ma na welau? Ma ka poaiwaena?

MAHELE ELUA.

HAAWINA I.

NA KUKULU—KA MAMAO.

He mea maopopo ia oukou ka imi ana i ko oukou mau home, me na home o ko oukou poe makamaka; i ka manawa hoi i kupono ke pii ma kekahi alanui, a iho aku ma kekahi; oia hoi, ua maopopo ia oukou ke kukulu kupono ia oukou e hele ai, i loaa ia mau mea ia oukou. Ano la, ke makemake oukou e kuhikuhi aku ia hai, kahi o ka hale e ku ana, he hiki no ia oukou ke hai aku i ka inoa o ke alanui, kahi o ua hale la e ku ai. Aka hoi, aole e hiki i kanaka ke hele mauka ma ka aina nui, ma na ululaau akea, ma ka moana, a ma ka waoakua paha, ke maopopo ole ia lakou na kukulu o ka honua. A he pono ke hoomaopopo lea ia ke ano o ke kuhikuhi ana ma o ua mau kukulu la, i ku i ka noonoo o na kanaka a pau; o hiki ole anei kekahi ke kuhikuhi i kona hoa, na aina ana i makaikai ai; a, ma ka imi ana ma ka palapala aina, e huikau anei ka imi ana o kela mea keia mea.

Ua maopopo i na kanaka a pau ke kukulu o ka la, ka mea i hiki ke ikemaka ia ma na wahi a pau o ka aina a me ke kai. I ka nana aku, me he la, ua puka mai ka la ma ke kukulu i kapaia *ka Hikina*; a, me he la, ua napoo hoi ma ke kukulu i kapaia *ke Komohana*. Ina e ku ana kekahi me kona lima akau i ka Hikina, a me kona lima hema i ke Komohana, aia kona alo i ka Akau a o kona kua hoi i ka Hema. Nolaila, o ka Hikina me ke Komohana he mau kukulu e kupono ana kekahi i kekahi. O ka Akau hoi me ka Hema e kupono ana laua kekahi i kekahi. Oiai, ua maopopo keia mau kukulu eha,—ka Akau, ka Hikina, ka Hema a me ke Komohana,—he mea maopopo i na kanaka, ke kaahele ana i ka honua, a me ka imi ana i na wahi a lakou e makemake ai e ike.

I mea nae e pau ai kekahi pilikia nui i koe, he pono ke ikeia ka loihi o kahi e hele ai. Malia paha, e olelo aku kekahi kanaka i kekahi, ke makemake oia e loaa kahi kauhale, he pono iaia ke hele ma ka akau, alaila, e huli ma ka hikina; he pono i ke kanaka e hele ana, ke hoomaopopo no ka loihi o kona hele ana ma ka akau, mamua o kona hoomaka ana e huli ma ka hikina. Nolaila he mau ana ko kela a me keia lahui; oia hoi na mile, a me na degere, i oi aku ka loa i ko kekahi mau mile.

Ma keia, ke ike nei oukou, he mea hikiwawe loa ka loaa ana o kauhale, ke oleloia, "e hele ma ka akau he iwakalua mile; alaila, huli ma ka hikina a hele hou he mau mile eono." Ma keia ano he hiki no i kanaka ke makaikai i-o a ianei o ka aina, a ke hele maluna o ka moana alanui ole.

Ma ka nana ana i ka la i kela me keia manawa, ua akaka i ka poe hooholo moku

Heaha na kukulu?
Pehea e maopopo ai ke kukulu o ke kauwahi?

Heaha kekahi mea e pono ke imi aku ai no na wahi o ka honua nei? Heaha ka panana hooholo moku? Heaha ke kii kahaia?

kahi a lakou e makemake ai e hele; a, ma ka helu ana i na mile i hala ihope, ua maopopo ka loihi o kahi i koe aku ia lakou. He mau kukulu hou aku eha, mawaena like o na kukulu nui. Mawaena like o ka akau me ka hikina, ua kapaia o ka hikiña-akau; a, mawaenakonu o ka hikina me ka hema, he hikina-hema ia. Pela no, mawaena like o ka akau me ke komohana, he komohana-akau; a, mawaenakonu o ke komohana me ka hema, he komohana-hema. He oi aku imua o keia na kukulu ma na panana hooholo moku.

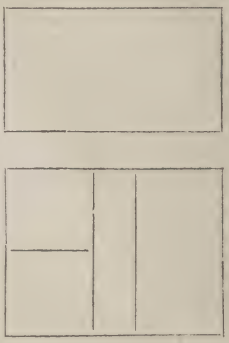

HAAWINA II.

NA PALAPALA AINA.

Ma keia haawina, e hoikeike ana wau ia oukou i ke kii o ke *kahua* hale. Ma ka ike ana i ke kii maoli o ka hale, ua hoomaopopo oukou i ke ano o ka hale, me ka ikemaka ole aku. Aka nae, hookahi hapa wale no o ka hale kai ikeia; no ka mea, ina ua kakauia ke kii o ke alo o ka hale, aole e ikeia kona kua; a, ina hoi, i kahaia kekahi kala, aole e ikeia ka lua. Ano la, i mea e maopopo lea ai imua o ka maka, no ke kukulu ana i na hapa a pau o ka hale, he mea mau i ka poe kukulu hale, ke kaha i kii o ke kahua o ka hale; oia hoi, he kii o na papa hele wale no o ka hale. Malia paha, aohe nani o keia mau kii e like me ke kii o ka hale maoli; aka nae, he nui ko lakou pono.

E hoao kakou e kukulu i kii-kahua o ka hale. He akaka wale no ke kaha ana; he mau kaha pololei no, e like me na kii i kakauia maanei. E like me keia kaha ana o na kii-kahua hale, pela no i kahaia'i na kii o ka ili o ka honua, i mea e hoike aku ai i ka poe e noho ana ma ko lakou mau home, na wahi a lakou e ikemaka ole ai. Nolaila, ua kahaia na kii o ka ili-honua,— na kii o na mokupuni,—na mokuaina nui,—na moana, a pela aku,—e ka poe i ikemaka i keia mau mahele. He kekee nae na kae o ka aina, aole e like me ke kae o ka papahele, ka polelei; a he pono ke kahaia me na kaikuono a pau. A e like me na puka-komo a me ka puka-aniani o ka hale, ua hoailonaia ma ke kii, e na kaha pokole, pela i kahaia'i he mau hoailona no na mauna, na muliwai, a me na taona maluna o ke kii-kahua o kahi aina.

Ua kapaia keia mau kii-kahua o na wahi o ka honua nei, he mau *palapala aina*; a, ma o lakou la e ao anei oukou no na paeaina a pau o ka honua, me ko lakou mau mauna, na muliwai, a me na kulanakauhale.

Ma ko luna o na palapala aina ka Akau, ma ka aoao akau ka Hikina, ma ko lalo ka Hema, a, ma ka aoao hema ke Komohana.

E ike ana oukou, i kekahi manawa, he mau palapala aina o kehahi mokuaina i oi ae ka nui o kekahi i ko kekahi; aka, ua like ke kahaia'na o ia mau palapala aina,

Heaha ke kii-kahua o ka hale?
Heaha ka palapala aina?

Ma ka aoao hea o ka palapala aina ka Akau? Ua like anei ka nui o na palapala aina a pau o kekahi aina?

MAP 1.

LESSON IV.

MAP QUESTIONS.

What grand divisions are in the Eastern Hemisphere?
What grand divisions are in the Western Hemisphere?
What three grand divisions are near the north pole?
What three grand divisions toward the south pole?
Which grand division is south of North America?
Which one south of Europe? Which one south of Asia?

Which grand division north of Africa? North
Australia? East of South America? East of Asi
East of Africa? East of Europe? East of North Americ
Which one is west from Asia? West from Europ
West from North America? West from Australia?
what direction is Europe from North America? In wh
direction is Asia from North America? From Europ
In what direction is Europe from Africa? In what dir
tion is South America from Africa?

HERES.

h hemisphere has the more land?

part of North America is the coldest? Why? art of South America is coldest? Why? What Asia is warmest? What part of Europe is coldest? h grand division has the most uneven shores? the most even, regular shores? Which is longest rth to south? Which is widest from east to west? many oceans are there? What are their names? s the largest?

What grand divisions give form to the Pacific Ocean? The Atlantic? What around the Arctic Ocean?

What ocean around the south pole? What ocean south of Asia? Which ocean is farthest north? What ocean between Africa and Australia?

What ocean must be crossed to go from America to Africa? What one must be crossed in going from Asia to America? What ocean must be crossed in going from America to Europe?

me ke pai ana i ke kii o ke kanaka,—he kii nui ka i paiia i kahi manawa, a, he kii uuku ko kekahi manawa—he loli ole nae ke kino o ke kanaka. Ua mau ke ana o ka mile ma ka honua nei, a, he mea pono ia oukou ke hoomanao i keia mea, o huikau anei ko oukou noonoo ana no ka nui o na aina o ka honua nei. Aole e hiki ia kakou ke lawelawe mau i ka palapala aina o ka ili holookoa o ka honua, no kona nui, a no ka hiki ole ke kakau i kekahi hapa nui o na muliwai, a me na kauhale ma na palapala aina la. Ma kekahi mau aina, ke noho paapu loa nei na kanaka ma na kauhale i pili kokoke kekahi i kekahi; a, nolaila he pono ke hoakea i ka palapala aina o ia aina, i pau pono na inoa i ke kakauia. Nolaila, i ikeia'i i kahi manawa, he palapala aina nunui no ka paeaina uuku.

HAAWINA III.

NA HAPA-POEPOE.

Ma ke ao ana no na mea ma ka ili o ka honua, ina ua kahaia he palapala aina maluna o ka popo poepoe, oia ke ano hikiwawe loa o ke ao ana. Aka, he mea pilikia ka hoolako ana o keia mau popo poepoe e hoailona ana i ka honua, no ka pii o ke kumukuai, a, no ka liilii no hoi; nolaila, ua kahaia na palapala aina maluna o ka pepa. I ke kakau ana i ka palapala aina o ka ili o ka honua holookoa, ua kakauia na poepoe elua, e hoike pakahi ana i kahi hapalua o ka honua; a ua kapaia laua, na hapa poepoe elua o ka honua.

Aia ma kekahi aoao ae na palapala aina elua, e hoike pakahi mai ana i kekahi hapalua o ka ili o ka honua. Ua kapaia kekahi o laua ka *Hapa-poepoe Hikina*, a o kekahi hoi ka *Hapa-poepoe Komohana*. Ma ka Hapa-poepoe Hikina e ike ai oukou i na mahele nui ekolu, a me kekahi mokupuni nui i hiki ke kapaia o ka hapaia o na mahele aina nui. Eia na inoa o keia mau mahele aina: O Europa, Asia, Aferica a me Auseteralia.

Ma ka Hapa-poepoe Komohana e ike oukou elua mau mahele aina nui,—o America Akau, a me America Hema. Mawaena o na mahele aina nui he mau moana akea loa, a he paapu na mokupuni ma ka ili o keia mau moana. Ua hoopuniia ka Welau Akau e ka moana Aretica (i kapaia mamua iho nei ka Moana Anu Akau). Ma ka Welau Hema, ua ikeia ka moana Anataretica (Moana Anu Hema mamua). Aia ka moana Inidiana mawaena o Asia, Aferica a me Auseteralia. O kela moana loihi e moe ana mawaena o Europa me Aferica ma kekahi aoao, a o na America elua ma kahi aoao, oia ka moana Atelanica. O ka elima o na moana oia ka moana Pacifica, ka moana nui o lakou a pau. Aia ia mawaena o Asia me Auseteralia a me na America elua.

Pehea e hoomaopopo pono ai no ka ili o ka honua? Heaha ka poepoe? Heaha ka hapa poepoe?

HAAWINA IV.

NA NINAU PALAPALA AINA.

Owai na mahele aina nui ma ka Hapa-poepoe Hikina?

Owai na mahele aina nui ma ka Hapa-poepoe Komohana?

Owai na mahele aina nui ekolu e kokoke ana i ka welau akau?

Owai na mahele aina nui ekolu e kokoke ana i ka welau hema?

Heaha ka mea i ikeia ma ka palapala aina o ka hapa poepoe hikina? Heaha ma ke komohana? Heaha ka i ikeia mawaena o na mahele aina nui?

Owai ka mahele aina nui ma ka hema o America Akau ?

Owai ma ka hema o Europa ?

Owai ma ka hema o Asia ?

Owai ma ka akau o Aferica ?

Owai ma ka akau o Auseteralia ?

Ma ka hikina o America Hema ?

Ma ka hikina o Asia ?

Ma ka hikina o Aferica ?

Ma ka hikina o Europa ?

Ma ka hikina o America Akau ?

Owai ka mahele aina nui ma ke komohana o Asia ? Ke komohana o Europa ? Ke komohana o America Akau ? Ke komohana o Auseteralia ?

Ma ke kukulu hea anei o Europa mai America Akau aku ? O Asia mai Europa ? O America Hema mai Aferica ?

Ma ka hapa-poepoe hea ka hapanui o ka aina ?

Ma ka hapa hea o America Akau ka nui o ke anu ? No ke aha ?

Ma ka hapa hea o America Hema ka nui o ke anu ? No ke aha ?

Ma ka hapa hea o Asia ka nui o ka wela ? No ke aha ?

Owai ka mahele aina i oi ke kekee o kona mau kapa kahakai ?

Owai ka mahele aina i oi ka pololei o kona mau kapa kahakai ?

Owai ka mahele aina i oi ma ka loa mai ka akau a hema ?

Owai i oi ma ka laula mai ka hikina a komohana ?

Ehia moana ? Owai ko lakou mau inoa ?

Owai o lakou i oi ma ka nui ?

Owai na mahele aina nui e pili kapa kahakai ana i ka Moana Pacifica ? I ka Moana Aretica ?

Owai ka moana ma ka hema o Asia ?

Owai ka moana e hoopuni ana i ka welau hema ?

Owai ka moana ma ka akau loa ?

Owai ka moana mawaena o Aferica me Auseteralia ?

Owai ka moana i holoia, ke holo mai America a i Aferica ? Mai Asia a i America ? Mai Europa a i Hawaii nei ? Ma ka moana hea o Hawaii nei ?

HAAWINA V.

NA MAHELE AINA NUI.

O Asia ka oi o na mahele nui ma kona akea. Ua maheleia iloko o na mahele aina, a he lehulehu o na lahui kanaka pegana e noho ana malaila. Ua kapaia lakou he pegana, no ka mea, ke hoomana nei lakou i ka la, ka mahina, a me na akua a ko lakou lima i hana'i, mai ka pohaku, ka laau, a me ia mea aku, ia mea aku. He kakaikahi ka poe Kristiano malaila, ka poe i hoohuliia mai ka hoomana pegana mai, e na misionari i hoounaia mai na aupuni Kristiano aku.

Eia ka mea kupanaha,—o ka mahele aina nui i piha me ka poe pegana, oia kahi i hanauia'i o Kristo, a, malaila i hanaia'i na hana kupanaha i kakauia maloko o ka Baibala.

Ma na makahiki kahiko loa i kaa hope aku nei, he nui na kulanakauhale kaulana, koikoi ma ke komohana o Asia, kahi i kukuluia'i na hale kamahao, na home o ko laila poe kalepa. Ua lohe paha oukou no kekahi o keia mau kulanakauhale i kapaia o Babulona ; aia kona moolelo maloko o ka Baibala.

Aferica.—Oiai ke oleloia no Aferica, e hoomanao koke ana paha oukou no na negero; no ka mea, oia wale no ka mahele aina nui kahi o lakou i loaa ai, mamua ae o ka hao wale ia ana, a laweia i na aina e. Ua heluia he mau haneri lahui o lakou ma Aferica; a, he alii okoa ko kela me keia lahui. He hupo loa ka hapanui o lakou, he uuku ka aahu, aole no hoi o lakou kukulu i na hale maikai. Malia paha ua ike e oukou i keia mau mea; eia nae kekahi mea a oukou i ike ole ai; oia hoi keia,—aia ma ka akau o Aferica he mau lahui kanaka i ano e loaa i ko na negero. O kekahi hapa nui o ka ike o ka wa kahiko mai ia lakou mai; a, ma keia kau a kakou e noho nei, ua ikeia malaila na paia helelei o na hale nui, i oi aku ke kupanaha i ko na hale a pau a kanaka i kukulu ai. He hauliuli ka ili o keia mau lahui, he lauoho loihi, a he helehelena maikai. Aole i like ka hanohano o ko lakou noho aupuni ana i keia wa e like me mamua.

Ma Aferica, a ma Asia hoi, he nui na holoholona kunahihi o na hiohiona;—oia na liona, tiga, leopadi, elefani, a me na holoholona e ae he nui wale.

Europa.—O Europa ka uuku loa o na mahele aina nui; aka, oia ka mahele aina i moakaka loa ma kona moolelo. He mau Kristiano ka hapanui o ko laila poe kanaka, a malaila i ulu ae ai na aupuni pookela o ka honua nei.

Ua maheleia ma na aina he nui wale; a mahope, e ao ia oukou no ia mau aina.

Mamua loa, ua noho kekahi lahui ikaika ma ka hema o Europa, a ua lanakila lakou maluna o na aupuni e noho kokoke mai ana ia lakou. Ua kapaia lakou o ka poe Roma; a ma keia kau hoi a kakou e noho nei, ua makaikai nui ia ko lakou kulanakauhale kaulana, e ka poe e makemake ana e ike i na hale nani, a me na mea kupanaha e ae a ka poe kahiko i kukulu, a i hana; aka, ua nalo loa ia lahui i keia manawa, aohe hoi he kamailioia o ka lakou olelo; aia wale ma na kula kahi i aoia ai.

Owai ka uuku loa o na mahele aina nui?
Heaha ko kakou ike no ua mahele la?

America.—Oiai, ua hookaawale loa ia na mahele aina nui o America Akau a me America Hema mai na mahele aina nui e ae, e na moana nui, ua hala kekahi mau haneri makahiki mamua o ka hoomaopopo ana o na kanaka ma na aina o Europa me Asia, aia he mokuaina nui e kupono ana ia lakou, ma kekahi aoao o ka honua. Aia wale no a hoomaka mai ka noonoo iloko iho o lakou no ka poepoe ana o ka honua, i hoomaka aku ai lakou e holo mawaena o ka moana nui, a loaa ai o America.

He mau lahui ili ulaula ko America poe kamaaina o ka wa kahiko; aka, i keia wa ua piha ka hapa nui o keia mahele aina nui me na kanaka ili keokeo, mai na aina kahiko o ka honua mai. Mai Europa mai na haole mua o lakou, a ua kukulu lakou i na home, a me na kulanakauhale, mawaena o na ululaau waonahele o America.

Auseteralia.—He mahele aina nui, hou, keia o ka noho ana o na haole. E ku kakaikahi ana na kulanakauhale ma ko lakou mau palena aka, he mau ululaau malaila, i hele a paapu me na holoholona hihiu, i kupono no ka lealea o ka poe hahai holoholona. Ma kekahi mau makahiki i kaa hope aku nei, ua nui loa ke gula i loaa malaila; a ua holo nui aku ilaila na ka-

Owai na mahele aina nui elua ma kekahi aoao o ka honua? Owai na kamaaina o America ma ka wa kinohi? Heaha ka olelo no Auseteralia?

naka mai na kukulu a pau o ka honua, e ake ana e waiwai lakou ma ka eli ana i ke gula, a ma ka hanai ana i na hipa a me na bipi.

HAAWINA VI.

NO NA MOANA.

KA MOANA ATELANICA.

O ka Atelanica ka moana i hele nui ia o na moana a pau, a oia ka moana i ike nui ia. He nui na kaikuono ma kona mau kahakai i kupono no ke awa-ku-moku. He nui ke kalepa ana o ka poe e noho kokoke ana i keia moana; a nolaila, he lehulehu na haneri moku e holo ana ma kona mau wai. Maloko o keia moana he lehulehu na mokupuni nui; a mai kekahi o lakou ua halihaliia ke ko, ka molakeke, a me ka paakai a i na aina e. Aia na moku okohola ma ka Atelanica Akau, e imi ana i na kohola, a e hoi hou mai ana kekahi mau moku i hoopihaia me ka aila.

Ma keia moana hoi, ua ikeia na laina mokuahi nui e holo pololei ana mawaena o America a me Europa, e lawe ana i na nuhou a me na ohua i o a ia nei. He nui no hoi na moku e ae e halihali ana i ka pulupulu, palaoa, a me na mea ai, mai America a i Europa, a e hoi hou ana i America me na lole, calico, silika, a me na mea e ae.

Mai na kapakai o America Hema i holo mai ai na moku i piha me ke kofe, ko, mea hooluu, a me na ili bipi; a i hoi hou aku no me ka palaoa, lole, a ia mea aku, ia mea aku.

He nui ka ino o ka Moana Atelanica i kekahi manawa, me na makani ikaika, ke kumu e piho ai na moku he nui loa. He pohu loa ka moana ma kekahi mau wahi, aole hoi e hiki i na moku pea ke holo no ka makani ole.

Eia na inoa o kahi mau kai a me na kuono ma kapakahakai o ka Moana Atelanica—Kaikuono o Bafina, Hudesona, Lawrene, Kesapeake, Mesico, Guinea, Bisecai. Kai Caribeana, Kae Waenahonua, Kai Akau a me Kai Baletica.

HAAWINA VII.

KA MOANA PACIFICA.

He oi ka nui o ka Moana Pacifica ma'mua o ko na moana e ae. Me he pa nui la kona helehelena. He emi mai ka ino o ka moana, a me na makani ikaika, i ko ka Atelanica, a nolaila i kapaia ai o *Pacifica*, oia hoi o Mala'e. Aka nae, aole i kaahele nui ia keia moana e like me ka Moana Atelanica, no ka mea, he poe noho ma kahi hookahi ka poe kamaaina o ko laila mau kapakahakai; aole hoi lakou i hele i o a ia nei ma ke ano kalepa, e like me na lahui e noho ana ma na kapakahakai o ka Atelanica. He nui no hoi na moku okohola i hoounaia i keia moana, e imi i ka aila a me ka iwi o ke kohola. He pinepine ke kipa ana mai o ia ano moku i ko kakou paemoku ma na makahiki i hala; a ke emi nei ko lakou nui i keia manawa.

Mawaena no hoi o ka Moana Pacifica, a ma ka hema o ia moana, he lehulehu na mau haneri mokupuni. He uuku kekahi o

Owai ka moana i ike nui ia? Owai na moku e holo ana ma ka Atelanica Akau? Owai na moku e holo ana me ka lakou ukana mawaena o America me Europa?

Owai na kaikuono ma ka Moana Atelanica? Owai ka moana nui loa? Nohea mai kona inoa? Heaha ka olelo no na mokupuni o ka Pacifica?

lakou, a he nui kekahi. Ua hanaia kekahi o keia mau mokupuni e kekahi mea kino ola makalii loa, nana i hana i ke ako'a-ko'a; a he nani loa kekahi o ia ano mokupuni. Aka, he poe pegana ka hapanui o na kanaka ma ia mau mokupuni, he ulaula ko lakou ili, a ane nele loa i ke kapa. He poe naaupo a molowa lakou, e ake ana e au mau ma ke kai, a e moe wale ma na moena, ma kahi malumalu, a po ka la. He oi ka nui o kekahi ano limu a keia moana: kekahi ano he haneri kapuai ka loihi. No ka loaa ana o ke gula ma na kapakai komohana o America Akau, a no ka hele nui ana o na kanaka i Califonia, nolaila ka paapu loa o na mokuahi e holoholo ana ma o a maanei o na kapakahakai. O kekahi mau moku, ua hoopuni loa ia America Hema, mai ka Atelanica a i ka Pacifica. O na mokuahi nae, ua holo mai ka puali o Panama a i Califonia, a huli hou i ka puali.

O na kaikuono me na kai i ikeia ma na kahakai o keia moana, oia no ke Kai o Kametakaka, Okotosa, Iapana, Lena, Kina, a me ke Kaikuono o Califonia.

MOANA INIDIANA.

He emi ka nui o keia moana i ko na moana elua i olelo mua ia ae nei, a aia no ia moana holookoa ma kau wahi mehana o ka honua nei. He nui no na mokupuni malaila, a he akea loa kekahi o lakou. Mai keia mau mokupuni, ua hoopihaia na moku me na mea ala o kela me keia ano. Mai na wai hoi o keia moana, i loaa mai ai na momi aiai, noloko mai o kekahi ano olepe e waiho ana malalo loa o ka wai. He kumu e hoopilikia nui ai i ke ola, ka luu ana ilalo o ka wai no na olepe, a nolaila, o ka poe ilihune loa wale no ka i ae e hoolimalima no keia hana. Ua holo kekahi poe ma ka waapa, a mawaho iki o ka aina, alaila, ua luu kekahi hapa o lakou ilalo, a ua hoiliilia na olepe iloko o ke eke, a pau ke aho, alaila, pii hou ae lakou i ka iliwai, a na kekahi hapa o na kanaka e luu aku, a pela wale lakou e hana ai a piha ka waapa i na olepe, alaila, hoi lakou i ka aina a imi no na momi.

O na kaikuono a me na kai o ka Moana Inidiana, oia no ke Kaikuono o Benegala, Kai Arabiana, Kaikuono Peresiana, a me ke Kai Ula.

Heaha ke kumu no ka holo nui ana o na moku ma Califonia? Owai na kai me na kaikuono ma keia moana?

HAAWINA VIII.

MOANA ANATARETICA (ANU HEMA).

Aohe ike nui ia o keia moana. Ua loaaia na kohola malaila; a i kekahi manawa, holoholo wale na luina malaila me ka manao e ike i na mea hou. Eia nae, he uuku wale no ka aina i ikeia; he aina anu, he olohelohe hoi, a e waiho kaawale loa ana mai ke alo aku o kanaka.

He okoa nae ka Moana Aretica (Anu Akau). Oiai, ua lilo kona mau wai i hau paa, a he ikaika loa ke anu o kona mau kau hooilo i hele a puni ka makahiki, eia nae, mamuli o ka imi nui ana o kanaka, ua ikea nui ia kona ano; a ke imi hou nei kekahi poe, me ka hoomanawanui ana i na popilikia weliweli, i ike hou lakou i na mea kupanaha e waiho huna ana malaila.

He nui ka aina e hoopuni ana i ka We-

Heaha ka olelo no ka moana Inidiana? Owai kona mau kai, me na kaikuono? E hai mai no ka moana Anataretica. Pehea no ka moana Aretica?

MA KA MOANA ARETICA.

lau Akau, oiai, ua hoopuniia ka Moana Aretica e na mokuaina nui ekolu. No ka weliweli loa o ke anu ma ka akau loa, aole e hiki i kanaka ke noho malaila; aka, ma ka manao ana o kekahi poe, malia paha, he mea hiki no ke holo a puni ka Moana Aretica, a pela e hoopokole ae ai ke alanui moana, e alakai ana mai ka Atelanica a i ka Pacifica, a e hoolauna pu mai i na aina i kaawale loa i keia manawa. Mamuli o keia manao, ua hoouna pinepine ia na moku, i hoolakoia me ka ai, ka lanahu, ka wahie, a me na luina i aa ka manao i na pilikia o ke anu, i keia moana.

Aohe lohe hou ia no kekahi o keia poe moku; ua ikeia na iwi o kekahi poe mahope o na makahiki he nui. Ua hoi mai no kekahi mau moku, a ua hai ia mai no na mea i ike ia. He hau paa ka mea i ike nui ia ma ia mau kai. Ua hohola ka ili wai e ka hau paa, me he kihei moe la, no na mile he nui loa. Ua ikeia no hoi na moku hau paa, e lana wale ana i o a ia nei ma ke kai; a me he mauna nui la ke kiekie o kekahi o ia mau moku.

Nui ka pilikia o na moku e holo ana ma ke kai, kahi i paapu mai ai o keia moku-hau-paa; a ke ole e kiai na luina me ka makaala loa, e ili auanei na moku o lakou malaila, a e haule mai anei ka hau paa maluna o ka oneki, a palemo pu ka moku. He pinepine no hoi ka hoopuniia ana o na moku e ka hau paa, a hiki ole ia lakou ke nee aku imua, no na mahina he nui, e like me kela mau moku okohola he kanakolu a keu aku, i hoopuniia e ka hau paa i kela makahiki i hala aku nei, a ua ikeia na luina o ia mau moku, ma na alanui o ke kulanakauhale o Honolulu.

Heaha ke kumu no ka noho ole ana o kanaka ma na aina o ka akau loa?

Heaha ke kumu o ka makaikai ana o kanaka ma ia wahi?

HAAWINA IX.

NA NINAU PALAPALA AINA NO NA MOKUPUNI.

(E nana i ka palapala aina Helu I.)

Papa kuhikuhi inoa.

INOA HAOLE.	INOA HAWAII.
Islands,	Na Mokupuni,
Japan,	Iapana,
East Indies,	Inidia Hikina,
Ceylon,	Celona,
Madagascar,	Madagaseca,
St. Helena,	Sana Helena,
Madeira,	Madeira,
Canary,	Canari,
British Isles,	Paemoku Beritania,
Iceland,	Icelana (Aina-hau,)
Sandwich Islands,	Paemoku Hawaii,
Society "	" Tahiti,
West Indies,	Inidia Komohana,
Bahamas,	Paemoku Bahama,
Bermudas,	" Beremuda,
Newfoundland,	Nufounelana.

Aia mahea ka paemoku i kapaia o Inidia Hikina? Owai ka paemoku ma ke kahakai hikina o Asia? Aia mahea ka paemoku i kapaia o Inidia Komohana? Owai ka mokupuni nui ma ka hikina-akau o America Akau?

Owai ka mokupuni nui ma ka hikina hema o Aferica? Aia mahea ka paemoku o Canari? ka paemoku o Madeira?

Aia mahea ka paemoku o Bahama? o Beremuda? o Hawaii?

Aia mahea o Sana Helena? o Celona? o Sicili? o Icelana?

HAAWINA X.

NO NA MOKUPUNI.

KA PAEMOKU O INIDIA HIKINA.—He nani ka hapanui o ka helehelena o keia mau mokupuni nui, a he nui na makahiki o ke kalepa ia ana o ko lakou waiwai me na aina a pau o ka honua. No ka wela o ke kau o ko laila aina, nolaila he uliuli mau ko laila mau ululaau. Ua uhi paapu ia ka ili o ka aina me na mea ulu a me na laalaau ala. Malaila ka ulu ana o na mea ala o kela ano keia ano, o ka pepa, hua ala a me ka cinamona. Malaila no hoi i ulu ae ai na laau kumukuai nui, a me na laau ala e like me ka iliahi a kakou i kamaaina ai. Mai kekahi mau kumu-laau, ua loaa kekahi ano pilali keokeo aala loa i kapaia he *camphor* ma ka olelo haole. He mau ano pilali e ae kekahi, i kupono no ka laau lapaau, i ikeia malaila. Ua hanaia ka sago a me ka tapioca, na mea ane like me ka pia o Hawaii nei, mai na aa a me na iho o kekahi mau laau ulu. Ma keia paemoku no hoi he nui na laau hooluu i lawelaweia ma ka hana ana i na wai hooluu nani o kela me keia ano. No ka pii o ke kumukuai o keia mau mea, ua hoihoi nui ia mai ke poho o ka poe e hoouna ana i na moku ma keia mau mokupuni e hoopihaia me na waiwai.

KA PAEMOKU O INIDIA KOMOHANA.—He mau mokupuni nui keia ma ka hema aku o America Akau. Ina oukou e nana akahele aku, e ike anei oukou ke waiho nei keia paemoku kokoke ma ka Poaiwaena o ka honua kahi o ka mehana mau. I ko kakou holo ana i ka hema o ka Moana Atelanica mai na aina anu o ka Akau, e pae aku no kakou ma keia paemoku uliuli e hoea mai ana mai ka poli o ka moana lipolipo. He nui na ulu niu loloa e uhola ana ko lakou mau lau palahalaha, a me na ulu alani, kahi i kau paapu mai ai na hua melemele mawaena o na lau uliuli a me na pua keokeo e hoomohala ana i ko lakou mau aala ma na ahe makani o ke alaula.

Heaha ke kau o Inidia Hikina? E hai mai no na laalaau e ulu ana malaila.

Heaha na mea ulu ma Inidia Komohana?

Malaila no hoi i ulu nui ai na maia, na hala kahiki, a me na hua ono o kela me keia ano. Eia nae ka mea a kakou e haka pono ai,—na mala nui i kanuia me ke ko, i uholaia na puu liilii a pau o ka aina e ko lakou lau uliuli. Mao a maanei o ka aina, mawaena o na ululaau hua, ua hoonohoia na home o na haku o keia mau mahina ko; a aia na hale wili ko e ku kokoke ana i keia mau home. Ma na hale wili ko ua kaomiia ka wai o ke ko, a ua bailaia i mea e loaa ai ke ko-paa. Alaila, ua hookaawaleia ka molakeke mai ke ko-paa, a ua hookomoia ke ko-paa ma kona mau pahu, a o ka molakeke ma kona mau pahu, a ua hooiliia aku ma na kaa nui a i na kulanakauhale nui o ka mokupuni. A i ka hiki ana ilaila, ua hooiliia maluna o na moku e kali ana, a ua hoounaia ma na aina anu, kahi o ke ko i ulu ole ai.

Ma keia paemoku no hoi i ulu ai ke kofe a me ka baka. He nui no hoi ka paakai i hanaia, e like me ia i hanaia ma ko kakou mau mokupuni o Hawaii nei.

Pehea i hanaia'i ke ko paa? Ua aha ia me keia ko? Ua hanaia anei ke ko ma Hawaii nei?

HAAWINA XI.

HE HAAWINA HOU NO NA MOKUPUNI.

Ka Paemoku o Beritania.—Ua lohe nui oukou no Enelana a me ka poe Enelana. Aole nae o kakou wale ka poe i lohe no ia paemoku. Ua kaulana ia paemoku a puni ka honua nei. Ke holo nei ko lakou mau moku ma na moana, na kai a me na kaikuono a pau loa o ka honua, a he palena ole ka helu o na aina a lakou i apo aku ai. He mau aina nui loa kekahi o lakou, i oi loa ka nui mamua o ko Enelana

Heaha ka olelo no ko Enelana poe?

ponoi. He lehulehu no ko lakou mau puali kaua i kaua mai nei ma na makahiki i hala; he nui loa na kulanakauhale a lakou i kukulu ai, a ua noho lakou, no keia mau makahiki i heluia ma na haneri, he lahui pookela o ka ikaika mawaena o na lahui nui o ka honua nei.

Nolaila, ke manao nei paha oukou, o keia paemoku o Beritania, he wahi hapa nui o ka ili o ka honua; eia nae, ina e imi oukou, e loaa anei ma ka palapala aina, ma ke komohana o Europa, a ma ka Moana Atelanica, he mau mokupuni elua, a oia no ka paemoku o Beritania. O Secotalana me Enelana kekahi, a o Irelana ka lua.

Oiai, he aina haiki ka paemoku o Beritania, ua paapu loa nae na kanaka; a nolaila, ua haalele mai kekahi poe i ko lakou one hanau, me ka manao e imi hou i home no lakou ma kahi akea, e like me America a me Auseteralia, kahi e waiho kaawale ana o ka aina. No ka piha loa ana o keia aina uuku i kanaka, nolaila, o na oihana hana-lima ka hapa nui o ko lakou hana. He lehulehu loa na hale nui i kukuluia no ka hana ana i na ano lole a pau; na lako hale, na lako papa-aina, na mea hao, ke kalana kakau; a me kela ano keia ano waiwai i ikeia mawaena o na lahui naauao a pau o ka honua nei. Aole i koe kekahi lako no keia ola kino ana i hana ole ia ma keia paemoku.

Ka Paemoku o Iapana.—Aia keia paemoku ma ka hikina ae o Asia; a oiai he mau mokupuni nui lakou, he uuku nae na mea i ike ia no lakou. He oi ka noho kupipi ana o kanaka ma keia aina mamua o ko Beritania, a oiai he poe lakou i haalele ole i ko lakou one hanau, ua ane pilikia ka aina i ka nui o kanaka.

Aole i ae oluolu ka poe Iapana i na malihini e launa nui me lakou, ma na makahiki i hala ae nei; aka, i keia wa, me he 'la, ke kaohe ia nei lakou e ke au holomua o ka naauao, e hoohamama mai i na ipuka o ko lakou aupuni i komo aku na kupa o na aupuni e e kalepa, a e noho pu me lakou.

Ka Paemoku o Azore.—Ina kakou e holo mai ke kahakai aku o America Akau a i ka hikina, ma ka Moana Atelanica, aia a hala kekahi mau la, e ike auanei kakou i kekahi aina e hauliuli ana, me he ao la, ma kahi mamao loa aku. Mahope nae o kekahi mau hora o ka holo ana, e hoea aku kakou i kekahi paemoku nani o ka hiohiona i kapaia o na Azore. E kupali mai ana na kapakahakai, mawaena o na ale kuehuehu e popoi ana ma na kae o na pali; a mai na awawa e lele mai ana ka wai o na kahawai, a haule i ke kai. Ma na aoao o na puu, a mauka o ka aina, he mau ululaau, a he mau mala uliuli, i hoonoho kikokikoi ia me na hale keokeo, a me na kauhale liilii. Ua uhiia ka palamea o ke aouli maluna o keia mau hiohiona; a moani mai la ke ala o na pua alani, a palanehe ke ea. He oluolu ko laila kau, a he nui na kanaka o na mokuaina nui i hele ilaila e hooluolu ai. He liilii ko laila mau mokupuni.

HAAWINA XII.

HE HAAWINA HOU NO NA MOKUPUNI.

NA PAEMOKU O MADEIRA ME CANARI.

Ke haalele kakou i ka paemoku o Azore, a holo kekahi mau mile i ka hikina,

He aina nui anei o Enelana? Heaha na hana o ko laila poe? Aia mahea ka paemoku o Iapana? Heaha ka olelo no lakou? Aia mahea na Azore? Heaha no lakou?

e loaa ana ia kakou kekahi paemoku hou, i kapaia na Mokupuni o Madeira, kahi i hanaia ai ka waina. Aia ka paemoku o Canari e pili kokoke ana me Madeira. Mai laila mai na manu melemele a kakou e ike pinepine nei e kau ana ma na hale manu, a i kapaia na manu Canari.

Ma ka hema loa o keia mau mokupuni, a ma ke komohana o Aferica, e ku mehameha ana kekahi mokupuni uuku, neoneo. O ke kumu i kaulana ai keia mokupuni, oia no ka malama pio ia ana malaila o Napoleona Bonaparete, ka emepera kaulana loa o Farani ma na makahiki i hala. Ua lohe oukou no kona ikaika ma ke kaua, a no kona lanakila ana maluna o na aupuni o Europa. Aka nae, mahope mai, ua lawe pio ia oia e kona mau enemi; a no ko lakou manao ana aohe hale paahao ma Europa holookoa e hiki ai ke hoopaa iaia, ua hoounaia oia i ka mokupuni o Sana Helena, ka mokupuni mehameha mawaena o ka Moana Atelanica.

Aia ma ka Moana Inidiana, ma ka hema aku o Asia, he mokupuni nui, o Celona kona inoa; a ua like oia me na mokupuni e ae o keia moana, he wela ko laila la, aohe hooilo malaila, a ua ulu nui na laau hua ala o kela me keia ano. O kona kumu i kaulana loa ai, oia na momi nani i oi ka nani i ko na momi o na mokupuni e ae.

He kinikini na mokupuni liilii i kau kikokikoi ia ma ka ili-wai o ka Moana Atelanica, a he oi loa na kini o ia mau moku liilii ma ka Moana Pacifica.

Mawaena o ka Moana Pacifica, ua ikeia ko kakou paemoku o Hawaii nei. Mamua iho o na makahiki he kanalima i hala ae nei, ua uhiia keia paemoku e ka pouli o ka naaupo a me ka hoomanakii. Aka, maloko o ia mau makahiki i oleloia, mamuli o ka hooikaika ana o ka poe pono mai na aina haole mai, a mamuli no hoi o ka noonoo pono ana o ko Hawaii ponoi no ko lakou pomaikai iho, a ma ke kokua lokomaikai ana mai o ke Akua Mana Loa, ke holo mua nei o Hawaii ma ke kulana o ka lahui naauao. He nui ko kakou mau kula aupuni, kulanui a me na luakini; a he nui no hoi ko kakou oihana kalepa me na aina e.

He laina mokuahi kuloko ko kakou, a he laina mokuahi e hoohui ana ia kakou me Califonia, me Nu Zilani a me Sidane. Ke holo mua nei ka oihana mahiai mawaena o kakou, a ua kukuluia na pa wili ko ma Hawaii, Maui, Oahu, a me Kauai. Ma ka hope o ka buke, e imi hou kakou no na mea e pili ana i ko kakou aupuni.

Aole pono ia kakou ke hoopoina i kekahi mokupuni nui, aia ma ke kapakahakai hikina-akau o America Akau, ma ka nuku o ka muliwai o Laurene; o Nufounelana ka inoa o ia mokupuni. He anu loa malaila no ka hapanui o ka makahiki. He neoneo a he mehameha ka hapa nui o ka aina, a ua uhiia i ka ohu manoanoa a kokoke puni ka makahiki. Ma keia hoike ana e manao ana paha oukou he uuku ka waiwai o ua mokupuni la. Aka, he nui no kona waiwai, a ua aumeume nui na kanaka no na kuleana iloko o kona mau kapakahakai; no ka mea, he lehulehu na tausani barela i-a i hopuia i kela me keia makahiki, ma na kai e kokoke ana i ka mokupuni. Ua kukulu lalani ia ke ku-

---

Owai na mokupuni e kokoke ana i na Azore? He aha kekahi mea i ikeia mai ia mau moku mai? E hai mai no na mokupuni o Madeira? No Sana Helena? No Celona? No Hawaii nei? No Nufounelana?

lana o na hale pupupu o ka poe lawaia ma kahakai, a malaila no hoi na i-a e kaulaiia ai, a hoomalooia. Ua hooiliia keia i-a i na wahi a pau o ka honua.

Mawaena o Europa a me America, ma ka Moana Atelanica Akau, he mokupuni nui o Icelana kona inoa, a e manao ana paha oukou he aina anu loa. Aole pela. Oiai, aia no ia ma ka akau loa, no kekahi mau kumu nae he oi ka oluolu o keia aina mamua o kekahi mau aina i kokoke iki aku ma ka hema. He mau mauna kiekie malaila, a he mau luapele nui. He mau punawai baila no hoi i kapaia ke geisera (geyser).

O Bahama me Beremuda, he mau paemoku liilii laua ma ka moana Atelanica, ma ka akau aku o Inidia Komohana.

HAAWINA XIII.

NA NINAU PALAPALA AINA.

(E nana i ka Palapala Aina, Helu 1.)

Ma ka moana hea, a kokoke i ka mahele aina nui hea, ka paemoku o Inidia Komohana? o Inidia Hikina? Ma ka moana hea, a kokoke i ka mahele aina nui hea, ka paemoku o Iapana? o Bahama? o Canari? Owai na mokupuni nui loa o ka honua? Owai ke kai i hoopaniia e ka paemoku o Iapana? Owai ke kai i hoopaniia e ka paemoku o Inidia Komohana? Ma ke kukulu hea o Nufounelana mai Icelana aku? Ma ke kukulu hea ka paemoku o Madeira mai Inidia Komohana aku? Ma ke kukulu hea o Celona mai ka paemoku o Iapana aku? O Auseteralia mai Inidia Hikina aku? E hai mai no na mea a oukou i ike ai no ka palapala aina, Helu 1.

E kahakaha ma ka papapohaku i na hapa poepoe elua, me ke kau ole aku i na inoa, alaila, e kuhikuhi mai i na inoa o na mahele aina nui, na moana, a me na mokupuni a oukou e a'o ia nei.

HAAWINA XIV.

NO NA MAUNA.

(E nana i ka Palapala Aina, Helu 2.)

Ina oukou e nana ma ka palapala aina, e ike auanei oukou i na mauna, ua hoailonaia me na lalani. Aole i moe pololei keia mau lalani, a ua hakihakiia na kakai: no ka mea, he nui loa na piko mauna ma ka lalani mauna hookahi; a mawaena o ia mau piko he mau awawa hohonu loa kekahi.

Aia kekahi lalani mauna loihi, a palalaha no hoi, ma ke komohana o America Akau; ua kapaia o "Rocky Mountains" ma ka olelo haole, a ua unuhiia ua inoa la ma ka olelo Hawaii, a lilo kona inoa—na Mauna Pohaku. He okalakala loa ka ili o ka aina ma keia wahi, a he waonahele no hoi. Malaila i auwana hihiu ai na puali Inidini, oia na kama mua o America. Ua emi loa lakou i keia manawa. Malaila no hoi i ike pinepine ia ai na haole hahai holoholona, i loaa ko lakou ola ma ia oihana, e auwana ana ma na ululaau, a ma na aina papu, e ki ana i na dia, na bea a me na

---

E hai mai no Icelana? Owai na mokupuni ma ka Akau aku o Inidia Komohana. Heaha ka lalani mauna? Owai ka lalani mauna ma ke komohana o America Akau?

HE KUAHIWI.

bufalo. Aole o lakou home; he mau hale pupupu wale no i kukuluia no ka manawa pokole, a malaila lakou e moe ai i ka po.

He lalani mauna hou ma ia wahi, e pili kokoke ana me na kapakai o ka Moana Pacifica, o Siera Nevada kona inoa. Ma na makahiki i kaahope ae nei, ua ikeia ke gula malaila, a ua holo nui aku na kanaka mai na wahi a pau o America, e imi, a e eli i ke gula, me ke ake nui e waiwai koke. Aole hoi mai America wale no keia holo ana o na kanaka ilaila; aka mai Asia mai kekahi, a mai na aina e ae o ka honua nei i holo nui o kanaka; a nolaila, emoole, a ua kukuluia kekahi kulanakauhale nui malaila, i kapaia o Sana Franaciseco (Kapalakiko.) Mahope mai, ua kukuluia he mau kauhale hou aku, ma kahi i loaa ai ke gula, a ma keia wa, ua lilo ia wahi i mokuaina waiwai, i kapaia kona inoa o Califonia.

Ua moe aku ka hapa hema o na Mauna Pohaku ma kahi ololi o America Akau, e like me oukou e ike nei ma ka palapala aina, kahi i wela mau ai ke kau o ko laila aina. Mawaena o na piko mauna kiekie loa malaila, he mau luapele, e punohu ana ko laila uahi, a e a ana ko laila ahi pele. He palahalaha na aina papa oia wahi, a ma kekahi oia mau aina ke ku nei kekahi kulanakauhale nui, o Mesico ka inoa. He nui no hoi na kauhale liilii e ku kikokiko ana ma na awawa.

Owai ka lalani mauna i kokoke iki mai i ka Moana Pacifica?

Aia mahea ka aina gula? Heaha ka olelo no na mauna ma Mesico?

LESSON XV.

MAP QUESTIONS ON MOUNTAINS.

Where are the Rocky Mountains?
Where are the Andes?
Where are the Himalayas?
Where are the Alps?
Where are the Altai Mountains?
Where are the Alleghanies?
The Brazilian Mountains?
Where are the Ural Mountains?
Which large mountain chains of the world run east and west?
Which north and south?
What mountains in the western part of South America?
Of North America?

SPHERES.

What mountains between Europe and Asia?
What mountains in the south of Europe?
Which is the most northern chain in Asia?
The most southern?
What mountains in the western part of Africa?
In the eastern?
In the northern?
What mountains in the eastern part of North America?
Of South America?
Where are the Atlas Mountains?
Where are the Snow Mountains?
What mountain chains in North America?
In South America?
In Europe?
In Asia?
In Africa?

HAAWINA XV.

NA NINAU PALAPALA AINA NO NA MAUNA.

Papa Kuhikuhi Inoa.

INOA HAOLE.	INOA HAWAII.
Mountains,	Na Mauna,
Rocky,	Pohaku,
Andes,	Anede,
Himalayas,	Himalaia,
Altai,	Aletai,
Mts. of the Moon,	Na Mauna Mahina,
Atlas,	Atelasa,
Kong,	Kona,
Alleghanies,	Alegani,
Brazillian,	Berazila,
Ural,	Urala,
Mont Blanc,	Mauna Balana,
Mount Vesuvius,	Mauna Vesuviu.

Aia mahea na Mauna Pohaku? Na Mauna Anede? na Mauna Himalaia? na Mauna Alepe? na Mauna Aletai? na Mauna Alegani? na Mauna Berazila? na Mauna Urala? Owai na lalani mauna o ka honua nei e moe ana mai komohana a hikina? Owai hoi mai akau a hema? Owai na mauna ma ke komohana o America Hema? ma ke komohana o America Akau? Owai na mauna mawaena o Europa me Asia? Ma ka hema o Europa? Owai ka lalani mauna ma ka akau loa o Asia? ma ka hema loa o Asia? Owai na mauna ma ke komohana o Aferica? ma ka hikina o Aferica? ma ka akau o Aferica? Owai na mauna ma ka hikina o America Akau? o America Hema? Mahea o Mauna Balana? o mauna Vesuviu? Owai na lalani mauna ma America Akau? ma Europa? ma Asia? ma Aferica?

HAAWINA XVI.

HE HAAWINA HOU NO NA MAUNA.

Na Mauna Anede.—Aohe i hookiia na Mauna Pohaku ma America Akau, aka, ua ikeia ko lakou lalani e moe ana ma ka aina ololi e hoohui ana i na America elua, a ua moe aku ma ke kapakahakai o America Hema, a hala i ka loa o ia mahele aina nui. Ma America Hema nae, ua kapaia ko lakou inoa o na Anede. He kiekie loa keia mau mauna ma kau wahi, aka, aole i hoopalalaha ia aku lakou ma ka ili o

---

Aia mahea na mauna Anede? E hai mai no lakou?

ka aina e like me na Mauna Pohaku. Mawaena o keia lalani, ua hoohamamaia mai na kuahiwi, a he awawa nui mawaena, kahi i kukuluia ai na kulanakauhale nui. He ku pali mai ka hapanui o na kuahiwi; he hohonu, a he ololi na awawa, a no ka ololi loa o kekahi o lakou, ua kapaia he mau mawae wale no. He pilikia ka hele ana ma keia mau mauna, he nui nae na kulanakauhale i kukuluia mawaena o lakou. Kakaikahi na alanui i kupono no na kaa; o na hoki me na miula na holoholona hoounauna malaila. Ua hooili ia ka ukana kaumaha loa maluna o lakou, a ua pii, a iho aku lakou ma na alanui pali me ka okupe ole o na wawae. Ma ke kau wahi, ua halihaliia ke kamahele, i noho ma kekahi ano noho, maluna o ke kua o na Inidini, ka poe i maa ma ia mea, a ua haaweia no na mile he nui. Malia paha, ma ka hele ana, ua hiki aku i kekahi mawae kukoho e pani ana i ke alanui. Ina pela, ua hanaia ke alahaka ano e; oia keia: ua hukiia a malo'elo'e, elua mau kaula ikaika, mai kekahi aoao a i kekahi o ka mawae, a ua hoopaaia a paa loa. Ua nakiiia he hinai ma kekahi o keia mau kaula, a ua noho ke kanaka iloko o ua hinai nei, me ka paa ana i kekahi kaula ma kona umauma, a pela e huki ai iaia iho maloko o ka hinai a ku i kela aoao.

Ua uhi paapu ia na kuahiwi me na ululaau o na kumulaau kiekie loa; a mawaena o keia mau kumulaau i ulu mai ai na laalaau uliuli o kela me keia ano.

O kekahi o na hiohiona nani o keia aina, oia na piko o na mauna kiekie e ku mamao aku ana, a i uhiia me ka hau, a hele a olinolino i na wai hooluu a pau o ke anuenue, mamuli o ka pa ana mai o na kukuna malamalama o ka la. A he mea hiki no hoi i ke kamahele ke ku ma ka piko o kekahi o keia mau mauna, a nana aku i na aouli e momoe ae ana ma kona mau kapuai, a e hoohelelei ana i na paka-ua ma ke awawa malalo, oiai he lai ka la ma kona wahi ku.

He nui ke gula a me ke kala ma kekahi mau wahi o na Mauna Anede. I ka eliia ana o keia mau mea, ua huipuia me na pohaku a me ka lepo; aka, ua hoowelaia a enaena loa na pohaku me ke kala, a ua hehee mai ke kala makamae, a mahope ua hoomaaliliia.

He nui na mauna-pele kiekie ma keia lalani mauna. Ua hookuiia ka punohu ana o ko lakou uahi, ka poha ana o ko lakou pele, me ka haalulu ana o ka honua, ka mea i kapaia he olai. Nui na popilikia i ili mai maluna o kanaka mamuli o na olai. Ua kamaaina kekahi poe o oukou i keia mau popilikia.

HAAWINA XVII.

HE HAAWINA HOU NO NA MAUNA.

Na Mauna Alegani.—Malia paha, i ko oukou makaikai ana i ka palapala aina, ua ike oukou he pokole ke kahakai hikina o America Akau, mai ke kaikuono o Mesico a i ke kaikuono o Hudesona, mamua o kona kahakai komohana. He lalani mauna ma keia kahakai hikina i kapaia o Aleganí; a he emi kona loa a me kona kiekie i ko na Mauna Pohaku. E like me na la-

Pehea e hele ai na kanaka ma keia mau mauna? Pehea na alahaka ma na kahawai? Heaha ma na piko mauna? Heaha kekahi wai wai ma keia mau mauna? Heaha ke olai? Aia mahea na Mauna Aleganí?

lani mauna e ae, he nui kona mau kuahiwi. Eia na inoa o kekahi o ia mau kuahiwi: O na Mauna Keokeo, Mauna Ulinli, Mauna Catasakila a me na Mauna Cumaberelana.

Aole i pili pono loa keia mau mauna i ke kapakahakai, e like me na mauna o Hawaii nei, aka, he mokuna aina haahaa mawaena o kahakai a me ke kumu o na mauna, a malaila e hookahe aku ai ka wai o na muliwai, i hookumuia ma na Mauna Alegani, a iloko o ka moana. Ma na kapa o ia mau muliwai i kukuluia ai na hale nui o kela me keia oihana hana lima.

Na Mauna Berazila.—Ua like loa na mauna o America Hema me na mauna o America Akau, oia hoi, ua like na lalani mauna o Anede, ma ka loa a me ke kiekie, me ka lalani Mauna Pohaku, a pela no ka lalani mauna pokole, haahaa, ma ka hikina o America Hema, i like ai me na mauna Alegani. O na Mauna Berazila ka inoa o ka lalani mauna ma ka hikina o America Hema. I keia wa e hoomaopopo oukou i ko lakou mau inoa a me keia mea hookahi,—malaila i loaa nui ai ka daimana, ke pookela o na pohaku aiai a kumukuai nui o ka honua nei.

Na Mauna o Aferica.—He wahi olelo iki wale no i keia manawa no na mauna o Aferica, oiai, he emi ko kakou ike ana no lakou. He aina-papa a kiekie ka waenakonu o Aferica, e hio ana i ke kahakai ma na aoao a pau. Aia na Mauna Kona e moe kokoke ana i ke kaikuono o Guinea; a o na Mauna Mahina, aia ma ke kahakai hikina o Aferica. E kokoke ana na Mauna Atelasa ma ke kahakai akau o Aferica. E imi oukou i keia mau lalani ma ka palapala aina, a e hoomanao i ko lakou mau wahi a me ko lakou mau inoa.

Na Mauna o Asia.—Ma ka hema o Asia e waiho ana ka lalani mauna i oi pakela aku ke kiekie o kekahi o na piko mauna, i ko ka honua e ae a pau. O Himalaia ka inoa o keia lalani mauna, i moe aku ma ka hikina a komohana, e like me ka hapanui o na mauna o kela hapa poepoe.

E hio ana na kuahiwi ma ka aoao akau o keia lalani mauna, a loaa aku ke awawa akea loa, kahi e ku nei o na kulanakauhale nui, na mea a kakou e ao ai mahope aku. O ka aoao hema, ua hio liilii aku, a nolaila, ua ike ia malaila na awawa loihi. Ma kau wahi e ku pali ana na aoao o ka mauna, a ua lele ka wai o na muliwai malaila, e eli ana i mau mawae nui no lakou iho. Ua uhi paapu ia kekahi mau kuahiwi olaila i na ululaau, a i na waonahele nui; a he mau tiga, a liona no hoi ma ia mau waonahele. He pinepine ka hele ana o ka poe imi holoholona e ki i ua mau holoholona la; aka, he oihana keia e hoopilikia ai i ke ola o na kanaka; no ka mea, aole o na liona a me na tiga wale no na holoholona weliweli iloko olaila, aka, ua paapu i na nahesa niho-awa, a me na mea kolo e ae, ia lakou ke nahu ana i mea e make ai. He mau tausani na kane, na wahine me na kamalii i make i na holoholona ahiu o ka waonahele, ma kela me keia makahiki.

He mau lalani mauna e ae ma Asia, ma

Heaha na inoa o kekahi o na kuahiwi oia lalani mauna? Heaha mawaena o na mauna a me ka Mauna Atelanica? Owai kekahi mau mauna o America Hema? Heaha ka olelo no lakou? E hai mai no na mauna o Aferica.

Aia mahea na Mauna Himalaia? E hai mai no lakou? Owai kekahi mau mauna ma Asia?

ka akau aku o na Mauna Himalaia; a mahope aku e imi ai oukou i ko lakou mau inoa.

HAAWINA XVIII.

HE HAAWINA HOU NO NA MAUNA.

Na Mauna Alepe.—O Europa ka mahele uuku o na mahele aina nui o ka honua, a ua mokumoku pinepine ia kona kahakai i na kai a me na kaikuono nui; nolaila, aohe ike ia malaila na lalani mauna loihi, e like me na lalani mauna ma America a me Asia. Aka nae, aole i nele ia mahele aina i na mauna. He kuahiwi ka hapanui o ka hema a me ka waenakonu o Europa. Mawaena o keia mau kuahiwi e moe ana i kela a me keia kukulu, ua ike ia kekahi lalani mauna me he hapa-poai la, ma kahi kokoke i ke Kai Waenahonua. O na mauna kaulana keia o Alepe. Ua kaulana loa keia mau mauna mai kinohi mai; a ua hoopuniia e na aupuni kaulana o ka honua nei i keia wa. He waiwai loa ko laila mau ulu paina; he kupanaha maoli ko laila mau papa o ka hau-paa, e nee ana me ka lohi loa ma kekahi mau awawa; a he nani maoli ka helehelena o na lokowai i hoonohoia me he mau momi la ma ka poli o ka aina. He mau alanui pilikia ka hapanui o na alanui piimauna; aka, o na alanui e pii ana ma na mauna o Alepe, mai kekahi aoao a i kekahi aoao, ua hanaia he mau haneri makahiki i hala aku nei; a he malaelae a akaka wale no lakou, a ke hele mau nei na kamaaina, a me ka poe makaikai ma ia mau alanui.

He nui ka poe malihini i hele ma keia mau kuahiwi, ma kela me keia makahiki, e pii aku ma kekahi o ko laila mau piko mauna kaulana no ka pilikia o ka pii ana. Ua hele kekahi o lakou mamuli o ka manao kaena wale no; aka, o kekahi poe ua hele mamuli o ka manao akeakamai. O Mauna Balana ka piko o lakou i pookela ke kaulana.

Ka noho ana o na kamaaina o na Mauna Alepe.—Ua uhiia kekahi o na kuahiwi o keia lalani mauna, ke kuahiwi e huli ana i ka akau, i na ululaau paina, i piha loa me na kumu paina nunui. No ke kupipi ana o keia mau kumulaau, a pololei loa, a no ka hui pu ana o ko lakou mau lala me na lau uliuli e hoomalumalu ana i ka honua malalo iho o lakou, ua pouli loa ia mau ulu paina; a nolaila, ua kapaia o ka Ululaau Pouli; ma ka inoa haole—Black Forest.

Ua kaulana loa keia ululaau ma ia mau aina. Ma ua ululaau la ke noho nei na kanaka o kekahi aoao o na puu, me na umiumi loloa, na lakeke eleele, na lole wawae nunui i nakiiia malalo iho o ke kuli, na kakini loihi ulaula, a me na papale palahalaha. He poe hana aniani lakou, a he poe lako no hoi ma na waiwai o keia ao.

Ma kekahi aoao o keia ululaau, aohe oihana hana aniani, aohe poe me na kakini ulaula. He ano e ka noho ana o na kanaka malaila, a o na laau paina ko lakou waiwai nui. He poe hana lanahu kekahi o lakou; o ka hapanui nae he poe kua laau, a ua kua lakou i na laau loloa, pololei, a ua hoau aku ma na kahawai liilii, a komo

Heaha ka mea i hoopokole ai i na lalani mauna ma Europa? Aia mahea na Mauna Alepe? Heaha ka mea i kaulana ai keia lalani mauna? Heaha ka hana a na malihini? Owai ka piko mauna pookela? E hai mai no ka Ululaau Pouli. No ko laila poe kanaka. No ko lakou mau oihana.

aku ma ka muliwai Nekara. Ma keia muliwai ua hoauia na laau, a komo aku ma kekahi muliwai nui e kahe ana iloko o ke kai; a ma na taona ma kahakai ua hanaia keia mau laau i mau kia moku. He mau kuahiwi haahaa ma ka hema aku o ka Ululaau Pouli. Ma kekahi o na alanui o na Mauna Alepe, ma kuahiwi loa, he hale nui i kapaia o Sana Berenada. He hale keia no kekahi poe hoomana i ke Akua, i kapaia he mau moneka. Aole lakou i mare wahine, a ua aahu lakou i na aahu like. He nui ka pomaikai i loaa mai i na kamahele o keia wahi neoneo a mehameha, mamuli o keia poe moneka.

He mau ilio nunui ko lakou, i aoia no kekahi mau makahiki, a ua akamai ma ka huli ana i ka poe nalowale mawaena o na hau o ke kuahiwi. I ka loaa ana, ua make e kekahi o keia poe, a ua maeele wale no i ke anu kekahi poe. Na keia mau ilio e hoomehana aku ia poe ma ka hoomoe ana i ko lakou kino mehana maluna o ke kino o ke kanaka, a loaa iaia kekahi pumehana iki; a inu oia i kekahi wai ikaika mai loko ae o ka huewai i nikiiia ma ka a-i o ka ilio, alaila, na ka ilio e alakai iaia a hiki i ka hale o na moneka, a na lakou e hookipa iaia a ola loa mai, alaila, hookuu aku iaia e hele ma kona huakai. Pela i hoopakele ia ai ke ola o na kamahele he nui wale, ma kela me keia makahiki, e keia poe moneka, me ko lakou mau ilio maikai.

HAAWINA XIX.

NA MAUNA PELE.

Vesuviu.—Ke waiho kikokikoi nei na mauna pele mawaena o na lalani mauna o ka honua. Aia ka lehulehu o lakou ma na Mauna Anede, a ma ka hema o ka lalani Mauna Pohaku. Ma ka hema o Europa i hoolaha aku ai elua o keia ano mauna i na popilikia weliweli mawaena o ko laila mau lahui. Aia ma ka mokupuni o Sicili kekahi o laua; o Etena kona inoa, a ua pinepine ka hu ana mai o kona pele ma na makahiki i kaa hope ae nei. O Vesuviu ka lua; aia o ia e ku ana ma ke kapakahakai o kekahi kuono nani o ke Kai Waenahonua, a he mauna weliweli loa. I keia kau a kakou e noho nei, ke luai nei oia i ka pele, a ke luku nei i kekahi mau kauhale ma kona mau kualapa.

I kinohi, ua ku kekahi taona ma ke kae o keia mauna pele. Ua kaulana ia no kona mau hale auau eleu, a ua hele pinepine na kamaaina o ka aina i ua taona nei, e hooluolu a e hoonanea ai. Ma na huina o kela me keia alanui o ke taona he mau punawai e puai mau ana na wai; a he mea oluolu ka noho ana ma ua mau punawai la, a ike aku mao a maanei i na hiohiona nani o ka aina a me ke kai i uholaia imua o ke alo.

Ma na la malie, ua ike ia ka lehulehu o ko laila poe kamaaina e holoholo hoonanea ana, me na kahiko lole nani; a mawaena o lakou i hele ae ai na kauwa kuapaa, me na huewai waiala, e moani ana i ke ala ma ke ea.

He mau hale hanohano ka hapanui o na hale o ke taona; a ua puni na hale i na kihapai pua me na laau hua ono, i hoonaniia me na wai e puai mau ana, a me na laau uliuli o na ano a pau; a mawaena o

. E hai mai no ka hale hookipa o Sana Berenada.

Heaha na hiohiona ma kekahi aoao o na mauna Alepe? Mahea kahi e ike nui ia na mauna pele? Aia mahea o Etena? Aia mahea o Vesuviu? E hai mai i ka moolelo no kekahi kulanakauhale malaila.

ka uliuli o na lau ua ike ia na kino keokeo o na kii mabela i hoonohonohoia ma kela wahi keia wahi.

Ua penaia na kii maikai ma na paia hale, a ua hiliia na lei pua ma na pou a pau. Ma na ahaaina o lakou, ua moe ilalo na hoa-ai ma kekahi punee e hoopuni ana i ka papa aina, me ka hilinai aku maluna o na uluna, a pela lakou i ai ai a i inu ai mai na pa a me na kiaha gula.

Ma kekahi la, oiai e uhauha, a e hoonanea ana na kanaka o ke taona, pii ae la mai ka mauna pele o Vesuviu, he punohu uahi pouli loa, a hohola aku la maluna o ke taona, a nana i hoolilo i ka malamalama o ke awakea i poeleele o ke aumoe. Alaila, kupinai mai la na leo huikau o ke kaniuhu, ka pule, a me ka hailiili o kanaka, e kahea ana iloko o ko lakou mau makau. Nalowale ke kaikuahine i ke kaikunane, ka wahine i kana kane, ke keiki hoi i ka makuahine; no ka mea, he pouli wale no, i hoomalamalama iki ia e na anapu uila mai ka mauna mai. Haalulu mai la ka honua; naueue mai na hale, a hoomaka mai e hina; hoi hope ke kai, piha ka lewa i ka lehu; alaila, me ka leo halulu o ka hekili, pahu mai ka pele o ka lua, a luku aku i ka aina. Holo hee aku la kekahi poe; aka, no ke kuhewa mai o keia popilikia nui, ua pau ka hapanui o na kanaka o ke taona i ka make, a ua kanu pu ia lakou malalo iho o ka lehu i haule mauoanoa mai, a i hoonalo aku i keia kulanakauhale malalo iho o ka ili o ka aina. O Pompeii ka inoa o keia kulanakauhale.

Mahope o na makahiki he umikumamahiku haneri mai ke kau ana mai o keia popilikia nui, oia hoi, ma keia mau makahiki i hala iho nei, i ka eli ana o kekahi poe ma ke kahua o keia kulanakauhale, aia hoi! ua loaa ia lakou keia taona o ka wa kahiko, na alanui a me na hale. Ua loaa no hoi ia lakou na iwi kupapau o na kane, na wahine me na kamalii; me na momi nani a me na lako hale, e like maoli me ko lakou waiho ana ma na makahiki he umikumamahiku haneri i kaa hope ae nei. I ka manawa i lukuia ai o Pompeii, ua lukuia kekahi taona e aku e kokoke ana, o Herculaneum ka inoa; aka, no ka waiho manoanoa ana o ke a-pele maluna iho ona, nolaila o ka hapa uuku wale no o ia taona kai huaiia i keia manawa.

Kilauea.—He mauna pele ma ko Hawaii pae aina. Aia ma Hawaii; o Mauna Loa ka inoa. He luapele kaulana loa kona, o Kilauea ka inoa. Oia ka luapele nui, pookela ma ka honua nei, e a mau nei o na ahi.

Ua makaikai nui ia keia luapele e na makaainana o Hawaii nei, mai Hawaii a Niihau. O na haole pu kekahi i hele nui malaila mai na aina e mai. Ina oukou e nana ma ka Buke Ao Heluhelu, ma ka aoao 300, e heluhelu oukou malaila no na a-pele i pahu mai, mai Mauna Loa mai, ma na makahiki i hala ae nei.

Heaha ka popilikia i loohia i ke taona?

HAAWINA XX.

NO KEKAHI O NA MULIWAI O AMERICA AKAU.

Ua ao ia oukou mamua aku nei, no ka waiwai o na muliwai; a ina ma ko oukou imi ana ma ka palapala aina, ua ike oukou i kekahi aina nui i nele i ka muliwai, e manaoio oukou he aina neoneo a panoa

Heaha ka mea i ike ia no ia taona ma keia wa? Owai kona inoa? Owai kekahi taona e aku i lukuia? Owai ka mauna pele i kaulana ma Hawaii nei?

ua aina la; aole nui o na mea ulu malaila. Aka, aole mai na muliwai wale no ka nani o ka aina; no ka mea, ke kahe nei kekahi mau muliwai ma na aina anu loa, a ua lilo ka wai i hau-paa, e hoopomaikai ole ana i na mea ulu, a ua kupono ole no ka holo ana o na moku.

Ekolu mau muliwai nui ma America Akau.

Akahi.—Aia kekahi ke hookahe nei i kona wai i ka Moana Aretica; o Makenezi kona inoa; a no kona kahe ana iwaena o ke kaei anu, nolaila, he nuku kona waiwai.

Alua.—E kahe ana na wai o ka Muliwai Laurene ma ka hikina aku a iloko o ka Moana Atelanica, a mawaena no hoi o ka aina oluolu, he anu nae. He alanui keia muliwai mai kekahi mau moana wai nui a i ka moana; a he nui na kulanakauhale me na kauhale liilii, oluolu, ma kona mau kapa. Ke pii, a ke iho nei na moku pea, a me na mokuahi ma ia muliwai; a nolaila, he hikiwawe ka holo ana o na kanaka, a me ka hooiliia ana o ka ukana, mai kekahi taona a i kekahi taona, a mai na kulanakauhale nui ma kona mau kapa, a i na aina e ae o ka honua.

Ekolu.—O ke pookela o keia mau muliwai, oia ka Misisipi. Ekolu kumu no keia pookela ana; akahi, no ka mea, ke kahe nei oia mawaenakonu o ka mahele aina nui, ma kahi i noho mamao loa ai na kanaka mai na kapakai moana mai; aka, mamuli o keia muliwai, ua hoopauia kekahi hapanui o na pilikia o ka noho kuaaina ana. Alua, no ka mea, ke kahe nei keia muliwai mai akau a hema, no na mile he mau tausani, mawaena o na kaei a me na aina o kela me keia ano, a mai na ulu paina o kona mau wai hookumu, a hiki i na mahina ko e ulu ana ma kona nuku; a mamuli ona he mea hikiwawe ka hooiliia ana o na waiwai ma o a maanei. Lehulehu na mokuahi e pii, a e iho mau ana ma keia muliwai akea! Lehulehu loa na ano waiwai i hooiliia i o a ia nei—ke kepau, mai na lua-kepau o ka akau; ka palaoa, kurina me ka io puaa, mai na aina a me na mahinaai o ka waenakonu o ka mahele aina nui o America Akau; a me na lio, na bipi me na hoki, mai na kula palahalaha o ke Komohana. Ma ka hema aku ua ikeia na mokuahi i piha i ka pulupulu, a ma ka hema loa o keia muliwai ua hoahuia ke ko-paa, molakeke, a me na hua ono o kela ano keia ano, i hooiliia maluna o na moku, i holo maluna o ke kaikuono o Mesico, a pela i hoolahaia ai ma na kukulu a pau o ka honua.

He lehulehu na ano waiwai i hooiliia aku, a laweia mai, maluna o keia muliwai hookahi, a me kona mau lala. No ka lehulehu loa o na muliwai e kahe ana iloko o ka Misisipi ma na aoao hikina a komohana, ua kohu manamana lima lakou o ke kanaka nui, e kikoo ana a puni ka aina, e hooiliili ana i na waiwai a pau, mai kahi kokoke a mai kahi mamao, a e hoahu ana ia waiwai ma keia muliwai nui. Oia ke kolu o na kumu no ke pookela ana o ka pomaikai i loaa mamuli o ka Misisipi. O ka Misouri a me ka Arekanasa na lala mu-

Owai na muliwai i ane waiwai ole ke booholo ia? Owai na muliwai nui ekolu o America Akau? Aia mahea ka Makenezie? Ka Sana Lawrene? Heaha ka olelo no ia muliwai? Heaha ka olelo no ka muliwai Misisipi?

Owai na lala muliwai o ka Misisipi ma ka aoao komohana? Ma ka aoao hikina? Aia mahea kekahi mau muliwai e ae?

liwai nui o ka aoao komohana, a o ka Ohio ka lala muliwai loihi o ka aoao hikina, e kahe ana iloko o ka Misisipi.

Aole o neia wale no na muliwai, aka, he lehulehu na muliwai uuku iho a puni ka aina. Aia kekahi ma ka aoao hikina o na Mauna Alegani, e kahe ana iloko o ka Moana Atelanica. Na keia mau muliwai e kipulu i ka aina a pau e moe ana mawaena oia lalani mauna me kapakahakai. He mau awa-ku-moku ko kekahi o lakou, a ua kukuluia na kulanakauhale nui ma ko lakou mau kapa. He mau wailele ko kekahi o lakou, i kupono no ka hookaa ana i na huila nui o na hale hana lima o kela me keia ano.

O ka Hudesona kekahi o keia mau muliwai ma Nu Yoka; he muliwai nani, a ua kukuluia na taona a me na kauhale hanohano ma kona mau kapa.

O Coneticuta a o Potomaca na inoa o kekahi mau muliwai elua ma ka hikina o America Akau.

HAAWINA XXI.

NA MULIWAI O AMERICA HEMA.

Ekolu mau muliwai nui ma America Hema. O ka muliwai Orinoco ma ka akau loa, e kahe ana mawaena o na aina palahalaha, i kapaia he mau *llano*, oia hoi, he mau aina papu. Kakaikahi na ululaau malaila, aohe no hoi taona a hoomaka mai na kualapa ma kela aoao o ka aina papu. No kekahi hapa o ka makahiki, kohu waoakua la na kula o keia aina papu; a mahope, haule mai ka ua no kekahi mau mahina. Ia manawa kupu nui mai ka mauu, a nui na pu-a bipi i hanai malaila. Hele na kamaaina o laila a hoohei i na bipi. He aina wela keia ma ka akau o America Hema, no kona waiho kokoke ana ma ka poaiwaena o ka honua. Nolaila, aole kau hooilo ma na *llano;* he kau maloo, a he kau ua wale no. Ma kekahi hapalua o ka makahiki he maloo wale no, a ma kekahi hapa hoi he ua ma na la a pau. Eia nae, aohe haule mai ka ua a po ka la; he kuaua pokole wale no ko kela me keia la, e hoopulu ana i ka aina, alaila, lai hou mai ka la.

Ma ka hema aku o ka muliwai Orinoco, a ma ke kaei wela no hoi, ua ike ia kekahi o na muliwai nunui loa o ka honua nei, oia ka Amazona, e kahe ana mai na Mauna Anede ma ke komohana, a i ka Moana Atelanica ma ka hikina. Aole kahe na wai o keia muliwai mai akau a hema, e like me ka Misisipi, aka, ua kahe mai komohana a hikina, e kokolo ana mawaena o ka aina haahaa i hoholaia ma kela me keia aoao ona, a hala mai ka ike a ka maka.

Ua uhiia na aina kula o keia muliwai i na ululaau akea loa, a pouli mau no hoi, no ke kau mau ana mai o ka malumalu o na laau nunui loa, a me na laalaau hihi wale ma ka ulu ana. He lehulehu na tausani manu aloha e hoowalaau mau ana mawaena o na lala; a he paapu na pu-a keko, e nanunamu a e holoholo ana mawaena o na laau; a he makena loa no hoi na moo nunui e kolo ana maloko o na ulu laau.

Ma na wahi pohopoho, a ma na kahawai, he kinikini loa na makika e lele ana

---

Ehia muliwai nui ma America Hema? Heaha ka olelo no na *llano?* Aia mahea ka Orinoco?

Aia mahea ka Amazona? Pehea ke kahe ana o kona wai? Heaha kekahi manu ma na ululaau?

ULULAAU MA AMERICA HEMA.

a piha ka lewa; a he nui no hoi o na aligatora, oia hoi, na moo nunui loa o ke kino, e moe nanea ana ma ke kelekele o na kapa muliwai.

Ma ke ao, he mehameha loa keia mau ululaau pouliuli. O ka leo o na manu e kani ana, a me ka haule ana o na lala popopo, oia wale no na mea loheia ma ke ao. Aohe kauhale malaila, aohe taona, aohe kanaka, koe wale no paha ka Inidini e hoe ana i kona waa ma na wahi malaelae o ka muliwai. Aka, aia uhi mai ka malu o ka po malaila, kau no ka weli! Aole e hiki i ka malamalama o ka mahina ke hoomalamalama i ka poelcele nui o ka ululaau. Ua hiamoe aku la na manu; hamau mai la na keko; aka, ua loheia ke kokolo nakulukulu ana o na nahesa mawaena o na lau, a me ka uwo weliweli o na holoholona ahiu, e hoohaalulu ana i ka honua malaila.

Ua kapaia na ululaau o ka muliwai Amazona, o na *Selva;* a ua hele kekahi poe o Europa a me America malaila, e imi ai ina paha he mea hiki ke noho malaila; no ka mea, he nui na laau e haawi mai ana i na wai hooluu, he nui na ano pilali, a me na waiwai e ae malaila; a he momona loa ka lepo o ia wahi, ina ua hiki ke mahiia a ke kua ia na ululaau. Aole nae he hana mama keia. He ano maimai ko laila kau, a he paapu loa no hoi na nahesa, a me na mea kolo e ae, ia lakou na niho-awa

Pehea keia mau ululaau ma ke ao? Ma ka po?

Heaka kekahi inoa o keia ululaau? Heaha ke ano o ka aina?

i mea e make ai ke kanaka ke nahu ia e lakou; nolaila, oiai ma kekahi mau muliwai e ae o ka honua ua ike ia na mokuahi e holo ana, na huila o na hale hana lima e kaa ana a me na alahaka e kukuluia ana, ua haaleleia keia muliwai o Amazona no na holoholona hihiu o ka waonahele.

O ke kolu o na muliwai nui o America Hema, oia no ka muliwai La Palata ma ka hema o ka aina, ma ke kaei olu hema; kahi i like ke kau o ka aina me ko kakou o Hawaii nei. Ma ka aoao komohana o keia muliwai he mau aina papu akea loa, i kapaia na Pampas, e waiho ana mai na kapa o ka muliwai a hiki i na kualapa o na Mauna Anede. Ua ulu ka zizania a me na puakala malaila. Ma ka makamua o ke kau o ka makahiki, he mea oluolu i ka maka ka ike ana i na pua-bipi he lehulehu loa e hanai ana malaila, a e ai ana i ka mauu a me ka zizania; aka, mahope mai, ua nalowale ka ili o ka aina no ka ulu nui ana o na puakala.

Ma ka aoao hikina o keia muliwai, he apuupuu ka ili o ka aina, he oluolu hoi, a ua kukuluia kekahi mau kulanakauhale nui malaila.

HAAWINA XXII.

NO KEKAHI O NA MULIWAI O EUROPA.

No ke kumu hookahi i pokole ai na lalani mauna o Europa, nolaila ka pokole ana o na muliwai e kahe ana i kela me keia kukulu. Ma ka hikina nae o Europa he muliwai loihi, o Volega ka inoa. O ka Danube no hoi kekahi. Ina oukou e nana ma ka palapala aina, e ike no oukou, ua hookumuia keia muliwai ma na Mauna Alepe, a ua kahe aku kona wai ma ka hikina, a hui me na wai o ko Kai Eleele.

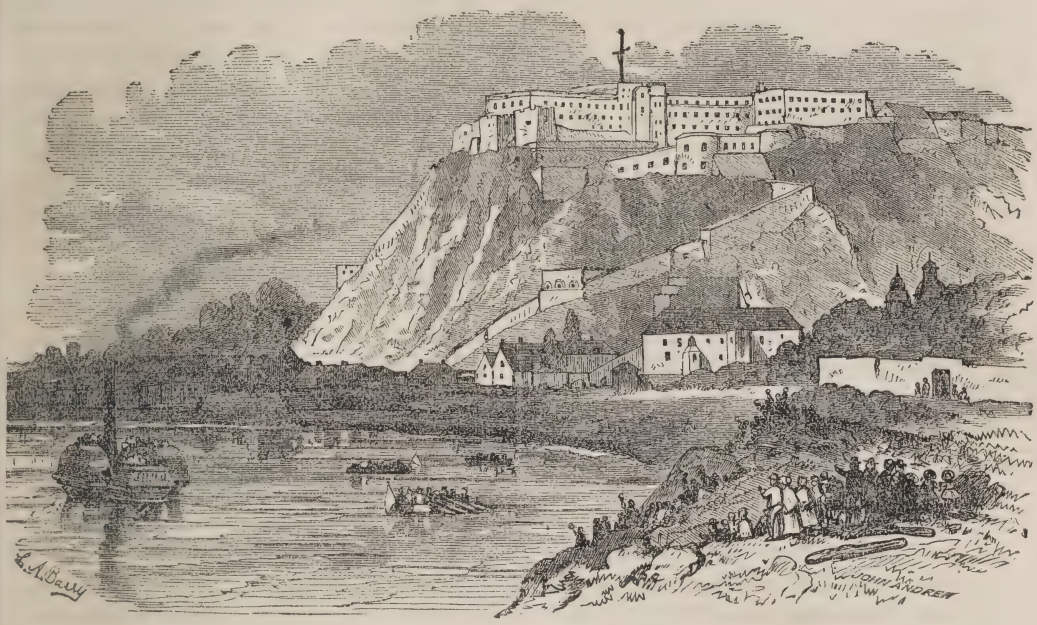
O kekahi o na muliwai i pookela ka nani, oia no ka Rine, ma ke komohana o Europa. Ua pili loa ka naau o ko laila kamaaina i ua muliwai la. Mawaena o ka aina kuahiwi kona kahe ana; he aina maikai a he paapu ka noho ana o kanaka malaila. Ma na kapa o keia muliwai, ua ikeia na kauhale liilii, a ma na awawa laula ua ikeia na kulanakauhale nui. Mawaena mai o na kauhale liilii, a e hoopuni ana ia lakou no hoi, a ma na puu ma na kualapa, ua ikeia na malawaina e ulu ana me ka uliuli. Ua kanu lalani ia na kumu-waina, a ua hiliia lakou ma na laau e ku pololei ana.

I ka holo ana o na malihini maluna o ka muliwai Rine i ka manawa kupono, he ike ko lakou i na kamaaina o ka aina, i kahikoia me na lole maikai, e ohi ana i na ahuiwaina. Aka, o ka hiohiona kupanaha o keia muliwai, oia no kona mau hale pakui kahiko loa, i kapaia he mau *Castle* ma ka olelo haole. Ua kukulu ia lakou ma na wekiu o na piko mauna, e ku papali ana ma ka aoao o ka muliwai, a ma kahi mamao aku paha. He mau haneri makahiki i hala o ke kukulu ana i keia mau hale; a ua kukulu ia lakou ma na manawa popilikia o ke kaua, me ka powa. Ma ia manawa, o ka poe ikaika, ua malama lakou ia lakou iho, a ua kukulu lakou i keia mau hale pakui me he

---

Aia mahea ka La Palata? Heaha na Pamepa? Iloko o ka moana hea ke kahe ana o na muliwai o America Hema? Owai na muliwai loihi o Europa?

E hai mai no ka muliwai Rine. Heaha na *Castle?* Ua kukuluia anei ia ano hale i keia wa?

HALE PAKUI MA KA RINE.

pakaua la, ma na pali kiekie, a me na wahi pilikia, i hiki ole aku ai ka enemi a me ka powa malaila.

Ua hala nae ia ano o ka noho ana. Ke waiho hiolo nei na paia o na hale; ua ulu aku ka limu a me ka nahelehele ma ko lakou mau kikiki-puka; ua mehameha na keena.

He nui na mokumahu e pii, a e iho ana ma ka muliwai Rine; a he lehulehu na malihini i hele malaila e hooluolu, a e hoonanea ai.

Ma kahi mamao iki mai ka Rine aku, ua ikeia ka muliwai Elebe, e kahe ana ma ke komohana akau, a iloko o ke Kai Akau.

Aia ma Enelana ka muliwai o Tamesa. Ua kaulana keia muliwai, no ka maikai o na helehelena o ko laila aina, a no ka mea hoi, ke waiho nei ma kona mau kapa, ke kulanakauhale pookela o ka nui ma ka honua nei, mai ka wa kahiko mai a hiki i keia wa; oia no o Lonedona.

Aia mahea ka Elebe? Owai ka muliwai ma Enelana? Ua kaulana ia no ke aha?

HAAWINA XXIII.

NA MULIWAI O AFERICA.

Ka Nile.—E nana oukou ma ka hikina akau o Aferica, a e ike oukou malaila, ma ka aina o Aigupita, he muliwai e kahe ana ma ka akau, a iloko o ke Kai Waenahonua. O ka Nile keia, kekahi o na muliwai kaulana o ka honua nei ma ka wa kahiko, a ma keia wa no hoi. I kinohi, ua noho kekahi lahui ikaika a naauao ma kona mau kapa muliwai. Ua kukulu ia na

Owai ka muliwai nui ma Aigupita? Nohea mai kona kaulana?

kulanakauhale nui a kamahao ma kona mau kapa; a ua pinepine ka hoouka kaua ana malaila.

No ka manawa loihi loa, ua ike ole ia na wai hookumu o keia muliwai; aka, ma keia mau makahiki mai nei, ua imi ia kona mau poo-wai; aia ka mawaena o na mauna kiekie ma ka hema aku o ka poaiwaena o ka honua. Mawaena o kekahi awawa loihi loa, ke kahe ana o na wai o keia muliwai. Aole he u-a ma ia awawa a puni ka makahiki, eia nae, he uliuli mau kona mau mala, he momona ka aina, a he hua pono mai na mea kanu. Oiai, he wi ma na pae aina e kokoke ana, i kekahi manawa, he lako ai ko keia awawa o ka Nile, a ua hele pinepine na kamaaina o na aina e, a i ka Nile e kuai i ai.

Aole nae hiki ke kurina me ka palaoa ke ulu me ka u-a ole; a mai waiho neoneo a panoa ka aina, ke ole no kekahi hana o ka muliwai i ike ia ma kela me keia makahiki.

He oiaio ua nele ke awawa o Aigupita i ka u-a ole, eia nae ma ka hema loa kahi i hoomaka mai ai na kahawai liilii o ka Nile, ua haule nui mai ka u-a. Ma ke kau u-a o keia mau wahi, ua hoopihaia keia mau kahawai a pau i ka wai, a ua kahe aku ka wai a iloko o ka Nile, e hoopiha ana ma kona mau kapa, a hala na mile he mau haneri o ka palena o ka aina u-a. Pii mai no ka wai ma na kapa, a manini aku la maluna o ka aina, ma o a maanei. A hala kekahi mau la, emi hou mai ka wai, a haalele i ka aina me ka hohola ana i na lepo momona maluna iho ona. Alaila, puka iwaho na kanaka mahiai, me ka hauoli nui, a hoomaka e kanu aku i na ano-

Ua aha na wai o ka Nile i kela me keia makahiki? Pehea ke kanu ana o ka hua palaoa?

ano kurina, me ka palaoa. No ka wela o ko laila kau, emoole a ulu mai na mea i kanuia, a kupu ikaika mai; a hiki koke mai ka wa ohi, a ohiia na hua o ka aina. Ma ke kae o ka muliwai Nile, a maloko no hoi o ke pohopoho, ua ikeia na moo nui weliweli i kapaia na *crocodiles*, i ano like ke kino me ko na aligatora o America. He mau wawae nui, he mau kua unahi, a he mau waha nui i paa pono i na niho ko lakou.

He holoholona e ae kekahi i ikeia e ku ana maloko o ka wai o ka Nile. Aole like kona weliweli me ko ka crocodile, aka, he holoholona nui no, a he inoa paakiki kona; oia ka *hippopotamus*, ma ka unuhi ana, *ka lio o ka muliwai.*

Aia kekahi muliwai nui ma ke komohana o Aferica; o Nigera ka inoa. He lehulehu na muliwai uuku iho e kahe ana iloko o ka Moana Atelanica a me ka Moana Inidiana.

HAAWINA XXIV.

NA MULIWAI O ASIA.

Ekolu mau muliwai ma ka akau o Asia, ka Lena, Yenisei a me ka Obe; ua kahe aku lakou mawaena o ka aina waonahele, a iloko o ka Moana Aretica. Nolaila, he hapa loa mai ko lakou waiwai.

Ekolu hoi mau muliwai e kahe ana i ka hikina a hui me ka Moana Pacifica—Amura, Yana-se-Kiana, a me ka Hoano-Ho. Ke i nei paha oukou he mau inoa ano e keia; pela no, he aina ano e ka aina kahi i loaa ai o ua mau muliwai nei; a ua piha loa ka aina i na kanaka ano e. Mamuli

Heaha na holoholona ma ka Nile? Owai kekahi muliwai nui ma Aferica? Owai na muliwai o Asia e kake ana i ka akau?

lohe hou oukou no lakou, a no ko lakou noho mau ana ma na waa o lakou maluna iho o na muliwai.

He mau muliwai nui no hoi, e kahe ana mai na Mauna Himalaia, a i ka Moana Inidiana. O ka Ganege ka mea nui o lakou. He mau muliwai elua ma ke komohana-hema o Asia,—o ka Tigerisi a me ka Euparate. Ua piha ko laila mau aina papu me na kahua helelei o na kulanakauhale kaulana o ka wa kahiko. I keia wa, ke waiho neoneo nei ia wahi.

NA NINAU PALAPALA AINA.

(E nana i ka Palapala Aina, Helu 2.)

Papa Kuhikuhi Inoa.

INOA HAOLE.	INOA HAWAII.
St. Lawrence,	Sana Laurene,
Mississippi,	Misisipi,
Missouri,	Misouri,
Yang-tse-Kiang,	Yana-se-Kiana,
Hoang-Ho,	Hoano-Ho,
Amoor,	Amu-ra,
Thames,	Tamesa,
Elbe,	Elebe,
Mackenzies,	Makenezi .

Aia mahea ka muliwai o Misisipi? ka Amazona? Aia mahea o Nile? La Palata? Sana Laurene? Owai na muliwai nui o Europa? Owai ka muliwai ma ka akau o America Akau.

Aia mahea ka Orinoco? ka Yana-se-Kiana? ka Hoano-Ho? ka Lena? Yenisei? Obe? Mahea ka muliwai o Tamesa? ka Rine?

HAAWINA XXV.

NA OLELO HOIKE NO NA MAHELE AINA NUI.

America Akau.—Ua hoopuniia o America Akau i ka Moana Aretica ma ka akau, ka Moana Atelanica ma ke komohana, a i ka Moana Pacifica ma ka hikina.

Ua komo aku na wai o keia mau moana ma na kapakahakai, a ua lilo i mau kaikuono; oia na kaikuono o Bafina, Hudesona, Sana Laurene, Masacuseta, Delaware, Kesapeake, Mesico, a me Califonia. Aia ma ka akau kahi laula loa o keia mahele aina, a ua hoohaikiia ka aina a puali loa ma ka poaiwaena. Nolaila, o ka hapanui o na mokuaina he anu loa, a i ole ia he oluolu; he uuku wale no kahi o ka wela. E moe ana na Mauna Pohaku ma ke komohana o ka aina, mai ka akau a hema; a o na Mauna Alegani aia ma ka hikina. He lalani mauna haahaa keia, aole like ke kiekie me na Mauna Pohaku.

Na Muliwai.—E kahe ana ka muliwai o Makenezi, a me kekahi mau muliwai liilii e ae ma ka akau, a komo ma ka Moana Aretica.

E kahe ana na muliwai o Sana Laurene, Hudesona, a me kekahi mau muliwai nui e ae, iloko o ka Moana Atelanica.

E kahe ana ka muliwai o Misisipi, me kona mau lala nui, iloko o ke kaikuono o Mesico.

E kahe ana na muliwai o Colorado a me Columebia iloko o ka Moana Pacifica.

Aia ma America Akau na moanawai nui o ka honua nei, oia na moanawai o Superiora, Micigana, Hurona, Erie, Onatario, a ma ka akau loa na moanawai o Bea Nui, a me Kauwa Nui. Na ke aupuni o Beritania ka hapa o ka aina ma ka akau o America, a ua kapaia o America

Owai na muliwai o Asia e kahe ana i ka hikina? Owai na muliwai e ae ma Asia?

Pehea ka hoopuniia'na o America Akau? Owai kona mau kaikuono? Mahea ka laula loa o keia mahele aina? Owai na mauna? na muliwai? na moanawai?

Beritania. Mamua aku nei, no ke aupuni o Rusia ka hapa ma ke komohana akau; aka, ua lilo ia America Huipuia ma ke kuai ana; o Alasaka kona inoa i keia wa. No Denemaka o Gerinalana. He mau aina anu loa keia. No ke aupuni o America Huipuia ka waena o keia mahele aina nui; a aia ke aupuni o Mesico ma ka hema loa.

America Hema.—Ua hoopuniia o America Hema—ma ka akau i ke Kai Caribeana, ma ka hikina ka Moana Atelanica, a ma ke komohana i ka Moana Pacifica. Aole kekee loa na kapakahakai o keia moana, e like me na kahakai o America Akau; nolaila, aohe nui na kaikuono malaila.

Aia ka hapanui o keia mahele aina nui e waiho ana ma ka poaiwaena; nolaila, he wela, a he uliuli mau ko laila mau aina. Ua komo aku ka aina ma ka hema loa iloko o ka Moana Atelanica Hema, a he anu loa malaila. Pinepine ka ili ana o na moku, a naha ma na pohaku o ka Lae Honi. Ma ke kapakahakai komohana e moe loihi ana ka lalani mauna Anede, mai ka akau a hema o ka aina. Ma ka hikina he lalani mauna haahaa, oia na Mauna Berazila.

Ekolu muliwai nui ma America Hema e kahe ana mawaena o na aina nui, palahalaha.

Aia ka Orinoco ma ka akau, e kahe nui ana i o a ia nei mawaena o na aina kula a iloko o ka Moana Atelanica. Ua hoomaka mai ke kahe ana o ka Amazona, ka pookela paha o na muliwai nui o ka honua, ma na Mauna Anede, ua kahe aku a mawaena o na ululaau e hoouhi ana i ka ili o ka aina no na mile he mau haneri, a hui aku kona mau wai me ke kai o ka Moana Atelanica. E kahe ana ka muliwai o La Palata ma ka hema aku, a iloko no hoi o ka Moana Atelanica.

I ka wa kahiko, ua nohoia ka aina e na kanaka o Sepania me Potugala. He mau panalaau keia mau aina i kinohi no kela mau aupuni; a mahope mai ua kuokoa lakou. O ka olelo nae o ia mau aina i keia wa, oia ka olelo o na aupuni o Sepania me Potugala.

O Rio Ianeiro, a me Bueno Aire na kulanakauhale nui ma ka hikina; o Lima me Valaparaiso ma ka aoao komohana; a o Bogota, Caracasa, a me Kito ma na kuahiwi.

Owai na aina? Pehea i hoopuniia ai o America Hema? Owai na kaikuono? Aia mahea kahi laula loa o keia mahele aina nui? Owai na mauna? Na muliwai?

HAAWINA XXVI.

NO NA MAHELE AINA NUI.

Europa.—Ua hoopuniia o Europa—i ka Moana Aretica ma ka akau, Asia ma ka hikina, ke Kai Waenahonua ma ka hema, a i ka Moana Atelanica ma ke komohana. Ma keia mau wai, ua ikeia ke Kai Eleele, ke Kai Aderiatica, kaikuono o Bisecai, Kai Akau, Kai Baletica, a me ke Kai Keokeo.

Aole i like ka loa o na lalani mauna me na mauna o America; aka nae, ua oi aku ko lakou heluna. Aia mawaena o Rusia a me Asia, na Mauna Urala; mawaena o Italia ka moe ana o na Mauna Apenine;

Owai na kulanakauhale nui ma America Hema? Pehea i hoopuniia'i o Europa? Owai na kaikuono? na kai? na lalani mauna?

o na Mauna Pirene ka palena mawaena o Farani a me Sepania, a aia na mauna o Alepe, ka oi ma ke kiekie o na lalani mauna o Europa, ma ka hema o Europa.

Ua kahe ka Volaga, a me kekahi mau muliwai nui e ae, mawaena o Rusia. Ua hui na wai o ka muliwai nani o Rine a me ka muliwai o Elebe, me na wai o ke Kai Akau. Ua kukulu ia ke kulanakauhale o Parisa ma na kapa o ka muliwai o Seine ma Farani. Aia ka muliwai o Rone ma Farani, a o Tamesa ma Enelana. Kahe aku la na wai o ka muliwai Danube ma ka hikina, mawaena o ka aina ma ka hikina o Europa, a hui me na wai o ke Kai Eleele. He lehulehu na lokowai nani mawaena o na kuahiwi, aka, he mau loko uuku no lakou. O Europa ka mea uuku loa o na mahele aina nui. Aole i komo kekahi hapa o ka aina ma ke Kaei Wela; eia nae, he pumehana a oluolu kupono kona hapanui. Aohe hoi i like ke anu o ka akau loa o Europa me ke anu o America Beritania.

Ua lilo ka hapa-hikina o Europa ia Rusia. Eia na inoa o na aupuni nui e ae ma Europa, o Tureke, Auseteria, Geremania, Perusia, Suizelana, Italia, Farani, Sepania, Holani, Denemaka, Norewai, a me Suedena. Ua i ia o Enelana, Secotalana a me Irelana he aupuni no Europa; oiai he mau mokupuni lakou ma kona kapakahakai komohana.

O Lonedona a me Parisa, na kulanakauhale pookela o ka honua nei. Ua kaulana o Roma no kona mau kii i penaia, a me na kii kalaiia, a me na kahua hiolo o na hale nani o ka wa kahiko. Aia o Napele, kekahi kulanakauhale o Italia, kokoke i ka Mauna-pele o Vesuviu; a ua kukulu ia ke kulanakauhale o Venice, ma ka akau o Italia, ma ka paemoku liilii e pili pu ana ma kahakai o ke kai Aderiatica. O Mareseile kekahi kulanakauhale o Farani ma ke kahakai o ke Kai Waenahonua.

O Maderida ke kulanakauhale poo aupuni o Sepania; o Edineboro no Secotalana, a o Dubelina no Irelana. Aia o Sana Petebuga ma ka akau o Rusia, a o Moseco ma ka hema o ia aina.

Asia.—Ua hoopuniia o Asia i ka Moana Aretica ma ka akau, ka Moana Pacifica ma ka hikina, ka Moana Inidiana ma ka hema, a i Europa ma ke komohana.

Eia na inoa o na kai me na kaikuono e hoopuni ana ia Asia; o ke Kai Kametakaka, Kai Okotosa, Kai Iapana, Kai Lena, Kai o Kina, Kaikuono o Benegala, Kai Arabiana, Kaikuono o Peresiana, Kai Ula, Kai Waenahonua, Kai Eleele, a me ke Kai Casepiana.

Eha lalani nui o na Mauna ma Asia, e moe ana mai ka hikina a komohana. O ka Himalaia ka lalani kiekie loa o lakou, aia ma ka hema o Asia. He mau lalani mauna pokole ma ke komohana hema; a aia na Mauna Urala mawaena o Europa me Asia.

E kahe ana ekolu muliwai nui ma ka aina pa-pu akea o Siberia, a iloko o ka Moana Aretica; o Lena, Obe, a me Yenisei ko lakou mau inoa. E kahe ana na wai o na muliwai o Yana-se-Kiana a me Hoano-Ho ma ka hikina, mawaena o ka aina o Kina, a iloko o ka Moana Pacifica. E kahe ana na muliwai o Ganege, Inedu-

.Owai na muliwai? Owai na aina o Europa? Na kulanakauhale nui?

Pehea i hoopunia'i o Asia? Owai na Kai? Na Kaikuono? Na lalani mauna? Na muliwai?

sa, Tigerisi a me Euparate ma ka hema, a iloko o ka Moana Inidiana.

He aina pa-pu ka hapa akau o Asia; a ua hookaawaleia mai ka aina pa-pu o Europa e na Mauna Urala. No ke Aupuni o Rusia ua aina la, a elua ona mau inoa; kekahi o "Rusia ma Asia," a o ka lua, o "Siberia." He waoakua i paa i ke one ko waenakonu o Asia; a ua hoopuniia i na mauna, a malaila i noho ai na lahui auwana wale o Tataria. Aia o Kina ma ka hikina o Asia, a o Inidia ma ka hema aku o na Mauna Himalaia. Ke noho aupuni nei o Enelana ma Inidia; a he nui ke kalepa ana mawaena o na aina elua. He anemoku nui o Arabia ma ke komohana hema o Asia, kahi ana i hoopili pu ai me Aferica.

Ke waiho nei o Palesetine, oia hoi ka aina o ka poe Iudaio i ka wa kahiko, ma ke kapakahakai hikina o ke Kai Waenahonua, a ma ka akau aku o Arabia. He nui wale na wahi i oleloia ma ka Baibala, ma keia hapa o Asia. Aia malaila ke kulanakauhale o Ierusalema; a ma ka hikina aku, ma Tureke, ke kulanakauhale nani o Damaseco. Ma Arabia o Meca. He kulanakauhale nui o Calecuta ma Inidia. He mau kulanakauhale o Pekina a me Canetona no ka poe Pake.

Heaha ka olelo no na aina o Asia? No na kulanakauhale?

Aferica.—Ua hoopuniia o Aferica i ke Kai Waenahonua ma ka akau, ka Moana Inidiana ma ka hikina, a i ka Moana Atelanica ma ke komohana. Ekolu lalani mauna e moe ana mai ka hikina a i ke komohana,—na Mauna Atelasa ma ka akau, na Mauna Kona ma ke komohana, a o na Mauna Hau ma Aferica Hema. E moe like ana ka lalani Mauna Mahina me ke kapakahakai hikina. Elua a ekolu paha mau muliwai nui. E kahe ana ka Nile mawaena o ka hapa hikina-akau o Aferica a iloko o ke Kai Waenahonua. Ma ke komohana ka muliwai Nigera, e kahe ana iloko o ka Moana Atelanica; a ua ikeia kekahi muliwai nui maloko loa o ka aina.

No ka lahui Arabia ka hapa akau o Aferica. Aia o Aigupita, kekahi o na aupuni kahiko loa o ka honua nei, ma ka hikina-akau. E noho ana na lahui Negero ma na kapakahakai komohana, a me hikina; a no ke aupuni o Enelana ka hema loa o Aferica.

Aole i ike pono ia ko waenakonu o ka aina. Ma ka akau he waoakua nui loa. Ma kela me keia manawa, ua hoike liilii mai na haole e makaikai ana i ka aina, no na ululaau, na loko, na muliwai, na kanaka, a me na mea hou e ae a lakou i ike maka ai ma Aferica.

E hoopuni mai ia Aferica. Owai na Mauna? Na muliwai? Heaha ka olelo no Aferica?

MAHELE EKOLU.

HAAWINA I.

NA AINA ME NA LAHUI.

He lehulehu na miliona kanaka e noho nei ma na wahi a pau o ka honua, e imi ana i ai no lakou, a i lole, a me na lako e ae o ka noho oluolu ana; aka, ina e noonoo iki oukou, e maopopo auanei aole kupono ana kekahi ano ai a me ke ano lole hookahi no lakou a pau loa; he mau ano okoa ko na lako i kupono no kela me keia ano kanaka ma ko lakou mau home ponoi. Heaha ke ano lole i kupono i ka poe e noho ana ma ke anu o ka welau akau? Ke i mai nei oukou, o na lole mehana. Pela no, a nolaila, o ka lole huluhulu, oia no ka lole i kupono malaila. Ua kauoha Ke Akua i na mea a pau ma ka pololei; a nolaila, ua uhiia na ili o na holoholona o ia mau wahi me ka huluhulu; ko kekahi he palupalu, a o ko kekahi hoi he manoanoa.

Noloko ae o keia mau ili, ua hana na kanaka i na papale, na lole, a me na kamaa, i mea e malu ai ko lakou mau kino mai ka ikaika o ke anu aku, aka, aole i kupono ia ano lole no na aina mehana; nolaila, ua hana na kanaka o ia mau aina i lole lahilahi no lakou.

Pela no hoi me ka ai. Ma na wahi anu, he pono ke hoopumehana ia ke koko me na ano ai momona; a nolaila hoi, o ka io momona o ke kohola, a me ka momona o na holoholona, oia ka ai a na kamaaina o ia mau wahi. Aka, ina e ai nui na kanaka o na aina wela i keia ano ai, e omaimai auanei, a make paha lakou. Nolaila, ua hoomakaukau Ke Akua i na hua o ka honua, a me na hua ono o ka ululaau i ai no lakou; a e like me ka wela o kekahi aina, pela no ka momona o na hua ai o ia aina.

He okoa no hoi ka hana a na kanaka o na mokuaina, a no ia mea, he okoa ko lakou ano a me ko lakou noho ana. Ma ke anu o ka akau loa, ua hoohala na kamaaina i na la ma ke alualu ana i na holoholona, i mea e loaa'i na ili a me ka io, i lole a i mea ai na lakou. Ua ane like loa na lole aahu o na kane, na wahine a me na kamalii o ia mau aina. E lilo auanei ka poe e noho ana ma na home kahakai i poe lawaia, a i poe kalepa paha e holo ana maluna o ka moana nui. Malaila paha ke ake nui o ko lakou manao. O ka poe e noho ana maloko o ka aina, he poe hanai holoholona paha lakou; a o ka poe e noho ana ma na kuahiwi, he poe eli lakou i ka hao, i ke kepau, ke gula a me ka lanahu paha ma ka opu o ka honua. Ma na aina papu a momona hoi, e lilo auanei na kanaka i poe mahiai, e mahi ana i na hua a pau o ka aina i ai na lakou iho, a no na kanaka e ae no hoi. Malaila i hoouluia ai

Heaha ka mea a na kanaka e imi mau nei no lakou iho? Heaha ka mea i ano e ai ka ai me ka aahu o na lahui kanaka? Heaha ka aahu kupono i ka poe e noho ana ma na wahi anu?

Heaha ka ai a na kanaka ma kahi anu? Heaha na oihana o kela me keia ano o kanaka?

ka pulupulu a me ke olona, i loaa ai ka lole no na kanaka a pau o ka honua.

Ma na wahi a pau he pono i na kanaka ke hana, i ola pono lakou; aka nae, e kupono ana ke ano o ka lakou hana i ke ano o ka aina kahi a lakou e noho ai.

He kumu okoa no hoi kekahi no ke ano e ana o kanaka. Oia keia, he oi aku ka naauao o kekahi mamua o ko kehahi. Mawaena o ka poe naaupo, aole buke, aohe luakini, aohe kula, aohe hale hana-lima; ua kau nui lakou i ka manao ana ma na mea ai, a ma ke kaua ana. O ko lakou ike, he haiki loa, a ua pili i na hemahema o ka noho kino ana wale no. He holomua nae ko kekahi poe e imi ana ma kela ala keia ala o ka naauao, a hiki wale aku i ka manawa a lakou i kukulu ai i na hale nani, ma kahi o na hale pupupu o ka wa kahiko, a e hana hoi i na hana o ke *au* malamalama o ka naauao.

He lehulehu loa na mea nani i hanaia mamuli o ka noonoo akamai o kekahi poe kanaka. Ua aoia na kamalii ma na kula. Aia a ike ia iwaena o kekahi lahui keia mau hoailona o ka ike, a me ka holomua ana, alaila ua kapaia ua poe la, he *poe naauao.*

O na kanaka a pau e noho ana ma ka mokuaina hookahi, a e olelo ana lakou i ka olelo hookahi, a i like hoi ke ano, ua kapaia lakou *he lahui.* O ka hapa o ka honua kahi i noho ai ka lahui, ua kapaia kona *aina*, a aohe kuleana o kekahi lahui e ma ua aina la. He inoa ponoi e pili ana i kela me keia lahui, a me kona aina, a e loaa auanei ia oukou na inoa he nui wale o na aina maluna o ka palapala aina. O kekahi o keia mau lahui he nui a he ikaika, a o kekahi no hoi he uuku a he palupalu.

Heaha ke ano like ole, mawaena o ka poe naauao me ka naaupo? Heaha ka lahui? Heaha ka aina?

HAAWINA II.

KE AUPUNI.

Heaha ka i ikeia ina e aihue kekahi kanaka, a pepehi kanaka paha, a e hana i kekahi hana ino e ae paha? Ke i mai nei oukou, ua hopuia a ua hookomoia ma ka halepaahao. Ae, aka nae, nawai ka mana e hopu, a e hoopai i ua kanaka la? Ina e hopu, a e hoopai kino aku kela mea keia mea o kakou, i kona mea e hoopilikia mai ana iaia, e mau auanei ka hakaka, a e lanakila mau auanei ka poe ikaika maluna iho o ka poe nawaliwali.

He mea maopopo no i na kanaka mai kinohi mai, he hiki ole ia lakou ke noho oluolu a e hana me ka maluhia, a e holomua ma kekahi mea, ke ole lakou e huipu no ka hoomalu ana kekahi i kekahi, ma ka aelike ana e hooko mamuli o kekahi mau kanawai i kauia no ka pomaikai like o lakou a pau. Aka nae, he pono e hookaawaleia kekahi poe e imi i na kanawai e kaulike ana maluna o ka lehulehu; nolaila, oiai e kuai ana ka poe kalepa, a e lapaauia ana ka poe mai e na kauka, a e kukulu ana na kamana i na hale, a e hooko ana na kanaka e mamuli o kela me keia oihana, ua kohoia kekahi poe kanaka na lakou ka oihana o ka heomalu ana i ka lehulehu, a e imi aku i na alanui o ka naauao a me ka waiwai, kahi e holo ai ka lahui, a i oluolu hoi ko lakou noho ana. O keia hoomalu ana o kekahi lahui, oia

No ke aha ka pono o ke kukulu ana o kela me keia lahui i Aupuni no lakou? Heaha ia mea, he aupuni?

Here is a map for you to study to-day, and then I have something to tell you about the different countries; for you know that there are several of these countries in each of the great continents.

This map shows all the land and water of our round world. The blue color represents the water, the red the lowlands, and the buff the highlands; the black marks the mountain chains. This is a very useful map for you to study, because you can see where all the pleasant river valleys and high table lands are, and what countries have the same climate.

kona *aupuni*, a he mau ano ko na aupuni o ka honua nei.

Ma kekahi mau aina, ua kapaia ke poo o ke aupuni he *Peresidena*, a ua kohoia oia e na makaainana o ka aina. He *Moi*, a he *Moiwahine* paha, ka inoa o kekahi mau poo aupuni, aole nae na na makaainana i koho. Oia kanaka hookahi no ka Moi o ia aina a hiki i kona la e make ai; alaila, na kana keiki e noho ma ka noho Moi, a pela aku. I ka wa kahiko, he oi ka mana o na Moi i ko keia manawa; no ka mea, ua laha nui aku ka naauao i keia wa, a na ia mea i hoohaiki mai i ka mana Moi.

Ma ke kau-wahi o ka honua nei, ua kapaia ke poo o ke aupuni, he *Sultan*, a he *Caliph*, a no ka naaupo o na kanaka, ua hooko oia e like me kona makemake ma na mea a pau.

He poe e ae ma ke aupuni e kokua ana i ka Moi, a Peresidena paha, ma ka lawelawe ana i ka Oihana Aupuni; he mau Lunakanawai, Kiaaina, Kuhina, a pela aku.

Eia kekahi palapala aina na oukou e nana, alaila, he mea hou ka'u e hai aku ia oukou no na aina o ka honua. Ma keia palapala aina, ua hoikeia no ka aina, a me na kai a pau loa o ka honua.

O ka hooluu uliuli, oia na kai; o ka olenalena, oia na aina haahaa; o ke keokeo, oia na kuahiwi; a o na kahakaha eleele, oia na lalani mauna. He palapala aina waiwai nui keia, no ka mea, maanei oukou e ike ai i na awawa oluolu, na muliwai, na aina papa, kiekie, a me na aina i like ko lakou mau kau. Eia ka unuhi ana o na huaolelo haole ma ka palapala aina.

INOA HAOLE.	INOA HAWAII.
Cold Snowy Countries,	Aina Hau Anuanu,
Temperate Regions,	Na Wahi Oluolu,
Hot or Torrid Zone,	Kaei Wela,
Limit of Grains,	Palena Hua Palaoa,
Line of Greatest Heat,	Palena o Kahi Wela loa,
Frozen Zone,	Kaei Anu,
Tropic,	Poai.

HAAWINA III.

NA NINAU PAPAPALA AINA.

Owai na mahele aina nui ekolu e pili ana i ka Moana Aretica? Owai na mahele e pili ana i ka Moana Anataretica? O ka hapa hea o America Akau ka i anu loa? I ko oukou noonoo ana, heaha la ke ano o ko laila mau aina? He wela paha, he anu paha ka hapa hema o America Akau?

Aia mahea o America Akau na aina oluolu? Ka hapa hea o America Hema ka i wela loa? Heaha la ke ano o ka aina ma ka hema loa o America Hema? No ke aha? O na wahi hea o na America elua ka i paa i na kuahiwi? Aia mahea na aina haahaa? Aia ma na wahi hea o Asia na aina wela? Aia mahea o Europa na aina oluolu? Mahea ka aina anu o Europa me Asia? He wela anei, a he anu paha ka hapanui o Aferica? No ke aha? O na wahi hea o Asia ka i palahalaha? Na wahi hea o Europa? O Aferica? Na hapa hea o keia mau mahele nui ka i paa i na kuahiwi?

Owai na kai e pili ana i Asia? I Europa? I America? Owai ka mahele aina nui ma ke komohana o America Akau? Owai hoi ma ka hikina o America Hema? Aia mahea o Auseteralia?

Owai ka paemoku nui e pili ana i Europa? Owai ka paemoku nui e pili ana i

HIOHIONA O KA AINA HELENE.

Asia? Aia mahea ka nui o na aina hau anu, aia anei ma na mahele aina nui o ka Akau, a o ka Hema paha?

HAAWINA IV.

NO HELENE.

Aia ma kekahi aoao ae o keia buke, he palapala aina o Europa wale no, i unuhiia noloko ae o ka palapala aina o na mahele nui e ae, a ua hoomahuahuaia, i mea e hiki ai ia oukou ke loaa i na aina i kahaia malaila. Ma na makahiki i kaahope loa ae nei, i ka wa aohe haole ma America, aole he taona, aole alanui, he Inidini wale no e auwana wale ana ma na waonahele, a e alualu ana hoi i na holoholona hihiu o na ululaau, i ka wa hoi i manao ole ai na kamaaina o Europa a me Asia, he mahele aina nui hou aku no ma kekahi aoao o ka honua, ia wa e noho ana elua lahui ma ka hema o Europa, i loaa ko lakou mau hale alii nani, na luakini kamahao, na alanui maikai, a me na kulanakauhale kaulana; a e noho ana me ka hanohano, a me ka mana aupuni nui.

Oia ka poe Helene, a me ka poe Roma; a e ike auanei oukou i ko lakou mau aina ma ka palapala aina, ma ka hema o Europa, i aneane hoopuniia e ke Kai Waenahonua. O Helene ka home o ka lahui Helene, a he pookela ia home no ka nani. Ua paapu loa ia aina i na kuahiwi; a mawaena o keia mau kuahiwi, ua ike ia na awawa oluolu i hooma-u mau ia i na kaha-

ATLANTIC OCEAN
ARCTIC OCEAN
ASIA
NORWAY
SWEDEN
RUSSIA
URAL MTS.
WHITE SEA
GULF OF BOTHNIA
STOCKHOLM
GULF OF FINLAND
ST. PETERSBURG
MOSCOW
BALTIC SEA
DENMARK
COPENHAGEN
NORTH SEA
SCOTLAND
EDINBURG
IRELAND
R. SHANNON
DUBLIN
CORK
LIVERPOOL
ENGLAND
LONDON
AMSTERDAM
HAMBURG
BERLIN
PRUSSIA
STRAITS OF DOVER
PARIS
SEINE R.
BAY OF BISCAY
FRANCE
GERMANY
VIENNA
CARPATHIAN MTS.
BORDEAUX
SWITZERLAND
AUSTRIA
CANTABRIAN MTS.
PYRENEES MTS.
RHONE R.
PO R.
VENICE
ADRIATIC SEA
THE ALPS
DANUBE R.
PORTUGAL
SPAIN
LISBON
DUERO R.
GUADALQUIVER R.
GRANADA
MARSEILLES
FLORENCE
CORSICA
ROME
APENNINE MTS.
NAPLES
VESUVIUS
SARDINIA
MEDITERRANEAN
STRAIT OF GIBRALTAR
SICILY
ETNA
TURKEY
GREECE
ARCHIPELAGO
CONSTANTINOPLE
SEVASTOPOL
BLACK SEA
DNIEPER R.
DON R.
VOLGA R.
URAL R.
CAUCASUS MTS.
CASPIAN SEA
MAP OF EUROPE IN ASIA
AFRICA

wai liilii, a i hoomalumaluia hoi i na lau uliuli o na oliva e hoohua mai ana i ka hua oliva. Oia ke kau mamua o ka hanau ana o Kristo ma ka honua nei; a he poe pegana kela poe Helene, e hoomana ana i na akua wahahee he lehulehu. Ua kukulu lakou i mau luakini no keia poe akua, a ua kalai lakou i mau kii no lakou, noloko ae o ka pohaku mabala. O *Jupiter* ke akua nui o keia poe akua, a he lehulehu wale na kii a me na luakini i hoolaa ia nona ma ia aina.

O *Neptune* ke akua o ka moana; a i ka hoomakaukau ana o na luina e holo maluna o ke kai, ua kaumaha aku la lakou i mohai imua ona, a haawi aku i makana, i maliu mai ai'oia ia lakou. He akua no hoi kekahi o na kaua i kapaia o *Mars*, a iaia i pule aku ai na koa mamua iho o ka hoouka ana. Ina i hoopio lakou i na enemi, alaila, mohai lakou i na makana o na aapu gula, a me na mea waiwai e ae nona, a ua waiho aku lakou i keia mau mea ma kona luakini. O ka poe ilihune no kekahi i makana aku ma na mea i hiki ia lakou; no ka mea, ua noonoo lakou, he pono keia no lakou, a he makana hooluolu aku i na akua. Ma ko'u noonoo ana nae, o keia mau waiwai i haawi makana ia, ua lilo no na kahuna o na luakini. O *Vulcan* ka inoa o ke akua o ke ahi; a nolaila mai ka inoa haole o ka pele, oia o *Volcano*. Ua kulike keia akua me Pele, ke akua o Hawaii nei o ka wa kahiko.

Ma ka manao nae o ka poe Helene, na Vulcan i hana i na kahiko kaua, a me na ihe me na pahikaua, no na akua e ae. Ma ko lakou manao no hoi, he mea hiki no i ko lakou mau akua ke aloha aku, a aloha mai; ke inaina aku, inaina mai; mare aku, mare mai; a ke kaua pu no hoi e like me na kanaka.

He naaupo keia hoomana ana o lakou, aka, mamuli no o ia hoomana, ua oi aku ka hanohano o ko lakou noho ana, mamua o ko na lahui e noho puni ana ia lakou. Kuko iho la lakou i na mea maikai, e like me na kii pena, na kii kalaiia, na hale nani, a me ia mea aku ia mea aku. Ua malamaia kekahi o na kii mabala o kela wa, a hiki i keia manawa; a ua mahalo loa ia e ka poe a pau i ike.

He mau aha lealea ko lakou, i kukuluia no ka hoomana ana i kekahi o na akua. I ka wa i kukuluia ai kekahi o keia mau lealea, ua akoakoa nui mai na kanaka mai na wahi a pau o ka aina, a i na kahua laa o na heiau; a malaila i heihei ai na kanaka opio; he mau heihei wawae kekahi, a he mau heihei kaa lio kekahi. O ka poe lanakila ua hoonaniia me na lei lau maikai, a ua hakuia no hoi na mele e mahalo ana ia lakou. Ua kapaia ke pookela o keia mau lealea na *Olympic games*, a he kumu hoomanao lakou no Jupiter, ko lakou akua nui.

Malama loa keia poe Helene i ka lakou mau kamalii. Me ke oolea ke ao ana i na keikikane, i aa lakou, a i oi aku ko lakou aloha aina mamua o ko lakou manao ana i ko lakou ola iho. Ua ao ia lakou ma ka holo kukini, ma ka hakookoo ana, a me na mea oia ano, i walea ko lakou mau lala ma ka ikaika, a me ka eeu.

O ka oi nae o na mea i aoia'i lakou, oia

Heaha ka hoomana o ka poe Helene? Owai ko lakou akua nui? Owai ke akua o ke kai? O ke kaua? O ke ahi?

Heaka ke ano o keia poe Helene? Heaha kekahi mau lealea a lakou?

ka hoolohe ana i ka na makua, a me ka hoomaikai aku i na elemakule. Ua ae ia na keiki opiopio e noho pu me na kanaka elemakule, e lohe i ka lakou mau olelo noeau, a e ao ma ka oihana aupuni; aka nae, aole lakou e ekemu iki, he noho hoolohe wale no.

Heaha nae ka hopena o keia poe Helene? Aia no ka aina me kona mau puu, ke aouli me ke kai, na ululaau oliva a me ke ea oluolu;—ua nalo no nae keia lahui. Ke noho nei no kanaka malaila, a ke kapaia nei lakou he poe Helene; aka, he uuku ko kakou lohe ana no lakou. Ua hoomaka mai na kanaka koa, o ka wa kahiko, i ka hakaka iwaena o lakou iho, a ua hoopioia lakou; ua hana ino ia na luakini nani, a ua hao wale ia na kii mabala; a i keia manawa ua lilo ko lakou nani, a me ko lakou mana aupuni.

E imi oukou ia Atenai ma ka palapala aina; no ka mea, oia ko lakou kulanakauhale nui, a he nui wale na malihini e makaikai ana ia wahi e ike i na kahua hiolo o na hale nani o ka wa kahiko. Me he mea la ua moku mai la o Helene ma ka palapala aina i na apana elua, ma ke komo ana o ke kai iloko o ka aina. Ma keia puali o ka aina kekahi he kulanakauhale i kaulana no ka waiwai, a me kona mau lealea ma ka wa kahiko. O Corineto kona inoa, a e hoomanao paha oukou i ua inoa la, no ka mea, ma ke Kauoha Hou, he elua mau Episetole a Paulo i kakau ai i ko Corineto poe.

No ka uuku o ko lakou aina, ua haalele kekahi poe Helene, a ua hele a ua kukulu hou i mau kauhale no lakou iho, ma na kapakahakai o ke Kai Waenahonua.

NA NINAU PALAPALA AINA.

INOA HAOLE.	INOA HAWAII.
Greece,	Helene,
Athens,	Atenai,
Corinth,	Corineto,
Archipelago,	Akipelago.

Owai ke kai ma ke komohana o Helene? Owai ma ka hikina? Owai ka aina ma ka akau? Owai ke kai ma ka hema? Mahea o Atenai? O Corineto?

Pehea ka lakou hana me na kamalii? Heaha ka hopena o keia poe Helene? Owai kekahi o na kulanakauhale malaila?

HAAWINA V.

NO ITALIA.

Ma ke komohana aku o Helene he aina ololi e waiho loihi ana, a oukou i lohe pinepine ai, o Italia ka inoa. Ma ke kahakai komohana o Italia, ua ikeia ke kulanakauhale o Roma, a malaila i noho ai ka poe Roma o ka wa kahiko, ia lakou ka olelo Latina, oia e aoia nei ma na kulanui.

Ua hoomakaia ke kukuluia ana o keia kulanakauhale i ka wa kahiko loa; a no ia mea, ke waiho powehiwehi nei kona moolelo no ia hookumu ana. Eia nae ka mea i maopopo, o ka home ia o na kanaka koa, a o ke kaua wale no ka lakou mea i manao nui ai; a nolaila hoi, ua lawe pio lakou i na lahui e hoopuni ana ia lakou a hiki i ka manawa i lilo mai ai ia lakou na kapakahakai a pau o ke Kai Waenahonua. Oia mau wahi, oia no ka hapanui o ka honua i ikeia ia manawa. Ua kapaia o Roma, ka Moiwahine o ke ao nei; a nolaila, ua lilo kona poe kanaka i poe akena wale, haaheo, e kuhihewa ana, ua hanaia ka

Aia mahea o Italia? Heaha ka olelo no Roma? Heaha ke ano o ka poe Roma i ka wa kahiko?

honua nei a me kona mau waiwai, no ko lakou pomaikai wale iho no. Aole no hoi lakou i kuko i na mea nani, e hooluolu wale ana i na maka ma ka nana ana e like me ka poe Helene; ua kuko lakou ma ke kaua wale no.

He lehulehu na alii o na lahui uuku i auhauia me ke kaumaha e keia poe Roma, a ua hookauwa kuapaa lakou i na kane a me na wahine he lehulehu wale na tausani.

Mahope o ko lakou lilo ana i lahui ikaika a koikoi, no ko lakou noho lealea ana ua emi mai ko lakou ano koa; a ua haalele na alii opio i ke ano aloha aina o ko lakou poe kupuna, a lilo loa aku la ko lakou manao ma ka imi ana i ka waiwai, a me ka hookaumaha ana i na makaainana.

O na emepera e noho alii ana maluna o ka lahui, he poe hooponopono ole lakou ia lakou iho, a he mau kanaka ino loa kekahi o lakou. Kohu holoholona hihiu kekahi poe o lakou, ma ka pepehi ana i ko lakou mau makamaka pilikoko, a me na hoaloha o lakou. Ia manawa, pau mai la ka hoomanawanui ana o na makaainana, a hoomaka mai la na koa e lawe i ka mana aupuni ma ko lakou lima iho, a na keia poe koa no i hookohu i na luna o ke aupuni.

Ma ia manawa, i ka maopopo ana i na lahui i hooluhiia, ua emi ka ikaika o ko lakou mau haku Roma, hoole lakou aole e hookupu i ka auhau, a ma ke kaua ana ua hoi hou ia lakou na taona i lawe pio ia mamua. Komo ino mai la na lahui ahiu a naaupo mai ka akau mai o Europa a me Asia, a ua holo-papaia e lakou ka aina o Italia, a na ulupa a wawahiia na kulanakauhale, na halealii a me na waihona buke; a mahope mai o ia manawa, aole i kamailio ia ka olelo Latina. Ma ka hanaia ana o keia mau mea, ua hoohalaia na makahiki he lehulehu; a ma ia mau makahiki, he nui no na generala koa, na kumu akamai, na kauka, a me ka poe kakau buke i ola a i make aku.

Ua like na akua o ka poe Roma me ko ka poe Helene. I keia manawa ke kapaia nei lakou, o ka lahui Italia, a he okoa ka lakou olelo. Aole i like ko lakou mana aupuni me ko na kupuna o lakou.

He aina i makaikai nui ia o Italia e na malihini, no ka makemake e ike aku i na kahua neoneo o kona mau halealii, a me na luakini o ka wa kahiko. He mau kumu e ae kekahi no ka makaikai nui ana i keia aina. O Italia kekahi o na aina o ka honua nei i oi aku ma ka nani o kona mau helehelena. He oluolu kona kau. He mau awawa maikai kekahi, me na loko, a me na kuahiwi. Ua ikeia na kauhale maikai e ku ana ma kona mau kualapa, a malaila no hoi i ike ia na hale pakui o ka wa kahiko.

He lehulehu no hoi na kulanakauhale maikai. O Felorene kekahi oia ano; a ma ke kapa kahakai komohana o ka aina e ike ia no ke kulanakauhale o Napele, i kukulu ia ma ke kapa o kekahi o na kuono nani loa ma ka honua nei. Mai Napele aku, he hiki no ke nana i ka mauna pele o Vesuviu, ka pele nana i luku pinepine i ka aina e puni ana, me na pa-hu pele i kahe aku mai kona mau lua.

Ma ka akau aku o Italia he kulanakau-

Pehea na emepera ia manawa? Heaha ka hopena o keia lahui kahiko?

Heaha ke kumu o ka makaikai nui ia o keia aina? Pehea na helehelena o ka aina?

hale kupanaha, o Venice ka inoa. Ua kukuluia oia mawaena konu o ke kai, maluna o na mokupuni liilii he nui wale. He wai ka nui o na alanui o keia kulanakauhale, a o ka waapa oia no ke kaa o keia mau alanui.

HAAWINA VI.

NO FARANI.

Aia ma ke komohana-akau aku o Italia, he aina nui a maikai; o Farani ka inoa o ua aina la. He nui ke kalepa ana o ia aina me na aupuni o ka honua nei, a ua hiki mai no io kakou nei kekahi o na waiwai o ua aina la. He akamai loa ka poe Farani ma ka hana ana i na mea e kahiko ai a e nani ai na kino o na kane me na wahine, a me na mea e ae e hoopunihei ana i na maka o kanaka.

He kulanakauhale nui o Parisa; a he pookela ia ma ke kaulana iwaena o na kulanakauhale o ka honua. No ka nui wale o na alanui o ia kulanakauhale, a no ka loihi o lakou, aole e pau wawe ana ia wahi ia oukou i ka makaikai ia. He mau halealii nani loa kekahi no ke poo o ke aupuni; he mau luakini kamahao a kahiko loa; he mau wahi holoholo no ka lehulehu, i paapu wale me na pua, me na ululaau a me na lokowai; he mau keena nui i hoopihaia me na kii i penaia; a he mau waihona hoi kahi i hoahu ia'i na mea kupanaha o kela ano keia ano. Malaila no kekahi "kihapai o na mea ulu" kahi i hoouluia ai na kumulaau a me na pua nani o kela a me keia ano e ulu ana ma ka honua nei.

Owai kekahi kulanakauhale kaulana o ka aina? Aia mahea o Farani? Heaha ka olelo no Parisa?

Ua kukuluia a kiekie loa na hale ma Parisa; a he nui wale na papahele o keia mau hale. E noho ana na ohana ekolu a eha paha ma ka hale bookahi. Aia na halekuai ma ka papahele e pili ana i ka honua, a o ka papa maluna iho o keia, oia kahi i noho ai na keonimana koikoi; a maluna iho o lakou i noho ae ai na ohana o ka poe kalepa; a ma na keena maluna loa e pili ana i kaupaku o ka hale, i noho ae ai na paahana a me na wahine humuhumu. Ua like ke ala anuu o keia mau hale, e pii ana mai lalo a iluna loa, me na alanui o ke kulanakauhale, ma ka pii a me ka iho mau ana o na kamaaina o ka hale.

Aia o Parisa ma ka muliwai o Seine a o Borodo hoi, aia ma ke kahakai komohana o ka aina. O Mareseile ke awa kumoku ma ke kahakai o ke Kai Waenahonua.

He aina momona ka hapanui o ka aina ma Farani, a he nani na helehelena me na puu, na awawa, na muliwai a me na kauhale e ku ana ma o a maanei o ka aina.

He nani ka hiohiona o na malawaina ma na puu, me na huihui-waina e kau ana a lehulehu loa ma na kumuwaina. Aole i kau hihi ia na kumuwaina ma ka laau manamana e like me na kumuwaina ma ko kakou mau mokupuni nei; ua kanu lalani ia; ua ko-oia nae kela kumu keia kumuwaina me kona pahu laau-ku hookahi, e like me ka hoouluia ana i ka papapa hihi.

Ua kanuia na kumuwaina ma ia ano, i huli pono na huihui-waina i ka la, a i hikiwawe no hoi ka ohi ana. I ka wa pala o ka huawaina, ua akoakoa nui mai na kanaka o ka aina, na kane, na wahine a me

E hai mai no ke kiekie o kekahi o ko laila mau hale. Owai na inoa o kekahi mau kulanakauhale? Pehea ka lepo o ka aina? E hai mai no na malawaina?

HE MALAWAINA.

na kamalii, a he nui ko lakou lealea a me ka hauoli, ma ka ohi ana i na huawaina, i mea e hana ai i waina inu.

Aia a kokoke mai ke kau ohi o ka huawaina, alaila kau nui ka manao o ka poe opiopio ma ia ohi ana. I ke kakahiaka nui, e ikeia ana na kanaka e holo awiwi ana, mai na mahinaai aku a me na kauhale, me na ie nui, e holo ana i na malawaina. E hui pu ana na kaikamahine opio me ka walaau a me ka akaaka; e kalele ana na elemakule maluna o na kookoo, e koo-hele aku ana e nana i ka lealea, a e holoholo ana na kamalii i o a ia nei e haa ana, a e hooho ana, me ka nui o ka hauoli a me ka oluolu e hohola ana ma na papalina o lakou a pau.

Ua ohiia na huawaina iloko o na ie nui; alaila ua kiolaia iloko o na kaa nui, a na ua mau kaa nei e lawe, a hiki ma kahi i kaomiia ai na huawaina. Malaila e kiola ai ka ukana o na kaa a iloko o kekahi tabu nui. Alaila lele iloko o ua tabu la kekahi mau kanaka ikaika, me na wawae olohelohe, a hehihehi iho la maluna o na huawaina e kaomi ana i ka wai, a like ke tabu me he lokowai ulaula la. "Haukae maoli no," wahi a oukou paha. Pela io paha; aka, ma ia ano wale no e hiki ai ke kaomi i na huawaina, me ka hoo-pe ole ana i ka ili a me ka anoano a mulea ka waina.

O Farani kekahi o na aupuni nui a ikaika o ka honua nei mai ka wa kahiko mai. Mamua aku nei, he Emepera ke poo aupuni; aka, i keia manawa he alii Peresidena ke poo.

Pehea ke aupuni o Farani?

NA NINAU PALAPALA AINA.

INOA HAOLE.	INOA HAWAII.
France,	Farani,
Paris,	Parisa,
Bordeaux,	Borodo,
Marseilles,	Mareseile.

Owai ke kai ma ka hema o Farani? Owai ke kai ma ke komohana akau aku? Mahea o Parisa? Ma ka muliwai hea la ia? Mahea o Borodo? Mahea o Mareseile? Owai na aina e pili ana i Farani? Owai na mauna ma ka hema aku o Farani? Owai ka aina ma ka hema aku o ia mau mauna?

HAAWINA VII.

NO SEPANIA.

Ma ka palapala aina e ike oukou i kekahi kowa e hookaawale ana i ke komohana hema o Europa mai Aferica aku. O ke kowa Giberaleta keia; he mau pali kiekie ma na kahakai o na aoao elua, a i ka holo ana o na moku mawaena o keia mau lae, me he mea la e komo ana ma kekahi ipuka akea.

I ka wa kahiko loa, ua holo kekahi poe Arabia mai ka akau aku o Aferica, e imi i home hou no lakou. Aole i loihi ko lakou hele ana, no ka mea, ma kahi a lakou i hoopae ai, ma ke kapakai o Europa, ua ike lakou i kekahi awawa nani, me na puu uliuli, me na aina pa-pu, na ululaau, a me na kahawai liilii e kahe ana a hui a lilo i muliwai nani loa. He oluolu ke ea o ia wahi; aole wela loa, aole hoi he anu loa; ua kupono hoi no ka ulu ana o na alani, na oliva, a me na hua ono e ae he lehulehu.

Owai ka lahui kanaka i holo mai Aferica aku a i Sepania, i ka wa kahiko?

Maanei lakou i noho ai, ma ka hema o ka aina a kakou i kapa ai o Sepania. He makemake paha oukou e lohe i ka moolelo no keia poe Arabia o ka wa kahiko. He poe kanaka lakou i kuko nui i na mea nani o kela ano keia ano, a hoomaka lakou e hoolilo ia aina i aina nani. Aole no i loihi ka manawa a ikeia na ululaau oliva, a me na alani, e hoopuni ana i ka aina a me na alanui, i na kauhale a i na kihapai. Kukulu iho la lakou i kekahi kulanakauhale nui o Garanada ka inoa, a he lehulehu na halealii malaila. O ka "Alhambra" ka inoa o kekahi o keia mau halealii, a ke ku nei oia i keia wa; aka nae, ke noho nei na paahana ma na keena, kahi i noho aupuni ai na Moi Arabia o ka wa kahiko. Ua kalaiia a kahikoia a nani loa keia mau keena, a ua piha hoi na kihapai me na wai pipii, na manu leo lea a me na pua aala. Ma keia aina i noho ai ka poe Arabia me ka lakou mau wahine a me na keiki a lakou.

He lehulehu na makahiki o ko lakou noho ana ma keia aina, oiai he mahuahua no ka mana a me ka ikaika o ka lahui ma ka akau aku o lakou. He poe Kristiano keia lahui; a mahope, ua lilo ka hapanui o Sepania ia lakou, malalo o ka noho aupuni o ka Moi Feredinana, a me kana wahine, o Isabela. He mea mau i na alii me na keonimana o Sepania o ia wa, ka imihala mawaena o keia poe Arabia, i hiki ai ia lakou ke hoala i ke kaua mawaena o lakou. Mahope iho hoakoakoa mai la o Feredinana me Isabela i puali koa nui, a mamuli o ka hoouka kaua ana, ua lanakila

Heaha ke ano o ia lahui? Owai kekahi Moiwahine kaulana o Sepania ia wa? Heaha ka hopena o keia poe o Arabia?

maluna o ka poe Arabia, a ua kipaku ia lakou mai ka aina aku o Sepania.

Ma na kau o ka wa kahiko keia hana. I keia manawa, ua emi loa mai ka mana o keia aupuni. Kaulana loa ke au o ka noho alii ana o Isabela ke aliiwahine, no ka holo ana o kekahi poe ma ka Moana Atelanica, a loaa ia lakou he mahele aina nui i ike ole ia mamua, i kapaia o America. Holo nui aku la ilaila na kanaka o Sepania, a noho ma America Hema, a ma ke kauwahi o America Akau, a ke kamailio nei na kanaka o ia mau wahi ma ka olelo o Sepania a hiki i keia la.

O ke koena o ka aina o Sepania, aole i like me ka hema i oleloia maluna, ma ka maikai o na helehelena o ka aina, a me ka oluolu o ke kau. He nui ka aina e waiho neoneo ana, a he aina kuahiwi loa kekahi. Aole i oluolu ka maka i ka nana ana i na helehelena o ka aina, e like me ko Farani.

O Maderida ke kulanakauhale o na Moi o Sepania. Aia ia mawaena o ka aina. E ikeia o Garanada ma ka hema o Sepania. E kahe ana na wai o ka muliwai o Gadalakiwa mawaena o ka aina oluolu o ka poe Arabia o ka wa kahiko.

He kulanakauhale nui o Salamanaca, a ua kaulana no kona mau kulanui.

Me he mea la no ka poe o Sepania ka anemoku a pau loa o ia wahi. Eia nae, he aina okoa kekahi ma ke kapakahakai komohana, o Potugala ka inoa. No ka haiki loa o ka aina ma ko lakou one hanau, nolaila, he poe lewa wale no na kanaka o Potugala, e holo ana i o a ia nei o ka honua, e kukulu ana i na panalaau ma na wahi a lakou i pae aku ai. He akamai lakou i ka hookele moku. O Lisebona ke kulanakauhale poo aupuni, a ua aneane e luku loa ia e kekahi olai nui, ma ka wa kahiko.

Heaha ke kumu i kaulana loa ai ka inoa o Isabela? Pehea ke koena o Sepania? Owai na kulanakauhale? Aia mahea o Potugala?

HAAWINA VIII.

KA PAEMOKU O BERITANIA.

Ua ao iki ia oukou mamua aku nei no Beritania. Me he la aia maloko o kona mau palena he honua okoa; aka, ua heluia no keia aina mawaena o na aina o Europa, no ka mea, he mau hora wale no ka holo ana ma ke kowa, a pae aku ke kamahele mai Enelana aku a i Farani, a Holana paha.

Ua hui o Enelana, Secotalana a me Walese ma ka mokupuni hookahi. He wahi kiko wale no keia mokupuni ke hoohalikeia me na aina nui o Asia; a nolaila he mea kamahao ka ike ana i na kulanakauhale nui, na aina kula a me na ululaau, na muliwai a me na lokowai, e waiho ana maluna o ka ili-aina, a me ka lehulehu o na kanaka e ola ana, a e hana ana i kela la keia la.

No kekahi mau kanaka koikoi he kakaikahi wale no lakou, ka hapanui o ka aina. He nui na mahinaai a ke alii hookahi, a nona no hoi kekahi kauhale okoa, a ua hoolimalima aku oia i keia mau mahinaai a me na hale i na kanaka e mahi ana i ka aina.

Aia o Walese ma ke komohana aku o Enelana; he nani no na helehelena o ka aina me na puu, na pali, na lokowai a me na kahawai; a he uuku na mahinaai malaila, no ka paapu loa o ka aina i na kuahiwi. Ma na wahi a pau o Enelana, he mau

Heaha ka olelo no Lisebona? Aia mahea ka paemoku o Beritania? Heaha ka olelo no Enelana? No Walese?

KA ABE (LUAKINI) O WESAMINITA.

kauhale liilii iho, a he mau alanui hao, e alakai ana mai kekahi kauhale a i kekahi. He makaala loa ma ka hana na kamaaina o ia mau kauhale, i loaa ia lakou ka lakou ai.

Aia ma Enelana o Manekeseta me kona mau puka uahi kiekie o na hale hana-lima.

Ua laweia i Manekeseta na bela pulupulu mai America mai, a ua hanaia i lole e na lima akamai o na kanaka, na wahine, a me na kamalii he mau tausani. Ua hooiliia aku keia lole i na wahi a pau o ka honua, a ua hiki mai kekahi o ia mau lole i o kakou nei.

Ua kaulana o Sefiela no na pahi, na o, na upa, a me na mea hao kila o na ano a pau i hanaia malaila. He nui ka hao a me ka lanahu maloko o ka honua, ma na wahi e kokoke ana i keia mau kulanakauhale; a nolaila hoi, he emi loa ke kumukuai o na mea i hanaia malaila.

Ma ke awa kumoku o Livepula, kahi i ku nui mai ai na moku mai America mai. E hoouka ana a e hoolei nui ana na moku i ka ukana malaila i na manawa a pau.

O Lonedona ke kulanakauhale nui loa; aia malaila na hale nui, na luakini, na halealii a me na hale ahaolelo, he nui loa. Malaila i malama ai ka Moiwahine i ka hanohano o ka leialii, me kona mau alii nui. Makena wale no hoi ka poe ilihune o ke kulanakauhale, o ke ola kino wale no ka mea e koe mahunehune ana ia lakou, ma ko lakou imi ana i ka ai. Ma ka wa kahiko, ua noho aupuni kuokoa o Secotalana, malalo iho o kona mau moi ponoi iho; a he nui ka hakaka a me ke kaua ana mawaena o na aupuni elua, a hiki i ka wa i make ai o Elisabeta, ka Moiwahine o Enelana ia manawa, me ka loaa ole ana iaia o na keiki. Ia manawa i lilo ai ka leialii o Enelana i ka moi o Secotalana; no ka mea, oia ka pili koko mua ma kuauhau alii.

Ke ike nei oukou ma ka palapala aina, aia o Secotalana ma ka akau aku o Enelana, a nolaila, ua oi aku ke anu o kona kau. O ka hapanui o ka aina na lilo i na kuahiwi; a o ka poe e noho ana malaila, he poe koa loa lakou mamua, e hoowahawaha ana i na kamaaina o ke kahakai, a e hakaka pinepine ana mawaena o lakou iho; no ka mea, ua maheleia lakou ma na ohana,

Owai kekahi mau kulanakauhale kaulana o Enelana? Pehea no Livepula?

No Lonedona. Pehea o Secotalana ma ka wa kahiko? Pehea na ohana o ka aina kuahiwi?

a ua noho enemi kekahi ohana me kekahi ohana. He inoa, a he aahu okoa ko kela a me keia ohana, a ua ikeia ka ohana o ke kanaka malaila ma ke ano o kona aahu.

O Edineboro ke kulanakauhale nui o Secotalana, a he kulanakauhale kahiko, a maikai no hoi ia; a ua oi aku kona maluhia i ko Lonedona.

Ua hoopioia o Irelana e ka poe o Enelana mamua loa aku nei; a i keia wa, ua hui o Secotalana, Enelana, Walese a me Irelana malalo iho o ke aupuni hookahi.

He kau oluolu ko Irelana, a he nani maoli no hoi na helehelena o ka aina ma kauwahi. He hoolimalima ko na kanaka mahiai i ko lakou mau mahinaai malalo o na hakuaina alii; he mau hale pupupu ka hapanui o ko lakou mau hale, he weluwelu hoi ko lakou kapa aahu, a he mau hiohiona pololi ko lakou. Eia nae, he poe oluolu, manao aloha a lokomaikai lakou, a e kokua mau ana kekahi i kekahi.

He nui na hale papu a me na kulanakauhale nui ma Irelana. O Coreka ke awa kumoku nui o ka aina. He kulanakauhale nui a maikai o Dubelina, a ua kukuluia ma kapakahakai o kekahi awa maikai loa.

O Sanona ka muliwai nui o Irelana.

NA NINAU PALAPALA AINA.

INOA HAOLE.	INOA HAWAII.
England,	Enelana,
Ireland,	Irelana,
Thames,	Tamesa,
Manchester,	Manekeseta,
Liverpool,	Livepula,
Edinburg,	Edineboro,
Scotland,	Secotalana,
Dublin,	Dubelina,
Cork,	Coreka,
Shannon,	Sanona,
Wales,	Walese.

Owai ke kulanakauhale nui o Secotalana? Heaha ka olelo no Irelana? Owai kekahi mau kulanakauhale o Irelana? Owai kekahi o na muliwai?

Mahea o Enelana? o Irelana? Ma ke kukulu hea lakou mai America aku? Owai ka wai e hoopuni ana ia Enelana? Mahea ka muliwai o Tamesa? Owai ke kulanakauhale nui ma na kapa o ia muliwai? Mahea o Manekeseta? O Livepula? O Dubelina? O Coreka? Owai ke kulanakauhale nui o Secotalana? Mahea ka muliwai o Sanona?

HAAWINA IX.

NO EUROPA WAENA.

He mau aina kekahi ma ka waena o Europa. Mamuli oukou e ao hou no keia mau aina. O Auseteria kekahi, o Perusia kekahi, a o Suizelana no hoi kekahi. Aia keia aina mawaena o na kuahiwi a me na awawa o na mauna o Alepe. He poe koa na kamaaina o ia aina. Ua hoao pinepine na alii o na aina e hoopuni ana ia lakou e lawe aku i ke ea o ka aina; aka, mamuli o ka ikaika o na makaainana, ua hoka lakou mai ka wa kahiko mai, a ua mau ke kuokoa ana o ka aina, me kona aupuni makaainana mai ka wa kahiko mai a hiki i keia wa.

He aina palahalaha kekahi hapa o Geremania, a aia kekahi hapa ma na kualapa o na puu haahaa o na mauna Alepe. Ma Geremania kekahi ululaau i kapaia ka Ululaau Pouli; a malaila i noho ai na kahuhipa kaikamahine a kakou i olelo ai mamua aku nei.

Ke kahe nei ka muliwai nani o Rine mawaena o keia aina; a ma kona mau

Owai kekahi mau aina ma Europa Waena? E hai mai no Suizelana. No Geremania?

kapa i ike ia na hale papu, na malawaina, a me na kulanakauhale maikai.

Ua hanaia ka wai-ala, a oukou e kuai pinepine nei ma na halekuai, ma Colone. Ma Hamebuga, kekahi kulanakauhale nui, ua hanaia na piano maikai loa, no ka mea, he poe puni loa i na mele ka poe o Geremania, a na lakou no i haku i ka eleu loa o na leo mele i lohe pinepine ia. Ma Geremania no hoi, ua hanaia na mea paani a kamalii o kela a me keia ano, i oi aku ka maikai i ko na aina e ae.

O ka hana keia a na kane, na wahine, a me na kamalii he lehulehu loa o kekahi mau kauhale; a malaila lakou i loaa ai na lako no ke ola kino. Eia iloko o na halekuai ma Honolulu na mea paani o kela aina, a ua laha no ia mau mea a pau ma na wahi a pau o ka honua.

He keu aku keia o na aina naauao o ka honua nei ma ka malama hoomanao ana i ka la hanau o Iesu, i kapaia Karisimasa (Christmas.)

I ke kakahiaka nui o ia la, ua hookani olioli ia na bele a pau o na kulanakauhale a me na kauhale liilii, a ua akoakoa mai na kamalii ma na hale halawai, e mele oli ana, e hoonani ana i ke Keiki a Ke Akua, ia Iesu Kristo i hanauia ma Betelehema, i kela wa kahiko.

Ma kela a me keia ohana, ua ikeia ke kumulaau Karisimasa, me na makana no na pokii i kauia ma kona mau lala. Ua hoopihaia na ie nui me ke ti, ke ko, ka berena, na mea ono, ka i-a, a me na kapa mehana, a ua hooiliia aku i ka poe ilihune, ma o a maanei o ka aina.

He aina palahalaha o Holana ma kahakai; a no ka haahaa loa o ka aina, nolaila, ua pii mai ke kai i kekahi manawa, a ua uhi mai maluna o ka aina he mau mile ke akea, e luku ana i na mahinaai, na hale a me na kauhale okoa i kekahi wa. Nolaila, ua kukulu na kamaaina i kekahi palekai i kapaia ke dike; a ke ole i wawahiia keia palekai, ua malu no ka aina.

He makemake loa na kamaaina o Holana i ka hooholo moku, a me ka holo pahee ana maluna o ka hau-paa. Pela no i hele ai na wahine o ka makeke i ka lakou hana. No ka uuku o ko lakou aina, a no ka noho mau ana ma kahi i ikeia ka moana nui, nolaila paha, ua puni loa na kamalii e holokahiki, a he mea mau ko lakou kepa ana maluna o na moku e holo ana i na aina e.

He kulanakauhale nui o Amasedama ma Holana. Ma ka palapala aina e ike ai oukou i ka muliwai o Rine, e moe ana mawaena o Holana i kona kahe ana aku iloko o ke kai. Ma na wai o keia muliwai i hoolanaia ai na kumulaau nui i hanaia he mau kia moku.

O Denemaka kekahi anemoku ma ka akau aku o Geremania, a aia ma ka akau aku hoi o keia aina he aina ololi, loihi e moe ana ma ka akau o Europa, i ane hookaawaleia mai ke koena o Europa e ke kai Baletica a me ke kaikuono o Botenia. He aina anu, a he aina apuupuu loa keia ane moku. Ua maheleia i elua aina e na mauna o Doferafila, a o Norewai a me Suedena ko laua mau inoa.

Heaha ka i hana ia ma Colone? Ma Hamebuga? Ma Geremania a puni? Pehea ko lakou hoomanao ana i ka la hanau o Kristo?

E hai mai no Holana. Heaha ka makemake nui o ko Holana poe? E hai mai no Denemaka? No Norewai a me Suedena.

NA NINAU PALAPALA AINA.

INOA HAOLE.	INOA HAWAII.
Switzerland,	Suizelana,
Germany,	Geremania,
Hamburg,	Hamebuga,
Cologne,	Colone,
Amsterdam,	Amasedama,
The Hague,	Hague,
Brussels,	Berusela,
Copenhagen,	Copenahega,
Elbe,	Elebe.

Aia mahea o Suizelana? Owai na aina ma ke komohana o Geremania? Owai na mauna ma Geremania? Mahea o Hamebuga? Colone? Ka muliwai o Rine? Amasedama? Hague? Berusela? Copenahega? Owai ke kai ma ke komohana o Holana? Mahea o Holana mai Suizelana aku? Mahea ka muliwai o Danube? Ka muliwai o Elebe?

HAAWINA X.

NO RUSIA.

Ua ao iho nei kakou no kekahi mau aina o Europa; aka, ke koe nei kekahi hapalua o ia mahele aina nui, kahi i noho ai ka lahui kanaka hookahi. Ua kapaia keia aina o Rusia, a he aina pa-pu ka hapanui o kona ili; oia hoi, mai ka Moana Aretica a hiki i Asia ma ka hikina.

He hiki ia oukou ke hoomaopopo, o ke kau o ka hapanui o keia aina he anuanu loa, a ua piha na muliwai i ka hau-paa. Ua lilo na wai o ka muliwai Volaga, ka mea e kahe ana i ka hema a iloko o ke kai Casepiana, i hau-paa no kekahi hapa o ka makahiki. No ka waiho loihi ana o ka hau keokeo maluna o ka aina, he mea maa i na kamaaina ka holo ana maluna o na heeholua i kauoia e na lio mama. He oluolu no kauwahi o keia aina ma ka hema, a ua hoohua mai i na hua palaoa o kela ano keia ano; aka, ma ka akau, he neoneo loa ka aina, mai ka hooilo no a i ke kau makalii o ka makahiki. He pohopoho ka aina ma ke kauwahi no ka pa-pu me ka haahaa ilalo.

Ma ia ano aina, aole paha oukou e manao ana e ikeia ana na taona me na kanaka, eia nae, ua nui no na kulanakauhale a me na kanaka kamaaina malaila. Aia ma na kapakahakai o kekahi kaikuono o ke kai Baletica he kulanakauhale nui a maikai, i kapaia o Sana Petebuga, mamuli o ka inoa o kekahi moi nui, i kapaia e ka poe Rusia he *czar*.

Mamua aku nei he poe kuaaina a naaupo ka lahui Rusia, aka, i ka wa i lilo ai o

Aia mahea o Rusia? He anu paha, he wela paha ka hapanui o ka aina?

Pehea ka holoholo ana o na kamaaina? Pehea ke kau ma ka hema o ka aina? Owai ke kulanakauhale nui. Owai ka inoa moi o ko Rusia mau Moi?

Petero i moi, hoomaka oia i ka hoopomaikai ana i kona aina me kona lahui kanaka. Nolaila, ua kaahele oia i na aina e no kekahi mau makahiki, me ka imi ikaika a me ka hana me kona mau lima ponoi, i loaa iaia ke akamai ma ke kapili ana i na moku. Mahope mai, hoi hou aku oia i kona aina, me ka lawe pu ana i na lima hana akamai, i poe nana e ao aku i kona poe kanaka ma ke kapili ana i na moku.

Ua hoolakoia a nani kona kulanakauhale nui i na halealii, a ua kapaia kona inoa o Sana Petebuga, oia hoi *ke kulanakauhale o Petero.* Ua kapili oia i na moku nui he lehulehu; ua hookahuli i ka noho ana o ka lahui, a ua ao aku ia lakou ma ke ano hou a maikai, a ua nui loa ka pomaikai i kau mai maluna o ka aina, mamuli o ka hooikaika ana a keia kanaka hookahi.

No ka nui o kona mana maluna o na makaainana, nolaila i hiki ai i keia moi ke hoololi ae i ke ano o kona lahui. Mamua aku nei, he poe kauwa kuapaa ka hapanui o na makaainana o Rusia, no na hakuaina koikoi. Ua kuaiia lakou me ka aina, kahi a lakou i noho ai. I keia manawa, he poe kuokoa lakou, oiai ua kalaia ke kaulahao o ko lakou noho kauwa ana, e ka moi iaia ka leialii i keia wa.

O Moseco kekahi kulanakauhale nui o Rusia. I ka wa e noho lanakila ana na puali kaua o Farani, malalo o ke alakai ana o Napoleona Bonaparete, komo aku lakou ma ka aina o Rusia a hiki aku i Moseco. He huakai loihi maluhiluhi ko lakou i ke kau anuanu o ka hooilo; a ua maa ole na koa mai ka aina oluolu o Farani i keia ano kau. Aka, i aku la o Napoleona ia lakou, "Eu e na koa! Aia a komo aku oukou ma na ipuka o ke kulanakauhale o Moseco, alaila e loaa ia oukou na hale, ka ai, a me ka hoomaha maluhia a hala ka hooilo." Nolaila, hoomanawanui lakou ma ka lakou huakai me ka manao paa e pio ana ke kulanakauhale ia lakou. Mahope, hookokoke aku lakou i ke kulanakauhale, me ke ano maule, opili, e iini ana no ka malu a me ka oluolu. Eia ka! e kau ana na lapalapa ahi ma o a maanei, a puni ke kulanakauhale; no ka mea, ua ho-aia na hale i ke ahi e na kamaaina, a ua auhee lakou. Nolaila, huli hou i hope na puali koa o Farani me ka hoomaha ole, a me ka pioloke o ka naau. He lehulehu lakou i make no ka pololi, a me ka opili i ke anu ma kela la keia la; a he kakaikahi ka poe i hiki hou aku i ko lakou home ma Farani. Ua kaulana loa keia huakai koa a Napoleona i Moseco ma na buke moolelo o Europa.

Ma keia mau makahiki i kaahope ae nei, kaua pu ko Rusia poe me ko Tureke, e noho ana ma ke Kai Eleele. Ma ka manao o na aupuni o Farani me Beritania, ua ikaika loa o Rusia ia manawa; a ua hoouna laua i na koa e kokua i ka poe o Tureke. Ua lohe paha kekahi o oukou no ke kaua ana ma ke Caraimea; a no kekahi wahine i kaulana no kona lokomaikai, i hele aku ilaila e malama i ka poe mai mawaena o na koa. O Florence Nightingale kona inoa; a aia oia ke ola nei ma Enelana. Aia ke kahua kaua e hoopuni ana ia Sevasatopole, ma ke anemoku o Caraimea, i komo iloko o ke Kai Eleele.

Nawai i kukulu ia Sana Petebuga? Heaha kekahi mau hana a Petero? E hai mai ka olelo no kekahi kulanakauhale nui e ae.

Heaha hou kekahi kaua a ka poe Rusia?

ARCTIC OCEAN
NORTH AMERICA
BEHRING STRAIT
SEA OF KAMTSCHATKA
SEA OF OCHOTSK
EUROPEAN RUSSIA
SIBERIA
LENA R.
YENESEI R.
OBER
URAL MTS
URAL R.
TOBOLSK
CONSTANTINOPLE
MEDITERRANEAN SEA
BLACK SEA
CAUCASUS
CASPIAN SEA
TURKEY
ARAL SEA
BALKHASH L.
THIAN SHAN MTS.
ALTAI MTS
AMOOR R.
SEA OF JAPAN
JAPAN
JEDDO
TARTARY
GREAT DESERT
PEKIN
YELLOW SEA
HOANG-HO R.
NANKIN
YANGTSE KIANG R.
CHINA
PACIFIC OCEAN
ALEPPO
JERUSALEM
DAMASCUS
EUPHRATES R.
TIGRIS R.
BASSORA
PERSIAN GULF
PERSIA
HINDO KOOSH MTS.
AFGHANISTAN
KUEN LUN MTS.
LASSA
BELOOCHISTAN
INDUS R.
HIMALAYA MTS.
DELHI
GANGES R.
HINDOOSTAN
IRRAWADDY R.
CANTON
AFRICA
RED SEA
MECCA
ARABIA
MOCHA
ARABIAN SEA
BOMBAY
GOLCONDA MINES
CALCUTTA
MAP OF
ASIA
INDIA
MADRAS
BAY OF BENGAL
C. COMORIN
CEYLON
INDIAN OCEAN
CHINA SEA
PHILIPPINE ISLANDS
EAST INDIES

HAAWINA XI.

NA MINERALA ME NA METALA O NA MAUNA URALA ME SIBERIA.

Ma ka hikina o Rusia he muliwai nui i kapaia o Volaga, e kahe ana mai ka akau a i ka hema. Ina kakou e holo ma keia muliwai, ma ka hema aku o Moseco a hala na mile he nui, a e lele aku ma ke kapa hikina o ua muliwai la, e kau kakou maluna o ka heeholua, i kauoia e na lio eha a eono paha, malalo o ka hooponopono ana o kekahi kapena. Pela kakou e holo ai a i ka hikina, ma kekahi aina pa-pu palahalaha, i kapaia ma ka olelo o ia aina he *steppe*, iloko o ka ua me ka hau, a hala na mile he nui loa. Mahope, pau mai la ka aina palahalaha, a hoomaka mai ka apuupuu ana o ka aina, a hookokoke aku kakou i kekahi lalani mauna, a oukou i ike ai ma ka palapala aina, e moe ana mawaena o Europa me Asia.

O na Mauna Urala keia; a he kumu waiwai nui lakou no ka poe o Rusia; oiai, aia iloko o nei mau mauna i loaa ai ka hao, ke keleawe, ke gula, a pela aku, a he nui no hoi na pohaku laa. Ma na kau i hala he mau kauhale pupupu wale no kai ikeia malaila; a he mau lawehala me na kauwa kuapaa kakaikahi wale no, i hoounaia malaila e hana.

He ano e loa i keia manawa; a mawaena o na ululaau wehiwehi o ke kuahiwi, ua kukuluia na hale hana lima nui loa, a me na lako e ae i kupono no ka eli ana i na waiwai o ka honua. O ka poe waiwai, o ka poe kalepa, me na alii no hoi ia lakou keia mau aina waiwai, ua hoouna lakou i na kanaka hana, a i kekahi manawa, ua hiki kino aku lakou ilaila, e kiai ai no na daimana, na emerala a me na pohaku laa e ae; a nolaila hoi i ikeia ai ma na wahi mehameha ma na kapa o ke kahawai, na hale kamahao me na kihapai, a me na mea e ae e kokua ai i ka noho oluolu ana ma na wahi mehameha, pouli, o na Mauna Urala. He kulanakauhale nui malaila mawaena o na lua i eliia.

Siberia.—Ma ka pii ana ma keia mau mauna, a hiki ma kela aoao ma Asia, komo aku kakou ma Siberia. He aina papu akea loa keia, e hohola ana ma ka akau o Asia, mai na Mauna Urala a hiki aku i ka Moana Pacifica. No ke aupuni o Rusia keia aina; a i kekahi manawa, ua kapaia kona inoa o *Rusia ma Asia.*

I ko oukou noonoo ana paha, he aina oluolu ole keia ke makaikai ia; aka nae, o ka aina kulaiwi no ia o kekahi poe kanaka. He makaikai pinepine ia no hoi e na malihini mai na aina e mai. Aole e hiki i kanaka ke noho loa ma na kapakahakai o ka Moana Aretica, ma ka akau loa, no ka nui o ke anu malaila; eia nae, ua makaikaiia ia wahi e kekahi poe, mamuli o ka makemake e ike i na mea hou. Ekolu muliwai nui ma keia aina: o ka Lena, ka Obe, a me ka Yenisei; aka, aole he waiwai nui o keia mau muliwai, no ka mea, ua paa mau ka nuku i ka hau a hala ka makahiki. Ma keia mau wahi ua uholaia ka ili o ka aina i ka hau keokeo; a ma ke kauwahi no hoi, ua ikeia na ululaau paina pouli, e uhi ana i ka aina a hala ka ike o na maka. He mau mala bale me ka ota ma ka hema aku, me na kauhale o kanaka e ku ana.

Aia mahea ka Volaga? Pehea ka aina ma ka hikina o keia muliwai? E hai mai no na Mauna Urala.

Owai na aina ma ka hikina o na Mauna Urala? Owai na muliwai ma Siberia?

O kekahi o keia poe kanaka, he poe i kipakuia mai ko lakou one hanau; no ka mea, ua hoolilo ke Aupuni Rusia i keia aina o Siberia i wahi hoopaa no na lawehala, e like me ko ke Aupuni Hawaii i hoolilo ai i ka mokupuni o Kahoolawe, mamua loa aku nei. Ua ike pinepine na kamahele o keia wahi i na lawehala e hele ana ma ke alanui, me na kupee hao e hoopaa ana i na lima me na wawae o lakou. Pela lakou e hele ai ma ke alanui a hala he mau mahina, mamua o ka hiki ana aku ma kahi a lakou e noho aku ai. Ina paha e hoao kekahi poe o lakou e mahuka aku, me ka manao e hoi hou i ko lakou aina ponoi, e make auanei lakou no ka ikaika o ke anu, no ka pololi, a me ka loihi o ke alanui. Nolaila, aole lakou i hoopaaia iloko o na keena paahao, aka, ua ae ia lakou e noho iloko o na hale pupupu, a na na makai o ke aupuni e kiai ia lakou malaila. Ke noho nei ke kiaaina oia wahi ma Tobolaseka, he kulanakauhale i oleloia oia ka oi loa o ke anu ma ka honua nei.

He poe hahai holoholona kekahi e noho ana ma keia aina, a e hoomakaukau ana i na ili huluhulu o na holoholona i kapa aahu no ka poe hanohano. Nui na popilikia e alalai ana ma keia hahai ana i na holoholona ma Siberia, a he nui na kanaka i make i ka pololi me ke anu mamuli o keia oihana. E hala ana paha he mau la mamua o ka loaa ana o kahi ili hookahi; haule mai la ka hau a nui loa, a nalo pu paha ke kanaka malalo iho o ka hau. Nolaila, ua kupono ka nui o ke kumukuai o keia ano ili huluhulu, oiai, ua lilo nui ke ola o kanaka ma ka imi ana ia mau mea. E hai aku au i na inoa haole o kekahi o na holoholona i imi nui ia no na ili, i mea e kahiko ai a nani na lede me na alii hanohano o ke ao nei.

O ka *sable* ka inoa o kekahi, a he palupalu loa ka hulu o kona ili. O ka *ermine* kekahi, a ua pii loa ke kumukuai o kona ili. Ua ike ia keia holoholona ma na aina e ae; aka, ma Siberia ka oi o ka palupalu o ka hulu o keia mau ano holoholona. Malaila he keokeo loa ka hulu, koe wale no ka welau o ka huelo—he eleele ia. He hulu makalii, palupalu, a he ahinahina hoi, ko ka *marten*. Ua oleloia o na ili huluhulu o Siberia ka oi o ka maikai; eia nae, he lehulehu loa o keia ano ili i laweia mai na waonahele o America Beritania mai, a i na kulanakauhale nui o ka honua nei.

E hai mai no na kamaaina ma Siberia?

HAAWINA XII.

NA WAO-ONE O ASIA WAENA.

Ke hoomanao nei paha oukou no na hiohiona nani o na Mauna Alepe ma Europa. Ma keia mahele aina nui o Asia, he oi ka loihi o na lalani mauna; he oi ka nui o na muliwai a me na ululaau; ka hohonu o na awawa; a me ke kamahao o na hiohiona o ka aina. Malaila na pali ku kiekie me na mawae kuhoho mawaena, a me na wailele e hoohalulu ana mai i na pali, a e kahe aku ana ma na awawa. Malaila no na lokowai akea, na ana nui e komo lipolipo ana ma na aoao o na mauna, a me na waonahele pouli e uhi ana i ka aina. Malaila no hoi na Mauna Himalaia, ke pookela o na lalani mauna o ka honua nei ma

Owai na holoholona i imi ia no ko lakou ili huluhulu? Pehea ka hahai ana i na holoholona? Ua like anei na hiohiona o ka aina o Asia me ko Europa?

ke kiekie, me na piko mauna i uhi mau ia me ka aahu keokeo o ka hau.

He lalani mauna loihi ka palena hema o Siberia, e moe ana ma ka hikina a komohana o ka aina. E haohao ana ka manao o ke kamahele, iaia e haalele ai i ka aina palahalaha a komo aku ma ka aina kuahiwi o na Mauna Aletai. Malaila he pono ke hele wawae, a maluna o ka lio paha—aole e hiki ke kaa ma ia wahi. E ku ana na Mauna Aletai, me he pa pohaku la, mawaena o Siberia a me kekahi aina pa-pu nui i waena o Asia. He wao-one ka hapa nui o keia aina pa-pu; aka, ma ke kae o keia wao-one, he aina mauu, e waiho ana me he kaei uliuli la mawaena o na mauna a me ke one.

Ma keia kaei uliuli o ka aina i noho ai na mamo kuewa wale o na kanaka i kapaia he poe Tataria. O na mamo kuewa wale, oia ka poe e noho ana iloko o na hale lewa, e auwana hele ana mamuli o ka lakou pu-a holoholona, i ko lakou haalele ana i ke kauwahi no ka pau ana o ka mauu, a hele aku i kekahi wahi e ae kahi o ka ai. He mau tausani na lio, na bipi, me na hipa, ko kekahi poe alii waiwai o lakou, a he nui no hoi na camelo. Ua hoaia na pu-a holoholona he mau mile a i na mauna, i loaa ia lakou ka mauu maikai; aka, i ke ahiahi, ua hoakoakoaia lakou ma kahi e hoomoana ai. Ma ia wahi he haneri, a oi paha, na hale lole i kukuluia a hoopuniia me ka pa laau. Ua hoonohoia na kanaka me na ilio e kiai ma ka po; no ka mea, he poe hao wale kekahi mai kekahi, o keia mau mamo o ka waoakua. Ma ka po ke kolo ana mai o na powa; a i ko lakou komo ana mai iwaena o na hale lole, nui ka hauwawa me ka haunaele. Uwe na wahine, puka aku na kane mai na hale, kau maluna o na lio, a alualu aku i na powa. I kekahi manawa nae, pau ka pu-a holoholona i ka hoopuehuia, me he makani puahiohio la, mamua o ka hiki ana ke hoopaa mai ia lakou.

Mai ko lakou mau pu-a holoholona mai ke ola o keia poe Tataria. Aole a lakou berena, a aole no hoi he kanu i na hua o ka aina. I kekahi wa ua kuai aku lakou i na hua ono, i kaulaiia, mai ka poe i hele mai i o lakou la mai na wahi mamo aku. O ka waiu oia ko lakou mea inu; a o ka io o ka lio oia ko lakou ai. Ma na la nui o lakou, ua ai lakou i ka io o ke camelo; aka, ua minamina lakou i ke ola o keia holoholona, a nolaila, he kakaikahi ko lapepehi ana iaia.

E hele ana na wahine, a me na kaikamahine a na alii koikoi o lakou, e uwi i na kao me na bipi wahine, ma ke kakahiaka me ke ahiahi; aohe kauwa mawaena o lakou e hana ai ia hana.

He mau holoku lole pulupulu, elua a ekolu paha, ka aahu o na kane me na wahine, ma ke kau wela o ka makahiki; a he pelapela na aahu. He lole ili huluhulu ko lakou no ke kau hooilo.

Ua uhiia keia wao-one e ka mauu, ma kona mau kae wale no. Ma kahi kaawale mai o na mauna he one wale no. E holo ana na kanaka maluna o na lio me na camelo. O na camelo ka oi paha o ka maikai, no ka mea, e hala ana paha he la okoa, a oi ae i kekahi manawa, me ka ike ole ana i kekahi kumu mauu, a me kekahi hoailona o ka wai. Aole he pohaku, aole

Aia mahea na Mauna Aletai? Heaha ke ano o ka aina ma ka hema o na Mauna Aletai? Owai ka poe Tataria? Pehea ko lakou noho ana?

Pehea ka waena o keia aina pa-pu nui?

hoi he mea uliuli i ikeia, a hala he mau hora o ka huakai ana—he one wale no—he one wale no! Mahope o ka hele ana a po ka la i kekahi manawa, hiki aku la na kamahele i kekahi o na kahua hoomoana o ka poe Tataria, mawaena o ka mauu uliuli, me ona mau kumu laau, a me ka punawai.

He oluolu i ka maka o ke kamahele, mahope o ka huakai hele iloko o ka wela o ke one a hala ae ana he la, ka ike hou ana aku i na pu-a hipa e ai ana i ka mauu uliuli, a i ka wai huihui hoi e puai mai ana mai loko ae o ka punawai! He pinepine ka pa puahiohio ana o ka makani, a ku ka e-a o ke one, e hoopoino ana i ke kanaka me ka holoholona.

He mau kulanakauhale nui ko ka poe Tataria e noho ana ma ke kae hema o keia aina pa-pu nui; a he oi ae ko lakou naauao i ko na mamo e aku o keia lahui. E noho ana lakou maloko o na hale, aole he aea wale i o a ia nei. O Lasa ka inoa o ko lakou kulanakauhale nui, a malaila i noho ai ko lakou kahunapule kiekie, i kapaia ke *Grand Lama* ma ka olelo haole. Aole manawa ana i haalele ai i kona hale; aka, e noho mau ana oia ma na paepae uluna, me ka hoomaikai aku i ka poe a pau i hele aku i ona la, ma ke ano hoomana.

Ua hoopuniia ka aoao komohana o keia aina i na lalani mauna. He muliwai nui ma ka hikina, e kahe ana iloko o ka Moa-Pacifica; o Amura kona inoa. Aole i panoa loa keia wahi o ka aina.

NA NINAU PALAPALA AINA.

Owai ka moana ma ka akau o Siberia? Owai na muliwai ekolu e kahe ana iloko o ia moana? Owai na moana ma ka hema o Siberia? Owai ka wao-one ma ka hema o na Mauna Aletai? Aia mahea ka muliwai Amura? Owai ka moana ma ka hikina o na aina pa-pu nui elua o Asia? Aia mahea ke kulanakauhale o Lasa? Ma ke kukulu hea ka muliwai Amura mai na Mauna Aletai aku?

Owai ke kulanakauhale nui o ko Tataria poe? Owai ke *Grand Lama?*

HAAWINA XIII.

NO KINA.

Mai Kina mai ke ti a kakou e inu nei. Ua laweia keia ti maloko o na pahu liilii, a i ka nana aku, me he mau owili liilii la ka ti; aka, i ka ninini ana iho i ka wai wela maluna o keia mau owili, ua palupalu mai lakou, a mohala ae he mau lau nihoniho, he elua paha iniha ka loa. Ano la, o na lau keia o kekahi laalaau e ulu ana he mau tausani mile ka mamao aku, ma kela aoao o ka honua, ma ka aina i kapaia o Kina, oia hoi ka aina ma ka hikina hema o Asia.

Kanu iho la na kamaaina o ia aina i ke ti ma na mala nui, me ka mahi pono, a ulu maikai ae la na lau. Alaila, ohi ia na lau a hookomoia ma ka imu, a hiki i ka wa e mimino ae ai. Mahope iho, ua omilomilo ia na lau me ka lima, a hookomo hou ia aku i ka imu, a i oleia, ua kaulaiia i ka la,

Aia mahea ka muliwai Amura? Heaha ka mea inu nui ia mai Kina mai? Pehea ka hoomakaukauia ana o ke ti?

e like me ke ano o ke ti a lakou e makemake ai e hana. He ono loa ke ti i ka poe o Kina, a ua inu pinepine lakou i na hora a pau o ka la.

O Kina kekahi o na aina kahiko loa o ka honua nei; eia nae, he uuku ko kakou ike no keia aina, oiai, he poe puni hele ole na kamaaina oia aina, a maliu ole aku no hoi i na malihini e makaikai ana mawaena o lakou. I keia manawa nae, ke hoomaka nei lakou e noho launa a kuikahi me na aupuni e o ka honua. O ke silika kekahi waiwai i loaa ia kakou mai keia aina mai. Ma ke kalepa kuikahi ana, a me ka launa oluolu ana, pela e holo mua ai na lahui kanaka ma ka naauao; a, oiai, ua like no ka lahui o Kina o keia kau me na kau o ka wa kahiko loa, he hiki no i na lahui e ae, i hoomohala aku i ko lakou ike me na aina e, ke hana i ke silika a me na mea e ae a na Pake i hana ai, a oi loa aku ka maikai o ia mau mea.

He aina momona maikai o Kina. He oluolu ke kau malaila, a he nui na ano o na hua o ka aina. He nui ka raiki i kanu ia, me ka cinamona, a me na mea ala e ae.

No ke aloha loa o na makaainana i ko lakou one hanau, ua piha loa ka aina i na kanaka. No ia mea, he nui ka poe ilihune i hoolilo i home no lakou maluna o na waapa, ma na muliwai kokoke aku i na taona. Piha loa kekahi mau muliwai i keia ano waapa, i hoopaaia me ka heleuma. He nui wale na keiki i hanauia ma ka poli o ka muliwai, a ua ulu ae lakou a nui, a ua make ma ko lakou home lana, me ka pa ole o na kapuai wawae i ka lepo o ka aina. O ka lawaia ka oihana o keia poe. Ma ke kakahiaka nui, kau ae la ke kanaka lawaia maluna o kekahi waa liilii, a hoe aku ma kahi akea o ka muliwai. Eia ka mea kupanaha—aohe o lakou

Heaha ka mea a kakou i ike ai no Kina? Heaha kekahi waiwai e ae i loaa ia kakou mai Kina mai?

Heaha ke ano o ka aina? He nui anei na kanaka malaila? E hai mai no ke ano o ka lawaia ana ma na muliwai?

upena, aohe aho, he mau hinai wale no, a he mau manu nui, i ane like ke ano me ka aukuu, a i kapaia ma ka olelo haole—*cormorants*. He akamai keia mau manu i ka lawaia; mamuli o ka luu ana ua nui loa na i-a i loaa ia lakou, ma ko lakou mau nuku loihi, a piha na hinai. Ua hana na kanaka lawaia i na apo ili, a ua hoopaa ia mea ma ka a-i o na manu, i hiki ole ai ia lakou ke ale i na i-a a lakou i hopu ai. Aia a piha na hinai i ka i-a, alaila, wehe mai lakou i ke apo, a kuu ia aku la ka manu e lawaia nona iho. He manu hoonuu loa keia, a nolaila mai kekahi olelo kaulana a na haole, ma ka i ana: "He hoonuu ai e like me ke comorana." Ma ka hoopae ana aku o na waa-lawaia, ua hoounaia na keiki kane e kuai i ka i-a ma ke kahua makeke o ke kulanakauhale, kahi a lakou i noho ai. Malaila lakou i halawai ai me kanaka, a me na keiki e ae, e haawe ana i ka lakou hinai, e like me ka oukou e ike pinepine nei i na Pake e hana ana iwaena o kakou. Ua piha keia mau hinai i na mea ai o kela me keia ano, i ono i na kanaka o ia wahi. He mau ilio ka kekahi; he mau iole nui, momona, ka kekahi; a he mau punana manu ka kekahi. Ua hana na manu i keia ano punana, a na Pake i ono ai, me kekahi ano pilali.

He okoa loa ke ano a me ka noho ana o na Pake i ko na aina naauao o ka honua nei. Kahi lakou i ka lauoho o ke poo, a koe wale no ka lauoho ma ka piko o ke poo; a ua hilo lakou i keia lauoho a lewa aku la ma ke kua me he huelo la.

He mea maikai ia lakou ka waiho ana i na maiuu o na manamana lima, e ulu a loihi loa. Ano e loa ko lakou mau kamaa.

Heaha kekahi ai a ko Kina poe? Pehea ko lakou aahu?

I ka wa keiki-kolo o na wahine hanohano, ua wahiia ko lakou mau wawae liilii a paa loa, me ke pelu iho o na manamana wawae i hiki ole ke ulu ae. Ekolu a eha wale no iniha ka loa o ka wawae o ka wahine o-o, a akena loa lakou no ke kamaa liilii, i hanaia a nani ma ka humuhumu lihilihi ana.

He hiamoe nui ko na wahine, a ua naaupo loa lakou. Ua hoounaia na keikikane i ke kula, a ua kulaia lakou me ke akahele loa, mamuli o ke ano o ka aina. Ua like loa ke aoia ana o kela me keia hanauna kamalii, mai ka wa kahiko mai, a ma na ike no hoi o ia wa. Aole i makaala ka lahui ma ka imi ana i na mea hou. Naaupo lakou ma na mea o na aina e, me ke kaena ana o lakou ka lahui pookela ma ka honua nei.

He oi aku ka nui o na buke, mawaena o ka lahui o Kina, mamua o na lahui e ae o Asia. He emepera ko lakou Moi; a he nui loa ka hanohano e hoopuni ana i ka lei alii.

O Canetona, Pekina, a me Nanekina, na kulanakauhale nui o Kina. O Yana-se-Kiana, me Hoano-Ho, na muliwai nui.

NA NINAU PALAPALA AINA.

Aia mahea o Kina? Owai ka wai ma ka hikina? Ma ke kukulu hea o Kina mai Siberia aku? Owai na muliwai elua e kahe ana iloko o ka Moana Pacifica? Aia mahea o Canetona? O Pekina? O Nanekina? Owai na kai ma ka hikina o Kina.

HAAWINA XIV.

NO ARABIA ME TUREKE.

Ua ulu like ke kope me ke ti ma Asia. Ma ke komohana hema o Asia, e ike aua-

Pehea ke ano o na wahine? He mau kula anei ko lakou? He nui anei ko lakou mau buke? Owai kekahi mau kulanakauhale nui ma Kina?

nei oukou i kekahi anemoku nui,—malaila i ulu mai ai ke kope. O ka aina o Arabia keia, a he nui na mea waiwai e ae o ua aina la. He wao-akua ka hapa nui o ka aina, a ma na puali huakai hele ka hele ana ma ia mau wahi. Maalo aku la ka poe kalepa Arabia me na hua ala, na pohaku momi, a me na mea kumukuai nui e ae, i loaa ma na aina o ka Hikina.

Ua hoounauna nui ia na camelo ma keia aina; a he kaulana loa hoi o Arabia no kona mau lio maikai. Ma keia aina, ua ike ia, mai ka wa kahiko mai, na lio i pookela ma ka nani. He oki loa na lio o Hawaii nei.

Elua ano o ka lahui Arabia,—o kekahi ano o keia poe iloko o na hale e noho ai, ma na kulanakauhale nui a maikai; a o kekahi ano hoi he poe kuewa wale, e noho ana ma na hale lewa, e holoholo ana ma ka wao-one maluna o ko lakou mau lio aaka, e hao wale ana i ka waiwai o na puali huakai, a e pepehi ana i na kanaka kalepa.

Mamua loa aku nei, ua hanauia he kanaka ma Arabia, o Mahometa kona inoa. He noonoo kupanaha kona ua wae Ke Akua iaia i kaula, nana e ao aku i kanaka i ka hoomana oiaio. I kinohou, aole mea i manaoio aku iaia; no ka mea, he mau akua ko ka poe Arabia, a, ma ko lakou manao ana, he mea hewa ke olelo kuamuamu aku no lakou. Nolaila, hoohenehene loa lakou i keia kaula hou, ahuhu loa aku iaia, a hoao aku e pepehi iaia a make. Auhee aku la oia mai kona wahi i noho ai, a auwana wale ma na ana o ke kuahiwi, me kekahi o kona mau hoapili, he uuku; a malaila ua kakau oia i kekahi buke, ana i olelo ai o ka olelo ia a Ke Akua. Mahope mai, pili hou aku kekaki poe iaia; a pili hou aku no; a, mamuli o ke koi ikaika ana a me ke kaua ana ua hoohuli nui oia i ka manao o na kanaka o ka aina, a lilo kona ano hoomana i hoomana no ka aina mai o a o. Na ke au o ka manawa i hoolaha aku i kana mau kauoha, me na kanawai, a hiki i keia au a kakou e noho nei; a he nui na miliona kanaka e hoomana nei i Ke Akua, a lakou e kapa nei o *Allah*, a me ke kaula hookahi, oia hoi o Mahometa, i hoonohoia e Allah, wahi a lakou, e ao i kanaka, a e haawi ia lakou i buke i piha me na haawina a me na pule. O ke *Koran* ka inoa o ua buke la.

Nui na pule a keia poe Mahometa e pule ai; a ua akahele loa ka poe ino iwaena o lakou, i hooko lakou ma ka pule ana ma ka hora ponoi i kauohaia'i no ia hana. He mau pule no ke kakahiaka, he mau pule no ke ahiahi, a he mau pule no na manawa e ae, a ua ao pono ia na kamalii opio ma keia mau pule. Pii aku la na kahuna o lakou, ekolu hele ana o ka la, ma na hale pakui o na luakini, a kahea aku me na leo nui, "E ala, a e pule! E ala, a e pule, e ka poe manaoio a pau!" A hoomaka koke aku la na kane, na wahine, me na kamalii, ma na pule o ia hora, ina paha lakou e hele ana ma ke alanui, a, ina paha lakou e noho ana ma ka hale.

He hauliuli ka ili o ka poe Arabia; he eleele na maka, a he lauoho loihi a eleele ko lakou. He ano hakanele kekahi poe, a maikai ke kino o kekahi poe. He mau

---

Aia mahea o Arabia? Heaha ka mea ulu malaila? Heaha ka mea i oleloia no ka aina? Heaha ke ano o ko laila lahui? Owai o Mahometa?

E hai mai'no na Mahometa. Heaha ka aahu o ko Arabia poe?

HE KULANAKAUHALE MA TUREKE.

holoku ko lakou aahu, a me he lole wawae ano Pake la kekahi, i nakiiia a paa ma na puupuu wawae. Aole o lakou papale; aka, ua owiliia kekahi mau iwilei lole lilina a puni ke poo. Ua kapaia keia aahu o ke poo he *turban*. He mau lole puliki ko na wahine, me na mumuku o kela me keia ano hooluu, a me na lole i like me ko na kane. Ua aahu mau lakou i na uhimaka loihi manoanoa, a ua hoouhi lakou i ko lakou maka ke hele ma ke alanui, a ke noho pu me na kane. He mea hilahila loa i na wahine a lakou, ke hoike i ko lakou mau helehelena imua o kekahi kane, koe wale no ke kane mare, a me ka makuakane paha. He lehulehu na wahine mare o ka poe waiwai mawaena o lakou; aole i like me kakou nei, hookahi wahine na ke kane hookahi. Ua hoopaaia keia mau wahine ma kekahi mau keena o ka hale, kahi i komo ole aku ai o kekahi kane. Ua kapaia keia mau keena no na wahine he mau *harem*, ma ko lakou olelo; a ua hoopiliia i ua mau keena la, he mau kihapai nani, i piha me na kumulaau hua, na pua ala, na manu, a me na wai pipii. Aka hoi, ua hoopuniia keia mau kihapai me na pa kiekie, a ua kiaiia e na kauwa hoolohe pono i ko ka haku olelo. He nui na kauwa wahine o keia poe wahine; a nolaila, ua ike pinepine ia ma ka hale hookahi, he haneri a oi na wahine e noho ana malaila. Aohe manao nui ia o na wahine ma keia mau aina. Ma na kulanakauhale a pau he mau makeke, kahi i kuai nui ia o na kaikamahine ui nonohe, a lilo lakou he mau kauwa kuapaa.

Mai Arabia mai ka poe Mahometa, i hele ma ka akau o Aferica, e noho ai malaila, a mahope, hoopae aku kekahi poe o lakou ma Sepania, e like me na mea i oleloia mamua iho nei, maloko o keia buke.

O na kanaka o Tureke—oia ka aina ma ka akau o Arabia me kekahi hapa ma Asia, a o kekahi hapa ma Europa,—he poe Mahometa lakou; a ua like ke ano o ko lakou noho ana, a me ko lakou aahu me ka poe Arabia. Ua kapaia na moi o keia aina he mau *sultan*, a *caliph* paha.

Makemake loa keia poe kanaka o Tureke i na pua, na wai ala, na mea kani o na pila, a me na lealea o ia ano. Mahele aku no

Heaha ka olelo no na wahine o Arabia?

Nohea mai ka poe Moora i komo aku ma Sepania? E hai mai i ka olelo no ka poe Tureke?

hoi ke kanaka ilihune i kekahi hapa o ke dala i loaa iaia ma kona luhi o ka la, i hiki iaia ke kuai i na pua, na wai ala me na kukui, i lealea ai oia ma kona ai ana mahope iho o ka luhi o ka la. No ka mehana maikai o ke kau o keia mau aina, ua manao uuku ia no ka malu o ka hale, no na lole, a no na ai momona, a he emi loa ke kumukuai o na hua o ka aina. Lehulehu loa na pua nani, na lilia, me na pua rose. Ua kanuia na mala nui me na kumu rose, a mai na pua rose ua hanaia ke pookela o na wai ala i kapaia ma ka olelo haole *ottar of roses.* Nui na tausani pua rose i lilo ma ka hana ana i ka wai a piha kahi omole liilii loa; a no ia mea, ua pii loa ke kumukuai o ia wai.

Aohe noho o keia poe Mahometa; aka, noho lakou ma na uluna. I ko lakou noho ana iho, halii mai la na kauwa i ka ai imua o lakou, kuni iho la i na mea ala, a kapipi i ka wai ala ma na wahi a pau. Aole pahi ko keia poe kanaka, he o kela mea keia mea o lakou i kona lima iloko o ke pa; alaila, waiho aku i ke pa imua o kona hoa. Ina i manao ka hakuhale e haawi aku i ka mahalo nui loa imua o kekahi o na hoaaina, alaila, ho-o oia i kekahi mau apana ai iloko o ka waha o ka hoaaina.

He ipu baka ano e, me ke au loihi loa, ko kela me keia kanaka koikoi, a puhi oia i ka baka a hala kahi mau hora, me ka noho ana ma na uluna; a nana i na kauwa wahine e haa ana imua ona, e mele ana, a e haku kaao ana paha nona. He poe auau nui na kanaka o Tureke, a he mau hale auau no ka lehulehu, ma na kulanakauhale a pau.

He nui na kulanakauhale maikai ma Tureke. Ua kaulana o Conesatinopole, a puni ka honua; e loaa ia oukou ua kulanakauhale la ma ke kai kowa, e hookaawale ana ia Europa me Asia. Ma kahi mamao loa aku, he hiki ke ikea na hale pakui o na luakini, a me na wekiu uliuli o na kumulaau e ulu ana ma na kihapai o ke kulanakauhale. Ua kukuluia keia kulanakauhale e kekahi emepera o Roma ma ka wa kahiko.

E kahe ana elua muliwai iloko o ke Kaikuono Peresiana,—o ka Tigerisi me ka Euparete. Elua kulanakauhale nui e ku kokoke ana ma na kapa o ka muliwai Tigerisi,—o Bagedada me Basora. O Damaseco ke kulanakauhale kahi e hoomoana ai na puali huakai o ka waoakua. Waiwai loa na kamaaina o keia kulanakauhale ma ka wa kahiko, ma na lako o kela me keia ano. Ma keia wahi i hanaia ai na lole veleveta pahoehoe, manoanoa, i kaulana loa ma na hale o na alii o Europa, ma ka wa kahiko.

HAAWINA XV.

NO PERESIA ME PALESETINE.

Ma ka hikina o Tureke, he aina i kapaia o Peresia. He uuku ko kakou ike no keia aina i keia wa. Maloko nae o keia mau makahiki elua, a ekolu, he nui ka wi ma ia aina, a ua lohe na lahui kanaka o ke ao nei i ka leo uwe o ko laila poe kanaka, a ua kokua lokomaikai aku.

Ma ka wa kahiko, he lahui ikaika loa keia o Peresia. He mau kulanakauhale

Heaha ka *ottar of roses?* Pehea ka aina a ka poe Tureke? Pehea na kanaka koikoi?

E hai mai i ka olelo no na kulanakauhale o Tureke. Owai ka aina ma ka hikina aku o Tureke? Heaha kekahi pilikia o keia poe Peresia? He lahui ikaika anei ko Peresia i ka wa kahiko?

hanohano loa ko lakou ia manawa. Hoakoakoa na alii o Peresia i na puali koa he nui loa, a luku aku i na lahui e hoopuni mai ana ia lakou. Kaua pinepine lakou me na Mahometa, ka poe i inaina aku ia lakou no ko lakou manaoio ole ia Mahometa.

Ua hoomana ka lahui o Peresia i ke ahi, me he akua la, a kukulu i na kuahu pohaku ma na puu, a ma na wahi kiekie e ae, i mohai lakou imua o ke ahi,—ko lakou akua. Ua a-a mau na ahi i ke ao me ka po, a ua kiai mau ia e na kahuna o lakou, i ole e pio. Nolaila, ua kapa aku na lahui e ae i keia lahui Peresia, *he poe hoomana ahi.* Ma ke ano o ka noho ana, ua like keia lahui me na lahui e ae o ka Hikina.

Nui ka lole silika i hanaia e lakou, a ua loaa na pohaku momi he nui wale ma ko lakou aina. Ua kaulana loa o Peresia no na pua nani. Paapu na kula o ka aina me na pua nani aala, e ulu wale ana. Maanei no hoi i kanuia'i na mala laau rose, a i hanaia'i ka waiala rose.

Palesetine.—He aina loihi ololi, ma ka akau o Arabia, e waiho ana ma ke kahakai o ke Kai Waenahonua. O Palesetine keia aina,—ka aina o ka poe Iudaio. Malaila i alakai ai o Mose i ka poe o Iseraela, mai ka aina o Aigupita mai, mahope o ko lakou hele ana mawaena o ke Kai Ula.

Ma keia aina i nohoalii ai o Davida ; a o Solomona kana keiki, ke 'lii nana i kukulu i ka luakini nui, kamahao. Malaila no hoi ke kulanakauhale nui o Ierusalema, me ke kauhale uuku o Nazareta, ka home o Iesu. Malaila auanei e ike ai oukou i ka muliwai o Ioredane, ka mea i olelo pinepine ia ma ka Baibala, me ke Kai Paakai. No ka miko loa o kona mau wai i ka paa kai, aole e hiki i na i-a ke ola iloko o keia kai.

Mahope o ke kaulia ana o Kristo ma ke kea, e ka poe Iudaio i manaoia ole iaia, ua hoopuehuia kana mau haumana, a ua hele lakou i o a ia nei, me ka hai ana i kana euanelio i na lahui kanaka o ka honua. Oiai nae, e lilo ana kekahi mau lahui o ia wa i mau lahui Kristiano, ua hoopioia ka lahui Iudaio, a ua kipakuia lakou mai ko lakou aina aku, a mahope, lilo ko lakou aina i ka poe Mahometa.

A hala na makahiki he nui, manao iho la na lahui Kristiano o Europa, he mea hilahila ka waiho ana o ke kulanakauhale laa o Ieruselema iloko o na lima o ka poe aia; a nolaila, ua hele kekahi mau puali koa o lakou i ka aina o Palesetine, e kaua aku i ka poe Mahometa, i lilo hou mai ka aina i ka poe Kristiano. He lehulehu na kaao e pili ana i keia mau kaua loihi o ka wa kahiko; eia nae, aole i hoi hou mai ke ea o ka aina ia lakou; ke waiho nei no me ka poe Mahometa a hiki i keia la.

Pehea ko lakou hoomana? Ua kaulana o Peresia no ke aha? Aia mahea o Palesetine? E hai mai i ka olelo no keia aina?

HAAWINA XVI.

NO INIDIA.

Eia hou kekahi aina nui o Asia. E nana oukou ma ka palapala aina, ma ka hema o Asia, a malaila e ike auanei oukou i kekahi aina, e waiho huinakolu ana. Ua kokoke e hoopuniia ua aina nei i ka Moa-

Heaha ka hopena o ka poe Iudaio o ka wa kahiko? E hai mai i na kaua no Ieruselema ma Palesetine? Aia mahea o Inidia?

na Inidiana, a o na Mauna Himalaia ka palena ma ka akau.

Ina kakou e holo maluna o ka moku ma ke Kaikuono o Benegala, a hiki i kona kihi hikina akau, alaila, holo maluna o kekahi muliwai, e ku auanei kakou i kekahi kulanakauhale nui, o Calacuta ka inoa.

Ma keia mau aina o ka Hikina, a mawaena o na kanaka ili eleele, e haohao paha ka manao o kekahi poe, ma ka ike ana i na koa ili keokeo he nui wale, me na aahu lole lilina keokeo; a ke ike hoi i na hale nani, hale nui, me na puka olepelepe, a me na lanai akea, e like me ko na hale ma na aina naauao o ke Komohana. Me he mea la, i ko kakou nana ana i keia mau mea, aia kakou e ku ana ma ke alanui o kahi kulanahauhale nui o Europa paha; eia nae, na na hiohiona ano e, e hoololi ae i ko kakou kuhihewa ana, a e hoomaopopo mai ia kakou o Asia ponoi keia. Ma keia kulanakauhale ke ku nei na ulu niu, me na lalani hale pupupu liilii; ke hele nei na kanaka ili hauliuli ma na alanui, me ko lakou mau aahu kihei haukae; ke ku nei na kanaka makilo ma na huina o na alanui, me ko lakou mau kapa weluwelu, e lewa wale ana ma ke kua, me na helehelena o lakou i penaia me ke pena olenalena, a keokeo paha, me ka umiumi loihi inoino, a me ka lauoho pololei loihi.

Kikoo aku la keia poe makilo i ko lakou mau lima hoiwi, i loaa mai ona wahi moni, me ka leo nonoi, a me ka leo haiiiili pu kekahi. Paa pu na kapa alanui o ke kulanakauhale i ka waiwai kalepa o ka poe kalepa; a aia ka poe kalepa e noho ana mawaena o ko lakou waiwai, e hea ana i kanaka, e hele io lakou la a e kuai. Mao a maanei, ua ike ia na kanaka kilokilo, e hana ana i ko lakou mau hana akamai, i mea e lealea ai na kamalii e hoopuni ana ia lakou. Ua ike ia no hoi na mea ano pahu la, i halihaliia ma na poohiwi o kanaka. Oia na kaa halihali o ia aina, a ua kapa ia lakou he mau *palanquin*. Pehea nae i ike ia ai na helehelena Beritania a me na hale Beritania ma keia kulanakauhale, i kukuluia ma keia aoao o ka honua, ma kahi mamao loa mai ka aina o Enelana aku? He loihi loa ka moolelo mai ka hoomaka ana o ko Enelana poe e kalepa me keia lahui o Inidia, ma na makahiki i hala hope ae nei, a hiki i keia kau, ke kau a lakou i noho haku ai maluna o ia aina nui, a i hooko aku e like me ko lakou makemake.

He nui ka poe i hele ma Inidia, mai Enelana aku, ma kela me keia makahiki, e imi ana i ka waiwai no lakou. Nui na papa koa i hoounaia me ko lakou mau luna i keia aina. Ua hele pu kekahi o na ohana o keia poe kalepa, me na ohana o na luna koa, me lakou; aka, no ke ano wela a omaimai o ke kau o ka aina, ua hoihoiia na keiki o lakou i Enelana, a hiki i ko lakou wa i o-o ai, i mea e pakele ai lakou mai ka make ana i na mai fiva o ka aina. He poe naaupo na makaainana o Inidia. Mamua loa aku nei, he lahui ikaika lakou, me ke aupuni mana. Ua kapaia na alii me ka poe hanohano o lakou he *brahmins* (beramina), a ua kaulana lakou i keia wa no ka noeau. Aia iwaena o lakou kekahi o na buke kahiko loa o ka honua nei.

E maopopo ana paha ia oukou, oiai e

Owai kekahi kulanakauhale nui malaila? E hai mai no ua kulanakauhale nei. Heaha ka hana o ka poe makilo?

Heaha na palanquin? Nohea mai ka nui o ka poe Enelana ma Inidia? Heaha ke ano o ka poe o Inidia?

moe kokoke ana o Inidia ma ka poaiwaena o ka honua, he wela loa kona kau. Ua uhiia me na wao-nahele kekahi hapa nui o ka aina. He mau wahi ma-u loa keia mau waonahele; e omaimai ana kanaka ke noho malaila. Ua piha no hoi me na mea kolo, a me na nahesa niho awa; a e make koke ke kanaka ke nahuia e kekahi o lakou. He nui na mala raiki me ka inigo e ulu ana ma ka aina. Ua uhi mau ia na piko o na Mauna Himalaia me ka hau keokeo. He nui na muliwai i hookumuia ko lakou kahe ana, ma na aoao o keia lalani mauna.

Ma ka hema aku o keia mau mauna, he aina papu, akea, momona, me kekahi muliwai e kahe ana mawaena o ka aina, mai ke komohana a ka hikina. O Ganege ka inoa o keia muliwai; a ua kapaia *ka muliwai hemolele*, e ka poe o Hinedu; no ka mea, he poe pegana lakou, e hoomana ana i na kii laau a pohaku weliweli loa. Ma ko lakou manao ana, ua heluia he pono no lakou ma kekahi ao aku, ke make lakou iloko o keia muliwai; a nolaila, kokolo aku la ka poe mai, mai kahi loihi mai, a kiola ia lakou iho iloko o na wai o ka muliwai. He lehulehu na keiki i kiolaia iloko o ke Ganege, e na makuahine o lakou, ma ka manao ana e ola ana lakou ma kekahi ao aku mamuli o keia mohai ana.

He nui na silika i loaa mai na enuhe silika mai, ma keia aina; a ua hanaiia na kao casamere ma na aina kuahiwi. Mai ka hulu o keia ano kao i hanaia'i na kihei pookela o ka nani ma ka honua nei. Na na Hinedu no hoi i hana i ka lole nahenahe, kela ano lole maikai a na wahine i aahu ai.

O ka hiohiona kupanaha loa paha, mawaena o na mea a ka malihini e ike mua ai ma Inidia, oia na Elepani. Oia na holoholona hoounauna o Inidia, e like me ke camelo ma Arabia, a me na lio ma Hawaii nei. Kau no na kanaka maluna o ke kua o ka elepani, a hooholo iaia, e like me kanaka Hawaii i kau ai maluna o ke kua o ka lio a holo aku. O ka elepani ka holoholona nui loa o ka aina ma ka honua nei. Mai Inidia mai na daimana olinolino loa. Ua kaulana loa, mai ka wa kahiko loa mai, na lua daimana o Golocona. He lehulehu na haneri kauwa kuapaa i hoohala i ko lakou ola ma ka eli ana i ka lepo o ka honua, a kanana aku, i loaa mai keia mau pohaku momi.

Ua hooluuia na daimana me kela ano keia ano hooluu. O na daimana aiai, hooluu ole ia, me he aniani la, oia na daimana i oi loa o ke kumukuai. He anapunapu loa keia ano daimana; a he mau haneri tausani dala ke kumukuai o ka daimana hookahi, i like ka nui me ka nui o ka hua o ka manu nunu.

NA NINAU PALAPALA AINA.

Aia mahea o Inidia? Owai na mauna ma ka akau o Inidia? Owai ke kai ma ke komohana? Owai ke kaikuono ma ka hikina? Owai ka moana ma ka hema? Owai ka muliwai e kahe ana ma ka hikina, a iloko o ke kaikuono o Benegala? Aia mahea o Calacuta? O Golocona? O Bomebe? Ma ke kukulu hea o Inidia mai Kina aku? Mai Arabia? Maluna o na wai hea e hele ai ke kamahele, ke manao oia e hele mai Bagedada a i Calacuta?

E hai mai no na waonahele malaila? Owai kekahi o na holoholona hihiu ma na waonahele? Pehea no na mauna Himalaia? No ka muliwai o Ganege? Heaha ka lole i lawcia mai Inidia a i na aina e?

Pehea no na Elepani? Aia mahea na lua daimana?

HAAWINA XVII.

NA NINAU NO KA PALAPALA AINA O EUROPA.

Owai na wai ma na kapakai o Europa? Owai ka aoao o Europa i nele i ke kahakai? Owai ke kai ma ka hema o Europa? Owai na kaikuono ma ka Moana Atelanica ma na kahakai o Europa? Owai na kai me na kaikuono o ke Kai Waenahonua? Aia mahea ke Kai Eleele? Ke Kai Casepiana? Ke Kai Baletica? Aia mahea ke Kaikuono o Bisecai? Aia mahea ka Paemoku o Beritania? Owai ka wai mawaena o Enelana me Europa? Owai na aina o Europa e kokoke ana i Enelana? Owai ka aina nui ma ka hikina o Europa? Owai na aina e moe ana ma na kahakai o ke Kai Waenahonua? Owai na aina elua ma ke komohana akau o Europa? Aia mahea ke kowa o Giberaleta? Ke Kowa o Dovera? Na wahi hea o Europa i paa i na kuahiwi? Aia mahea na Mauna Alepe? Na Mauna Pirene? Na Mauna Apenine?

Aia mahea ka Muliwai Danube? Volaga? Po? Rine? Elebe?

Owai ke kulanakauhale nui loa o Enelana? Ma ka muliwai hea?

Aia mahea o Edineboro? Dubelina? Owai ke kulanakauhale nui ma Farani?

Owai ka mauna ma ka akau o Rusia? Owai hoi na kai malaila? Owai na mauna ma ka hikina o Rusia? Owai ka muliwai nui ma ia aina e kahe ana i ka hema? Ma ke kai hea i kahe aku ai na wai o ka muliwai Volaga? Aia mahea ke Kaikuono o Finelana? Owai ke kulanakauhale ma ke kahakai o keia kaikuono? Aia mahea o Moseco? Sevasetopole? Aia mahea o Tureke? Owai ka aina ma ka hema o Tureke? Aia mahea o Geremania? Aia mahea ke kulanakauhale o Roma? Venice? Napele? Owai ka mokupuni ma ka hema o Italia? Maluna o na wai hea la e holo ai kekahi moku mai Lonedona a i Roma? Pehea la e hele ai mai Livepula a i Conesatinopole? Aia mahea o Holana? Owai ka wai ma kona kahakai? Aia mahea ke kulanakauhale o Maderida? Lisebona? Owai na wai ma na kahakai o Sepania me Farani?

HAAWINA XVIII.

NA NINAU NO KA PALAPALA AINA O ASIA.

Owai ka moana ma ka akau o Asia? Owai hoi ma ka hikina? Owai ma ka hema? Owai na kai me na kaikuono e hoopuni ana ia Asia? Owai na mokupuni ma ka hikina o Asia? Owai ma ka hikina-hema? Owai ke kai nui ma ke komohana o Asia? Owai na mauna e moe ana ma ka hikina a komohana? Owai na mauna mawaena o Europa me Asia? Owai na muliwai ekolu e kahe ana i ka akau? Na muliwai ekolu e kahe ana i ka hikina? Aia mahea ka muliwai Ganege? Ka Tigerisi? Ka muliwai Euparate? Owai ka aina nui ma ka akau o Asia? Aia mahea ka waoakua nui? Aia mahea o Kina? Inidia? Arabia? Owai ka aina ma ke komohana akau o Arabia? Owai ke kulanakauhale nui loa o Tureke? Aia mahea o Damaseco? O Meca? O Calacuta? O Tobolaseka? Owai na kulanakauhale nui ma Kina?

HAAWINA XIX.

NO AIGUPITA.

Ke haohao ole nei au, ua ike oukou i ka moolelo o Iosepa a me kona mau kaikuaana, i kakauia ma ka Baibala; no kona kuaiia ana, a hele pu ana me kona haku i Aigupita. Ua ao iho nei oukou no ka aina o Palesetine, ke one hanau o Iosepa; a ua kapaia o ka aina o Canaana, ma ka wa kahiko. Nolaila, e noonoo iho paha oukou, aia o Aigupita e kokoke ana i Palesetine, ma kela kihi o Aferica e hui ana me Asia. Aia ke Kai Ula ma ka aoao o Aigupita; a oia ke kai i heleia, me he aina maloo la, e na mamo a Iseraela, mahope loa mai o ka make ana o Iosepa; a malaila i make ai o Parao me na kinikini o Aigupita pu me ia, ma na wai o ke kai, oiai, e alualu ino ana lakou i ka poe Iseraela.

O Aigupita kekahi o na aina kahiko loa o ka honua nei; oia hoi, he mau mala, alanui, a kulanakauhale nui ko kela lahui, mamua loa o ke kakauia ana o ka Baibala; oiai hoi, e noho ana na lahui e ae o ka honua nei iloko o ka pouli o ka naaupo.

Ua maopopo i na kanaka naauao o keia au, ka moolelo o Aigupita o ka wa kahiko loa a oi loa aku mamua o ko na aina e ai; no ka mea, ua maa ka poe kahiko o Aigupita i ke kakau i na moolelo o ka aina ma na paia o na luakini a me na halealii o lakou; a maloko no hoi o na ilina o ko lakou poe moi. Oiai, ua ikeia kekahi o na kahua o keia mau hale, me ka helelei o na hale, a me ka nalo ana malalo o ka lepo, he hiki no i ka poe i akamai ma ka olelo kahiko o Aigupita, ke heluhelu i na mea i kakauia he mau tausani makahiki mamua aku nei.

Aohe like ke ano o ko lakou kakau ana me ko kakou. He ano e loa na hoailona o ko lakou mau hua palapala, a ua hoailonaia na mea he nui ma na kii. A nolaila hoi, mahope o ke kaa ana o keia mau makahiki he lehulehu loa, ua ike pinepine ia ma na ilina o na moi o lakou, na kii o na hoouka kaua ana o lakou. Ma kekahi o keia mau kii, ua ikeia kekahi poe kanaka, i ano e ma ko lakou aahu, e auhee ana mamua o ka poe Aigupita, e hoike ana ua pio lakou ma ke kaua. Ma o ua mau kii la, i ike ai kakou no ke ano o ka noho ana, a me ke ano o na aahu o keia poe, me ke ano o ko lakou mau kaa a me na kahiko kaua. Eia no hoi kekahi—ua kakau nui ia ka moolelo o keia poe ma ka Baibala.

Aole no he aina nui o Aigupita, a o kau wahi ua mahiia; a kahi i kuluia'i na kulanakauhale, oia no kekahi awawa loihi mawaena o ka aina; a malaila ke kahe nei ka muliwai Nile.

Ua ao iho nei oukou no ka hu ana o na wai o keia muliwai mawaho ae o kona mau kapa, ma kela me keia makahiki, a pela i hoopulu ai i ka aina kahi i haule ole ai ka ua. Mawaena keia o na malama o Augate me Ocatoba; a ma ia manawa ua like ka helehelena o ka aina me kekahi moanawai nui, me na kulanakauhale e ku ana ma ka ili o ka wai.

Aohe ululaau nui ma Aigupita. O ka laau pama, a me ka sicamore (laau fiku) wale no na kumu laau nui o ka aina. Ma na wahi papau o na auwai, ulu nui ae kekahi mau laau. O ka *lotus* kekahi o keia

Aia mahea o Aigupita? Heaha ka olelo no ia aina? No hea mai ka ike nui o kanaka o keia wa, no Aigupita?

Heaha ke ano o ko lakou kakau lima? Owai ka muliwai o Aigupita? Owai na kumu laau ma ia aina?

SPAIN
MEDITERRANEAN SEA
ST. OF GIBRALTER
ATLAS MTS.
BARBARY STATES
MADEIRA ILDS.
CANARY ILDS.
ALEXANDRIA
CAIRO
PALESTINE
THEBES
EGYPT
ARABIA
RED SEA
GREAT DESERT
CAPE VERD
NIGER RIVER
KONG MTS
LIBERIA
NILE RIVER
ST. OF BABEL MANDEL
GULF OF GUINEA
ALBERT NYANZA
VICTORIA NYANZA
UNCIVILIZED
NEGRO
TRIBES
ZAMBESI R.
LIMPOPO R.
ORANGE R.
SNOWY MTS.
CAPE COLONY
CAPE OF GOOD HOPE
MADAGASCAR
ATLANTIC OCEAN
INDIAN OCEAN
MAP OF AFRICA.

laau; he lilia ke ano, a he mau pua nani, keokeo, a uliuli kona, a ua like ka nui o kona aa me ke akaakai. Eli no na kanaka i keia mau hua, a ai. Ua pulehuia i kekahi manawa, a i kekahi manawa hoi, ua hoomalooia, a maloo loa; alaila, ua wiliia a lilo i palaoa, a hanaia he berena. Ua ai pu ia me ke kumu a me na lau, e like me ka luau a me ka haha a ka poe Hawaii.

He akaakai, (oia ka naku) kekahi ano o na mea ulu iloko o ka wai. Ua ikeia keia mea ma na kapa o ka muliwai Nile. Mai loko ae o keia mea ulu, ua hanaia ko lakou pepa kakau. Ua kapaia ua pepa la he *papyrus;* ua loaa i kekahi poe na owili nui o keia ano pepa, i kakauia a piha me ke kakaulima o ka poe o ka wa kahiko. He mau kulanakauhale o Tebese me Memepisa o na kau i kaa hope loa ae nei. I keia wa, o na kahua neoneo wale no i koe. O na hana kamahao loa nae o keia poe Aigupita, oia na puu pohaku nui a lakou i kukulu ai, i kapaia he mau *pyramid* (piramida). He huinahalike na kahua, a ua kukuluia me ka hoohaiki i na aoao, a hiki aku i luna loa, he piko wale no ia. I ka nana aku, ua kukuluia keia mau puu i ilina no na 'lii o ka wa kahiko. Ke mau nei lakou a hiki i nei la. Aohe mea like me lakou ma ka honua nei.

He poe Mahometa na kanaka o ka aina i keia wa, a ua like ko lakou ano, me ko lakou aahu, me ka poe Tureke, a me ka poe Arabia. O Cairo, ke kulanakauhale nui o lakou, a malaila na alanui haiki loa i ikeia'i, kahi hiki ole ai i na kaa elua ke hele i ka wa hookahi. E haohao paha ko kakou manao, ke ike kakou i na kane, me na wahine, e holoholo ana maluna o na kekake ma na alanui o ke kulanakauhale o Honolulu, a o Hilo paha; aka nae, oia no ka holoholona hoounauna o Aigupita. Ua ike pinepine ia na kane me na wahine ma na alanui o Cairo, e holo ana maluna o keia holoholona liilii, me na kauwa e holo ana imua e hoakea i na alanui i piha me na kanaka. Kahea na kauwa me ka leo nui, "E malama oe e ka makua!" "E nee aku i ka akau!" "E nee aku i ka hema!" "E malama i kou wawae e kuu kaikamahine!" a pela lakou i naue ae ai mawaena o ke anaina kanaka.

Haohao ka manao o na malihini i ka ike ana i na kamalii he haukae loa, a ua aahu ia me na lole weluwelu. O na kamalii hoi o na makuahine i kahikoia me na lole nani, ua waiho wale ia lakou me ka holoi ole o na maka, a me ke kahi ole o ka lauoho. E kuhihewa anei kakou no ke aloha ole o na makua i ko lakou poe kamalii, nolaila keia haalele wale ia lakou; aole nae pela. Akena maoli na makuahine no ko lakou mau keiki, a makau lakou o lapuia na keiki, e kekahi poe ino, me ke kau ana o ka maka kokoe maluna o lakou, ke ikeia lakou me na kahiko nani.

Makole kekahi poe kamalii o ka aina no keia waiho wale ana me ka lepo. Nolaila, aole paha e ku ana ka malihini ma na alanui o ke kulanakauhale ma Aigupita, me ka i aku,—"E nana i kela kamaiki!"—i ka wa ana e ike ai i kekahi keiki e hele ana me kona kahu hanai.

Ua ao kakaikahi ia na kaikamahine ma ka hale, ma ka hooponopono ana i na pule,

Heaha ka *papyrus?* Owai kekahi mau kulanakauhale kaulana o ka wa kahiko? Heaha na piramida? Heaha na olelo no na kanaka o Aigupita o keia kau? E hoi mai no kekahi o na hiohiona i ikeia ma na alanui o Cairo?

Pehea na kamalii? Na kaikamahine?

ma ke mele ana, ka hula, a me ka hana ana i ka lihilihi; aka, o na keikikane wale no kai hoounaia i ke kula. Noho iho no keia poe keikikane ma na uluna, me na papale kapu omolemole ma ke poo, a hoopaa i ko lakou haawina mai ka papa pohaku aku.

Aia a paa pono kekahi haawina, alaila, holoi aku ke kumu i ka papa, a kakau aku i haawina hou. O ka wai e inu ka mea kuai nui ia ma na alanui o na kauhale. Ua halihali ia ka wai maloko o na omole ili, i kau paluaia maluna o ke kua o na kekake, a ma ke poohiwi paha o ke kanaka. He mau lua wai ko na hale; aka, ono loa i na kamaaina ka wai huihui o ka muliwai Nile; a hele na kanaka halihali wai i kela hale keia hale e hoopiha i na huewai, e lawa ai no ka la hookahi.

I kekahi manawa ua kukuluia na ahaaina lealea, me na huakai hele po, i hoomalamalamaia me na lama ahi. Lilo kekahi mau la okoa ma na lealea o ka ahaaina mare hookahi. Aole i hoomalu pono ia na kanaka ma kuaaina. Noho lakou maloko o na hale pupupu i kukuluia he kauhale ma na wahi kiekie iki o ka aina, i ole ka wai e komo aku, i ka manawa wai nui o ka Nile.

Aferica Akau.—He manao kuhihewa paha ko kakou, o Aferica ka home o na lahui negero naaupo wale no; aole nae pela. Mamua loa aku nei, he mau kulanakauhale nui a kaulana malaila. O Caretago ke pookela o lakou; a ua noho oia he haku wahine mawaena o na kulanakauhale o ka honua nei ma ka wa kahiko. Ua naauao na kanaka o ia kulanakauhale; he nui ko lakou mau buke me na kula, oiai, e noho hihiu ana ka hapa nui o na lahui o Europa. Mahope o ke kaua loihi ana, pio keia kulanakauhale i ka poe Roma, a ke waiho neoneo nei kona kahua i keia wa.

No ka poe Mahometa ka aina ma ka akau o Aferica; a ua maheleia ua mau aina la he mau mokuaina, i kapaia na *mokuaina o Babari.* He alii okoa ko kela me keia mokuaina. Ke noho nei kekahi o keia mau lahui, ka lahui o Alegeria, malalo o ke Aupuni o Farani.

NA NINAU PALAPALA AINA.

Aia mahea o Aigupita? Owai ke kai ma ka akau? Ma ka hikina? Owai ka muliwai e kahe ana mawaena o Aigupita? Aia mahea ke kulanakauhale o Alesanederia? O Cairo? Ma ke kukulu hea o Aigupita mai Enelana aku?

Pehea ke ano o ke kula ana? No ka poe halihali wai? No na ahaaina lealea? Heaha ka olelo no ka aina ma Aferica Akau?

HAAWINA XX.

NA AINA E AE O AFERICA.

O na aina a kakou i kamailio ae nei, he hapa uuku wale no lakou o Aferica holookoa. Ke waiho nei na tausani mile o ka aina, a kakou i olelo ole ai; a o Aferica ka mahele aina nui i ike powehiwehi ia mawaena o na mahele aina nui a pau loa. Aka nae, ke imi nui nei kekahi poe o na aina naauao, no na helehelena o Aferica, a me ke ano o ko laila poe lahui kanaka. O Livingston ke kamahele kaulana loa i keia wa, ma ka imi ana i na mea huna o keia mahele aina nui, kahi i kaulana ai no ka olelo ana,

"Ka pouli o ko Aferica naaupo."

Pehea no ka hapa nui o Aferica, ua ikeia anei?

Ma ka hema aku o na mokuaina o Babari, ua ikeia ka waoakua nui o Sahara, ka waoakua nui loa o ka honua nei. Ua olcloia maloko o keia buke no ke ano o ka hele huakai ana ma na waoakua.

He hiohiona oluolu i ka maka, ka nana i kekahi poe puali o ka poe kalepa e hele huakai ana, me na haneri camelo o lakou. Ua hooiliia ka ukana makamae maluna o na kua o na camelo; a ua ee na ona o lakou maluna o na lio eeu o Arabia. Mai Aigupita mai keia mau puali huakai, e holo makaikai ana i na kauhale ma ka akau o Aferica. I kekahi manawa, halawai na puali maloko o ka waoakua; kekahi mai Arabia loa mai, a malaila i panai ai i ko lakou waiwai; alaila, hoi hou aku i ko lakou mau home ma Arabia, mahope o ka huakai hele ana no na makahiki elua, a ekolu paha. Mahope o ka hele huakai ana a po ka la ma ka wao-one, he mea oluolu loa i ke kamahele ke loaa ona wahi uliuli, kahi i puai mai ai o na wai mapuna, e hooulu ana i ka mauu a me na loulu; a malaila e hoomoana ai a hoomaha aku, oiai, e lohe ana oia i na kaao kupanaha o ka poe haku kaao.

He mau aina momona ko Aferica; aia ma na kapakai hikina a komohana o ka aina. Ua hooma-uia lakou i na wai o ka muliwai e kahe ana iloko o ka moana. Ua uhiia kekahi hapa o ka iliaina me na ululaau pouliuli o na kumulaau nui. O kekahi o keia mau laau, he hoohua mai i na hua ono; a mai kekahi mau laau mai ua loaa na wai hooluu, a me na laau lapaau.

Heaha ma ka hema aku o na mokuaina o Babari? E hai mai no na puali o ka poe kalepa e hele ana ma ka waoakua. Heaha ke ano o na aina ma na kahakai komohana, a hikina o Aferica?

Ma keia mau aina wela, a omaimai o ke kau no na malihini, ke noho nei na ohana negero, i ano okoa ma ko lakou olelo, kekahi mai ko kekahi. He alii no hoi ko kela me keia ohana o lakou. Aole e hiki i na negero ke kukulu i mau kulanakauhale maikai; aole hoi ke kapili moku. Aohe o lakou kula, aohe buke, aohe luakini, aohe hale hana lima. He hupo lakou, a ke kolo nei iloko o na hale liilii, inoino, a maloko hoi o na ana. He hiki no i kekahi mau ohana, i loaa ia lakou ka noonoo, ke hana i kekahi ano lole leponalo, manoanoa, a ke hana hoi i kekahi ano ipu mai ka lepo o ka honua. He ulana moena, a hinai hoi, ka hana a na negero wahine. He poe loma wale no na kane, e lawa-ia ana paha i kekahi manawa, a e hahai ana paha i ka holoholona; aka, ina e kanuia kekahi hua palaoa, na na wahine e kanu, na lakou no hoi e ohi, a na lakou ka hoomakaukau ana o na mea ai. He mau kauwa hooluhi wale no na wahine no na kane o lakou.

Pinepine ka hakaka ana mawaena o na ohana negero. O na ohana e noho ana ma na kahakai, ua kuai aku i ko lakou poe i lawe pio ai, i na haole; a ua laweia lakou i na aina e, a malaila i kuai hou ia ai, a lilo lakou i mau kauwa kuapaa ma ka aina o ka malihini. He poe ai kanaka kekahi o keia mau ohana;—ua ai lakou i ka io o ka poe pio ma ke kaua. O ka elepani, ka holoholona i imi nui ia ma Aferica no kona mau niho i kuaiia aku i na haole e noho ana ma kahakai, no ke kumukuai haahaa loa, no na lei aniani, no ke calico, no ka pauda me na pu, a me na mea oia ano. A hiki aku i na aina naauao o ka

Pehea no na negero? Heaha kekahi waiwai i loaa i na kamaaina mai ka elepani mai?

honua, pii ke kumukuai o keia mau niho; no ka mea, he nui na ano lako i hanaia mai keia mau niho.

Ua komo aku kekahi poe maloko loa o ka aina o Aferica, ma ka hema aku o ka waoakua o Sahara, a malaila aku ua ike lakou i ka aina nani a maikai o na helehelena, me na kanaka o ka aina i makemake e launa pu me na haole ili keokeo, a e ao ma na hana o ka naauao. Aia ma na kahakai komohana o Aferica, he aina i kapaia o Liberia; kahi i hoounaia'i na kauwa kuapaa, i kalaia ko lakou mau kaulahao o ka hooluhi ma America. Ua haawiia kekahi kuleana aina no lakou pakahi, me ka manao ana e mahi lakou i ua kuleana la; a pela e kokua ai lakou ma ka hoolakalaka ana i na kamaaina hihiu o ka aina. Ua hoounaia na misionari iwaena o lakou; a ua kukuluia na hale kula me na hale pule. Ke holomua nei lakou ma ka naauao, a he kulana ko lakou mawaena o na lahui kuokoa o ka honua nei. Ua like ke ano o ko lakou aupuni me ko America Huipuia. No ke aupuni o Beritania ka hema loa o Aferica, o Kepa Coloni ka inoa. Malaila i noho nui ai na kanaka mai Enelana mai. Nui na moku holo moana i kipa ma ka Lae o Gude Hope, oiai oia e mahele pono ana i ka loa o ke alanui holo moana a hiki i Inidia.

HAAWINA XXI.

NA NINAU PALAPALA AINA NO AFERICA.

Owai ke kai ma ka akau o Aferica? Owai ka moana ma ka hikina? Ma ke komohana? Owai ka aina ma ka hikina aku o Aferica? Ka aina hea o Asia e kokoke ana i Aigupita? Owai ke kai mawaena o Aigupita me Arabia? Owai ka muliwai e kahe ana mawaena o Aigupita? Maloko o ke kai hea kona kahe ana? Aia mahea ka muliwai o Nigera? Owai ke kaikuono ma ke komohana o Aferica? Aia mahea ke kowa o Giberaleta? Maluna o na wai hea e pono ai ke hele mai Aigupita a i Liberia? Ka hapa hea o Aferica kai uhiia me ka waoakua? Ma ke kukulu hea o Aigupita mai Helene aku?

E hai mai no ko loko loa o Aferica. Pehea no Liberia? Pehea no Kepa Coloni?

HAAWINA XXII.

NO KA LOAA MUA ANA O AMERICA I KA POE O EUROPA.

Ma kekahi mau haneri makahiki i hala ae nei, i ka wa e noho ana na lahui o Europa ma ke alaula o ka naauao; aole lakou i hoomaopopo he mahele aina nui ma kekahi aoao aku o ka honua, aole hoi lakou i ike he poepoe ka honua.

Ia manawa nae, hoomaka mai la ka noonoo powehiwehi iloko a ka naau o kekahi poe no keia mau mea. He kanaka holomoku kekahi, o Christopher Columbus (Kristopero Columebo) kona inoa. Ua holo oia maluna o na kai a pau, kahi e holo ai na moku o ia wa; oia hoi, ma na kapakai o Europa me Asia.

O na mokupuni o Inidia Hikina na aina mamao loa aku o na aina a pau i makaikaiia e ka poe o Europa o ia wa. No ka nui loa o ka manawa i lilo ai ma ka hele ana mai na awa kumoku o Europa a i na mokupuni o Inidia, ua pii loa ke kumu-

Nohea mai ka manao mua o ko Europa poe e holo mawaena o ka moana Atelanica? Owai ka i makemake e hoao ma ia holo ana?

kuai o na waiwai i laweia mai laila mai.

Noonoo iho la o Columebo, malia paha, ina, ua poepoe ka honua, he mea hiki iaia ke holo pololei maluna o ka Moana Atelanica, a ku ma Inidia Hikina. A pela io no, e hiki ana no, ke ole ka moe ana o America ma kona alanui pololei.

Aole nae he moku ko Columebo, a hoohenehene wale aku ka poe waiwai iaia, me ke kokua ole no.

Mahope iho, haawi aku la ke Alii wahine o Sepania, o Isabela kona inoa, ekolu mau moku liilii iaia; a holo aku oia me ka manao e hooko i ka oiaio o kona noonoo ana.

Holo na moku maluna o ka moana no na la a me na po he nui, a hoomaka mai ka pihoihoi o ka manao iloko o na luina.

Pela lakou i hoomanawanui ai, a mahope, hoea aku lakou i kekahi aina a lakou i manao kuhihewa ai, oia na mokupuni o Inidia Hikina. Aole nae pela. Ua hoea aku lakou i na mokupuni i kapaia i keia wa o na mokupuni o Inidia Komohana, e kokoke ana i America. I ka hoi hou ana o Columebo i Sepania, a hai aku i keia nu hou kupanaha malaila, hauoli maoli na kanaka a pau o ka aina; a hoomaka koke lakou e hoouna i na moku me na kanaka, e hele a e noho ma ia mau aina oluolu, mehana.

He nui na kanaka i hui malalo o ke alakai ana o kela me keia luna, a ua holo mao a maanei o ke Kai Caribeana, a pae aku kekahi ma America Hema; a o kekahi poe hoi ma kela wahi o America Akau, i kapaia o Mesico. O ke alakai i pae mua aku ma ke kahakai ponoi o America, oia no o Amerigo Vespucci, (Amerigo Vesepusi), a ua kapaia ka inoa o keia mahele aina nui, o America, mamuli o ka inoa o keia kanaka. Ma ka noonoo nae o kekahi poe kanaka, kupono loa no, ina ua kapaia mamuli o ka inoa o Columebo, ka mea nana i ike mua i ka aina.

I ka hiki mua ana o na kanaka o Europa i keia aina, ua uhi paapu ia ka hapa nui o kona ili i na ululaau; aole hoi he alanui mawaena,—o na moo a o na holoholona wale no. Olohelohe na kanaka o ka aina, he ili ulaula, a ua kamailio lakou ma ka olelo i maopopo ole i ka poe o Sepania. E like me ko lakou kapa mua ana i ka aina o *Inidia*, pela lakou i kapa aku ai i na kamaaina he poe *Inidini*; a pela lakou i kapaia'i a hiki i keia la.

Ma na aina elua nae, oia hoi, ma Mesico me Peru, ua ike keia poe o Europa i na kulanakauhale nui me na kanaka e noho ana malaila, i hiki ke hana i ka lole, me na ipu o kela me keia ano; a i hiki no hoi ke hana i na mea gula, a kala o na ano he nui wale.

He poe makee waiwai, keia poe waiwai o Sepania; a i ko lakou ike maka ana i ke gula, ano pupule mai la lakou, me ke ake nui e loaa ke gula no lakou a nui loa. Hoomaka lakou e kaua me na inidini, a e hookuke aku ia lakou. Ua hookaawale lakou i ke ea o ka aina no ke aupuni o Sepania, a nui na kanaka oia aupuni i hele mai a hoopiha i ka aina. Emoole a ikeia na tausani o na haole e eli ana i ke gula a me ke kala, mai na waihona o ka honua mawaena o na Mauna Anede.

Pehea i loaa'i iaia na moku me na luina? Owai ka aina a lakou i ike mua ai? Pehea i ko Columebo hoi hou ana i Sepania? Nohea mai ka inoa *America?*

Heaha la ka mea a ka poe o Sepania i ike ai ma America? No ke aha i kapa'ku lakou i na kamaaina he mau Inidini? Owai na aina elua i like ole me na aina e ae o America, ia wa.

Ia wa, hoomaka mai la ka noonoo iloko o na aupuni o Holana me Beritania, he mea pono ole ke ae wale ia Sepania e alunu aku i keia aina nui nona wale iho no; a nolaila, hoouna aku na 'lii oia mau aina, i na moku e imi i aina no lakou. Holo na moku o Enelana ma ka akau, a pae aku ma ke kahakai hikina o America Akau; aole nae he aina oluolu, aole hoi he gula malaila. Hoao pinepine lakou, aka, ua hala he mau makahiki, mamua o ko lakou noho paa ana ma ka aina. Mahope nae, hoopae aku la kekahi poe o Enelana mawaena o ke kahakai hikina; a kapa aku lakou i ka inoa oia wahi o Viriginia. Aole i loaa ia lakou ke gula malaila, aka, he mau aina momona, i kupono no ke kanu ana i ka baka. He mau ululaau me na laau nui loa malaila.

Elua makahiki mahope iho o keia hoopae ia ana o na kanaka o Enelana ma Viriginia, pii aku la kekahi moku me na kanaka o Holana ma ka muliwai Hudesona, a ua kukulu lakou i mau kauhale no lakou iho malaila. Ma ka akau aku o keia poe o Holana, ua noho hou mai kekahi poe o Enelana, i haalele i ko lakou one hanau no ko lakou hoomaauiia ma ke ano o ko lakou hoomana ana i Ke Akua. O ka poe Pilgrims (Piligerima) keia; a ua kapa lakou i ko lakou home hou o Plymouth Colony (Plimouta Coloni).

O ke *Coloni*, he panalaau ia no kekahi aina e; oia hoi, i ka hele ana o na kanaka o kekahi aina, a kukulu i home no lakou ma kekahi aina malihini, ua kapaia lakou he coloni no ka aina makua.

Nawai e holo mai Europa a i America Akau? Mahea kahi i pae mua ae ka poe Enelana? Mahea hoi ka poe Holana? Ka poe Piligerima? Heaha ke coloni?

Oiai paha, he nui na popilikia o na Coloni o America Akau, no ka pololi, ke anu, a me ke kue ana o na inidini, laha nui nae lakou, a kukulu na haole i mau home maikai no lakou iho. Nui no hoi na haole i pae aku ma ia mau wahi, mai Enelana mai, ma kela me keia makahiki. Ua hana hou ia he mau Coloni no lakou, a paapu ka aina kahakai ia lakou, mai ka moana a hiki i na mauna Alegani. He kiaaina ko kela me keia coloni i hoounaia mai Enelana mai. Mahope nae o kekahi mau makahiki, hoowahawaha na makaainana o kekahi o na coloni i keia ano o ka noho panalaau ana malalo o ke aupuni ma kahi e aku; no ka mea, ua auhauia lakou a kaumaha e ka Moi o Enelana; aole hoi e hiki ia lakou ke hoomalu aupuni ia lakou iho; a nolaila hoi, hooholo iho la lakou, aole e ae hou e noho malalo iho o na kiaaina i hoounaia mai Enelana mai, aka, e hoolilo lakou ia lakou iho i lahui kuokoa, a e hookaawale hoi mai Enelana aku.

Ua hoouna ko Enelana poe i mau papa koa e kaua me lakou, a ua kaua lakou no kekahi mau makahiki loihi. Lanakila nae ka poe o na coloni, a ua kukulu lakou i lahui hou i kapaia, ka lahui o America.

Kuikahi pu keia mau coloni ma ka inoa America Huipuia, malalo iho o ka Peresidena hookahi. Koho lakou ia George Washington (Keoki Wasinetona), ko lakou Alihikaua i Peresidena mua.

O na mokuaina mua o America Huipuia, oia na mokuaina ma na kapakai o ka Moana Atelanica; aka, mahope iho o ke kaua ana, ua komo nui aku na kanaka ma

Heaha ka olelo no na coloni o America Akau? Pehea i hooponopono aupuni ia lakou? Owai ka Peresidena o America Huipuia? Owai na moku aina i noho mua ia e na haole?

America mai kela a mai keia kukulu aku o ka honua. Ua mahele hou ia na moku-aina hou, a hiki i keia wa a kakou e noho nei.

Ke waiho akea nei keia aina o America Hui mai ka muliwai o Sana Laurene ma ka akau, a i ke kaikuono o Mesico ma ka hema, a mai ka Moana Atelanica ma ka aoao hikina, a hiki aku i ka Moana Pacifica ma ka aoao komohana. A ke noho nei ka Peresidena a me na poo o ke aupuni ma Wasinetona, ma na kapawai o ka muliwai Potomaca.

He kiaaina, a he mau kanawai okoa ko kela a me keia mokuaina.

Ua kapaia ke kulanakauhale kahi i noho ai ke kiaaina, a me kahi hoi e hanaia'i na kanawai, o *ke Capitala;* a o ka hale aupuni, kahi e hui ae ai na luna makaainana ma ka Ahaolelo kau kanawai, oia ke *Capitola.*

No ke aupuni o Enelana ka hapa o America Akau ma ka akau aku o America Huipuia, koe nae ke kihi ma ke komohana akau, no Rusia kela aina mamua, a ua lilo loa ia America Huipuia ma ke kuai ana. Koe no hoi o Gerinalana, (Aina Omaomao,) na Denemaka ia aina.

Kaua pu no hoi na Coloni mai Sepania mai me Sepania, a ke kuokoa nei lakou a hiki i keia wa malalo o na aupuni makaainana. O ka olelo a ko lakou mau kupuna mai Sepania mai, oia ka olelo a na kamaaina o ia mau aina i keia kau.

He aina kuokoa o Mesico, aka, he poe mamo nae na kanaka o laila no ka lahui o Sepania. Ua hoonohoia kekahi aina nui o America Hema e ka poe o Potugala ma ka wa kahiko. O Berazila ka inoa o ia aina.

Mahea kahi i noho ai ka Peresidena? Owai ke capitala o kekahi aina? Na ke aupuni hea ka hapanui o America Akau? Pehea ma Mesico? Ma ka aina hea i noho mua ai ka poe o Potugala?

HAAWINA XXIII.

NO AMERICA HEMA.

He aina nui o Berazila, a malaila no hoi ka muliwai nui o Amazona. He oluolu ke kau o ka aina, a he lehulehu no hoi na mahina o ke kope a me ke ko, a he nui no hoi na waihona daimana a me ke gula ma ka opu o ka honua.

He mau mokuaina ma ka akau o America Hema, e kokoke ana i ka poaiwaena, kahi i mau ai ka uliuli o na laau a puni ka makahiki, e like me ko kakou pae aina nei. He mau kulanakauhale nui malaila, a he lehulehu no hoi na kauhale liilii iho. Ma na kualapa, he mau ululaau nui. E waiho papu ana na mahina ko, na mala kope, na ululaau alani, a me na kihapai maia me na hala kahiki, mao a maanei o ka aina.

No ka nele o ka aina i ke kau hooilo, nolaila, aole i ike ia ka haule ana o na lau, a ua pala na alani i kela a me keia mahina o ka makahiki.

Nani maoli no na mala kope o keia aina. He mea maa i kekahi poe o oukou ka ike ana i na laau kope ma Puna, ma Kona, a ma na wahi e ae o keia pae aina o kakou, aka, he mau mala uuku loa ko

Aia mahea o Berazila? Pehea no na moku-aina ma ka akau o America Hema? Pehea ka ulu ana o ke kope?

kakou. Ma ka aina a kakou e olelo nei, he nui loa na mala kope, a hala mai ka ike a na maka. He mau haneri eka kope ma ka mala hookahi. Ua ohiia ka hua o ke kope maloko o na hinai nui, a ua laweia a i ke kahua i hoomakaukau ia no ka maihi ana i na hua. A pau ka maihi ana, ua kaulaiia a maloo, alaila, ua ho-o ia iloko o na eke a piha, a hooiliia i kekahi awa ku moku e aku, a laweia e na moku a i na aina e.

Mai Berazila mai kekahi hapa nui o ke kope i inuia ma ka honua nei.

Ma ka wa kahiko, he nui loa ke kala i eliia mai na waihona mai o ka honua ma na Mauna Anede, ma ka aoao komohana akau o America Hema, a i hooiliia i na aina e. Ua eliia ke kala malaila a hiki i keia la. He mau kulanakauhale nui ma na awawa, a ma aina pa-pu mawaena o na kuahiwi o na Mauna Anede.

O Kito ke kulanakauhale nui o lakou a pau.

O Peru kekahi o na mokuaina nui o America Hema, a aia ia mawaena o na mauna. He kulanakauhale maikai o Lima. Ma keia mokuaina i ikeia na kahua neoneo o na kulanakauhale kamahao o ka wa kahiko loa, a ka poe o Sepania i loaa'i i ko lakou noho ana ma ka aina.

O Valaparaiso ke awa ku moku kaulana ma ke kapa kahakai komohana. Aia o Bueno Aire ma ka nuku o ka muliwai La Palata. O na ili bipi, a me ka hulu hipa i laweia mai, mai na aina pa-pu mai, kona waiwai kalepa kuwaho.

He kumu e haohao ai ka manao o ka malihini ka ike ana 'ku i na luakini e waiho hiolo wale mai ana ma na kulanakauhale o America Hema. No na olai mai keia hiolo ana. Kuhewa no ka hiolo ana, a me ka make pu ana o na kanaka he lehulehu. Ma na makahiki i kaa hope ae nei, he olai nui, weliweli loa ma Caracasa, kekahi kulanakauhale nui mawaena o na kuahiwi.

He poe catolica ka hapa nui o na kanaka o America Hema, a he nui na la hoano a lakou. Ma ia mau la, ua hele huakai na kahunapule mawaena o na alanui o ke kulanakauhale me ka lawe pu ana i na kii; a ua hahai nui ia lakou e na kanaka o ke kulanakauhale, me ka wehe ana i ko lakou mau papale. Ua panjia a paa na ipuka o na halekuai, ua kauleiia na puka, a me na puka makani me na lei pua; ua kanu ia na laau pama liilii ma ke kae o na alanui, a ua lu aku na kanaka i na pua ma kahi i hehi ai na kahunapule. He lehulehu loa na kahunapule. Aole i ike ia kekahi poe kahuna; o kekahi poe nae, ua ikeia lakou i kela la, keia la e maalo ae ana ma na alanui, a ua hoaahuia lakou me na koloka eleele, a me na papale eleele no hoi.

O Patagonia ka inoa o kekahi aina loihi e moe ana ma ka hema o America Hema. He aina panoa, a neoneo keia, me kekahi mau ohana kakaikahi o na Inidini. He nui na pilikia o ka moana i na moku e kaahele ana ia Lae Honi, no ka nui o na moku hau paa e lana wale ana i o a ia nei ma ke kai. Aole i komo loa aku keia lae ma ka moana kahi i ikeia 'i keia mau moku, eia nae, na na *au* o ka moana i alakai i kekahi o lakou a komo maloko o ke alanui o na moku e holo ana, a, malia paha, e ku auanei kekahi moku ma ka po, i ka wa i ike ole ia, a pau na kanaka o ka moku i ka

Heaha ka mea i eliia ma na Mauna Anede? Pehea no na kulanakauhale? Pehea no Peru? E hai mai na no olai?

Heaha ka hoomana o ka aina? Owai ka aina ma ka hema loa o America Hema.

MAP OF
SOUTH AMERICA.

make. Aia o Lae Honi ma ka hema loa o kekahi mokupuni liilii i kapaia o Hermit Island (Heremita Ailana) ma ka hema o ka mokupuni o Tera dela Fuego, a ua hookaawaleia mai o Patagonia e ke kowa o Magelana.

HAAWINA XXIV.

NA NINAU NO KA PALAPALA AINA O AMERICA HEMA.

Owai ke kai ma ka akau aku o America Hema?

Owai ka moana ma ka hikina? A ma ke komohana? Ma ka hema?

Owai na mauna ma ke kahakai komohana? A ma ke kahakai hikina?

Aia mahea o Berazila? Peru? Patagonia?

E hai mai i na inoa o na kulanakauhale? Aia mahea lakou?

E hai mai i na inoa o na muliwai? Aia mahea lakou?

Aia mahea na aina pa-pu i kapaia ma ka palapala aina, *na llanos? na pampas? na selvas?*

HAAWINA XXV.

NO AMERICA AKAU.

Ka helu ekolu keia o na mahele aina nui o ka honua nei. Ke moe nei ka loa o ka aina mai ka akau a ka hema, a ua moe aku no hoi ma na kaei o na ano a pau. Pela i loaa mai ai i keia mahele aina nui na kau o na ano a pau; mai ke kau wela loa a ke kau anu loa; a ua hoohua mai ka aina i na hua ono, a me na laau waiwai o kela me keia ano.

Pehea ke kau o ka aina ma America akau?

Aia na aina wela, i kupono no ke kanu ana i ka pulupulu, ke ko, a me ka raiki, ma ka hema. He mau aina oluolu no ka huita, kulina, me ka mauu; no na hua ono, a me na laau o ka ululaau i kupono e hana ia he mau papa a me na kua no na hale, na lako hale, a me na moku. Ma ka akau aku he mau ululaau paina me na holoholona ili huluhulu.

AMERICA BERITANIA.

Na na kanaka o America Huipuia ka hapa oluolu o America Akau; eia nae, he aina nui ko ke aupuni o Beritania malaila, i kapaia o America Beritania. Aia ia aina ma ka akau aku o America Akau. He aina anuanu a neoneo ka hapanui, a uuku wale no hoi ka poe e noho ana malaila.

Kahe aku ka wai o ka muliwai o Makenezi mawaena o America Beritania, a iloko o ka Moana Aretica. He mau muliwai e ae no kekahi e kahe ana a iloko o ke Kaikuono o Hudesona. Aohe kulanakauhale, a aohe hoi mau alanui ma na kapa o keia mau muliwai; aohe hoi mau mokumahu e holo ana maluna o lakou. Ua kukuluia nae na pa-ku kaua ma ke Kaikuono o Hudesona, kahi a na haole e kipa'i i ko lakou wa e hele ai ilaila e kuai i na ili holoholona me na Inidini.

O ke kumukuai o keia mau ili, oia no ka pauda, poka, lole huluhulu, na lei aniani, na pahi, a me na mea oia ano.

He aina oluolu ma na kapa o ka muliwai Sana Laurene, o Canada ka inoa. Aia keia aina ma ka hema loa aku o America Beritania, a nolaila, he oluolu iki kona kau; aka, he loihi, a he anuanu nae ke kau hooilo malaila.

Na Beritania ka hapa hea o America Akau? Heaha ka olelo no ua aina la? Pehea no Canada?

He mau kulanakauhale nui ma na kapa o ka muliwai o Sana Laurene, a pii loa aku no na moku ma ka muliwai a hiki i ua mau kauhale la. He kulanakauhale maikai o Moneterala i kukuluia maluna o kekahi mokupuni mawaena o ka muliwai. O Kuebeca kekahi kulanakauhale nui, ua kukuluia oia maluna o kekahi pali kiekie e ku ana ma kapa muliwai.

He nui na kanaka mahiai o ka aina e kamailio ana ma kekahi *namu*, o ka huina o na olelo Farani a me ka olelo Enelana.

I kinohou, o ka poe o Farani ka mua o ko Europa poe i pii aku ma ka muliwai o Sana Laurene, a kukulu iho la i home no lakou ma kona mau kapa wai. A mahope iho, ulu mai la ke kaua mawaena o Enelana me Farani ma Europa, a kaua pu no hoi na panalaau Beritania me na panalaau Farani; a mahope o na pilikia he nui wale, lilo ae la na panalaau o Farani i ke aupuni o Beritania, a aia lakou malalo o ia aupuni a hiki i keia la. Nolaila keia huikau ana o ka olelo o ia aina.

NA ESEKIMO.

Aole na ke aupuni o Beritania ka aina ma ka hikina akau o America Akau. O Gerinalana ka inoa o ia aina, a oia kekahi o na aina anu loa o ka honua nei kahi i noho ai o kanaka. Kakaikahi loa na moku i holo i keia aina.

Kekahi mau moku, ua hoopaa loa ia mawaena o ka hau paa, aole hemo hou mai; a ua make na luina i ke anu me ka pololi. Ua hoao pinepine ia e kekahi poe naauao e loaa kekahi alanui moana ma ka akau o America Akau, mai ka Moana Atelanica aku a i ka Moana Pacifica. Mahope nae o ka hoao loihi ana he mau makahiki, hoi hou aku la lakou i ko lakou wahi me ke ko ole o ko lakou manao, no ka nui o ka hau paa ma ka Moana Aretica.

No ke kokoke loa o keia aina i ka welau akau, aole i ikeia ka la malaila no kekahi hapa o ka makahiki. I keia wa, aole maopopo ke kumu o keia mea kupanaha ia oukou, aole e like me ko kakou aina nei, he nui na la a me na po, aka, malaila he hookahi la wale no a hale na mahina, alaila, ua uhi mai hoi ka po a hala he mau mahina.

Ua kapaia ka poe e noho ana ma keia aina neoneo, he mau *Esekimo;* a he poe naaupo lakou. Kukulu lakou i mau hale me ka hau keokeo, a kohu me he imu la keia mau hale. Kokolo lakou maloko o keia mau hale ma ka puka haiki loa. O ka imi wale ana i ai a i aahu no lakou ka hana a keia poe.

Hoohala lakou i ka la loihi o ke kau ma ka hahai ana i na bea, ka ohi ana i ka hulu palupalu o na manu kaka, ke o ana i na ilio o ke kai me na kohola, a me ka hele ana i ka lawaia iloko o na waa o lakou.

Ua holo lakou iloko o na waa heeholua maluna o ka aina, no kona paa mau ana i ka hau. Ua hanaia keia mau heeholua me ka iwi o ke kohola, a ua kauo ia e na ilio. Hana pu na kane a me na wahine i loaa na ili a nui, me ka io momona, a me ka aila no ka po loihi a lakou.

He poe haukae na Esekimo, e noho huikau ana na kane, na wahine, a me na kamalii, he makena wale lakou iloko o kekahi hale uuku hookahi.

Owai na kulanakauhale ma Canada? Nohea mai ka nui o na kanaka Farani ma Canada? Pehea ka aina o Gerinalana?

Owai na kanaka o Gerinalana? Pehea ko lakou noho ana?

MAP
OF
NORTH AMERICA.

Pela wale no paha lakou i pumehana pono ai. O ke ahi aila wale no ko lakou ahi, a me keia ahi wale no lakou i kuni ai i ka lakou ai. Hookahi ano like ko lakou aahu, na papale, na kuka, a me na kamaa buti i hanaia mai na ili o na holoholona.

Mai manao oukou ua noho keia poe Esekimo maloko o na hale a ao ae ko lakou po loihi. Oiai aole hiki ia lakou ke hele ma kahi mamao aku e hahai ai i na holoholona, e like me ko lakou hana ma ke ao, holoholo nae lakou mawaho i ke anu, i ka wa e imoimo ana na hoku o ka lani. He mau lama kupanaha e ae kekahi o keia aina, aole o na hoku wale no. He mau lama poepoe, a he mau lama kea, e anaanapu ana, me he lapalapa ahi la ma ka pano o ke aouli. O ke pookela o keia mau lama nani, ano e, oia no ka lei malamalama ulaula, i hoholaia a puni ke aouli, a i kapaia ma ka olelo haole, ka Aurora Borealis, oia hoi, ka lama o ka akau. Nani maoli ka hiohiona, a he malamalama oluolu no na po loihi o ia aina.

Ke manao nei au, ua hauoli maoli na Esekimo i ka ike hou ana i ka la ma kona hoea hou ana mai, a pii ae a pii hou ae, a loaa hou mai ka la laelae, me ka anaanapu ana o na piko o na puu nui i ka hau paa, a me ka olalilali ana o ka hau keokeo maluna o ka ili aina.

Ua emi iki mai ka ikaika o ke anu ma ka hema o Gerinalana, a ua ulu iki mai hoi na mea kanu ma ke kau mehana pokole. Ma ia wahi, ua kukulu na kanaka i ko lakou mau hale me na apana laau i pae i uka, mai ka moana mai. He mau kauhale nui malaila, kahi i ku ai na moku e kuai ana i ka aila, a malaila no hoi kahi i noho ai na misionari e ao ana i na kanaka.

Heaha ka "lama o ka akau"? Pehea ke anu ma ka hema o Gerinalana.

HAAWINA XXVI.

NO MESICO.

Aia o Mesico ma ka hema aku o America Huipuia, a he aina nui no hoi.

Mamua loa aku nei, i ka wa i ike mua ai na kanaka o Europa i na aina ma ka Hapapoepoe Komohana, he nui na kanaka o o Sepania i holo mai na mokupuni kahi a lakou i pae mua ai, a maluna o ke Kaikuono o Mesico, a pae aku ma ka aina ma kela aoao.

He aina mehana keia, a nani o na helehelena. Ua paapu na ululaau me na pua aiai. Aole nae manao nui keia poe malihini i na kanaka o ka aina me ko lakou kuleana ma ke one hanau. Manao iho la lakou, oiai ua loaa ia lakou keia aina hou ma ko lakou makaikai aea wale ana, nolaila, ua ili mai na pono a pau o ka aina ia lakou. Ka manao nae keia o na kanaka powa.

Pae aku la keia poe malihini ma ke kahakai, a ike lakou i kekahi poe kanaka malaila, me na ili ulaula, a ua hele a kokoke e olohelohe; a he poe naaupo loa; aka, i ko lakou komo ana a iloko o ka aina, hiki aku la lakou i kekahi mau kauhale kahi i maikai iki ae na kapa aahu o kanaka; a ua olelo na kamaaina no kekahi kulanakauhale nui me kona moi kaulana, ka mea a lakou i mahalo nui ai, a i weliweli nui ai no hoi i ka nana aku.

I ka lohe ana o keia poe o Sepania i keia

Mahea o Mesico? Ka hapa hea o America i loaa mua i ka poe o Sepania? Pehea na kanaka a lakou i ike ai?

olelo mai ka waha mai o ko lakou mau mahele olelo, pihoihoi loa iho la lakou e hiki aku i ua kulanakauhale nei; a oiai, he poe koa, a ikaika lakou a pau, aohe lakou i manao i na pilikia o ke alanui.

Pii lakou ma na mauna a ma na ululaau, he huakai loihi loa, me ke kaohi ana i na kamaaina e hoike aku i ke alanui ia lakou; aka, aole nae oluolu mai na kamaaina ma keia hoike ana; oiai, aohe o lakou makemake iki i na malihini e komo aku ma ko lakou aina.

Aole hiki ia'u ke wehewehe aku no na pilikia a pau i ili mai maluna o keia poe o Sepania, a no ko lakou hoomainoino ana i na kamaaina. Mahope nae, i ko lakou hiki ana ma ka piko o kekahi kualapa, aia hoi! ma kela aoao o ka mauna mohala maila imua o ko lakou mau maka ka hiohiona nani, pookela o na hiohiona a ko lakou mau maka i ike mua ai.

He awawa nani, malaelae ka i hoholaia mai imua o lakou. E ku mai ana na mauna uliuli i ike powehiwehi ia no ka mamao loa aku, ma kela aoao. E kahe aiai mai ana na kahawai ma keia awawa, mawaena o na ululaau pama a me na laau hua ono; a ma ke kae o ka mauna kahi a lakou e ku ana, ua ikeia he kulanakauhale nui, me ona mau hale, na alanui, a me na luakini nui i kahikoia a nani me ke kala a me ke gula.

Haohao loa ae la ka naau o keia poe o Sepania. Ma na mokupuni, a me na wahi e ae o keia mahele aina nui, hou, ua ikeia he poe hupo, hihiu wale no, me na kapa ili holoholona, a me na hale i hanaia me na ili o ka laau; a he poe no hoi i ike ole ma na oihana hana lima, a i nele i na buke; aka, mawaena o keia kuahiwi, ua ikeia keia poe ano e o Mesico, me ko lakou moi, me na luakini no na akua kii o lakou; ka poe hoi i hiki ke hana i ka lole no lakou; na kahiko nani o ke kala me ke gula; na ipu o kela ano keia ano; a i hiki no hoi ke kakau palapala ma kekahi ano kakau kii.

Ma keia aina hou a lakou i ike ai, ua manao ka poe o Europa e loaa ana ia lakou ke gula a nui loa; a nolaila, nana aku keia poe malihini i keia kulanakauhale nui, me ka hiaai o ka naau. Eia ka ka waihona waiwai nui! Nolaila, hooholo lakou e hao wale i ka waiwai e waiho ana imua o lakou.

Nui ke kaua ma ia hope iho. He makena loa na koa o Mesico; aka, he uuku wale no ka poe haole malihini. Eia nae, he mau pahikaua, a he mau pu ko na haole, a he mau pale umauma hao no hoi; aka, o ka poe o Mesico, aole lakou i maa ia mea he pauda pa-hu; he mau pana a me na pua wale no ko lakou mau mea kaua, a he lole lahilahi wale no ko lakou aahu; nolaila, ma na haneri lakou i make ai, aka, aohe eha kekahi o na haole i ko lakou mau pua.

Mahope iho, noho na kanaka Sepania ma ia aina, a hui pu me na kamaaina; a no ia mea, oiai, aohe kuleana o ka poe o Sepania ma Mesico i keia wa, kamailio nae kela lahui ma ka olelo o Sepania, aole ma ka olelo kahiko o ka aina.

He mau ohana Inidini e aea wale ana i keia wa ma na kulapa o na Mauna Poha-

I ko lakou komo ana ma ka aina heaha ko lakou mea i lohe ai? Heaha ka lakou hana? Pehea ka manao o na kamaaina? Heaha ka hiohiona a ko lakou mau maka i ike ai?

Heaha ke ano o ko Mesico poe ia wa? Mai hea mai ka pio ana o ka poe o Mesico ma ke kaua ana? Heaha ka olelo o na kamaaina o Mesico i keia wa?

ku. He mea hiki ole i ka poe o Mesico ke hooponopono i ko lakou aupuni iho, me ka maluhia.

He makemake kekahi poe i kekahi mea, a o kekahi poe hoi i kekahi mea e, a pela lakou i mokuahana wale ai. Manao kela a me keia aoao o na makaainana, mamuli o ka hakaka wale no e ko ai ko lakou aoao; a kakaikahi na makahiki i kaa hope ae nei me ka hookahuli ole ana i ke aupuni o ka aina, ma ke kaua mokuahana ana iwaena o lakou iho. Nolaila mai ka holo mua ole ana o ka lahui o Mesico. Hoomakakiu aku kela mea keia mea; he molowa na kanaka mahiai ke kanu i na hua o ka aina na na koa e ohi, a pilihua ka manao o ke kanaka kalepa no ka maluhia o kana oihana; nolaila, aole i ikeia ma Mesico na hoailona o ka holo mua ana ma na mea o ka naauao.

Ma keia mau makahiki i hala hope ae nei, manao iho la kekahi poe o na alii o Europa, e hooponopono lakou i ke aupuni o Mesico. Ua hoouna lakou ia Maximiliaŋ (Makimiliana) e noho i emepera no lakou, a ua hoouna ia na puali koa pu me ia. Ua apo aku kekahi poe o Mesico iaia me ka manao ana, e aho ia lakou ke loaa he alii o keia ano, nana e hooponopono, a e hoomalu hoi ia lakou, mamua o ka noho mau ana ma ke ano mokuahana.

Aole ae kekahi aoao i ka hoomaluia e na malihini; 'a nolaila hoi, ulu nui ae ka hakaka mawaena o na aoao o ke aupuni emepera a me ke aupuni makaainana. A mahope iho, ua make ke alii o Maximilian; a ke mau nei ka mokuahana o kela lahui.

O ka hapanui o ka aina o Mesico, aia ma ke kaei wela. Ulu nui ae na alani, na maia, a me na niu malaila; a he nui no hoi ka laau pabipi. A maluna iho o keia laau pabipi i kolo ae ai kekahi pokipoki makalii, i kapaia he *cochineal*. He hooluu ulaula nani ka mea i loaa ai mai keia mau pokipoki mai. Ua kanu ia ka pabipi ma ka lalani loihi, a ulu ae na pokipoki malaila, a paapu loa na lau ia lakou. Alaila, ua kahiliia aku lakou, a hoomake ia ma ka wela o ke ahi, a hooili ia aku i na aina e.

Aole manao nui ka lahui o Mesico i na kula; a uuku wale no ka ike o na kamalii no na aina e o ka honua. He poe puni lealea lakou. O ka iini nui o lakou, oia no na kahiko nani no ke kino. Kahiko no na keonimana i na noho lio me na kaulawaha a lakou me ke kala a me ke gula.

O Mesico ke kulanakauhale nui, a o Vera Caruza ke awa ku moku kaulana.

Ua kapaia kela wahi o America Akau e waiho ana mawaena o Mesico me ka puali o Panama, o America Waena, a ua ano like na kanaka o ka aina me na kanaka o Mesico. Nui na moku i hele malaila i loaa ka laau nani o ia aina i kapaia he *mahogany*, i aneane like me ke koa o Hawaii nei.

He mau mile wale no ka laula o ka puali o Panama. Ua hoomoeia ke alanui hao malaila, a he hikiwawe loa ka hele ana mai ke kahakai o ka Moana Atelanica, a loaa i ke kahakai o ka Moana Pacifica.

HAAWINA XXVII.

NA NINAU PALAPALA AINA NO AMERICA AKAU.

Owai ka moana ma ka akau o America Akau?

Heaha kekahi mau mea ulu ma Mesico? Heaha ke cochineal? Pehea na kamaaina, heaha ko lakou iini nui? Owai ke kulanakauhale nui o Mesico? Owai ka lua?

Owai ma ka hikina?

Owai ma ke komohana?

Owai ke kaikuono nui ma ka hema?

Owai na kaikuono o America Akau?

Owai na mauna ma ke kapakahakai komohana?

Owai ma ke kapakahakai hikina?

Owai na anemoku o America Akau?

Aia mahea o America Beritania?

O Canada? Icelana?

Aia mahea o Mesico?

O America Huipuia?

Owai ka aina ma ke komohana o America Akau?

Owai ka aina ma ka hikina hema o Mesico?

Owai ka inoa o ka lae ma ka hema o Gerinalana?

Owai na moanawai elima mawaena o America Huipuia me America Beritania?

Owai ka muliwai e kahe ana mai keia mau moanawai aku a iloko o ka Moana Atelanica?

Owai ka mokupuni ma ka nuku o ia muliwai?

E hai mai i na inoa o na muliwai o America Akau.

Aia mahea lakou?

Owai ka paemoku ma ka hikina hema o America Huipuia?

Ma ke kai hea lakou?

Aia mahea o Kuebeca?

O Moneterala?

O Mesico?

O Vera Caruza?

Ma ke kukulu hea o America Akau mai Europa aku?

Mai Asia aku?

Ua hui o America Akau me ka mahele aina nui hea?

Pehea i hui ai?

HAAWINA XXVIII.

NO AMERICA HUIPUIA.

Aia ka aina o America Huipuia mawaena o America Akau. He aina akea loa keia, a he lahui holo mua ka lahui e noho ana ma ka aina. He lehulehu wale na kanaka i holo i America Huipuia mai na aina aku o Europa i paapu loa me na kanaka.

Ua nee aku lakou mai na aina kahakai aku o ka Moana Atelanica a iloko o ka aina; á i keia wa, ua ikeia lakou ma ka aina e moe ana mai ka Moana Atelanica aku a i ka Moana Pacifica, a mai ka muliwai hoi o Laurene, a hiki i ke Kaikuono o Mesico.

Maluna o keia mau tausani mile o ka aina, ua hoomoe ia na alanui hao no na kaa mahu; ua kukuluia na pahu no na uwea telegarafa; ua hoolana ia na moku mahu maluna o na muliwai; a nolaila hoi, he hikiwawe loa ka holo ana o na kanaka i o a ia nei, a me ko lakou hoouna ana i ko lakou mau manao ma na eheu o ka wila.

I ka hookuke ana o na haole i na Inidini, nee aku lakou i ke komohana aku, e imi ana i mau home hou no lakou. He poe makemake ole ke noho ma na kulanakauhale, keia mau ohana Inidini; aka hoi, ua ao kekahi mau ohana o lakou ma ka noho ana e like me na haole. Ke noho nei ka hapanui o lakou ma na Mauna Pohaku, kahi e uhi paapu nei ka waonahele.

Ua maheleia o America Huipuia he mau mokuaina i like ole ko lakou nui. He lalani o ia mau mokuaina ma na kahakai o ka Moana Atelanica, a oia no na mokuaina i noho mua ia e na kanaka mai Enelana mai.

Aia mahea o America Huipuia? Aia mahea na Inidini o America Akau?

MAP
OF THE
UNITED STATES.
PACIFIC OCEAN
ATLANTIC OCEAN
GULF OF MEXICO
BRITISH AMERICA
CANADA
MEXICO
WEST INDIES
WASHINGTON
OREGON
CALIFORNIA
NEVADA
IDAHO
MONTANA
WYOMING
UTAH
COLORADO
ARIZONA
NEW MEXICO
DENVER
DAKOTA
NEBRASKA
KANSAS
TEXAS
MINNESOTA
WISCONSIN
MICHIGAN
ILLINOIS
MISSOURI
KENTUCKY
TENNESSEE
OHIO
INDIANA
PENNSYLVANIA
NEW YORK
MAINE
VIRGINIA
NORTH CAROLINA
SOUTH CAROLINA
GEORGIA
FLORIDA
ALABAMA
MISSISSIPPI
LOUISIANA
ARKANSAS
LAKE SUPERIOR
LAKE MICHIGAN
LAKE HURON
LAKE ONTARIO
LAKE ERIE
VANCOUVER
STRAIT OF SAN JUAN DE FUCA
SAN FRANCISCO
POINT CONCEPTION
LOWER OR OLD CALIFORNIA
GULF OF CALIFORNIA
CHARLESTON
SAVANNAH
ST. AUGUSTINE
GALVESTON
KEY WEST
CAPE SABLE
BAHAMA ISLANDS
CAPE HATTERAS
CAPE COD
PORTLAND
BOSTON
NEW YORK
PHILADELPHIA
WASHINGTON
RICHMOND
RALEIGH
CHARLESTON
SAVANNAH
MONTGOMERY
NASHVILLE
MEMPHIS
LOUISVILLE
FRANKFORT
CINCINNATI
COLUMBUS
CLEVELAND
DETROIT
CHICAGO
ST. LOUIS
SPRINGFIELD
INDIANAPOLIS
MILWAUKEE
ST. PAUL
MADISON
LANSING
BUFFALO
ALBANY
MONTREAL
QUEBEC
OTTAWA
TORONTO
SALEM
OLYMPIA
BOISE CITY
CARSON CITY
SALT LAKE CITY
SANTA FE
PRESCOTT
LITTLE ROCK
JACKSON
TALLAHASSEE
MONTGOMERY
MILLEDGEVILLE
COLUMBIA
WILMINGTON
RALEIGH
PIKES PEAK
YELLOWSTONE
MISSOURI
COLORADO
RIO GRANDE
SIERRA NEVADA
CASCADE RANGE
COAST RANGE
GREAT SALT LAKE
IRON MT.
WASHINGTON CITY
HARPER'S FERRY
NIAGARA
LAKE OF THE WOODS

Elua wale no moku ma ke kahakai o ka Moana Pacifica, o Oregona, a me Califonia. He aneane hookahi haneri makahiki mai ka hui hana o na coloni o America Akau a lilo i lahui kuokoa. Oiai mai ka aina hookahi mai lakou, a ke kamailio nei ma ka olelo hookahi, ua hooholo like lakou i kekahi mau kanawai e hoomalu ana i na mokuaina a pau; a ua hui hoi lakou ma ka inoa lahui o America Huipuia; aka, mai kinohi mai, he poe hoohuakeeo mawaena o lakou. I ke kaa ana o na makahiki, ua hui hou mai na mokuaina ma ke komohana a ma ka hema, a ua hana hou ia he mau kanawai, a ulu nui mai ka manao kue mawaena o ia poe hoohuakeeo.

Makemake kekahi mau mokuaina i kekahi mau kanawai, a kue mai hoi kekahi mau mokuaina, a hoomaka mai ka huahua, a nuku aku kekahi aoao i kekahi aoao.

Hoao ikaika kekahi poe naauao e malama i ka maluhia o ka aina, me ka maopopo ana, ina e mokuahana lakou, e lilo auanei ke *ea kuokoa* o ka lahui. Mahope iho, kukala aku na mokuainana o ka Hema, na mokuaina i hooluhi wale i na negero, e hookaawale ana lakou mai ka hui ana o na mokuaina aku, a e hooholo ana i mau kanawai no lakou iho. Hoole mai na mokuaina e ae, aole hiki i ka Hema ke haalele wale i ka hui, a e mokuahana wale pela.

Nolaila, ulu mai ke kaua weliweli, lua ole ma ka honua nei; he kaua ohana, e kue ana ke kaikuaana i ke kaikaina, ka makua i kana keiki, ke kane i kana wahine. O ka hua o keia kaua weliweli ana, oia no ke kinai loa ia ana o ka oihana hookauwa kuapaa ma ke aupuni o America Huipuia, me ka hoomaemae ana i ka inoa hanohano o ua aupuni la ma ka hooluhi ole ana i na kanaka.

NA NINAU PALAPALA AINA.

Owai ka aina ma ka akau o America Huipuia?

Owai ka muliwai a me na moanawai ma ka akau?

Owai ka moana ma ke komohana?

Owai ma ka hikina?

Owai ke kaikuono, a me ka aina ma ka hema?

Owai na mauna ma ke komohana?

Owai ma ka hikina?

Owai ka muliwai nui e kahe ana mawaena konu o ka aina?

Owai na muliwai nui e kahe ana iloko o ka Misisipi ma ka aoao komohana?

Ma ka aoao hikina?

Owai na mokuaina ma ke kahakai o ka Moana Atelanica?

Owai ma ke kahakai o ke Kaikuono o Mesico?

Owai ma ke kahakai o ka Moana Pacifica?

Owai ka panalaau ma ka akau o Oregona?

Owai na mokuaina a me na panalaau mawaena o ka aina?

Owai ka mokuaina ma ka akau loa?

Owai hoi ma ka hema loa?

Owai na muliwai e kahe ana iloko o ka Moana Atelanica?

Aia mahea ka muliwai o Potomaca?

Aia mahea ke kulanakauhale o Wasinetona?

Aia mahea o Viriginia kahi i pae mua ae ai na haole ma America Huipuia?

Aia mahea o Plimouta?

Owai na mokuaina ma na kahakai o ka Pacifica? Heaha ke kumu o ke kaua mokuahana ma America Huipuia? Heaha ka hua o kela kaua?

HAAWINA XXIX.

NA MOKUAINA MA KAHAKAI O KA MOANA ATELANICA.

E waiho ana keia mau mokuaina mawaena o na Mauna Alegani a me ka Moana Atelanica? He one a he pohopoho ke kauwahi o ka aina ma kahakai loa. Ma ke one, ua ulu ae na laau paina. He momona ka aina ma na kae o na kuahiwi, a ua hoohua mai hoi i na hua palaoa ma na wahi mawaena; a ma ka hema aku ua ulu mai ka pulupulu. I ka hele mua ana mai o na haole i America, he mea maa ia lakou ke noho ma kahakai, ma kahi a lakou i pae aku ai, a nolaila i noho mua ia ai ka aina o ke kahakai o ka Moana Atelanica.

Ma ka wa kahiko, aole i maa na kanaka ma ka hookele moku ana mawaena o ka moana, aole no hoi i maopopo loa ia lakou kahi a lakou e ku ana. Nolaila, i ka holo ana o ka poe Piligerima, pae mua aku lakou ma kekahi kahakai olohelohe, neoneo, i uhiia me ka hau; a kahi hoi i pa mai ai na makani anu o ka hikina; aka nae, he poe koa lakou, i hele mai e imi i maluhia no lakou, aole o ka lealea.

Nolaila, kukulu lakou i ko lakou mau hale, a hakaka pu me na Inidini, a paio hoi me ka pololi a me na popilikia he nui o kela a me keia ano, me he la, oia ka aina oluolu loa o ka honua.

Pae hou mai no na malihini, a pae hou, a mahope, piha loa ka aina ia lakou.

He nui ka hana no na kanaka a pau oia aina. He lehulehu na kahawai liilii e kahe aua mai na kuahiwi mai, a he nui hoi na wailele o lakou. Nolaila, ua kukulu ia na hale hana lima, o kela me keia ano ma na kapa kahawai; oia na hale olo papa, na hale hana lole, hana kalana, a me na hale e ae he lehulehu e hoolako ana i hana no na lima hana he mau tausani.

Eia hoi keia; aia ka moana nui e hohola ana malaila, me ona mau awa ku moku no na moku e holo ana ma ke alanui o na ale kuehuehu, me ka waiwai mai Farani, Enelana, a me na aina e mai. Eia hou ka hana; o ke kuai aku kuai mai i na waiwai o kela a me keia ano, me ka hoouka ana a hoolei ana i ka ukana o na moku. Alaila hoi, he mea pono ke hooili aku ka waiwai o na aina e, a i na wahi o loko o ka aina, i ka poe e noho kaawale ana mai ke kahakai aku, a e kuai panai aku ia mau mea no ka palaoa, a me na waiwai e ae o kuaaina.

Na na alanui hao me na kaa ahi, e hoohikiwawe ai i keia hana; a malaila hou e loaa 'i i na lima hana he nui wale i ola no lakou. Mamuli o keia mau mea, ke makaala mau nei na kanaka o keia mau wahi, a ke nui mai nei na kulanakauhale, a me na kauhale liilii iho a puni ka ili aina.

Eono mau mokuaina ma keia kapakahakai, a ua kapaia lakou ma ka inoa hui o Nu Enelana.

O Maine ka mokuaina ma ka akau loa, a oia ka mokuaina nui loa o lakou a pau, me ka noho kawalawala nae o kanaka. Aia ka hapa nui o na taona ma ka hema o ka aina e kokoke ana ma kahakai, a ma na kapa o na muliwai i kahe aku iloko o na awa ku moku maikai.

Ma ka akau, ua uhi paapuia ka aina i

Mahea kahi i noho mua ai na haole ma America? Heaha ke ano o ka poe Piligerima? He mau hale aha i kukuluia ma ia aina?

Pehea no ka waiwai mai na aina e mai? Heaha ka waiwai o na alanui-hao o kela aina? Ehia mau mokuaina i kapaia o Nu Enelana? Owai ka mokuaina nui o lakou?

na ululaau nui. Noonoo iho la na kanaka o keia mokuaina nui, oiai, he kahakai loihi ko lakou, me na awa maikai, he mea pono ia lakou ke hoolilo i ko lakou mau ululaau i laau kukulu moku, a kukulu hale paha.

Nolaila, komo aku ka poe kua laau mawaena o na ululaau, a kukulu i mau hale lewa no lakou, a hoohala he mau mahina ma ke kua ana i na laau, a ua ka wai o na kahawai e hoolana ia mau pauku laau a hiki aku i na taona.

He hana e ae kekahi a ka wai o na kahawai. Na ka wai e hookaa i na huila nui o na hale wili, e olo ana i na kumu laau i mau kua, a i mau papa. Ua hooiliia kekahi hapa o na papa i na aina i nele i na ululaau; a o kekahi hapa hoi, ua lawelaweia ma na awa ku moku, kahi i kukuia'i na moku holo moana.

O Auguseta ke kulanakauhale poo aupuni o Maine.

Ua kaulana ia no ke kalepa laau papa. O Potalana ke awa ku moku nui o keia aina. Ua kaulana ia no ka oihana kapili moku, me ka lawaia.

Aia o Nu Hamesire, a me Veremoneta ma ka aoao komohana o Maine. He kahakai pokole ko kekahi, a he kahakai ole ko kekahi; aka nae, he mau ululaau akea loa, me na mauna kiekie, na lokowai, na kahawai me na wai paihihi. No ka nani loa o keia mau hiohiona o ka aina ma ke kau wela, he nui na kanaka o na kulanakauhale mamao loa aku, i hele mai e makaikai lealea i na Mauna Keokeo o Nu Hamesire, a me na Mauna Uliuli o Veremoneta.

A hala ke kau wela, lilo ka wai o na kahawai i hau paa, a uhiia na kualapa i ka hau keokeo; a nui ka lealea o na kamalii ma ka holo pahee ana maluna o ka hau paa me na kamaa holo pahee, a me na heeholua a lakou.

He nui no ka aina i kupono no ka mahiai, a ua kaulana na kanaka mahiai o keia mau mokuaina no ka maikai o ka lakou mau hipa a me na bipi. O Monepelira ke capitala o Veremoneta, aka nae, aole he kulanakauhale nui ko keia mokuaina.

He maikai ke kukuluia ana o Burelinetona ma ka lokowai o Kamepalaina.

O Conecoda ke capitala o Nu Hamesire, a o Potamauta ke awa ku moku; aka, o Manekeseta kona kulanakauhale nui, a ua kukuluia malaila na hale hana lole he nui loa. Mai laila mai kekahi hapa nui o na lole calico i hiki mai i Hawaii nei.

O na mokuaina ekolu i koe o Nu Enelana, oia no o Masacuseta, Coneticuta a me Rode Ailana.

O Rode Ailana ka mokuaina uuku loa o America Huipuia, a no ka noho nui ia e kanaka, ua ku kokoke loa na kauhale kekahi i kekahi, a puni ka ili o ka aina.

Haiki loa na mahinaai; a no ia mea, aia ka nui o ka hana a na kamaaina o keia moku liilii, ma na hale hana lima o na kauhale, a ma ka oihana kalepa.

Ma ka hapanui o na kauhale o keia mau mokuaina, he mau kahawai, a ma na kapa, ua kukuluia na pukauwahi kiekie o na hale wili mahu. Maloko o na hale nui, ua ikeia na tausani kane, wahine, a me na kamalii e hana mau ana i na lole o kela a me

Heaha ka oihana o ko laila poe kamaaina? Owai kekahi mau kulanakauhale o Maine? Heaha ka mea i kaulana ai o lakou? Heaha ka olelo i kakauia no Nu Hamesire me Veremoneta?

Owai na inoa o kekahi mau taona ma Veremoneta? Ma Nu Hamesire? Owai na mokuaina ekolu i koe o Nu Enelana? Heaha ka hana o na kane, na wahine me na kamalii o kekahi mau taona?

keia ano; ke aniani; na kui; kui nao; na kamaa, a me na lako e ae.

Nani maoli na makini e hana ana i keia mau mea, a he hikiwawe loa no hoi ka hana. Ua hooiliia ka hapanui o na waiwai i hanaia i na kulanakauhale nui, a ua lilo i na kanaka kalepa ma kela wahi a ma keia wahi o ka honua. Lehulehu wale na miliona kamaa i hanaia ma na kauhale o Masacuseta a hooiliia i na kukulu a pau o ka honua.

He awa ku moku maikai ko Bosetona, ke capitala o Masacuseta. Oia ke kulanakauhale nui loa o Nu Enelana. Kaulana loa keia kulanakauhale no ka maikai o kona mau kula; mai ke kula kiekie loa, a i na kula apana.

O Nu Bedefoda ke kulanakauhale kaulana no ka oihana okohola. Nui na moku o keia awa i kipa mai ma na awa ku moku o Hawaii nei ma na makahiki i hala.

Aia o Sperinefila a me Woreceseta mawaena o ka aina, a o Lowela ke kauhale kaulana loa no ka nui o kona mau hale hana lole. Ma ia mau hale hana i ikeia na tausani o na kaikamahine e hana ana i ka lole.

O Hatafoda me Nu Havena na capitala o Coneticuta. Ua halawai ka ahaolelo kau kanawai ma kekahi o keia mau kulanakauhale i kekahi kau, alaila hooloili ae, a halawai ma ka lua o laua i kekahi kau aku.

Elua mau capitala ko Rode Ailana, o Perovidena a me Nupota,—ka mua, he kauhale holomua ma na oihana a pau; a o ka lua hoi, he kauhale kahi e hoonanea wale ai na kanaka koikoi, ma ke kau wela.

O Coneticuta ka muliwai nui o Nu Enelana. Ua hookumu ia ma ka akau loa, a kahe aku i ka hema, mawaena o Veremoneta me Nu Hamesire; a mawaena konu no hoi o Masacuseta a me Coneticuta, a hui me ka wai o ke kaikuono o Lono Ailana.

E hai mai no Bosetona. No Nu Bedefoda. No Lowela. Owai na capitala o Coneticuta? Pehea ko laila ahaolelo kaukanawai? Owai na capitala o Rode Ailana?

HAAWINA XXX.

Ma ke komohana hema o Nu Enelana, e waiho ana na mokuaina waena; oia o Nu Yoka, Nu Ierese, Delaware, a me Penesilavania.

He mokuaina nui loa o Nu Yoka, e komo loa ana ma ke komohana, ma ka aina i kupono no ka hanai holoholona a me ke kanu ana i ka hua palaoa. Nui na barela palaoa, a me na paona waiu bata, a waiu paa no hoi, i hanaia ma na mahinaai o keia mokuaina. E waiho ana keia mokuaina ma kahi i hele nui ae ai kanaka, mai ke komohana a i ka hikina o ka aina; a nolaila hoi, he nui kona mau alanui hao, a he auwai hooholo waapa loihi no hoi kekahi. He kahakai loihi no hoi ko Nu Yoka ma na moanawai o Erie a me Onatario.

Ke moe nei kekahi o na kualapa o na Mauna Alegani ma ka ili o ka aina, a e kahe ana ka wai o ka muliwai nani o Hudesona ma ka aoao hikina.

Ua kukuluia ke kulanakauhale o Nu Yoka ma ka nuku o ka muliwai Hudesona. Oia ke kulanakauhale nui loa o America, a ua kaulana loa ia ma na wahi a pau o ka honua. Momona ka aina, e hoopuni ana

E hai mai no ka muliwai Coneticuta. Owai na mokuaina waena? E hai mai no Nu Yoka? No ke kulanakauhale o Nu Yoka.

i ke kulanakauhale, a ua noho nui ia e na kanaka. He awa ku moku maikai maoli malaila.

Nui na tausani poe kalepa waiwai o loko o ka aina o America Huipuia i hele i Nu Yoka, elua hele ana o ka makahiki, e kuai i waiwai hoopukapuka no lakou. Lehulehu wale no hoi na moku mai na aina e mai i kipa mai ma keia kulanakauhale, kahi i hikiwawe ai ka lilo ana o ko lakou mau ukana; a kahi no hoi i hiki ia lakou ke hoopiha hou ai i ka pulupulu, ka palaoa, a me na waiwai e ae, a hoi hou aku i ko lakou aina.

Kohu me he ululaau la na kia moku ma ke awa; a e hoea mau mai ana, a e haalele mau ana na moku o na aina a pau i ke awa, aole manawa kaawale.

Makaala mau na kanaka o keia kulanakauhale ma ka imi ana i ka waiwai; a he poe puni lealea no hoi kekahi o lakou. Nui na hale keaka malaila.

O Alabani ke capitala o ka mokuaina o Nu Yoka. Aia ia ma ke kapa o ka muliwai o Hudesona, a ma ka pau ana mai hoi o ka auwai o Erie. He auwai nui keia i eliia a hala mai ka loa o ka mokuaina. Ua hoohuiia na wai o ka moanawai o Erie me ka muliwai o Hudesona e keia auwai, a mamuli ona, he hiki ke laweia na waiwai nui loa o ke komohana maluna o ka wai a hiki i ka moana Atelanica.

Aia o Bufalo ma na kapa o ka moanawai o Erie, a e kokoke ana hoi i ka wailele kaulana o Niagara.

He kahakai loihi ko Nu Ierese, aka, he nui wale na mokupuni liilii ma na kua nalu, a ua keakea ia ka hookokoke ana mai o na moku; a nolaila, aole kulanakauhale nui ma kahakai. Aole hiki i na kanaka o keia aina ke kalepa nui me na aina e; aka, nae he mau hale nui no na oihana hana lima, a ua kupono maoli ka lepo o ka aina no ka hooulu ana i na kumu laau hua ono. Mai ko lakou mau mala kumu laau mai na hua piki, na pea, a me na hua ono loa he nui wale.

O Terenetona ke capitala; aia ai ma ka muliwai o Delaware.

He mokuaina liilii loa o Delaware; aole ona awa ku moku, aka, he makena loa nae na hale wili palaoa, a he maikai loa ka palaoa i hanaia malaila.

O Dovera ke capitala o ka aina, a o Wiliminitona ke kulanakauhale nui.

Aohe kahakai ko Penesilavania; aka nae, ua komo loa aku na wai o ke Kaikuono o Delaware ma ka aina, a ua hui me ia na wai o ka muliwai o Delaware, a pela e lilo ai o Piladelepia, he kulanakauhale maikai loa, i awa ku moku.

Mawaena o keia mokuaina i moe ai na Mauna Alegani, a ua piha na kuahiwi i ka hao a me ka nanahu. E ku ana ke kulanakauhale o Pitibuga mawaena o ka aina nanahu, a ua ikeia ka punohu elele o ka uahi o kona mau puka uahi he kinikini, e uhi ana i ke kulanakauhale ma ke ao a ma ka po, me he kihei eleele la.

Mailoko mai o ka nanahu eleele ekaeka, ua loaa mai he mau hooluu nani no na lipine a me na lole huluhulu.

Ma kekahi mau makahiki i hala ae nei, ua wili ia na puka hohonu loa ma ka opu

---

Pehea na moku ma ke awa o Nu Yoka? Pehea na kanaka? Owai ke capitala? Aia mahea? Owai na wai i hoohuiia i ka auwai o Erie? E hai mai no Nu Ierese?

No kona capitala. No ka mokuaina o Delaware. No Penesilavania. Heaha kekahi waiwai ma na Mauna Alegani? Heaha ka mea i loaa ai mai loko mai o ka nanahu?

o ka honua, ma kekahi mau wahi o keia mokuaina, a puai mai ka aila. Holo nui aku na kanaka e noho ana ma ia wahi e ike i keia mea kamahao; a i keia wa, he nui loa na lua hohonu i wiliia no ka aila, aole ma ia mokuaina wale no, aka, ma Ohio, a me Kenetuki kekahi.

Ua hooiliia na tausani barela o keia aila i na kukulu a pau o ka honua; a ua hiki mai kekahi i o kakou nei o Hawaii. O *petroleum* ka inoa o keia aila i kona puai ana, mai ka honua mai. Aia a hiki mai ia kakou nei ua hoololiia ka inoa, mahope o ka hoomaemaeia ana a lilo i *kerosene*. A ia kakou o Hawaii nei *he aila honua*.

E huli ana kekahi aoao o ke kuahiwi o keia lalani mauna ma ka hema, a ua komo aku iloko o ke kau mehana; a oiai, e waiho ana ka aina ma kona ano he waonahele, ua mahalo maoli ka poe i ike i ua aina la no ka nani o kona mau hiohiona.

I kinohou, he nui ka pilikia o na haole; no ka mea, aohe hale e noho ai lakou, aohe ai, a he pinepine ka hakaka ana me na Inidini. A mahope iho, kanu lakou i ke kurina, a nui ka ai; aka, uuku nae ka hana. Ua ao lakou ma ka lawelawe ana i ka baka; a nui loa na paona o ia mea a lakou i hooili aku ai i Europa, a kuai aku no ke kumukuai makepono. A liuliu, ike lakou ua kupono ka aina no ke kanu ana i ka pulupulu; nolaila, he nui ka hana no ka poe a pau i manao e noho malaila. Ua ikeia na mala kurina, pulupulu, a me ka baka, e uhi ana i ka ili o ka aina. Ua mahele ia ua aina la i na moku, o Marilana, Viriginia, na Carolina elua, Georegia, a me Felorida.

E hai mai no ka aila honua? Heaha kekahi o na pilikia o na haole i kinohi? Heaha kekahi mau mea ulu ma keia aina?

I keia wa, he mau kulanakauhale nui ko keia mau mokuaina; a ke holo nei ko lakou mau moku i o a i a nei o ka honua, e lawe ana i ka pulupulu, ka baka, raiki, tar, ka wai hoomaloo pena, a me na mea waiwai e ae.

Ua ane mahele ia o Marilana mawaena, i ke kaikuono o Kesapeake. Aia maloko loa ma na kapa o ia kaikuono ke kulanakauhale nui o Baletimore. Aia o Anapoli ke Capitala ma ke kahakai o ke kaikuono, a he kula kaulana malaila kahi i ao ia'i na keikikane ma ka oihana malama moku manuwa o ke Aupuni o America Huipuia.

Ua mahelcia iho nei ka mokuaina kahiko o Viriginia i elua mau mokuaina, o Viriginia, a me Viriginia Komohana. Ma Viriginia ke kulanakauhale o Rikimona, ke kulanakauhale i kaulana loa ma ke kaua kuloko o na makahiki i kaahope ae nei.

Ma Marilana, a me Viriginia i hooulu nui ia'i ka baka. Na ka muliwai o Potomaca i hookaawale i keia mau mokuaina elua. Mawaena o laua, a ma na aoao elua o ka muliwai, e waiho ana ka Apana o Columebia. Na ke Aupuni o America Huipuia keia apana aina, a malaila ke

Owai na inoa o na mokuaina malaila? He kula aha ma Anapoli? No hea ke kaulana o Rikimona? Owai na capitala o keia mau mokuaina?

capitala o ke Aupuni, o Wasinetona. Ua noho mai na poo o ke Aupuni ma keia kulanakauhale, a malaila na hale kamahao o na Oihana Aupuni, a me ka Hale Ahaolelo o ka aina.

O Ralei ke capitala o Carolina Akau. Hookahi wale no awa ku moku maikai o keia mokuaina, oia o Wiliminitona.

Aia ma Carolina Hema ke kulanakauhale nui o Caletona. Ke holo mau nei na moku mahu mawaena o Nu Yoka a me Caletona; a mai Caletona aku a i na wahi e ae o ka honua.

He awa ku moku kaulana o Savana ma ka muliwai o Savana.

He anemoku loihi, ololi o Felorida. Ua kukuluia ka hapanui o ka aina maloo o keia anemoku maluna o ka hana a na mea kino ola makalii, nana i hana i ka ako'ako'a. He palahalaha loa ka aina ma ka hema, a he nui na wahi pohopoho i uhi paapu ia me na nahelehele o ke kaei wela.

O Sana Augusetina ke kulanakauhale i kukulu mua ia e na haole o Europa ma America. Na ka poe o Sepania i noho mua malaila; a no ko lakou mahalo loa i ka aina, kapa aku lakou i kona inoa o Felorida; oia hoi—ka aina pua.

NA NINAU PALAPALA AINA.

E hai pakahi mai i na inoa o na mokuaina ma ke kahakai Atelanica, e hoomaka ana ma ka akau.

Owai na mokuaina i kapaia ma ka inoa Nu Enelana?

Owai hoi i kapaia na Mokuaina Waena.

Aia mahea o Lae Coda? O Lae Sabela? Ke Kaikuono o Delaware? Kesapeake? Alebemale?

Aia mahea ka muliwai o Coneticuta? O Hudesona?

Owai ka muliwai mawaena o Penesilavania me Nu Ierese?

Owai ka muliwai mawaena o Marilana a me Viriginia? Mawaena o Georegia a me Carolina Hema?

Aia mahea ka muliwai o Iamesa?

Owai ka moanawai ma ka hikina o Nu Yoka?

Owai na moanawai ma ke komohana akau?

E hai mai i na capitala o na mokuaina o Nu Enelana.

Na capitala o na Mokuaina Waena.

Aia mahea ke kulanakauhale o Nu Yoka?

Owai ke kulanakauhale ma ka hikina hema o Penesilavania?

Ma ka muliwai hea o Wasinetona?

Owai ke kulanakauhale nui o Marilana?

Aia mahea o Rikimona?

Owai ke kulanakauhale nui o Carolina Hema?

Aia mahea o Savana?

O Sana Augusetina?

HAAWINA XXXI.

KA AWAWA O KA MISISIPI.

I ka paapu ana o kanaka ma na mokuaina ma na kahakai Atelanica, a i ka holo mau ana mai o kanaka mai na aina kahiko o ka honua a ilaila, ua piha loa ia mau mokuaina; a nolaila pii aku kekahi poe ma na mauna Alegani, a iho aku ma kela aoao, a noho mawaena o ka aina. Ua hele kekahi poe malaila no ka makemake i ko laila mau waonahele mehameha; kekahi

Owai ke capitala o America Huipuia? E hai mai no Felorida. Owai ke kulanakauhale kahiko loa malaila? Heaha ke ano o ka inoa Felorida?

No hea mai ka noho ana o na haole ma kekahi aoao o na Mauna Alegani?

poe no hoi mamuli o ka imi nuhou; aka, o ka nui o lakou, ua hele e imi i home hou no lakou ma kahi i nui, a i makepono ke kuai ana o ka aina.

Hoomanawanui na ohana okoa, na makua, a me na kamalii, i na pilikia o ka waonahele a me na ululaau alanui ole, me ka hoomoana ana ma ke anu o ka po, a hiki lakou ma kahi a lakou i manao ai he kupono i home hou no lakou. Oiai, ua koho lakou ma ka aina momona, a i lako i ka wai, hiki hou aku ilaila na ohana, a noho ma kahi kokoke, i kokua kekahi i kekahi, ke ala mai na pilikia o ka aina hou; a ke hakaka mai na Inidini. Pela i ulu mai ai na taona, a hanaia na alanui, kulaiia na ululaau, a mahele ia ka aina i na mokuaina ma ia awawa, mawaenakonu o ka mahele aina nui o America Akau. Ua kapaia ka aina e waiho ana mawaena o na lalani mauna o Alegani ma ka hikina, a o na Mauna Pohaku ma ke komohana, oia ka awawa o ka muliwai o Misisipi. He mau tausani mile ka loa o keia awawa, a he tausani no hoi a oi na mile o ka laula.

Aia mahea ke awawa o ka Misisipi? Pehea kona akea?

NA MOKUAINA MA KE KAIKUONO O MESICO.

Aia na mokuaina o ka hema loa ma ke kahakai o ke Kaikuono o Mesico. Eia na inoa o ua mau mokuaina la,—o Alabama, Misisipi, Luisiana, a me Tekasa. Oia na mokuaina, hui me Arekanasa, kahi i hooulu nui ia'i o ka pulupulu. O ka pulupulu i pookela loa ma ka maikai oia ka pulupulu i hooulu ia ma na mokupuni liilii, ma ke kahakai o Carolina Hema, a me Georegia, a ua kapaia ka *Sea Island Cotton* (pulupulu si ailana). Ua kanuia kekahi o keia pulupulu ma Hawaii nei. Nui na tausani bela pulupulu i hooiliia i Enelana, a malaila ua hooliloia he lole. Lilo nui ka poe o ka hema o America Huipuia ma ka oihana mahiai; he uuku na hale hana lima.

O Alabama ka pookela o na mokuaina

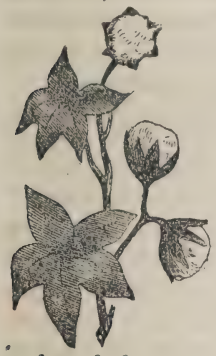
Owai na mokuaina ma ke kahakai o ke Kaikuono o Mesico? Heaha ka mea i ulu malaila?

ma ka hooulu ana i ka pulupulu. O Mobile ke awa ku moku, kahi i hooiliia aku ai ka pulupulu i na aina e.

He mau mala nui o ka pulupulu ma ka mokuaina o Misisipi, aole nae he taona nui malaila; a no ke ano maimai o ke kau o ka aina, aole nui loa na kanaka e noho ana ma ia moku.

Ma Luisiana, he nui na mahina ko, kahi i hana nui ia ke ko paa, a me ka molakeke.

Ua hooiliia kekahi o keia ko, a me ka molakeke maloko o na moku mahu e holo ana ma ka muliwai o Misisipi a me kona mau lala, a i na taona ma na kapa muliwai; aka, ua hooiliia ka hapa nui i Nu Orelina, ke kulanakauhale nui loa o ka Hema. Aia keia kulanakauhale kokoke ma ka nuku o ka muliwai o Misisipi, a ua kipa nui na moku o kela a me keia ano mai na aina e mai malaila, a me na moku mahu e holo ana ma ka muliwai o Misisipi, he nui loa.

Ma na mahina o ke kau wela, ua laha nui kekahi mai weliweli. He fiva ke ano o ia mai, a ua hele a olenalena ka ili o ke kanaka i loaa i ua fiva la. Aole i ikeia keia ano fiva ma Hawaii nei.

He mokuaina nui o Tekasa. Makena loa na pu-a bipi a me na lio ma kona mau aina pa-pu. He nui wale na kanaka mahiai i noho malaila; aka, he pinepine na kau panoa o ka aina, a nui ka pilikia o na kanaka a me na holoholona.

O Galevesetona ke kulanakauhale nui o keia aina.

NA NINAU PALAPALA AINA.

Owai na mokuaina ma na kahakai o ke kaikuono o Mesico?

Owai ke kaikuono ma ke komohana hema?

Aia mahea o Arekanasa?

Owai ka muliwai e kahe ana mawaena o ia mokuaina?

Owai ka mokuaina ma ka hikina o Alabama?

Owai ma ke komohana?

Ma ka mokuaina hea ka nuku o ka muliwai o Misisipi?

Iloko o ka wai hea kona kahe ana?

Owai ke kulanakauhale nui ma ka nuku o ia muliwai?

Aia mahea o Mobile?

Mahea o Galevesetona?

Owai ka pae moku ma ka hikina hema o Felorida?

Owai ka pae moku ma ka akau o ka pae moku o Inidia Komohana?

Owai ka muliwai ma ka akau o Alabama?

Owai ka muliwai nui ma ke komohana hema o Tekasa?

E hai mai i na inoa o na capitala o na mokuaina ma ke kahakai o ke Kaikuono o Mesico.

HAAWINA XXXII.

NA MOKUAINA O LOKO O KA AINA.

Eia na mokuaina iwaena o ka aina:— o Tenese, Kenetuki, Ohio, Inidiana, Ilinoi, Kanesa, a me Neberaseka. Aia keia mau mokuaina ma kekahi o na aina maikai loa o ka honua. He mau kuahiwi a

E hai mai no ka mokuaina o Alabama. No Misisipi. No Luisiana. Owai kona kulanakauhale nui? E hai mai no Tekasa?

Owai na mokuaina iloko o ka aina?

he mau wahi i uhiia a paapu me na ululaau. He palahalaha ma ke kauwahi e ae, a ua uhola ia ka ili aina me na mala uliuli o ke kurina a me ka palaoa.

Ua hoopuniia na awawa o ka hikina i na kuahiwi e ku ana ma kahi mamao loa aku, a i ike powehiwehi ia no ia mea.

E hohola ana na aina papu o ke komohana, a hala loa ka ike o ka maka. He mau muliwai nui me'na haneri mau kahawai liilii ma na wahi a pau.

Ke ulu nui nei na kulanakauhale me na kauhale uuku, ma na waonahele i haalele ia e na Inidini ma na makahiki i hala ae nei. Aole pau pono keia wahi i ka mahiia; aka nae, he nui loa ka ai i hoolakoia no na aina e i hooulu ia maanei. He lehulehu loa no hoi na kekake, lio, bipi, hipa, a me na puaa i hanaiia.

He ane like na mokuaina elua o Tenese, a me Kenetuki, aole o laua kapakai, aole kai lawaia, aole hoi he mau moku; koe wale no na moku mahu e holo ana maluna o na muliwai.

Aole hale hana lima, aka, he aina momona loa ko laila; a he nui ka nanahu a me ka hao ma na kuahiwi o ka aoao hikina o ka aina. Kanu na kamaaina i ke kurina, palaoa, baka, a me ka pulupulu, a he nui na kekake a me na lio maikai loa a lakou.

O Nasevile, ma kapa muliwai o Cumeberclana, ke capitala o Tenese. He kulanakauhale nui no hoi o Memepisa ma kapa muliwai o Misisipi.

O Faranafota ke capitala o Kenetuki, aka, na Luisevile ka hapanui o ka oihana kalepa, a oia ke kulanakauhale nui o kela mokuaina. Malaila ka moe ana o ke alanui hao, mai na mokuaina o ka hikina mai a hiki aku i Nasevile a me Memepisa, a he nui ka holo ana o na ohua ma na kaa o ke alanui.

He nui no hoi na moku mahu i lawe mai i ke ko, ka molakeke, a me ka pulupulu, o na mokuaina o ka hema, a kuai panai aku ia mau mea no na lole o ka Akau.

He mau ana kaulana loa ma Kenetuki. O "Mamouth Cave" kekahi. Ua komo aku no na kanaka e makaikai i ua ana nei, a hala he mau mile o ko lakou hele ana, me ka ike ana i na mea kupanaha, a i na wai e kahe ana iloko o ke ana.

O Ohio kekahi o na mokuaina oluolu loa. Ka helu ekolu kela ma ka nui o na kanaka. Paapu loa na puaa, na lio, a me na hipa malaila. Kaulana ke kulanakauhale o Cinicinati no kona mau hale nui kahi i pepehiia'i na puaa he mau haneri tausani i kela a me keia makahiki.

Ua kopiia ka io puaa iloko o na pahu, a hooiliia aku ma o a maanei o ka honua.

He kulanakauhale nui o Cinicinati, a ua kapaia oia ka "Moi Wahine o ke Komohana," no kona nani. Aia ia e ku maikai ana ma na kapa o ka muliwai o Ohio, a e waiho ana ma ke kuamoo hele, mai ka Hema a i ka Hikina me ka Akau. Nui loa ka oihana kalepa malaila.

O Columebo ke capitala o Ohio; a o Calevelana kekahi kulanakauhale nui ma ke kapa o ka moanawai o Erie. Mailaila aku i holo ai na mokumahu a i Bufalo.

Ke waiho nei o Micigana mawaena o na moanawai nui, uliuli. Ua hala ka palena o keia mokuaina a i ka akau loa, kahi i kupono ole ai ka aina i na mea kanu, no ka nui o ke anu; aka, mawaena o ka aina

Pehea ia mau mokuaina? Pehea na mokuaina o Tenese me Kenetuki.

Owai na kulanakauhale ma Ohio? E hai mai no Micigana.

pohaku, neoneo, o ka moanawai Superiora, he nui loa ke keleawe e waiho ana ma ka opu o ka honua.

O Deteroita ke kulanakauhale kahi i hoahuia'i o ke keleawe, a kalepa ia'ku.

Ma na mokuaina kuloko e ae, he nui na aina pa-pu akea, a o lakou ka waihona ai nui o ka honua nei. Malaila i mahiia'i na miliona eka o ke kurina a me na hua palaoa. He mau waihona kepau no hoi kekahi ma ka opu o ka honua. Hookahi mauna kupanaha loa ma Misouri,—he mauna hao.

Ua hikiwawe loa ka ulu ana o na kulanakauhale o Sana Luisa me Cicago, a he mau kulanakauhale nui laua. Pau iho nei ka hapanui o ke kulanakauhale o Cicago i ke ahi; aka, ke kukulu hou ia nei, a kokoke hoi hou mai kona nani o ka wa mamua.

He mau mokuaina hou o Minesota me Kanesa, he emi mai na kanaka malaila, no ka hou loa.

NA NINAU PALAPALA AINA.

Owai na mokuaina e waiho ana ma ke kapa o ka muliwai o Misisipi?

Owai hoi ma ke kapa o na moanawai nui?

Owai ka mokuaina ma ka akau loa?

Owai na muliwai ma ka akau o ka muliwai o Ohio? Owai ma ka hema?

He lala ka Ohio no ka muliwai hea?

He lala ke Cumeberelana no ka muliwai hea? Ka muliwai o Tenese?

Aia mahea o Cinicinati? O Luisevile? O Nasevile? Memepisa? Sana Luisa? Cicago? Deteroita?

Heaha ka waiwai o na aina pa-pu o kekahi mau mokuaina? Aia mahea ka Mauna Hao? Owai ke kulanakauhale nui i kokoke luku loa ia i ke ahi?

E hai mai i na inoa o na capitala o na mokuaina kuloko a pau.

HAAWINA XXXIII.

MA KA AOAO KOMOHANA O NA MAUNA POHAKU.

He liuliu loa ka waiho wale ana o ka aina ma na Mauna Pohaku no na Inidini a me na haole hahai holoholona. No ka mea, he aina neoneo, a mehameha mamua; aka, mahope iho, pii aku kekahi poe makaikai ma na Mauna Pohaku, a komo aku ma ka aina ma kela aoao. Ua ikeia he aina palahalaha no.

Nui na kaao a keia poe i haku ai no na awawa, na aina papa, na kualapa, na mawae, na muliwai nui, a me ke kau oluolu o kela aoao o na mauna.

Mahope, ua lono ia no ka nui o ke gula e waiho ana ma na kuahiwi o na Mauna Siera Nevada; a nui loa na kanaka i holo malaila e imi i ke gula. Mai na kukulu a pau o ka honua ka hele ana aku o na kanaka. Hahai aku na wahine a me na kamalii.

Hikiwawe loa ke kukuluia ana o ke kulanakauhale o Sana Franaciseco, ma ke kahakai o ka moana Pacifica.

Puuluulu ka holo ana o kanaka i keia kulanakauhale, mai na mokuaina a pau o America Huipuia aku; a mai na aina o Europa, a mai Kina aku no hoi. Ua kukuluia na hale; hoomoe ia na alanui; a, emoole, e ku ana ka ke kulanakauhale nui ma ke kapakai komohana o America.

Aole o ke gula wale no ka mea i ike ia

I kinohi owai na kamaaina ma ka Mauna Pohaku? Mahea kahi i lono mua ia'i no ke gula? Owai ke kulanakauhale nui ma ke kahakai o ka Moana Pacifica? Mai hea mai na kanaka o keia kulanakauhale?

ma ua aina nei. Nani maoli ka hiohiona o ka aina, me ona mau awawa oluolu, na kuahiwi me na ululaau paina, na muliwai nui a me na kahawai liilii. Malaila, i ulu ae ai na kumu laau pookela o ke kiekie ma ka honua nei, he mau anana he kanahiku ke kiekie o kekahi. He oi ka mahanahana o keia aoao o ka aina i ko ke kahakai hikina.

He mau mokuaina o Califonia, Nevada, a me Oregona no America Huipuia. He nui ka poe e hele ana i keia mau mokuaina; kekahi poe no ke kalepa, a o kekahi poe hoi no ka eli gula, kala, a me na waiwai e ae o ka honua; a o kekahi poe hoi e imi ana i home hou no lakou.

Ma keia mau mokuaina, he momona loa ka lepo o ka aina, a nui ka hoohua ana mai o na hua o ka honua, a he makepono no hoi ke kumukuai o ka aina. Nolaila, ke piha mai nei keia mau mokuaina me kanaka mai na aupuni a pau o Europa, i haalele aku i ko lakou one hanau no ka haiki o ka noho ana, me ka manao e hoopomaikai ia lakou iho ma ka aina hou.

Iloko o keia mau makahiki i kaa hope ae nei ua hoomoe ia ke alanui hao, mai ke kapakai Atelanica a hiki i ke kapakai Pacifica; a ehiku wale no la i hoohala ia ke ee maluna o na kaa-alanui-hao ma Sana Franaciseco a ku ma Nu Yoka. He mau tausani mile ke kaawale mawaena o keia mau kulanakauhale elua. He hana kupanaha loa keia a ka lahui naauao o America Huipuia i hana'i.

Ua lohe nui oukou, a ua ike maka no hoi kekahi i ka poe Moremona. Aia ke kulanakauhale o keia poe ma ke kapa o ka Loko Paakai, ma ka panalaau o Uta. O Salt Lake City kona inoa. Malaila i noho ai ke poo o ka hoomana Moremona.

O ka panalaau o Colorado ke kikowaena o ka aina gula ma na Mauna Pohaku. O Denevera Citi ke capitala.

Eia na inoa o na panalaau o America Huipuia, o Dacota, Inidiana, Nu Mesico, Colorado, Waiomina, Monatana, Idaho, Wasinetona, Uta, a me Arizona.

Mamuli e lilo ana lakou i mau mokuaina no America Huipuia, aia a lawa kupono na kanaka, a ae mai hoi na Hale Ahaolelo o ke Aupuni.

NA NINAU PALAPALA AINA.

Owai na mokuaina ma ke komohana o ka muliwai o Misisipi?

Owai na panalaau?

Pehea ka moe ana o na Mauna Pohaku?

Aia mahea na mauna Siera Nevada?

Na mauna o Kahakai?

Owai na mokuaina ma ke kahakai Pacifica?

Owai ka panalaau ma ka akau o Oregona?

Owai ka muliwai nui e kahe ana ma ke komohana, a iloko o ka moana Pacifica?

Aia mahea ka muliwai o Misouri?

Aia mahea ka muliwai o Arekanasa?

Aia mahea o Sana Franaciseco?

HAAWINA XXXIV.

NO KA PAE-AINA O HAWAII.

Eia ko kakou Pae-aina o Hawaii mawaena o ka Moana Pacifica, a ma ka akau aku o ka poaiwaena. Ke waiho nei na mokupuni ma ke alanui moana, kahi i hele ai na moku mai America a i Kina, a mai

Pehea ka helehelena o ka aina? E hai mai no ke alanui hao. Owai ke kulanakauhale nui o ka poe Moremona?

Aia mahea ka Paemoku Hawaii?

Sidane hoi a i Sana Franaciseco; a ma ia hele ana, ua kipa mai kekahi o lakou i ko kakou mau awa ku moku.

Ma na makahiki mua o keia ceneturia, ua hoohuiia na mokupuni a pau o keia pae-moku malalo o ka Moi hookahi, o Kamehameha I. Mai ia manawa mai a hiki i keia wa, ua puka mai keia lahui mai ka pouli o ka naaupo, a iloko o ka malamalama o ka naauao. He kulana ko kakou aupuni mawaena o na aupuni naauao o ka honua nei.

He umikumamalua mau mokupuni ko keia pae-moku, a ua hoonohoia ma na papa elua; o na mokupuni i nohoia e kanaka, a me na mokupuni i kupono ole no ka noho ana o kanaka.

Eia na inoa o na mokupuni ma ka papa mua, o Hawaii, Maui, Oahu, Kauai, Molokai, Lanai a me Niihau.

Eia na inoa o na mokupuni ma ka papa elua, Kahoolawe, Molokini, Lehua, Kaula, a me Nihoa.

Aole nui ka waiwai o keia mau mokupuni o ka papa elua. He neoneo a panoa loa ka ili o ka aina; he mau aina pohaku wale no, a he uuku loa no hoi.

Mamua aku nei, ua hooliloia o Kahoolawe i wahi e hoopaa'i i na lawehala i hoahewaia ma na kanawai; aka, i keia wa, ua lilo ia i aina hanai hipa me na kao. O na kahu hanai o na pu-a kao wale no na kanaka e noho ana malaila.

Eia na inoa o na Kai mawaena o na mokupuni.

1. Kai o Alenuihaha, mawaena o Hawaii a me Maui; 2. Kai o Alalakeiki, mawaena o Kahoolawe me Honuaula ma Maui; 3. Kai o Naeheehe, mawaena o Lahaina me Lanai; 4. Kai o Kealaikahiki, mawaena o Lanai me Kahoolawe; 5. Kai o Pailolo, mawaena o Maui a me Molokai; 6. Kai Auau, mawaena o Molokai a me Lanai; 7. Kai o Kalohi, mawaena o Lanai a me ka Laeokalaau ma Molokai; 8. Kai o Kaiwi, mawaena o Molokai me Oahu; 9. Kai o Kaieiewaho, mawaena o Oahu a me Kauai; 10. Kai o Kaulakahi, mawaena o Kauai a me Niihau.

O Honolulu, ma Oahu, ke capitala o ke Aupuni. Malaila i kukuluia'i na hale aupuni, ka hale dute, hale hookolokolo, a me ka hale o na oihana o ke aupuni.

Ma Honolulu i kipa nui mai ai na moku mai na aina e mai. He maikai ko laila awa me kona mau uapo akea, no ka hoolei ana a me ka hoouka ana i na ukana.

Mai nei aku, ka hooiliia ana o na waiwai kuloko o ka aina, a i na aina haole. O ke ko, molakeke, raiki, ili holoholona, huluhipa, kopé, a me ka pepeiao laau kekahi o keia mau waiwai.

Nui no hoi ka waiwai o na aina e, i laweia mai ma na moku, a hookomoia ma na halekuai o nei, a hoolahaia 'ku mai Hawaii a Niihau.

Aohe kulanakauhale nui ma keia paeaina. O Hilo, Wailuku, Lahaina, a me Koloa, na kauhale nunui iki o ka aina.

O ka mahiai, ka hanai holoholona, a me ke kalepa, na hana nui a na kanaka o keia mau mokupuni. Nui na mahina ko i kanuia, a oia ka waiwai nui kuloko o ka aina.

I nahea ka hui ana o lakou malalo o ke 'lii hookahi? Ehia mokupuni ma ka paemoku? Ehia papa o keia paemoku? E hai mai i na inoa o na mokupuni ma na papa elua. Owai na inoa o na kai mawaena o na mokupuni? Owai ke capitala o ke aupuni? E hai mai no na mea i oleloia no Honolulu? Owai kekahi mau waiwai kuloko i hooiliia 'ku i na aina e? Owai kekahi mau kauhale o Hawaii nei? Heaha na oihana lawelawe o na kamaaina?

He poe lawaia no hoi kekahi; aka, aole ia he waiwai i hooiliia i na aina e,—he ai no na kamaaina wale no.

He mau kula hanai holoholona kekahi, a ua paapu loa ka aina i na lio, bipi, hipa, a me na kao.

He oluolu ke kau o ka aina; aole i wela loa. Ua hoohua wale mai ka lepo o ka honua i na hua o ka aina i kupono no ka ai, a nolaila mai ke ano malauea o kekahi o na kamaaina paha; aka nae, he poe hana ka hapa nui o ko Hawaii ponoi, ke loaa ia lakou ke kumu kupono no ka hooikaika ana.

No ka haiki loa o kona ili ua nele ka aina i na ululaau me na muliwai nui e like me ko America. Aia ma Hawaii, Maui, a me Kauai na ululaau, a me na kahawai mahuahua o ka pae-moku.

He mau aina pele na mokupuni o kakou, a he mau aina kuahiwi no hoi. O Mauna Kea, Mauna Loa, a me Haleakala na kuahiwi kaulana loa. O Kilauea ka lua pele nui loa o ka honua nei, kahi e a mau nei o na ahi: aia ia ma ka aoao o Mauna Loa. Maluna o ka piko oia mauna, ua ikeia ka lua pele o Mokuaweoweo. Ua emi kona nui i ko Kilauea. O ka lua pele o Haleakala ka lua pele pookela o ka nui ma ka honua. He eiwa mile kona anawaena.

O ke koa, kamani, ohia, mamane, kukui, a me ka neneleau, kekahi o na laau waiwai e ulu nei ma na ululaau o ke kuahiwi.

Mamua aku nei, he nui wale ka iliahi i ulu ma kuahiwi; a oia ka laau i imi nui ia no kona aala, a kuai ia'ku me na moku o na aina e i holo mai i Hawaii.

Pehea ke kau o ka aina? Ma na mokupuni hea na ululaau a me na kahawai nunui o ka pae-moku? Owai na kuahiwi kaulana? Owai ka inoa o kekahi o na laau o kuahiwi?

O ke kou no hoi kekahi o na kumu laau waiwai; aka, ua emi mai ka nui o ia mau kumu laau i keia manawa, a kakaikahi loa ka ike ana.

O ka niu, puhala, ulu, a me ka hau, na kumu laau waiwai loa o na kahakai; a me ia mau laau i pau ai ka hemahema o na hale i kukuluia ma na kuaaina.

He aupuni alii hanauna ke aupuni o kakou. O Lunalilo ka Moi i keia manawa. Ua kukuluia ke aupuni maluna o ka olelo kaulana a ka Moi Kamehameha III—UA MAU KE EA O KA AINA I KA PONO, a maluna no hoi o ke Kumukanawai; a ua hookoia na mana a pau o ke aupuni, mamuli o na kanawai.

Ekolu mau mana kau kanawai:—o ka Moi, na 'Lii. a me ka Poe i Kohoia e na makaainana. Hookahi hoi Ahaolelo, kahi i kuka pu ai na Lunamakaainana me na 'Lii. Ua kaheaia ka Ahaolelo, e halawai ma kela a me keia lua makahiki.

O na poo o na Oihana Aupuni, oia no ka Lunakanawai o ka Aha Kiekie, ke Kuhina o na Aina e, Kuhina Kalaiaina, Kuhina Waiwai, Loio Kuhina, a me ka Papa Hoonaauao, aia ko lakou mau keena oihana ma Honolulu.

Ua malama nui ke aupuni i ka Oihana Hoonaauao. A he mau kula kiekie, kuokoa no kekahi.

Ua ae ia na hoomana kristiano a pau e hoomanaia e like me ka manaoio o kanaka. He nui na luakini, a me na hale kula i ike ia mao a maanei o ka aina; a he kakaikahi loa ka poe i ike ole i ka heluhelu buke, a me ke kakaulima.

Owai na laau o kahakai? Heaha ke ano o ke aupuni? Ehia mana kau kanawai? Pehea ka noho ana o ka Ahaolelo? Owai na hoa o na oihana aupuni? Pehea ka oihana hoonaauao? Pehea no na hoomana Kristiano?

KAUAI
NIIHAU
KAULA
OAHU
MOLOKAI
LANAI
MAUI
KAHOOLAWE
HAWAII
HAWAIIAN ISLANDS.
Districts on Oahu
1 Koolauloa
2 Palikoolau
3 Kona
4 Ewa
5 Waianae
6 Waialua
Districts on Maui
1 Kaanapali
2 Kula
3 Honuaula
4 Kahikinui
5 Kaupo
6 Kipahulu
7 Hana
8 Koolau
LEHUA
Waioli
Hapua
Waimea
Koloa
Kawailoa
Waialua
Honolulu
Waikiki
Kaluapapa
Halawa
Lahaina
Waiopuu
Kepuka
Wailuku
Wanalua
Haneoo
Hana
Olowalu
Makena
Kawaihae
Puako
Waimea
Kawaihae
Kawaihae
Kailua
Olaa
Kaawaloa
Kealakekua
Honokua
Kaulanamauna
Waiohinu
Honuapo
Kau
Hilo
Hamakua
Kohala
Kona
Kau
Puna
Mauna Kea
Mauna Loa
Great Crater of Kilauea
Hualalai
Mauna Kala
Waianae
Waialua
Waialua
Waialua

HAAWINA XXXV.

KA PAE-MOKU O HAWAII.

HAWAII.

O Hawaii ka mokupuni nui loa o ko kakou pae-moku nei. Aia ia ma ka hikinahema, a he hookahi haneri mile kona loa; he kanawalu kumamakolu mile ka laula. Ua maheleia keia mokupuni i eono moku, —o Hilo, Puna, Kau, Kona, Kohala, a me Hamakua.

O ka muli loa paha keia o na mokupuni o keia pae-moku, i hanaia e ka pele. Kaulana loa ka mokupuni no na pele, a me na mauna kiekie. O Mauna Kea, Mauna Loa, a me Mauna Hualalai, na mauna kiekie loa; a aia na mauna o Kohala, e hookaawale ana ia Kohala Akau me Kohala Hema.

Eia na inoa o na lae kaulana o Hawaii.

Ma Hilo, o Lae Makahanaloa a me ka Lae o Leleiwi, Lae Kumukahi ma Puna, Lae o Kalae ma Kau, a me ka Lae o Kawili ma Kona Hema.

He maikai kekahi mau alanui ma keia mokupuni, aka, o ka hapanui, he ololi, a he pilikia ka hele ana, no ka nui o na aina i uhiia i ke a pele, i kela a me keia manawa.

O Kona, Kau, a me Puna, na apana aina pele; a he nui ka pilikia me ka lilo o ke dala ma ka hana ana i na alanui malaila. He honua maoli ka aina ma Kohala, Hamakua, a me Hilo. No ka nui o ka ua, a me na awawa, he ino na alanui o Hilo; aka, ke kukulu hou ia nei ke alanui mai ke taona a i Hilo paliku, a he maikai no kekahi hapa.

Ekolu awa kumoku o Hawaii,—o Hilo, Kealakekua, a me Kawaihae. Mamua aku nei, he lehulehu wale na moku okohola i ku mai ma keia mau awa; aka, i keia manawa, he kakaikahi loa ko lakou kipa ana mai.

O Hilo ke capitala o keia mokupuni. Aia keia kauhale ma ka hikina o Hawaii, ma ke kahakai o ke awa o Waiakea.

Nani loa na hiohiona o ka aina e hohola ana ma na aoao o ke taona. O ka helu elua keia mawaena o na kauhale a pau o keia pae-aina. He awa ku moku akea a hohonu ko Hilo. He malu pono no hoi.

Nui na kahawai liilii e kahe ana ma ka apana o Hilo, he kanalima a oi aku ko lakou heluna. Mau ka uliuli o ka aina, no ka haule pinepine ana o ka ua malaila.

O ka mahiai ka hana nui a na kanaka o keia apana. He elima mahina ko, a he nui ke ko paa, a me ka molakeke i hooiliia i Honolulu ma kela a me keia makahiki.

He kalai waa ka hana a kekahi poe. Kaulana keia apana no ka waiwai o kona mau ululaau. O ke kahawai o Wailuku kekahi o na kahawai kaulana o keia apana; a ua makaikai nui ia e na malihini no kona mau wailele nani.

O na wailele o Waianuenue, Peepee, a me Akaka, a me ka Puka o Maui kekahi o na hiohiona nani o ka aina. Ku pali mai na kahakai, a nolaila, aole awa ku moku malaila, o ke awa o Waiakea hookahi wale no. He mau mouo ma na kahakai o na mahiko, kahi i ku ai na moku kialua, no ka hoolei ana a me ka hoouka ana i na ukana.

NO PUNA.

He aina pele o Puna, he papau ka lepo

Pehea ka nui o Hawaii? Ua maheleia ehia moku? Na inoa o na kuahiwi? Na lae? Pehea na alanui? Owai na apana aina pele? Pehea na alanui o Hilo? Owai na awa kumoku o Hawaii?

Owai ke capitala? E hai mai ka olelo no ka apana o Hilo? Heaha na hana o na kamaaina? Owai na wailele kaulana malaila? Pehea ka aina o Puna?

o ka honua; a nolaila, he kupono ole ka hapanui o ka aina no ka hooulu ana i na hua o ka honua.

Mawaena o ke aa i kanu ia'i na kihapai kalo me ka uala. O ka hanai holoholona, lawaia, a me ka ohi pulu na hana nui o na kamaaina.

O ke kuku kapa no hoi kekahi hana nui a na wahine; a he kaulana na kuahiwi o laila no ka nui o ke olona, ka wauke, a me ka pulu e ulu ana. Mamua aku nei, he nui ka pulu i ohiia ma keia moku; aka, i keia manawa, ua emi loa mai.

Kaulana o Puna no na luapele i pio o ke ahi. Paapu na kuahiwi i keia mau lua; he nui kekahi a he uuku kekahi. Ma Kapoho ka hoomaka ana o na lua, a moe lalani aku a hiki i ka lua-pele nui o Kilauea.

He nui no hoi na punawai o ka wai mehana malaila. Ua makaikai nui ia keia mau punawai e na malihini, a he kupono na wai no ka hooluolu ana i kekahi mau ano mai.

He nui na ulu niu o Puna; aka, ke emi nei ma ke kauwahi, no ka emi ana o kahakai, a komo mai ka wai kai ma ka aina, mamuli o ka hoonaueue ana o na olai. Aohe awa ku moku ma keia apana.

Ke waiho nei ka lua-pele kaulana o Kilauea mawaena o na moku o Puna a me Kau. He mau kapuai eha tausani paha kona kiekie maluna o ka ili o ka moana. Eiwa mile ke anapuni o keia lua, a ua mau ke a ana o ko laila ahi; i kekahi manawa, ua mahuahua loa, a i kekahi manawa ua emi mai. Nui ka makaikai ia ana o keia lua e na kanaka o Hawaii pono-i, a me na haole no na aina e mai.

Heaha na oihana a kamaaina? Heaha na laau kaulana o ka ululaau? Heaha kekahi mau mea i kaulana ai o Puna? E hai mai ka olelo no Kilauea.

NO KAU.

Aia keia moku o Hawaii ma ke homohana-hema aku o Puna. He neoneo ka aina o kahakai, a ua uhi paapu ia i ke aa o ka pele. He oluolu ka ama mauka. O ka hanai holoholona, mahiai, a me ka ohi pulu na oihana nui o na kamaaina.

Kaulana o Kau iloko o keia mau makahiki i hala aku nei, no ka nui o na popilikia i kau mai maluna o ka aina, no na olai ikaika. O ka pahu-lepo ma Kapapala, ka hookahe ana o ka pele ma Kahuku, a me ke kai mimiki o ka makahiki 1868, oia na hiohiona weliweli i hookaulana ia'i keia apana ma na wahi a pau o ka honua.

Nui na kanaka i make i keia mau popilikia. O Waiohinu ke kauhale mahuahua o keia moku. Ua kukuluia na hale ma ke kumu o na puu kiekie. He mau mahina ko elua e kokoke ana malaila, a he nui ka oihana ohi-pulu. Nui na bela pulu i hooiliia mai keia apana aku a i Honolulu.

O Kaalualu kahi awa ku moku i malu iki. Malaila ka hoouka ana i ka hapanui o ka waiwai o keia apana e hooiliia ana i Honolulu. O na ili kao me na ili bipi kekahi waiwai nui o Kau.

Aohe kahawai o ka wai kahe o Kau, a me Puna; aka, he mau punawai maikai ma kahakai, e puai mai ana i na wai ono.

NO KONA.

Oia like no o Kona me Kau ma ka neoneo o kona mau kahakai. E aho iki nae na kahakai o Kona, no ka mea, ua ike pinepine ia na ulu niu malaila. Ua mahele-

Aia mahea o Kau? Pehea kona mau kahakai? Heaha ka mea i kaulana ae ai o Kau? Owai ke kauhale nui o Kau? Ehia mahina ko ma keia apana? Owai na awa ku moku? He kahawai wai kahe anei ko Kau? Pehea no na kapakai o Kona?

ia keia moku ma na apana elua,—o Kona Hema a me Kona Akau.

Paapu na kuahiwi o ka aina i na ululaau; a mawaena hoi o lakou ua ikeia na kauhale o kanaka, me na kihapai o na mea ulu; ke kope, awa, uala, kalo, a me na kumu laau alani. Uliuli mau ka aina ma keia mau wahi, a panoa no hoi ma kahakai. Aohe hookahi kahawai ma keia moku; he mau punawai, me na lua wai wale no.

Kaulana o Kona no ka maikai o kona kope, a me ka ono hoi o kona mau hua ai, oia ka alani, hala-kahiki, manako, momona, a pela aku.

Lilo nui na kamaaina ma ka mahi ana i keia mau mea.

O Kaawaloa a me Kailua, na kauhale kaulana o keia mau apana. Ma Kaawaloa kahi i ku ai o ka moku o Kapena Kuke (Lono), a kahi hoi i pepehiia ai oia. O Kailua ke capitala mua o Hawaii, malalo o ka nohoalii ana o Kamehameha I, a malaila no hoi kahi i pae mua mai ai na misionari o ka Euanelio ma Hawaii nei, ma ka makahiki 1820. Ua ikeia malaila ka pa o ka papu a Kamehameha I i hana ai, i mea e hoomalu ai i kona capitala.

I keia wa ke ku helelei nei na paia o na hale o ia wa kahiko. He oluolu loa ke kau o keia moku, ina e noho kanaka mauka; aka, he nui ka wela ma na kahakai.

NO KOHALA.

Aia keia moku ma ke komohana-akau o Hawaii, a ua maheleia e like me ka mahele ana ia Kona.

He panoa loa ka hapanui o ka ili aina ma Kohala Hema, a he nui na aina pele malaila. Ma na kualapa nae o ka mauna, a ma Waimea no hoi, he uliuli ka aina, a he nui ka ua malaila.

He mau kahawai liilii mauka ma Waimea; aole nae i hiki aku ka wai ma kahakai. Kaulana loa ke kahakai o Kohala Hema, no ka nui o ka aina i hanaia e ke a pele. Nalowale iho nei ka loko i-a kaulana o Kiholo i ka pele, a pau pu kekahi mau kauhale mamuli o ia mea hookahi no. Ua kahe ke a-pele iloko o ke kai, a ua lilo kekahi hapa o ka ili o ke kai i ili aina. Kaulana no hoi ke kai o keia mau wahi, no ka pa ikaika ana o na makani Waikoloa i kekahi manawa.

O Kawaihae ke kuono kahi i ku mau ai na moku e kii mau ana i ka uala, na bipi, hipa, a me na puaa, a lawe aku i Honolulu, i ai na ko laila poe.

Kaulana o Waimea no ka oluolu o kona kau, e hooikaika ana i na kino palupalu a ka poe mai i hele ilaila e imi i ke ola kino.

O ka hanai holoholona, mahi ko, a mahiai no hoi, ka hana nui a ko Kohala mau kamaaina. He poe lawaia no hoi kekahi.

Kaulana o Kohala Akau no kona mau pa mahi ko, a me ka maikai o ka helehelena o ka aina. He apana uliuli keia; koe nae kekaki hapa o kona kahakai. O Mahukona ke awa ku moku o keia apana. He ikaika ka nou ana o ka makani ma keia kahakai no ka hapa nui o na la o ka makahiki.

He mau kahawai ma na awawa o Kohala Akau, e kahe loa ana a hiki i ka mo-

Na kuahiwi? Heaha ka mea i kaulana ai o Kona? Owai na kauhale o Kona? Owai ke capitala mua o Hawaii? Mahea kahi i pae mua mai ai na misionari ma Hawaii nei? I ka makahiki hea? Heaha hou kekahi mea ma Kailua? E hai mai no Kohala Hema.

Kaulana o Kohala Hema no ke aha? Heaha kekahi makani kaulana? Owai ke kuono nui o Kohala? Pehea no Waimea? Heaha na oihana o na kamaaina o Kohala? E hai mai no Kohala Akau.

ana. Ma ia mau awawa ua kanu nui na kanaka i ke kalo, i ai na na kanaka, a no na paahana hoi o na mahina ko.

NO HAMAKUA.

He moku hanai holoholona keia. He uliuli ka aina, a hiki loa aku i ke kae o na pali o kahakai.

Kaulana keia apana no na awawa nui a hohonu o Waipio a me Waimanu. Nui loa ka ai i kahuia ma keia mau awawa, a hooiliia maluna o na waapa a me na kialua liilii. I na moku e ae o Hawaii kahi i lawe ia aku ai o ka ai.

O keia mau awawa na hale papaa o ka mokupuni; aia no a he wi ma na wahi e ae, alaila, mai keia mau awawa aku ka hoolakoia ana i ka nele o ia mau wahi.

Nui na malihini i makaikai i ka awawa o Waipio, no ka nani o na hiohiona o ka aina. He mea oluolu loa i na maka, ke ku ma ka pali a nana iho ilalo i ka aina papa o ka awawa, me kona muliwai e kahe kekee ana mawaena o na mahinaai uliuli, me na holoholona e hanai ana ma na wahi malaelae mawaena o na loi, a me na wailele o na pali, e haawi ana i ko lakou mau wai kakahe e hui aku me ke kahawai nui.

HAAWINA XXXVI.

NO MAUI.

Aia o Maui ma ke komohana akau aku o Hawaii. Na ke Kai o Alenuihaha i hookaawale ia laua, a he kanakolu mile ka laula o ia kowa. Ma kona inoa ua hoike ia ke ano o ke kowa.

O Maui ka lua o na mokupuni o keia paemoku, ma kona nui; he kanalima mile kona loa, a he iwakaluakumamawalu mile ka laula. Mamua loa aku nei, he mau mokupuni kaawale loa paha o Maui Hikina a me Maui Komohana, me ke kowa iwaena o laua; aka, ua lilo ke kowa i puali, o Kamaomao ka inoa.

O Haleakala ka mauna kaulana loa o Maui Hikina, he umi tausani kapuai ke kiekie, a he lua nui loa ma ka piko mauna.

He pae mauna wale no ka aina o Maui Komohana, me kekahi aina haahaa, ololi, ma kahakai a puni. O Eeka, Kahili, a me Lihau na inoa o kekahi mau kuahiwi.

O Lahaina ke awa ku moku o Maui. He mau awa e ae no hoi kekahi no na moku holo pili aina,—o Kahului, Maalaea, Makena, Kauwiki, a me Maliko, kekahi o ia mau awa.

O Lae o Nanualele ma Hana, a o Pohakueaea ma Honuaulu, Lae o Lele ma Lahaina, Lae o Kekaa me Kunounou ma Kaanapali, na lae kaulana o Maui.

He oluolu ke kau o keia mokupuni, a he nani no hoi ka helehelena o ka aina, ma ka hapanui o na wahi, aka, ma ke kau wahi he aina neoneo, he waoakua.

O ke koa, ka mamane, ka ohia, a me ke kukui, na laau waiwai o ke kuahiwi. Ma na aoao wale no o Haleakala na ululaau akea.

He maikai na alanui o na apana o Lahaina, Wailuku a me Makawao; he hiki no i na kaa ke hele, aka, ma ka apana o Hamakualoa, hoomaka mai ka pilikia o ke alanui a hala mai o Koolau, Hana, Kipahulu, a me Kaupo, a hiki loa aku i Honuaula.

Ua maheleia o Maui i na moku he umi,

He moku aha o Hamakua? Heaha kona kumu i kaulana ai? E hai mai no ka awawa o Waipio? Aia mahea o Maui? E hai mai i na olelo no Maui.

Pehea no Haleakala? Pehea no Maui Komohana? Owai na awa ku moku o Maui? Na lae? Pehea ke kau o ka aina? Owai na laau o ka ululaau? Pehea na alanui?

na kalana elua, a me na ahupuaa ehiku. Aole paha kakou e makaikai ana ma keia mau mahele a pau i keia wa; aka, ma na mahele o na apana kula kakou e makaikai ai.

APANA O LAHAINA.

Ma keia hoike ana, ua helu ia ka aina e waiho ana mai Ukumehame a hiki aku i Kahakuloa, ma ka apana o Lahaina. Aia keia apana ma Maui Komohana, a he aina kuahiwi ka hapanui. He mau awawa nui nae malaila; o Ukumehame a me Olowalu ma ka aoao hema, a o Honokohau me Kahakuloa ma ka aoao akau.

He wela loa ke kahakai mai Ukumehame a hiki i Kekaa, no ka huli ana o ka aina i ka hema, a pa pono ole mai ka makani, no ke kiekie o na mauna.

O ke taona o Lahaina ke capitala o Maui; he taona kaulana keia mamua iho nei, aka, i keia wa, ua emi mai, a o ka ha ia o na taona nui o Hawaii nei.

He awa ku moku kona, aka, o na moku holo pili aina wale no ka i ku malaila i keia wa.

Ma Lahaina kahi i akoakoa ai ka Ahaolelo Kau Kanawai mua o ko Hawaii nei Pae Aina, ma ka makahiki 1841.

He oluolu ke kau o keia kauhale ma ke kakahiaka nui, a ma ke ahiahi, aka, he wela loa mawaena o ka la. O ka mahi ko ka hana nui o na kamaaina.

Mauka o Lahaina, ua ikeia ke kahua o ke Kulanui kaulana o Lahainaluna. He oluolu keia wahi, a he nani no hoi na hiohiona o ka aina i ikeia mai na lanai o na hale malaila. E hohola ana imua o ke alo ka malino o ke Kai Auau, me ke kauhale o Lahaina ma kahakai.

E waiho ana na mokupuni o Molokini, Kahoolawe, Lanai, a me Molokai ma ka ili o ka moana; a ma ka la lailai, ua ikeia na piko o na mauna o Hawaii, ma kahi mamao loa aku.

NO WAILUKU.

Malalo iho o keia inoa, ua heluia ka aina e waiho ana mai Waihee a hiki i Waikapu, a ua huipu mai ka apana o Honuaula.

Ma ke taona o Wailuku ua heluia o Waihee, Waiehu, Wailuku, a me Waikapu, a o kona inoa kaulana i keia wa, oia no Na Wai Eha.

O Wailuku ke kolu o na taona nui o ko Hawaii Paeaina. Ua makaala ko laila poe ma ka imi ana i waiwai no lakou, mamuli o ke kanu ana i ke ko. Eha mau pa wili ko nui malaila, a he wili ko nui no hoi ma Ulupalakua.

Nani maoli na awawa o Wailuku. Kaulana loa no ka awawa o Iao ma ke kua aku o ke kauhale. O keia aina o Na Wai Eha, he kahua kaua ia i ka wa o Kamehameha I., a ua nui wale na kanaka i make ma ia hoouka kaua ana.

He aina panoa, piha i na puu one, ka puali o Kamaomao, e hoohui ana i na Maui elua. He kau oluolu ko Wailuku, aole i wela loa e like me ko Lahaina. He mau kahakai oluolu ole nae na kahakai e moe ana mai ke kuono o Maalaea a hiki i na kahakai o Honuaula, he one, a he pokaku wale no.

NO MAKAWAO.

Ua heluia o Kula, Hamakuapoko, a me

Ua maheleia o Maui pehea? Owai na aina i heluia ma ka inoa o Lahaina? Pehea ke kau o ka aina? E hai mai no Lahaina. Aia mahea o Lahainaluna? Heaha malaila?

Mai hea a hea ka heluia ana o Wailuku? E hai mai no ke kauhale o Wailuku? No ka awawa o Wailuku? Owai na aina i heluia ma ka inoa o Makawao?

Hamakualoa malalo o keia inoa. He aina kahakai o Hamakuapoko, he aina uuku, a ua lilo ka hapanui i na hui wili ko. Pela no hoi me Hamakualoa.

He aina kuahiwi nae o Hamakualoa, me na helehelena aina i oluolu ai ka maka ma ka nana ana. Paapu na kahawai me na wai e kahe walaau ana, a haule aku iloko o ka moana mai na pali kahakai aku.

Kaulana o Makawao mamua aku nei no ka oihana mahiai huita; a o Kula hoi, no na uala maikai o laila. I keia wa, ua pau ke kanu ana o ka huita ma Makawao, a ua lilo nui na kamaaina ma ke kanu ana i ke ko. Ke mau nei no ke kanu ia ana o na uala ma Kula e kekahi poe, a o kekahi poe no hoi ke kanu nei i ke kurina, aka, o ka hana nui a ko Kula poe, oia ka hanai holoholona.

He oluolu loa ke kau o Makawao, no kona kiekie maluna aku o ka ili o ka moana. Aohe kahawai o ka wai kahe ma Makawao a me Kula.

NO HANA.

Ma keia inoa ua heluia ka aina a pau o Maui Hikina, mai Hamakualoa a hiki i Honuaula. He aina pali loa keia, mai ka hoomaka ana o Koolau a hiki i Mokulau ma Kaupo.

O ka helu akahi paha keia o na apana o Hawaii nei i piha loa ka aina me na awawa a me na kahawai. He pilikia ka hele ana ma ke alanui ke nui mai ka ua, a piha mai na kahawai i ka wai. Uliuli loa no ka aina, a ku pali mai na kapa kahakai. Ua uhiia ka hapanui o ka ili aina i na ululaau pouli, a hiki maluna loa o ka mauna.

Ma na awawa, a me na kualapa, kahi i noho nui ai o na kanaka. O ka mahiai ka hana nui o keia poe. Nui ka waiwai i loaa ia lakou ma ke kanu ana i ka baka, ka awa, uala a me ke kalo. He mahina ko no hoi ma Hana.

O Kauwiki ka inoa o ke awa ku moku malaila.

He aina neoneo a panoa hoi o Kahikinui. Mehameha loa ke kamahele, ke hele oia hookahi wale no ma ke alanui o ka waoakua e moe ana mawaena o Kaupo a me Honuaula.

Ua uhiia ka aina o kahakai ma ia wahi i ke aa o ka pele, i kahe mai, mai ka mauna o Haleakala mai, ma ka wa kahiko loa. He alanui kekahi e pii ana ma ka mauna mai Kaupo a iloko o ka lua nui o Haleakala, a pii ma na aoao o ua lua la, a haule aku ma kela aoao o ka mauna, ma ka apana o Makawao.

NO LANAI.

Aia ka Mokupuni o Lanai ma ke komohana aku o Maui, a na ke Kai o Naeheehe e hookaawale ia laua.

I kekahi manawa, ku hewa mai ka nou ana o ka makani ma keia kai, a kahuli na waa, a me na waapa, a pilikia ka poe e holo ana mawaena o na mokupuni.

He mokupuni liilii o Lanai, he iwakalua kumamakolu mile kona loa, a he eiwa mile kona laula.

O na Lae o Kaena, Kamaiki, a me Kaea, na lae oi o keia mokupuni. Aohe wai kahe ma na kahawai; he mau punawai mauka, a he wai kai ko kahakai. He panoa loa ka hapa komohana o ka aina.

Heaha ke kumu i kaulana ai o Makawao mamua iho nei? Pehea i keia wa? Pehea ke kau o ka aina? Owai na aina i heluia ma ka inoa o Hana? E hoike mai no Hana.

Owai kona awa ku moku? Pehea no Kahikinui? Pehea no Lanai? Owai kona mau lae? Owai kona mau moku aina?

Ekolu mau moku aina ma ka mahele ana, o Kaa, Kaunolu, a me Kaohai.

He uuku ka poe e noho ana ma keia mokupuni, a o ka hanai holoholona, a me ka lawaia, na oihana nui a na kamaaina.

Kaulana keia mokupuni mamua aku nei, no ka waeia ana e ka poe Moremona i wahi pono-i no lakou, kahi i hiki ai ia lakou ke malama i ko lakou hoomana.

Nui na ipu ala i hoouluia maanei, a me na palahu i hanaiia, a lawe ia i Lahaina, a i Honolulu no hoi. O ka huluhipa, na ili kao me ka nanahu kekahi o na kumu waiwai no na kanaka. He oluolu ka noho ana mauka ma ke kuahiwi, aka, he wela loa ma kahakai. Ku pali mai na kahakai ma ka aoao komohana o ka mokupuni.

NO KAHOOLAWE.

He mokupuni panoa loa keia. He kula hanai hipa, a hanai kao wale no. Aole noho na kanaka malaila, he hele aku ilaila no ka lawaia, a no ka hanai holoholona wale no.

He umikumamakahi a me ka hapalua mile kona loa, a he eono mile wale no kona laula. O ka Lae o Kealaikahiki ka lae oi o Kahoolawe.

He mokupuni liilii loa o Molokini, aia mawaena o Kahoolawe a me Maui Hikina, aohe ona waiwai.

NO MOLOKAI.

He mokupuni loihi a ololi o Molokai, aia ma ke komohana akau o Maui, a ua hookaawaleia mai Maui aku i ke Kai o Pailolo.

He kanakolukumamaono mile kona loa, a he ehiku mile kona laula. Ua maheleia o Molokai i ekolu moku, o Kona, Koolau, a me Kaluakoi. O Olokui ka inoa o ke kuahiwi kiekie, a o Lae o Kapuupoi, a me ka Lae o Kalaau ma Kaluakoi, na lae oi o Molokai.

He aina ua o Koolau, he aina awawa, a he kiekie loa na pali ku kahakai. Kaulana keia aina no ke kiekie o na pali, kahi i hele ae ai na kamaaina o Koolau a hiki i Kona. Ina nui ka ua, alaila, pilikia loa ke alanui.

Ma kekahi mau mahina o ka makahiki, he kaikoo loa ma kahakai, a pilikia ka hoouka ana o ka ukana ma na waapa. O ke kanu, a me ke kahu ai, ka hana nui a ko Koolau poe kamaaina. O Halawa, Wailau a me Pelekunu, na awawa kaulana no ka nui o ka ai.

He holoholo pinepine na waapa mai keia mau awawa aku a i Lahaina, Kahului, a me Kona o Molokai, a me Lanai no hoi.

Kamahao na helehelena o na kuahiwi o Koolau, e ku pali ana ma ka moana. Popoi mai na ale kuehuehu o ka moana ma na kae o ka pali, a ua kaulei ia ka wekiu pali i ka lei keokeo o na ao.

Aia ma Kalawao ka halemai a ke Aupuni i kukulu ai no na mai lepera, i kapaia he mai pake. He lua-pele no hoi ma Kalaupapa nana i kiola mai i ka aina papa o Kalaupapa, a i keia wa ua piha i ka wai.

O ka mahiai, lawaia, a me ka hanai holoholona, ka hana nui a ko Kona mau kamaaina. He oluolu loa ke kau o keia aina, mai Halawa a hiki aku i Kamalo, a malalo aku, he wela a he panoa ka aina ma kahakai.

Pehea ka hapanui o ka aina? Kaulana o Lanai no ke aha? Owai kona mau kumu waiwai? E hai mai no Kahoolawe, Pehea ka nui o Molokai? Owai kona mau moku?

Kaulana ia no ke aha? Owai kona mau awawa kaulana? Pehea no Kalawao? Owai na kumu waiwai? Pehea ke kau o ka aina?

He nui loa na kanaka ma Molokai ma na makahiki i kaa hope ae nei; aka, i keia wa, ua emi loa mai:—ua make kekahi poe, a ua haalele kekahi poe i ke one hanau o ka hapanui o lakou, a hele aku i Oahu, a ma na wahi e ae no hoi, kahi e loaa ai ka hana.

He aina oluolu o Kalae, aia mauka ma na kuahiwi. Kaulana o Molokai no kona mau kai lawaia, a me kona mau loko ia nui maloko ae o ke kua-nalu.

O Pukoo a me Kaunakakai na awa ku moku no na moku holo pili aina. He nui ka paakai i hanaia ma kahakai, mai Kawela a Palaau. He uuku loa na wai kahe ma Kona; aka, ua mahuahua no ma Koolau; a he mea oluolu loa i ka maka o ka malihini e holo ana ma ka moana kokoke i keia wahi, ke nana aku i na wailele keokeo mawaena o ka uliuli o na pali.

HAAWINA XXXVII.

NO OAHU, KAUAI, ME NIIHAU.

NO OAHU.

Oiai, o Oahu ke kolu wale no o na mokupuni o keia pae-moku, ma kona nui, oia nae ka mua ma ke aupuni; no ka mea, malaila kahi i noho ai ka Moi, a me na poo o na oihana aupuni.

He kanaha-kumamalua a me ka hapalua mile ka loa o Oahu, a he iwakalua-kumamaono a me ka hapalua mile kona laula. Ua kekee loa na kapa kahakai o ka mokupuni. O Konahuanui a me Kaala, na kuahiwi kiekie loa o Oahu; a o Puowaina hoi a me Leahi, na puu kaulana.

O Kou ma Honolulu ke awa kumoku kaulana; a he mau awa e ae no hoi no na moku liilii holo pili aina.

Eia na Lae kaulana o Oahu, o ka Lae o Leahi ma Kona, Lae o Kalaeloa ma Ewa, Lae o Kaena ma Waianae, Lae o Kahuku ma Koolauloa, Lae o Makapuu ma Koolaupoko.

Ua maheleia o Oahu ma keia mau mokuaina,—o Kona, o Ewa, o Waianae, o Waialua, o Koolauloa, a me Koolaupoko.

He oluolu ke kau o ka aina, a he momona no hoi ka lepo o ka hapanui, e kupono ana no ka mahiai. O ka mahiai, lawaia, hanai holoholona, a me ke kalepa waiwai, oia na oihana nui e lawelawe ia nei e na kamaaina.

He maikai na alanui o Oahu, he hiki no i ke kaa lio ke hele mai Honolulu aku a i Ewa, Waialua, a hala mai o Koolauloa a me Koolaupoko.

NO KONA.

He aina awawa o Kona; aia keia mokuaina ma ke komohana hema o ka mokupuni. O Niu, Palolo, Manoa, Pauoa, Nuuanu, a me Kalihi kekahi o na awawa nui. Aole he nui na kahawai o keia apana, aka he oluolu nae ke kau o na awawa i oleloia maluna, a he uliuli mau ka aina mauka ma ke kuahiwi.

Kaulana keia apana no kona mau kai lawaia. Nui ka ia e maauau-a ia nei ma Honolulu. He wahi oluolu o ka noho ana o Waikiki. Malaila kekahi kahua hale o ka Moi o ke Aupuni; a ua ikeia na hale o na kamaaina, a me na haole, e ku oluolu ana malalo o ka malumalu o na kumu niu.

Pehea ka nui o na kanaka i keia wa? Kaulana o Molokai no keaha? Mahea kahi i hanaia'i ka paakai? Owai na awa ku moku? Ka helu ehia anei o Oahu? Pehea kona nui? Owai kona mau kuahiwi?

Owai kona awa ku moku? Kona mau lae? Kona mau moku? Pehea ke kau? Ka lepo o ka aina? Heaha na oihana a na kamaaina? Pehea na alanui? He aina aha o Kona? Owai kona mau awawa? Heaha kekahi kumu kaulana o keia moku?

Kani oli ae na leo o na manu he lehulehu loa ma na wekiu o na kumu niu, a mawaena hoi o na lau lakou i kukulu ai i ko lakou mau punana.

Pa oluolu mai na makani o ke kuahiwi o Manoa, a ua emi mai ka wela o keia wahi i ko Honolulu kulanakauhale. He nui loa na kanaka e noho ana ma Kona, oiai hoi, malaila ke kikowaena o ke aupuni, oia o Honolulu.

KE KULANAKAUHALE O HONOLULU.

Ua kukulu maikai ia keia kulanakauhale nui, ke capitala hoi o keia pae-moku, ma na kapakai o ke awa o Kou. He nui a maikai na uapo i kukuluia ma keia awa, no na moku o na aina e, a no na moku holo pili aina no hoi kekahi.

Kakaikahi loa ka manawa i ike ole ia na moku o na aina nui o ka honua e pili ana i na uapo o ke taona. Ma kahi kokoke i na uapo, ua kukuluia na hale dute o ke aupuni, a malaila i ukuia na dala no ka ae ia ana e hookomo mai i ka waiwai o na aina haole, maloko o ka pae aina nei. Ma na uapo no hoi i kukuluia'i na hale papaa, no ka waiwai kuloko e hooiliia ana i na aina e.

Mamua iho nei, ua kipa mai ma keia awa na mokumahu mai Sana Franaciseco a me Nu Zilani mai, e halihali mai ana i na eke leta, a me ka waiwai e ae pu kekahi o kela ano keia ano. Na lakou no hoi a me na moku pea i lawe aku i ka waiwai kuloko o ko kakou pae-moku nei, a i na kulanakauhale nui o ka honua nei, i Bosetona, Nu Yoka, Lonedona, Livepula, Hamabuga a pela aku.

Owai ke kikowaena o ke aupuni? Mahea o Honolulu? Aia mahea ka hale dute? Heaha kai ikeia ma na uapo? Pehea no ka laina moku mahu? Ihea aku ka hooiliia 'na o ko kakou waiwai kuloko?

Mamuli o keia kalepa kuwaho o Honolulu, i ulu nui mai ai na oihana kuloko o ka pae aina, e haawi mai ana i ka waiwai, ka mea hoi a na kanaka e ake nui nei e loaa.

Hookahi mokumahu o ke aupuni, o Kilauea, a me na moku kialua a kiakahi hoi he lehulehu wale, nana i halihali mai i keia mau waiwai, e hoahuia nei ma na hale papaa ma Honolulu; a mahope, na na moku haole e lawe aku i na aina haole.

Eia kekahi o na alanui kaulana o ke taona o Honolulu,—o Alanui Moi, Papu, Beritania, Nuuanu, Hotele, Kalepa, a me Moiwahine. Ma ke alanui Moi i kukuluia ai ka hale Moi a me ka hale aupuni hou. Ma na alanui e ae i oleloia maluna, ua ike ia na hale kuai he lehulehu loa, a me na hale paina.

Aia ka hale hotele hou ma alanui Hotele. E moe ana ke alanui o Nuuanu mai ke awa o Honolulu a i ka pali o Nuuanu. He awawa oluolu o ka noho ana, ka awawa o Nuuanu, a maikai ka helehelena o ka aina.

O Manoa, Pauoa, a me Kalihi kekahi o na awawa e pili pono ana i Honolulu, a ua lehulehu na hale, a me na kihapai maikai malaila.

Elima luakini o kela a me keia aoao hoomana ma Honolulu. Aia ka halepaahao nui o ke aupuni, o Kawa kona inoa, ma Kapalama-kai. Malaila kahi i hoopaaia'i, a i hoohanaia'i na lawehala o ke aupuni.

Ma ka hikina aku o Honolulu, e ku ana ke kulanui o ka Punahou. Ma ka nuku o ka awawa o Manoa kona kahua, a he

Owai na inoa o kekahi mau alanui ma Honolulu? Aia mahea ka hale noho a ka moi? Ka hale aupuni hou? Ka hale hotele Hawaii? Owai na awawa e pili pono ana i Honolulu? Ehia luakini hoomana? Aia mahea ka hale paahao? Ke kula o ka Punahou?

wahi oluolu loa no. He mau kulanui e ae ko Honolulu, i malamaia e ke aupuni, oia ke Kula o Kahehuna, Kula o Alanui Papu, a me ke Kula Hoopololei a Hana Lima o Keoneula. Ma keia kula i olelo hope ia nei, ua hoopaa ia na keikikane kolohe, malalo o ka umi-kumamalima makahiki, i hoahewaia ma ke kanawai. He mau kulanui kuokoa no hoi kekahi.

Kaulana o Honolulu no kona mau halemai, oia no ka Halemai Moiwahine, ka Halemai Pupule, a me ka Halemai Lepera. Aia ka Halemai Moiwahine mawaena o kekahi kihapai maikai, mauka o ke Alanui Beritania.

He oluolu loa keia wahi. Aia ka Hale-Pupule, a me ka Halemai Lepera ma Kalihi. Mauka ma ka awawa o Nuuanu i ikeia ka Hale Ilina o na Ohana Moi o Hawaii nei. Ua hoopuniia me ka pa maikai, a ma ke alo ae, e moe ana ma ke kapa alanui, he pa hao nani loa.

Ua alakai ia ka wai o kekahi mau punawai o Nuuanu maloko o na ohe wai hao nu nui, a mai keia mau ohe wai nunui aku, ua hoomoe ia na ohe wai uuku iho ma na alanui a pau o ke taona, a mai keia mau ohe wai uuku iho hoi, ua alakaiia ka wai ma na ohe liilii a iloko o na hale, a me na pa hale a pau o ke taona. A nolaila mai ka uliuli maikai o na ululaau o Honolulu.

Ma na huina o kekahi o na alanui o ke kauhale, ua ikeia na ha wai inu i hanaia mai ka hao a maikai loa; a malaila e kena ai na holoholona, a me na kanaka i ko lakou makewai. Ua kukuluia no hoi na lama maluna o na pou hao ma kekahi mau alanui o ke kulanakauhale, e hoomalamalama ana i ka pouli o ka po.

Ke Kula Hoopololei? Pehea no na halemai? Pehea ka hoolakoia 'na o ka wai inu ma Honolulu? Heaha kai ikeia ma kekahi mau huina alanui o Honolulu?

EWA A ME WAIANAE.

Kaulana o Ewa no kona loko paakai, o Aliapaakai ka inoa. He nui loa ka paakai i hanaia ma Puuloa, ma ke kapa o ke kaikuono malaila, a he mau wahi e ae no hoi kekahi no ka hana ana i ka paakai.

O na ipu haole a me na ipu pu, ka mea i kanu nui ia ma Ewa. He mau kai lawaia waiwai loa no hoi kekahi. Ma na aina kula, mawaena o Ewa a me Waianae, ua hanaiia na holoholona. O ka lawaia, ka hanai holoholona, a me ka mahiai, ka hana nui a ko Waianae poe.

WAIALUA.

Aia keia apana ma ke komohana akau o Oahu. Malaila i hoomaka mai ka uliuli o ka aina o Koolau. He palahalaha ka aina ma kahakai, a malaila kahi i hanai ia'i na pu-a holoholona he nui loa.

He kahawai nunui iki ko Waialua, a ma na kapa o ia kahawai e ku oluolu mai ana na hale o na kamaaina. He kula-hanai no na kaikamahine o ka lahui malaila; a hookahi hoi wiliko. He oluolu maoli ke kau o ka aina.

KOOLAULOA ME KOOLAUPOKO.

O na apana Koolau keia o Oahu. Aia laua ma ka aoao o ka mokupuni e huli ana i ka makani, a nolaila, he oi aku ka oluolu o ke kau malaila mamua o ke kau o Kona.

He mau aina palahalaha, a ololi keia. E ku pali mai ana na kuahiwi, a he mau mile uuku wale no mai ke kae aku o ke kuahiwi, a hiki i ke kahakai. He mau awawa nui nae malaila, e komo loa aku

E hai mai no Ewa me Waianae. Pehea ka olelo no Waialua? No Koolauloa me Koolaupoko?

ana i uka, a ma ia mau awawa, a me na aina o kahakai, i kanuia'i ka raiki, kalo, uala, a me ke ko. Eha, a elima paha mau mahi ko ma keia mau apana. He nui no ka hanai ana i na holoholona malaila, a me ka lawaia kekahi.

NO KAUAI.

Aia o Kauai ma ke komohana akau o keia pae-moku. Ua hookaawaleia keia mokupuni mai Oahu aku i ke Kai o Kaieiewaho, he kanahiku mile ka laula o ia kai.

Ua ane like ka nui o Kauai me Oahu; he kanakolu-kumamahiku mile ka loa o Kauai, a he kanakolu-kumamawalu ka laula.

Eia kekahi mau lae o Kauai,—o Papaenaena me Ukula ma Kona, o Laeokawai, Nininini, me Kapia ma Puna, o ka Lae o Kaunualaweo ma Koolau; o Makuaiki, Kikiopua, a me Kaauhau ma na pali.

He aina uliuli ka hapanui o Kauai; a ua kapaia oia *ke kihapai pua nani* o ko Hawaii pae aina, e na haole i hele mai e makaikai i na mokupuni a pau. He aina kuahiwi no, a me na aina papu akea, e moe ana mawaena o na kuahiwi. O Waialeale ka inoa o ke kuahiwi kiekie o ka mokupuni.

Ua pookela o Kauai ma kona mau kahawai nui. O ka muliwai o Waimea, Hanapepe, Wailua, a me Hanalei, na muliwai nui o keia pae-moku.

He nui no na kahawai e ae o keia mokupuni, no ka mea, he nui ka ua malaila, he uliuli hoi na kuahiwi na lakou i hopu aku i na ao o ka lani, a kaomi iho i ko lakou wai maluna o ka aina.

He oluolu loa ke kau o ka aina, a ulu maikai mai na mea kanu, a me na hua ono o na kumulaau o kela me keia ano.

O ka mahiai, a me ka hanai holoholona na hana nui a na kamaaina. He maikai wale no na alanui o ka mokupuni, e like me ko Oahu, a he hikiwawe ka hele ana o na kamaaina i o a ia nei.

O Koloa a me Hanalei na awa ku moku no na moku mai na aina e mai; a o Anahola, Moloaa, Wahiawa, a me Waimea, kekahi mau awa no na moku holo pili aina. He pali wale no ka aoao komohana o ka mokupuni.

Ua maheleia o Kauai i na moku eono, —o Kona, Puna, Koolau, Halelea, Na Pali, a me Mana. I ka mahele ana o ke aupuni ma na apana kula, ua maheleia ma na inoa, o Lihue, Koloa, Waimea a me Hanalei.

NO LIHUE.

Ma Nawiliwili, ke capitala, ua kukuluia ka hale hookolokolo, a me ka hale paahao no na lawehala o ka mokupuni o Kauai; a malaila i hookoia'i na hana o ke aupuni.

He awa ku moku wale no o Nawiliwili, a kakaikahi na hale i kukuluia malaila. Aia ma Lihue ka hapanui o na hale o na kamaaina. He maikai, a he malaelae ka helehelena o ka aina o Lihue. He aina papu akea, e komo loa ana ma ka aina a hiki aku i na kuahiwi.

He mahina ko malaila, a o ka hana nui no ia o ua apana la o Lihue. Nani maoli ka muliwai o Wailua, me kona mau wailele. O ke ko, ka molakeke, na bipi, a me na lio, ka waiwai nui i hooiliia mai keia apana aku a i Honolulu.

Aia mahea o Kauai? Pehea kona nui? Owai kona mau lae? Pehea ka helehelena o ka aina? Owai na kahawai nunui? Pehea ke kau o ka aina?

Owai na oihana o kamaaina? Na awa ku moku? Pehea ka aoao komohana o ka mokupuni? Owai na moku o Kauai? E hai mai no Nawiliwili. No Lihue.

NO KOLOA.

He apana uuku keia, aka, malaila ke kauhale nui o ka mokupuni, oia o Koloa, o ka alima paha keia o na kauhale o keia pae-moku, ma kona nui. He maikai ke ku ana o na hale ma o a maanei o ka aina. Ekolu mau halepule malaila, a hookahi no hoi wiliko. Nui ka oihana mahiai malaila, a me ka hanai holoholona kekahi. He awawa nui a poopoo ka awawa o Hanapepe; a ma ia awawa, a me na awawa liilii e ae mawaena o Hanapepe a me Koloa, ua kanu nuiia ka raiki.

NO WAIMEA.

Ua kaulana o Waimea no ka hiki mua ana mai o Kapena Cook (Lono) malaila, ma ka makahiki 1778, a no ka mea hoi, aia malaila ke ku nei ka papu kaua mua loa o Hawaii nei, i kukuluia e kekahi poe Rusia, ma ka wa kahiko. Aia ua papu la ma ka nuku o ka muliwai o Waimea, maluna o ka puu.

He awawa akea, a nani keia awawa o Waimea; a mawaena o ka awawa ke kokolo nei ka wai o ka muliwai nui loa o Hawaii nei. Ma keia awawa ka hapanui o ka oihana mahiai o na kamaaina. Ua kanu lakou i ke kalo a me ka raiki malaila.

Nui ka raiki i ikeia e ulu ana. O ke koena o keia apana, ua lilo ma ka hanai ana i na holoholona, na hipa, a me na bipi. Ua panoa ka aina ma kahakai, momona nae ka lepo ke kipuluia i ka wai. He uliuli loa na kualapa a me na kuahiwi.

No Koloa. Ua kaulana o Waimea no keaha? E hai mai no ka awawa o Waimea.

NO HANALEI.

Ma Hanalei pono-i he awawa uliuli loa, he pa wiliko malaila, a ma Waipa no hoi kekahi. Nani loa na helehelena o ka awawa o Hanalei a me Waioli. He ololi ka aina palahalaha ma kapakahakai, alaila, ku pali mai na mauna uliuli me ko lakou mau lei olinolino o na ao o ka lewa. Nui no hoi na kahawai liilii, a hookahi kahawai nui, oia o Hanalei. Mai ka awawa o Hanalei a hiki i Lihue, he nui ka aina palahalaha i mokumokuia i na kahawai, a ua ane like me ka aina o Hamakua, Hawaii. He aina hanai holoholona keia, a ma na awawa ua kanuia ke kalo me ka raiki.

NO NIIHAU.

Aia keia mokupuni ma ke komohana hema o Kauai. He iwakalua-kumamakolu mile ka loa, a he ewalu mile ka laula. Ua maheleia o Niihau ma na apana ekolu, o Kona, Koolau, a me Kii.

Hookahi hapa o keia mokupuni he aina kuahiwi, a o kekahi hapa hoi, he aina haahaa a palahalaha. O ka Lae o Kawaihoa ka lae kaulana. Aohe kahawai ma keia mokupuni, he wai mapuna wale no. Ua lilo keia mokupuni i ke kuaiia e kekahi ohana haole; aka, ke waiho nei oia malalo o ka hoomalu aupuni ana o ka Moi. Nui loa na hipa i hanai ia malaila. He mau mokupuni liilii, pohaku wale no, o Lehua, Kaula, a me Nihoa, aohe kanaka e noho ana malaila.

Pehea ka hoike no Hanalei? No Niihau? No Lehua, Kaula, a me Nihoa?

NA NINAU HOILIILI NO NA PALAPALA AINA.

HAAWINA I.

Owai na inoa o na mahele aina nui?

Owai na inoa o na moana?

Owai ka mahele aina nui loa?

Owai ka mahele aina uuku loa?

Owai ka moana nui loa? Mawaena o na aina hea ua moana la?

Na moana hea la e hoopuni ana i na welau?

Owai na kaikuono o ka Moana Pacifica? O ka Moana Atelanica? O ka Moana Inidiana?

Owai na moanawai o ka honua nei? Aia mahea lakou?

Owai na muliwai nui loa o America Akau? O America Hema? O Asia? O Europa?

Aia mahea ka muliwai o Nile? Ka Nigera? Ke Tamesa? Ka Rine? E kahe ana ka Volaga iloko o ke kai hea?

Owai na lalani mauna ma kela a ma keia mahele aina nui?

Owai ka pae-moku nui e pili ana i Europa? Owai ma ka hikina hema o Asia? Owai hoi ma ka hikina hema o America Akau?

Aia mahea ka pae-moku o Hawaii nei?

Aia mahea o Gerinalana? Nufounelana? Auseteralia?

Owai ke kaikuono nui ma ka hema o America Akau?

Owai na aina nui o Asia? O Europa?

Owai na kulanakauhale nui o America Akau? O Europa? O Asia? Owai na mahele aina nui ekolu ma ka akau?

Ka hapa hea o America Akau i oi aku o ka wela? Ka hapa hea hoi o America Hema i oi aku o ka wela? Ka hapa hea o Aferica? Ka hapa hea o Europa i oi aku o ke anu?

Owai na mahele aina nui e komo hapa ana ma ke kaei wela?

Owai ka mahele aina nui ma ka hikina o America Akau? Owai ma ke komohana o Aferica? Owai ma ka hema o Europa? Owai ma ka hikina o Asia?

Maluna o ka moana hea e holo aku ai ka moku mai America Huipuia aku a i Enelana? Mai Aferica aku a i Auseteralia? Mai Sepania a i Cuba? Mai Farani aku a i Nu Yoka? Maluna o na moana hea e holo ai ka moku mai Nu Yoka a i Inidia Hikina?

HAAWINA II.

Owai na wai e hoopuni ana ia America Akau? Owai na kaikuono ma na kahakai Atelanica o keia mahele aina nui? Owai na kaikuono ma ke kahakai o ka Pacifica?

E hai mai i na inoa o na mokupuni e kokoke ana i America Akau.

E hai mai i na inoa o na lalani mauna.

Owai ka anemoku ma ke komohana hema o Alaseka?

Aia mahea o Labaradora? Aia mahea o Nova Secotia? Ka anemoku o Yucatana? Ka anemoku o Califonia? Aia mahea ka Lae Sabele? Ka Lae Farewela? O Lae Coda?

Ma na kaei hea ka waiho ana o America Akau?

Owai na aina eono o America Akau?

Aia mahea o Beritania America? O Gerinalana? O Mesico? O America Huipuia?

Owai ka aina ma ka akau o America Huipuia? Owai ma ka hema? Owai ka aina ma ka hikina hema o Mesico?

He lala ke Kaikuono o Hudesona no ke kai hea? Aia mahea ke Kaikuono o Bafina? Ke Kowa o Berina? Ka Puali o Panama?

Owai ka muliwai nui e kahe ana a iloko o ka Moana Aretica? Owai ka muliwai e kahe ana, mai na moanawai, a iloko o ka Moana Atelanica? Owai na muliwai ma ke kahakai Atelanica o America Akau?

Owai ka muliwai nui e kahe ana i ka hema a iloko o ke Kaikuono o Mesico? Owai kona mau lala ma ke komohana? Owai hoi ma ka hikina?

Aia mahea ka Rio Garanede? Ka muliwai o Columebia?

HAAWINA III.

AMERICA HUIPUIA.

Owai na moanawai elima ma ka akau o America Huipuia? Owai ke kaikuono ma ka hema? Owai ka muliwai e hui ana i ka wai o na moanawai me ka wai o ka moana?

Owai ka mokuaina ma ka akau loa? E hai mai i na inoa o na mokuaina o Nu Enelana? Na mokuaina ma na kapakai o ka Atelanica? Na mokuaina ma ke kapakai o ke Kaikuono o Mesico? Na mokuaina ma na kapakai o ka Pacifica? Na mokuaina o loko o ka aina? Na panalaau?

Owai na muliwai ma America Huipuia?

Mawaena o na mokuaina hea ke kahe ana o na lala o ka Misisipi?

Aia mahea ke kulanakauhale o Bosetona? Nu Yoka? Piladelepia? Wasinetona? Baletimore? Kaletona? Mobile? Nu Orelina? Luisevile? Sana Luisa? Cinicinati? Deteroita? Bufalo? Sana Franaciseco? Cicago? Savana? Memepisa?

E hai mai i na inoa o na capitala o na mokuaina ma ka Atelanica? Ma ke Kaikuono o Mesico? Ma ka Pacifica? A maloko o ka aina?

Ma na wai hea e holo ai ka moku mai Nu Orelina a ku i Livepula?

Heaha paha kona ukana e lawe ai?

Ma na wai hea ka holo ana o ka moku mai Nu Yoka aku a i Valaparaiso?

A mai Bosetona hoi a i Canetona?

HAAWINA IV.

AMERICA HEMA.

Pehea ka hoopuniia ana o America Hema?

Owai ka pae-moku ma ka akau? Owai ka mokupuni ma ka hema? Owai ka lae ma ka hikina loa? Owai hoi ma ka hema loa?

O ka hapa hea o America Hema kai oi aku o ka wela?

Aia mahea ke kowa o Magelana?

Owai na muliwai nui ekolu o America Hema? Aia mahea ka Orinoco,—a pehea kona kahe ana? Aia mahea ka Amazona,—a pehea kona kahe ana? Aia mahea ka La Palata,—a pehea kona kahe ana?

Owai ka lalani mauna ma ka aoao komohana? Owai hoi ma ka aoao hikina? Owai ka lalani mauna e moe ana ma ka loa o keia mahele aina nui?

Aia mahea na selvas? Na pampas? Na llanos?

Ma ka hapa hea o ka aina i moe ai ka Poaiwaena?

E hai mai i na inoa o na aina.

Owai ka aina nui ma ka aoao komohana?

Aia mahea ke kulanakauhale o Kito? Caracasa? Lima? Rio Ianeiro? Bueno Aire? Valaparaiso?

Ma ke kai hea e holo ai ka moku mai Rio Ianeiro aku i Bosetona? Heaha paha kona ukana?

Ma ke kukulu hea o Auseteralia mai America Hema aku? O Aferica hoi?

HAAWINA V.

AFERICA.

Pehea ka hoopuniia ana o Aferica?

Owai ke kaikuono ma ke komohana?

Aia mahea ke kowa o Babela-maneba?

Owai ka mokupuni ma ka hikina?

Pehea i hoohuiia'i o Aferica me Asia?

Owai ka muliwai nui ma ke komohana? Ma ka hikina akau? Iloko o ke kai hea ke kahe ana?

Owai na mauna ma Aferica?

Owai ka lae kaulana ma ka hema loa?

Owai ka pae-moku ma ke komohana akau?

He anu paha, he wela paha ka hapa nui o Aferica? No ke aha?

Owai na aina ma ke kahakai o ke Kai Waenahonua? Owai kekahi kai e pili ana i Aigupita?

Aia mahea ka waoakua nui o Aferica? Owai kona inoa?

Aia mahea o Liberia?

Owai ka mahele aina nui ma ka akau?

HAAWINA VI.

NO EUROPA.

Owai ka moana ma ka akau o Europa? Owai hoi ma ke komohana? Owai ke kai ma ka hema?

Owai ka aina ma ka hikina?

Owai na kaikuono ma na kahakai?

Owai hoi na kai?

E hai mai i na inoa o na muliwai.

Aia mahea ka muliwai o Seine? O Rine? Danube? Volaga? Elebe? A me Rone?

Owai na mokupuni ma ke Kai Waenahonua?

Owai na mauna ma Europa?

Aia mahea na mauna Alepe? Urala? Pirene?

Aia mahea o Enelana? Secotalana? A me Irelana?

Owai ka aina nui loa o Europa?

Aia mahea o Italia? Farani? Sepania? Helene? Tureke? Rusia? Geremania? Holana? Denemaka?

Owai ke kai mawaena o Farani a me Enelana?

Owai ke kowa ma ka hema o Sepania?

Ma ke kukulu hea o Italia mai Enelana aku? Ma ke kukulu hea hoi mai Sepania?

Owai na aina ma ke kahakai o ke Kai Waenahonua?

Owai ka mokupuni ma ka hema o Italia?

Aia mahea ka muliwai o Tamesa? Ka muliwai o Sanona, mahea ia?

Aia mahea o Lonedona? Edineboro? Dubelina? Livepula? Manekeseta?

Owai ke capitala a me ke kulanakauhale nui ma Farani?

Ma kapa o ka muliwai hea?

Aia mahea o Mareseile? Borodo? Napele? Rome? A me Venice?

Owai ke capitala o Sepania ?
Owai hoi ko Potugala ?
Owai na muliwai o Sepania ?
Aia mahea o Berusela ? Berelina ? Amasedama ? Setocahoma ? Copenahega ? Sana Petebuga ? Moseco ? Conesatinopole ? Atenai ?
Owai na mauna mawaena o Norewai a me Suedena ?
Aia mahea ke Kai Baletica ?
O ke Kai Akau, mahea ia ?
Pehea e holo ai ka moku mai Livepula aku a i Calacuta ?
Heaha paha kona ukana e lawe aku ai ?
A heaha hoi kona ukana e hoihoi mai ai ?

HAAWINA VII.

NO ASIA.

Owai ka moana ma ka akau o Asia ?
Owai ma ka hikina ?
Ma ka hema hoi ?
Owai ka mahele aina nui ma ke komohana ?
Owai na kai ma na kapakahakai ?
Owai na kaikuono ?
Owai na muliwai ekolu e kahe ana iloko o ka Moana Aretica ?
Na muliwai ekolu e kahe ana iloko o ka Moana Pacifica ?
Aia mahea ka muliwai o Ganege ?
Ka muliwai o Tigerisi ? O Euparate ?
Owai na mauna ma ka hema o Asia ?
Aia mahea na mauna Aletai ?
Na mauna Urala ?
Owai na lalani mauna e koe ?
E moe ana na lalani mauna nui ma na kukulu hea ?
Owai ka aina ma ka akau o Asia ?
Aia mahea o Kina ? O Inidia ? O Arabia ? O Peresia ? O Palesetine ?
Owai ke kai ma ke komohana o Arabia ?
Me ka aina hea o Aferica, i hui ae ai o Arabia ?
Owai ka pae-moku nui ma ka hikina aku o Asia ?
Owai ka mokupuni ma ka hema o Inidia ?
Aia mahea o Siberia ?
Me ka aina hea o Europa, i hui ae ai oia ?
He waoakua na hapa hea o Asia ?
Aia mahea o Tataria ?
Aia mahea na kulanakauhale o Pekina, Canetona, Nanekina ?
Owai ke kulanakauhale nui loa o Inidia ?
Aia mahea na lua daimana o Golocona ?
Aia mahea o Ierusalema ? Damaseco ? Bagedada ?
Aia mahea ke Kai Paakai ? Kai Eleele ? Kai Casepiana ?
Ma ke kukulu hea o Ierusalema mai Bagedada aku ?
Owai ka mahele aina nui ma ka hikina hema aku o Asia ?
Owai ka moana ma ke komohana o Auseteralia ?
Owai ma ka hikina ?
A owai hoi ma ka hema ?
Owai na pae-moku ma ka Moana Pacifica ?
Mawaena o na moana hea e holo ai ka moku, ke holo mai Enelana aku a i Auseteralia ?
Pehea e holo ai ka moku mai Nu Yoka a i Canetona ?
Heaha kona waiwai e lawe aku ?
A heaha hoi kona waiwai e hoihoi mai ?

PAPA KUHIKUHI INOA NO NA INOA HAOLE

I KAKAUIA MA NA

PALAPALA AINA O KA BUKE.

RULA NO KA HUA PALAPALA C.—Ina ua paiia ka *c* mamua iho o *a*, *o*, a me *u*, ua like kona leo me *k:* penei,—ua like ka puana 'na o *c-a* me *k-a;* o *c-o*, me *k-o;* o *c-u*, me *k-u*. Ina ua paiia ka *c*, mamua iho o *e*, *i*, me *y*, ua like kona leo me *s:* penei,—ua like ka puana'na o *c-e*, me *s-e;* o *c-i*, me *s-i*. E noonoo pono na kumu me na haumana i keia rula.

NA MOANA.

Atlantic	Atelanica
Arctic	Aretica
Antarctic	Anataretica
Indian	Inidiana
Pacific	Pacifica

NA KAI.

Adriatic	Aderiatica
Archipelago	Akipelego
Arabian	Arabiana
Baltic	Baletica
Black	Eleele
Caribbean	Caribeana
Caspian	Casepiana
China	Kina
Japan	Iapana
Kamtschatka	Kametakaka
Mediterranean	Waenahonua
North	Akau
Ochotsk	Okotosa
Red	Ula
White	Keokeo
Yellow	Lena

NA KAIKUONO.

Albemarle Sound	Alebemale
Baffin	Bafina
Bothnia	Botenia
Biscay	Bisecai
Bengal	Benegala
Chesapeake	Kesapeake
California	Califonia
Finland	Finelana
Guinea	Guinea
Hudson	Hudesona.
Mexico	Mesico
Persian Gulf	Peresiana
Pamlico Sound	Pamelico
St. Lawrence	Sana Laurene

NA KOWA.

Behring	Berina
Bab-el-Mandeb	Ba-be-la-Maneba
Davis	Davisa
Gibraltar	Giberaleta
Hudson	Hudesona
Magellan	Magelana
San Juan de Fuca	Sana Juana de Fuca

NA MOANAWAI.

Champlain	Kamepalaina
Erie	Erie
Great Salt Lake	Loko Paakai
Great Slave Lake	Kauwanui
Great Bear Lake	Bea Nui

Huron	Hurona
Michigan	Micigana
Ontario	Onatario
Superior	Superiora
Winnipeg	Winipega

NA MULIWAI.

Amoor	Amura
Amazon	Amazona
Arkansas	Arekanasa
Alabama	Alabama
Brazos	Berazo
Colorado	Colorado
Columbia	Columebia
Connecticut	Coneticuta
Cape Fear	Lae Feare
Chatahoochie	Katahuki
Clarke's Fork	Calaka
Cheyenne	Keyene
Cedar	Cedara
Cumberland	Cumaberelana
Don	Dona
Dnieper	Deniepera
Danube	Danube
Delaware	Delaware
Des Moines	De Moine
Elbe	Elebe
Euphrates	Euparate
Guadalquiver	Gadalakiwa
Ganges	Ganege
Gila	Gila
Green	Gerina
Grand	Garana
Hoang-Ho	Hoano-Ho
Irrawady	Irawadi
Indus	Inedusa
Illinois	Ilinoi
James	Iamesa
Lena	Lena
La Plata	La Palata
Lewis	Lewisa
Mississippi	Misisipi
Missouri	Misouri
Mackenzie	Makenezi
Nile	Nile
Niger	Nigera
Niagara Falls	Wailele o Niagara
Obe	Obe
Orange	Orane
Orinoco	Orinoco
Ohio	Ohio
Oconee	Oconee
Potomac	Potomaca
Platte	Palate
Rhone	Rone
Rhine	Rine
Red	Ula
Rio Grande	Rio Garanede
Roanoke	Roanoke
Rio Picos	Rio Picosa
Seine	Seine
Shannon	Sanona
St. Lawrence	Sana Laurene
St. John	Sana Ioane
Savannah	Savana
Sabine	Sabine
San Joaquin	Sana Ioakina
Sacramento	Sacarameto
Tagus	Tagusa
Thames	Tamesa
Tigris	Tigerisi
Tombigbee	Tomabigebe
Trinity	Teriniti
Tennessee	Tenese
Ural	Urala
Volga	Volaga
Wabash	Wabasa
Yenisei	Yenisei
Yang-tse-Kiang	Yana-se-Kiana
Yellow Stone	Pohaku Melemele

NA MAHELE AINA NUI.

Asia	Asia
Africa	Aferica

Australia	Auseteralia
Europe	Europa
North America	America Akau
South America	America Hema

NA MOKUPUNI.

British Islands / Great Britain	Pae Moku Beritania
Bahama	Bahama
Ceylon	Celona
Canary	Canari
Cuba	Cuba
East Indies	Inidia Hikina
Hayti	Haiti
Iceland	Icelana
Japan Isiands	Pae Moku Iapana
Jamaica	Iamaica
Madagascar	Madagaseca
Madeira	Madeira
Newfoundland	Nufounelana
Sicily	Sicili
Terra del Fuego	Tera dela Fuego
Vancouver	Vanecouva
West Indies	Inidia Komohana

NA LAE.

Cod	Coda
Conception Point	Conecepione
Farewell	Farewela
Good Hope	Gude Hope
Horn	Honi
Hatteras	Haterasa
Mendocino	Menedocino
St. Roque	Sana Roke
Sable	Sabele
Verde	Verede

NA MAUNA.

Alps	Alepe
Appenine	Apenine
Altai	Aletai
Atlas	Atelasa
Andes	Anede
Alleghany	Alegani
Brazillian	Berazila
Caucasus	Caucasu
Carpathian	Caripatia
Cantabrian	Canatabaria
Cascade Range	Lalani Mauna Wailele
Coast Range	Lalani Mauna Kahakai
Dofrafield	Doferafila
Green	Uliuli
Himalaya	Himalaia
Hindoo Koosh	Hinedu Kusa
Kuen Lun	Kuena Luna
Kong	Kona
Mts. of the Moon	Mauna Mahina
Pyrenees	Pirene
Rocky	Pohaku
Sierra Nevada	Siera Nevada
Snow	Hau
Thian Chan	Tiana Kana
Ural	Urala
White	Keokeo

NA AINA.

Alaska	Alesaka
Austria	Auseteria
Arabia	Arabia
Belgium	Belegiuma
Barbary States	Na Mokuaina Babari
Brazil	Berazila
British America	America Beritania
China	Kina
Cape Colony	Kepa Coloni
Chili	Kili
Columbia	Columebia
Central America	America Waena
Denmark	Denemaka
England	Enelana
Egypt	Aigupita
Equador	Ekuedora
France	Farani

Greece	Helene
Great Desert	Waoakua Nui
Guinea	Guinea
Greenland	Gerinalana
Holland	Holana
Hindostan	Hinedosana
Ireland	Irelana
Italy	Italia
India	Inidia
Labrador	Labaradora
Mexico	Mesico
Norway	Norewai
Negro Tribes	Na Ohana Negero
Portugal	Potugala
Prussia	Perusia
Persia	Peresia
Palestine	Palesetine
Patagonia	Patagonia
Peru	Peru
Russia	Rusia
Scotland	Secotalana
Siberia	Siberia
Switzerland	Suizelana
Sweden	Suedena
Spain	Sepania
Tartary	Tataria
Turkey	Tureke
United States	America Huipuia
Venezuela	Venezuela
Wales	Walese
Yucatan	Yucatana

NA MOKUAINA O AMERICA HUIPUIA.

Alabama	Alabama
Arkansas	Arekanasa
Arizona*	Arizona
Connecticut	Coneticuta
Carolina, North	Carolina Akau
Carolina, South	Carolina Hema
Colorado*	Colorado
California	Califonia
Delaware	Delaware
Dakota*	Dakota
Florida	Felorida
Georgia	Georegia
Iowa	Iowa
Indiana	Inidiana
Illinois	Ilinoi
Idaho*	Idaho
Kansas	Kanesa
Kentucky	Kenetuki
Louisiana	Luisiana
Maine	Maine
Massachusetts	Masacuseta
Maryland	Marilana
Mississippi	Misisipi
Missouri	Misouri
Minnesota	Minesota
Michigan	Micigana
Montana*	Monatana
New Hampshire	Nu Hamesire
New York	Nu Yoka
New Jersey	Nu Ierese
Nebraska	Neberaseka
New Mexico*	Nu Mesico
Nevada	Nevada
Oregon	Oregona
Ohio	Ohio
Pennsylvania	Penesilavania
Rhode Island	Rode Ailana
Texas	Tekasa
Tennessee	Tenese
Utah*	Uta
Vermont	Veremoneta
Virginia	Viriginia
West Virginia	Viriginia Komohana
Wisconsin	Wiseconesina
Wyoming	Waiomina
Washington	Wasinetona

NA KULANAKAUHALE.

Athens	Atenai
Amsterdam	Amasedama

Alexandria	Alesanederia
Augusta	Auguseta
Albany	Alabani
Annapolis	Anapoli
Austin	Ausetina
Bordeaux	Borodo
Brussels	Berusela
Berlin	Berelina
Bombay	Bomebe
Bassora	Basora
Bagdad	Bagedada
Buenos Ayres	Bueno Aire
Bogota	Bogota
Boston	Bosetona
Bangor	Banegora
Burlington	Burelinetona
Buffalo	Bufalo
Baltimore	Baletimore
Baton Rouge	Batona Rouge
Bannock City	Banoka Citi
Boise City	Boise Citi
Constantinople	Conesatinopole
Corinth	Corineto
Cologne	Colone
Copenhagen	Copenahega
Cork	Coreka
Calcutta	Calacuta
Cairo	Cairo
Caraccas	Caracasa
Charleston	Kaletona
Chicago	Cicago
Cincinnati	Cinicinati
Concord	Conecoda
Columbia	Columebia
Cleveland	Calevelana
Columbus	Columebo
Carson City	Caresona Citi
Dublin	Dubelina
Damascus	Damaseco
Detroit	Deteroita
Dover	Dovera
Des Moines	De Moine
Denver	Denevera
Edinburg	Edineboro
Florence	Felorene
Frankfort	Faranafota
Granada	Garanada
Galveston	Galevesetona
Hague	Hague
Hamburg	Hamebuga
Hartford	Hatafoda
Harrisburg	Haribuga
Indianapolis	Inidianapoli
Jerusalem	Ierusalema
Jackson	Iakasona
Jefferson City	Iefesona Citi
Lisbon	Lisebona
London	Lonedona
Liverpool	Livepula
Lassa	Lasa
La Guayra	La Guaira
Lima	Lima
Lowell	Lowela
Little Rook	Lite Roka
Louisville	Luivile
Lansing	Lanesina
Moscow	Moseco
Marseilles	Mareseile
Madrid	Maderida
Manchester	Manekeseta
Madras	Maderasa
Mocha	Moca
Mecca	Meca
Montreal	Moneterala
Montpelier	Monepelira
Milledgeville	Milegevile
Montgomery	Monogomeri
Mobile	Mobile
Memphis	Memepisa
Madison	Madisona
Milwaukie	Miliwauke
Naples	Napele

Nankin	Nanekina
New York	Nu Yoka
New Orleans	Nu Orelina
New Haven	Nu Havena
Newport	Nupota
Norfolk	Norefoka
Nashville	Nasevile
Omaha	Omaha
Olympia	Olimepia
Paris	Parisa
Pekin	Pekina
Philadelphia	Piladelepia
Portland	Potalana
Portsmouth	Potamauta
Providence	Perovidena
Pittsburg	Pitabuga
Prescott	Peresecota
Quito	Kito
Quebec	Kuebeca
Rome	Roma
Rio Janeiro	Rio Ianeiro
Richmond	Rikimona
Raleigh	Ralei
Stockholm	Setokakoma
St. Petersburg	Sana Petebuga
St. Louis	Sana Luisa
San Francisco	Sana Franaciseco
Springfield	Sperinefila
Savannah	Savana
St. Augustine	Sana Augusetina
St. Paul	Sana Paulo
Sacramento	Sacarameto
Santa Fe	Sana Fe
Salem	Salema
Salt Lake City	Loko Paakai Citi
Tobolsk	Tobolaseka
Thebes	Tebese
Trenton	Terenetona
Tallahasse	Talahase
Topeka	Topeka
Valparaiso	Valaparaiso
Washington	Wasinetona
Wheeling	Weelina
Wilmington	Wiliminitona
Yankton	Yaneketona

NOV 29 1921